אטעק ג
פון
יאנאלן
יסעל ס
יהאל

נאך דער אפערא — — — — — — — — 139
„דער פראפעסיאנאל" — — — — — — — — 146
די שפיעל אין רייכקייט — — — — — — — 154
פארשאכערט זיין נאמען — — — — — — — 158
דער נאציאנאליסט און די אמעריקאנערין — — 164
די געניטע כלה — — — — — — — — — 167
די נאנע — — — — — — — — — — — — 175
העלענע'ס ליעבעס־בריף — — — — — — — 180
דער אמאליגער סאציאליסט — — — — — — 186
א צנועה אין קאבארעט — — — — — — — 191
דער באס און סטרייקערינס — — — — — — 195
איבער'ן קינר — — — — — — — — — 201
אן איבריגער מענש — — — — — — — — 204
דער אומעטיגער — — — — — — — — — 207
דעם מיליאנערס לעהרער — — — — — — — 211
נעוויסען — — — — — — — — — — — 215
די מתנה — — — — — — — — — — — 222
דער רייכער נענאסע — — — — — — — — 228

סצענען

נעווזענע — — — — — — — — — — — 235
די בארוישטע — — — — — — — — — — 239
אין נח'ס תבה — — — — — — — — — — 244
צוויי ברידער — — — — — — — — — — 248

אינהאלט:

ערשטע אבטיילונג

זייט

דער איינגעפונדעוועטער — — — — — — — 7
די באשערטע — — — — — — — — — — — 20
ווי אזוי איך בין געווארען אן אקטריסע — — — 27
דער אוצר — — — — — — — — — — — — 45
דער שלאפראק — — — — — — — — — — — 52
דער בריף־זאמלער — — — — — — — — — 56
דער נוי מיט דער ביקס — — — — — — — — 62
דער פארפלאנטערטער אדרעס — — — — — — 68
די שאנד פון גוטסקייט — — — — — — — — 75
דער צענזאר — — — — — — — — — — 81
דער נרויסער פאסאזשיר — — — — — — — 87
שלמה „קהלת" — — — — — — — — — — 93
אלעלוא — — — — — — — — — — — — 98
די חלוקה — — — — — — — — — — — — 103
די פערביטענע פענסטער — — — — — — — 107
דער כשר'ער — — — — — — — — — — — 112
די דריי קמעות — — — — — — — — — — 118
די קאנקורענץ — — — — — — — — — — 122

צווייטע אבטיילונג

דער קריטיקער — — — — — — — — — — 129
די מאמע נעחט אין דער לייבערי — — — — — 134

יששכר: אָט ענדליך ווערסטו קלוג...

זבלון: מיינסט אזוי?

יששכר: געהט דען דיר אָן מיין מיינונג?

זבלון: אמאל — יאָ...

(נעהמט זיך שרייבען א טשעק).

יששכר (שמייכלענדיג): שרייב וואָס גרעסער די סומע...

זבלון: וועסט דארפען נאָך, וועסטו א צוויייטעל מאל קומען... אזוי ווייזטו זיך נאָר ניט... אמאל בענק איך נאָך דיר... פאָרט א ברודער...

יששכר: יאָ... יאָ... א ווייטער ברודער... אָבער דאָך א ברודער...

(נעהמט צו דעם טשעק און געהט ארויס פאַרנייגענדיג זיך).

זבלון (בלייבענדיג אליין): א וואוי! מענשעל מיין ברודער יששכר, כאטש א שטיקעל שוטה...

(ציהט אויף זיך אָן א שטרענגע מינע און נעהמט זיך צו די בריעף..)

יששכר (ארָאָפנעהענדיג פון די טרעפ): אָן עמת'ער צער אויף איהם... דער קאָפּ איז איהם גראָה, און אין נאָנצען זעהט ער אוים ווי א פארפלאָנטערטער חשבון... אין אמת'ען אָבער האָט ער נאָך א פונק אין זיך, כאָטש אזוי רייך... א רחמנות אויף ברודער זבלון...

שטענדיג ציהט דיר עס צום ברודער יששכר, צום בטלן... כלומר'שט דו לאכסט פון איהם, אבער אין הארצען ביזטו איהם דאך מקנא...

זבלון: נו, ברודער, דאם רעדסטו זיך שוין איין... (פאוזע). נאטירליך... איך אליין וואלט אויך אמאל עפים וועלען טון... נאר די נעשעפטען... אמאל בוי איך א שפיטאל פאר קראנקע...

יששכר: זעהסטו... א שפיטאל איז אודאי וויכטיג... אבער עס איז אויך וויכטיג אינסטיטוציעס פאר'ן געזונדען פאלק... נו. ברודער זבלון, אהער א סומע געלט... מיין פערלאג וועט ברענגען גרויסע נוצען...

זבלון (שמייכלענדיג): וועסט זיי אראפפיהרען פונ'ם וועג... זיי וועלען וועלען צולאזען, און איך וועל נאכדעם ניט קריגען אפילו קיין ארבייטער פאר מיינע געשעפטען...

יששכר: וועסטו אויפגעבען די געשעפטען. גלויב מיר, וועסט לעבען גליקליכער און שענער...

זבלון: נייז, ברודער... דאם איז אונמעגליך. איך בין שוין אזוי פארפלאנטערט אין זייערע נעצען, אז איך וועל זיך ביז'ן טויט ניט ארויספלאנטערען.

יששכר: יא, ביז'ן טויט... און וואם איז מכח נאכ'ן טויט... מראכסט אמאל?

זבלון: אז עס בליבט אמאל א פרייע מינוט...

יששכר: ניט געוואלנט, ברודער... דערווייל ביזטו נאך אין שטאנד צו פארזארגען זיך אויף נאכ'ן טויט. דו האסט א סך געלט און דאם איז אויך א סגולה פאר דער אונשטערבליכקייט.

זבלון (דערוואכענט): ווייסטו וואם, יששכר, איך וועל דיר נעבען א גרויסע סומע געלט פאר דיינע ביכער... אבער שטעל אוועק אויף איינעם פון זיי מיין נאמען דארטען אויף א שער... זאל בלייבען א זכר...

יש[illegible]כר: זעהסט, מיך רופסטו בטלן און דו ווילסט דאם זעלבע וואם איך...

זבלון: מיר זיינען אלע בטלנים...

איז איצט ארויסצוגעבען ביכער פאר'ן פאלק. דערצו פאדערט זיך אבער א סך געלט... איך האב ניט, דו האסט. דו מוזט מיר געבען א גרעסערע סומע.

זבלון: הם... ניכער... צו וואס די ביכער? דאס פאלק האט ניט קיין צייט צו לעזען... דאס פאלק מוז ביי טאג ארבייטען און ביי נאכט שלאפען...

יששכר: איך קען דיך... אט דאס וואלסטו געוואלט... אויפקלערען דאס פאלק איז פאר דיר א נעפאהר... אבער זבלון, עס וועט ניט נעהן. דאס פאלק עפענט ביסלעכווייז די אויגען. דאס איבערינע וועל איך טון...

זבלון: בעט ביי מיר א גראשען פאר'ן פאלק... פאר וואס זארגט דאס פאלק ניט פאר דיר? שוטה? זינט איר געדענק דיר, ארבייטסטו פאר'ן פאלק און וויפיעל מאל האט דיך דאס פאלק אויסגעלאכט?...

יששכר: ווייל דאס פאלק איז נאך ניט ערציהען.

זבלון: ווילסטו דאס ערציהען... צו שווער פאר דיר... זעה ווי דו זעהסט אויס...

יששכר: געווים פיהל איך מיך פיזיש א ביסעל פארמאטערט... ענטוישונגען... פארשיעדענע גייסטיגע איבערלעבונגען. אבער, גלויב מיר זבלון, אז איך בין שטארקער פון דיר. (די אויגען צינדען זיך ביי איהם אן). מיין גייסט וועט דיך איבערלעבען.

זבלון: אז איך וועל קיין געלט ניט געבען, קען אויך דיין גייסט קיין האפט ניט האבען.

יששכר: דאס אייניגיג, וואס איז א שטערעניש: דאס געלט. אבער געלט וועסטו געבען. איך וויים עס... דו אליין ווילסט נעבען, נאר פשוט דו שעהמסט זיך.

זבלון: איך שעהם זיך? דו נארישער ברודער... פון וואנען נעהמסטו עס?

יששכר: וואס וועסטו מיר איינרעדען?... דו מיינסט, אז איך וויים ניט, אז דיר איז שטענדיג אומעטיג... שטענדיג.... און

זבלון: נעווים האָב איך יושר... מיין נאַנצער האַנדעל איז מיט יושר...

ישׂשכר: ווי ווייט עס לאָזט זיך...

זבלון: נאַטירלעך, מיט א מאָס... צו פיעל יושר טויג ניט אין מסחר. אָבער יושר איז דאָ...

ישׂשכר: איך פארשטעה...

פאוזע.

זבלון: נו, וואָס מאַכסטו. וואו געפינסטו זיך איצט?

ישׂשכר: וואו עס מאַכט זיך.

זבלון: שוין צייט צו ווערען מיושב... וויפיעל איז דער שיעור... הא, ישׂשכר.

ישׂשכר: יאָ... ברודער. אפשר ביזטו נערעכט... נאָר איך האָב אַנדערע ציעלען...

זבלון: ציעלען? נאַרישקייט. דער אייניציגער ציעל איז צו מאַכען נעלט...

ישׂשכר: געלט? געווים... איך דאַרף איצט אויך האָבען נעלט... אָבער בלויז אלס א מיטעל פאר א ציעל.

זבלון: וואָס שוין וויעדער?... א בוך דרוקען?....

ישׂשכר: מעהר ווי איינעם... איך געה נרינדען א פאַרלאַג... ביכער נאָך ביכער... אלע וואָך ארויסלאָזען א בוך... דאָס פאלק איז דורשטיג נאָך וויסען און האָט ניט פון וואַנען צו שעפען.

זבלון: וועסט בדלות ווערען... וואלסט בעסער געמאכט א רעסטאַראַנט... וואלט איך דיר אויסגעבאַרגט א פאָר הונדערט דאלאר... לאָמיר זאָגען טויזענד... ביזט דאָך פאַרט א ברודער...

ישׂשכר: ניין, ברודער זבלון, רעסטאַראַנען זיינען שוין דא נענוג... דאָס פאלק איז שוין קראַנק פון זיי... איך האָב יענע וואָך געלעזען א סטאַטיסטיק וויפיעל פלייש אייער שטאַדט פארצעהרט אין א יאָהר!... שוידערליך!

זבלון (מיט א שמייכעל): נו, מאך א מילכיגען רעסטאַראַן.

ישׂשכר (באַליידיגט): איך בעט דיך, זבלון, טרעט ניט אויף מיינע געפיהלען... וואָס צו טאָן וויים איך בעסער... מיין אידעע

מיר מוחל געווען... א גוטהערציגער. (אויפ'ן קול): זאל ער אריין... געווים... נעווים...

בלייבט אין א געוויסען אויפגערעגטען צושטאנד. באמיהט זיך די דאזיגע אויפגערעגטקייט צו פארשטעלען. פאסט זיך מוט און ער מאכט זיך גלייכגילטיג צום ברודער'ס באזוך.

ישׂשכר (אריינקומענדיג): גוט־מאָרגען, זבלון.

זבלון (כלומר'שט שטרענג): גוט־מאָרגען; זיך ענדליך אי־בערגעבעטען...

ישׂשכר: איבערגעבעטען! איך בין ניט געווען ברוגז... פשוט איך האָב ניט געהאט קיין נוימגקייט ביז אהער דיך צו זעהן...

זבלון: און איצט?

ישׂשכר: איצט יאָ.

זבלון: זיך פארבענקט?

ישׂשכר: אפשר פארבענקט...

פאוזע.

זבלון: נו, וואָס? ביזט נאָך אלץ א בטלן...

ישׂשכר: א בטלן?... מעגליך... אויב ניט קענען מאכען קיין נעלר הייסט זיין א בטלן, בין איך עס אין פולען זינען. (שמיי־כעלט). און דו, זבלון?

זבלון: איך בין, ווי די אמעריקאנער זאגען — אלל־ראיט!

ישׂשכר: האסט זיך דאָך נעעלטערט פאר דער צייט, וואס איך האָב דיך ניט געזעהן...

זבלון: נאטירליך... צו פיעל אונטערנעהמונגען, אויפרעגונגען, קאנקורענץ, מורא פאר א שטארקערען פון דיר... שטורעמס אויפ'ן ים... פאריגע וואָך איז מיינע א יאכטע אונטערגענאנגען... זי איז אפילו פארסטראכירט, אבער ביזט מען דערווייזט די אורזאכע.

ישׂשכר: מענשען אויך אונטערגענאנגען?...

זבלון: יאָ... איינער... איך האָב שוין זיין פאמיליע פאר־זארגט. איך צאהל איהר פינף דאלאר א וואָך...

ישׂשכר (אירָאניש): האסט יושר...

צוויי ברידער

יששכר (א הויכער שלאנקער מאן אין די מיטעלע יאָהרען, אָבער מיט א יוגענדליכען געזיכט. אין די גרויסע שוואַרצע אויגען גלאַנצט באַגייסטערונג. פון צייט צו צייט ווערט דער גלאַנץ פון באַגייסטערונג פּאַרלאָשען און דאָס געזיכט באַקומט אן אירָאַנישען אויסדרוק געקלַיידעט ניט באַזונדערס זאָרגפעלטיג, אָבער זויבער און מיט געוויסען רייז).

זבלון (עלטער מיט א פּאָר יאָהר, אָבער זעהט אויס צוליעב דעם נידריגען וואוקס און פולקייט פון קערפּער — פּיעל עלטער. די אויגען גראָהע, שטרענגע, אָבער מאַנכמאָל באַקומען זיי א גוטמוטיגען אויסדרוק. געקלַיידעט ווי ביי זיך אין דער היים, רייכע קלַיידער, אָבער אָפּגעלאָזט.

אין זבלון'ס רייכע וואוינונג.

זבלון זיצט ביי זיך אין קאַבינעט און קוקט איבער די „פּאָסט". וואָס דער דיענער האָט איהם נאָר וואָס אריינגעטראָגען. פון מאַנכע בריעף שלעפּט ער אַרויס ווי מיט כשוף טשעקס, ביללס און סתם וועכטה־פּאַפּיערען. מאַנכע בריעף צעריייסט ער, אַיידער ער האָט זיי איבערגעלעזען, קענטיג ניט וויכטיגע.

דער דיענער קומט אריין און מעלדעט, אז ברודער יששכר ווילל איהם זעהן.

זבולן (פּאַר זיך): שוין וויעדער געקומען (שמייכעלט) שוין

שם און יפת: — איז עס מענליך?
נח (אריינגעהמענדיג די טויב אינוועניג דורכ'ן פענסטערל): א גרינעם בלאט!
שם: — געבענשט איז נאָט!
יפת: — א נייע וועלט!
נח: — די וועלט איז נאָך ניט אונטערגענאנגען.
(זיי אלע, אויסער חם, באטראכטען דאָס בלעטלע מיט באוואונדערונג).
שם: — ווי גרין!
יפת: — ווי שעהן!
חם: — פון וואָס זיי מאכען א וועזען — פון א גרין בלעטלע!
נח: — דאָס איז א גרוס פון דער וועלט.
שם: — א שריפט פון נאָט!
יפת: — קומט אָנזאָגען די וויבער אונזערע!
(זיי לאָזען זיך אלע, אויסער חם, צו די וויבער, אָנזאָגען די בשורה).
חם (בלייבט אליין און מורמלט: — וואָס געהען זיי מיך אלע אָן? איך וועל שוין ענדיגען מיין לעבען און נאָכדעם ניט ווערען. (קוקט ארויס צום וואסער) אך, ווי לאנגוויילינ!... איך וועל ארונטערגעהן צו די חיות.

(שם און יפת וואַרפען זיך ביידע צום פענסטערעל און מערקען דאָס זעלבע).

נח: — לאָזט מיך, קינדער. (נעהט אויף צו צום פענסטערעל). יאָ, דאָס וואַסער פאַלט אפּ. אפשר זאָל איך אַרויסשיקען די טויב און מיר וועלען זעהן, צי זי וועט קומען צוריק? (ער נעהט אַרויס אויף א ווייַלע, קומט צוריק מיט א וויסער טויב אין די הענט; עפענט אויף דאָס פענסטערעל און לאָזט זי אַרויס).

חם (שפּאַסט): — דו האָסט זי דאָך שוין מיט א וואַך צוריק געשיקט: זי איז באַלד צוריקגעקומען.

נח: — וועל איך זי וויידער שיקען.

חם: — וועט זי וויידער קומען.

שם: — אומגלויביגער, דו!

יפת: — געגנוג צו קריגען זיך.

נח (קוקט זיך צו, ווי די טויב ראַנגעלט זיך מיט די וואַסערען און ווערט ענדליך פּאַרשוואַנדען פון די אויגען): — מיר דאַכט, אז איצט וועט זי ברענגען א גרוס פון דער וועלט.

שם: — הלואי!

יפת: — עס נעהט וועלען א נייע וועלט... די אַלטע איז אפּגעווישט.

חם: — מיר נעהט די נייע און די אַלטע ניט אָן. איך וויל נאָר אפּלעבען מיין לעבען און נאָכדעם ניט וועלען.

שם: — צוליעב אזעלכע, ווי דו, איז די וועלט חרוב געוואָרען.

יפת: — עס וועט זיין א שעהנערע וועלט.

נח (הערט א פּאָכען פון פליגעל): — זי קומט, זי קומט!

חם (לאַכט): — זעהסטו, דיין גאָט! וויל ניט וועיבער וועלען.

שם: — אפשר ברענגט זי עפּעס א גרוס?

יפת: — מיר וועלען באַלד וויסען.

נח (קוקענדיג אַלץ אין פענסטערעל): — זי איז שוין באַלד דאָ... (ציהט אויס די האַנט גרייט אַרויצונעהמען זי. שרייט ענדליך אויס) זי טראָגט עפּעס אין מויל!

חם: — אַך, עס איז מיר לאַנגווייליג אין גאַנצען. איך וואָלט איצט געוואָלט א הוליע טאָן מיט שהנע מיידלאַך.

נח: — וואָס פעהלט דיר דיין ווייב. געה, זי זיצט צוזאמען מיט דיינע שוועגערינג אין זייער קאַמער, אונטען.

חם: — איך האָב זי פיינט. זי איז שטענדיג פאַרווייַנט. די וועלט איז איהר א שאָד; די מענשען באַדויערט זי, וואָס זיי זיינען אומגעקומען.

שם: זי האָט א גוט האַרץ.

יפת: — יאָ, מיין ווייב איז אויך דאָס זעלבע.

נח: — און מיין אלטע, אייער מאַמע, איז שוין שטיל־ער. זי איז ניט פרעהליך, אָבער זי נעהמט אָן אלץ פאַר גוט. זי גלויבט. זי איז פרום.

חם: — א נאַרישע פרוי.

שם: — מאַך צו דאָס מויל. רעדסט אויף אן אייגענער מוטער.

נח: — כדאי איהר געווען אזא צו געבוירען!

חם (לאַכט): — ווער האָט דיר געבעטען? דיין שולד!

שם (ווערט רויט): — איך קען איהם ניט פאַרטראַגען.

יפת: — ער איז דאָך דיין ברודער.

שם: — לייַדער...

חם: — איך פיהל מיך ניט, אז איך בין דיין ברודער. זאָל נאָר דעם טאַטענ'ס גאָט, אַדער, זאָלען מיינע נעטער אָפּגעהן פון כעם, וועל איך אויסקגעהן פון אייך און נעהן מיין אייגענעם וועג.

נח: — אז דו וועסט רעדען אזעלבע רייד, וועט נאָט קיינ־מאָל ניט אָפּגעהן פון כעם.

יפת: — איך האָף, אז די וועלט וועט נאָך צוריק זיין וועלט.

שם: — דאָס וועגדט זיך איצט אָן אונז. מיר דאַרפען עס פאַרדיענען.

חם (קוקט ארויס דורכ'ן פענסטערל): — טאַטע, מיר דאַכט, אז דאָס וואַסער וועלט נידרינער, פאַלט אָפּ. די תבה שאָקעלט זיך ניט אזוי.

נח (אויך ארויסקוקענדיג): — יאָ, מיר דאַכט אויך.

אין נח׳ס תבה

שם (ארויסקוקענדיג דורך א פענסטערעל פון דער תבה) — שרעקליך! די וועלט גהט אונטער!

יפת: — עס וועט זיין א שהנערע וועלט.

חם (ברומט מיט כעס): — וואס גהט מיך אן די וועלט; מיין לעבען וועל איך שוין ווי עס איז ענדיגען.

נח: — דאס איז א שטראף פון גאט. די וועלט איז צולאזען געוואָרען. די ערד איז פול געוואָרען מיט רויב. לענגער האט שוין גאט ניט געקענט שווייגען. ער האט עס מיר אליין געזאגט.

חם (מאכט חוזק): — וועלכער גאט? עס זיינען דאך דא א סך נעטער.

נח: — שווייג, נו נאר! מעהר ווי איין גאט איז ניטא.

שם: — זיכער. פאטער!

יפת: — איך צווייפעל נאך דערין.

חם: — און איך בין זיכער, אז אלע נעטער טויגען ניט. אז איך וויל האלט איך זיי; אז איך וויל. צוברעך איך זיי.

שם: — ער מאכט מיך קראנק מיט זיינע נארישע רייד.

נח: — הער זיך ניט צו צו איהם. דו לעב און טראכט, ווי דיין טאטע.

יפת: — און ביי מיר איז נאך ניט זיכער, ווער עס איז נערעכט. איך ווארף מיך צווישען דיין גאט און חם׳ס נעטער.

ראָזע: אַווינע פראָגען מאַכט מען ניט...

באָרים (באַקומענדיג מוט): איהר זייט נערעכט... (קושט זי אין דער האַנד...).

ראָזע (נלעטענדיג איהם דעם קאָפּ): איהר האָט קענטיג נע־טרונקען מעהר ווי איין גלאָז...

באָרים: איך שווער אייך אַז ניט... יענער וויין האָט זיך שוין אין גאַנצען אויסגעוועבט... איך בין איצט בארוישט פון אייער נאַהענטקייט... אייער אָטעם איז שטאַרקער פון וויין...

ראָזע: דאָס איז שעהן געזאָגט...

באָרים: ווייל ס'איז אמת...

ראָזע (צולאַכט זיך): הייסט עס, זייט איהר אנשטאַט אַרייני־צוגעהן אין אייער צימערל אַריין אין מיינעם...

באָרים (צולאַכט זיך אויך): און איהר, אנשטאַט מיך אַרויס־טרייבען האָט איהר מיך גאָר פרייִנדליך עמפּפאַנגען... און אַזוי שפּעט אין אָוונד!...

ראָזע: איהר ווייסט פּאַרוואָס?

באָרים: ערקלערט מיר, עס איז מיר אַזא וואונדער!...

ראָזע: איך האָב נראָד אויך נעטרונקען אַביסל ווין...

באָרים (דערשראָקען): איהר — ווין? וואו? אין א שענק?...

ראָזע (שמייכעלט): אָה, ניין, אַזוי ווייט ווי איהר בין איך נאָך ניט געפאַלען... ביי מיינער א שוועסטער איז היינט נעווען א שטיקל יום־טוב, א קינד'ס א געבורטסטאָג... האָב איך נע־טרונקען א גלאָז ווין...

באָרים (טרויעריג): נו, זייט איהר שוין איצט ניכטער און וועט מיך אַרויסטרייבען?...

ראָזע: אָה, ניין!... ערשט איצט בין איך שכור... (קושט איהם אין די ליפּען...).

באָרים: איך נאָך טעהר... (קושט זי און דריקט זי פּעסט איז זיינע אָרעמס...).

בּאָרים (דריקט מיט די פּלייצעס): ס׳הייסט איך האָב נע־
טרונקען. האָט איהר געקריגען מוט...

ראָזע: ווירקליך מאָדנע...

בּאָרים: אָבער ווי געפעלט אייך מיין ציימער? גאָר ניט
אזוי שלעכט ווי איך האָב געמיינט בעפּאָר... זויבער, ליכטיג,
ריין... (געהט צו צו א וואַנד, וואו עס הענגט א בילד): זאָנ־
דערבאָר! דאָס בילד האָב איך בעפּאָר גאָר ניט באמערקט...

ראָזע: ווירקליך א וואונדער...

בּאָרים: אז מען איז שטענדיג ניכטער, צו אלדי טייוול...

ראָזע (ווערט הינגעריסען פון זיין טעות): געווים, מיר בא־
רוישען זיך אזוי זעלטען, אז מיר זעהען אפילו ניט דאָס וואָס מיר
קענען זעהען...

בּאָרים (ענטציקט): גוט געזאָגט... מיר זיינען שטענדיג
ניכטער...

ראָזע: איהר וועט באלד אויך ניכטער ווערען...

בּאָרים (דערפיהלענדיג זיך אביסעל אויסגענידטערט): ווירק־
ליך פיהל איך שוין ניכטערער... (באטראכט דאָס ציימעריל):
איך בעט אייך, ווער האָט מיר אזוי פּאַרענדערט מיין ציימעריל...
עס איז דאָך א גן־ערן דא... וואַרעם, ליכטיג... (געהט צו צום
פענסטער): וואו איז ערגעץ די אויסגעהאקטע שויב?... (דער־
שרעקט זיך): מיין גאָט! עס איז דאָך ניט מיין ציימעריל...

ראָזע (בארוהיגענדיג איהם): עס שאדט נישט... עס איז
בלויז מיט א שטאק העבער...

בּאָרים (אין גאנצען זיך אויסניכטערענדיג): אָה, מיין גאָט,
איך בין אנשטאט אין מיין ציימער אריין צו אייך... איך בעט
אייך ענטשולדיגונג...

ראָזע (נעריהרט): עס מאכט ניט... אין געגענטייל, איהר
, ט א גוטער נאסט... זיצט וועלען מיר פּלוידערען אביסעל...

בּאָרים (פּאַרלענגען): איך דאנק אייך... (זעצט זיך אוועק
נעבען ראָזע'ן בייס בעט... ער דערפיהלט ווידער א בארוישונג...):
מעג איך אייך אננעהמען פּאַר דער האנד?...

בּאָרים: שלאָפֿען? יאָ, דאָס מאָל וועל איך שלאָפֿען... (ער באַצאָהלט דעם פֿרייַ און געהט ארוים... ער געהט שוועך אויף די טרעפּ, פּאָלט אריין אין צימערל... שטעלט זיך אָפּ אין מיטען און באטראכט. פּאוזע): מיין גאָט, מיין צימער איז דאָך אַ פּאָלאָץ, ווי ריין און ווי זויבער... הייסט דאָס, אז פֿריהער האָט זיך מיר בלויז געדאכט... (דערהערט אַ באוועגען זיך ביים טיר פון אַ לעבעדיגען וועזען) איך וואָלט שוועך, אז עמיצער גייט...

ראָזע (קומט אריין... דערזעהענדיג אַ פֿרעמדען יונגען־מאַן אין איהר צימערל, ווערט זי אָנפּאַנגס דערשראָקען. באַלד אָבער דערקענט זי אין בּאָרים'ן דעם יונגען־מאַן פון דריטען שטאָק און שמייכעלט): איהר האָט פּאַרבלאָנזשעט...

בּאָרים: יאָ, איך האָב פּאַרבלאָנזשעט... דאָס ערשטע מאָל אין אַ ווייַן־קעלער... געטרונקען אַ גלאָז ווייַן... איך פּיהל מיך איצט זעהר גוט... איבערהויפּט אייער באזוך.

ראָזע (פֿאַרוואונדערט): מיין באזוך! איהר מיינט אייער באזוך...

בּאָרים: דערווייל זייט איהר צו מיר געקומען, הייסט עס, אז איהר האָט מיך באזוכט...

ראָזע (שמייכעלט): נייַן, איהר זייט צו מיר געקומען...

בּאָרים: געטרונקען אַ גלאָז ווייַן האָב איך און אַ טעות האָט איהר...

ראָזע (באשלוסט איהם נאָכגעבען): זאָל זייַן אזוי...

בּאָרים: אָט אזוי רעדט... זייט אַ גוט מיידעל... געזעהען האָב איך אייך שוין לאַנג, נאָר עס איז אלץ ניט געווען קיין געלעגענהייט צו באקענען זיך. קיין מוט ניט נעהאט...

ראָזע: יאָ, איך קען אייך שוין לאַנג... מיר וואוינען שוין באַלד אַ יאָהר אין אייַן הויז...

בּאָרים: וואָס־זשע האָט אייך גראָד היינט געבראכט צו מיר, אין מיין אינזאמען צימערל?

ראָזע (שמייכעלט): אייער גלאָז ווייַן...

קומען! וואָלט כאָטש געווען וואו אריינצוגעהן... וואר וועט קומען?... וואוהין קען מען אריינגעהן ערגעץ?... אומעטיג, אומעטיג... (פֿאוזע. געהט אום הין און צוריק איבער'ן צימערל). איך וועל דאָך אראָפגעהן אונטען... וואָס וועל איך פֿאַרלירען... נאָרנישט... (באשלִיסענדיג זיך) איך געה זיך באַרוישען... וועל‌ען מיר זעהן, וואָס קען מיט מיר געשעהן נאָך א ל‌אָז רויטען ווייַן... (פֿאַרוואַנדלונג).

(א קעלנער. ביים בופעט שטעהען אייַנע נעבען די אַנדערע מענשען פון פֿארשיעדענע עלטער, אויסזעהן און קלאָס. אייַנער פון זיי אין א צוקניימשטען הוט, אַנגעשפּאַרט אָן בופעט, פֿאר־וואַרפען א פוס אויף א פוס, איז שוין מבושם'דיג. ער שמייכעלט צו זיך אליין און זעהט, קענטיג, פֿאר זיך א גליקליכע פֿארגאַנ־נעהייט און נאָך א גליקליכערע צוקונפֿט).

באַרים (טרינקט זיך אין איהם אריין מיט גרוים קנאה און נעהט איהם נאָכטאָן): א גלאָז ווייַן...

דער שענקער (א בריט־פּליציינער מאַן, אָהן א ראָק, מיט פֿארקאשערטע ארבעל): רויטען, צי ווייסען?...

באַרים: רויטען...

(דער שענקער שטעלט אָן א גלאָז אונטער אייַנער פון די פּיעלע פעסעלער, וואָס זיינען הינטער איהם אויסגעשטעלט אין דער רייהע, ניסט זי אָן און דערלאַנגט באַרים'ן).

באַרים (טרינקט אויס, ווי א רפואה, און פֿארקריכט זיך): שטארקע ווייַן...

דער שענקער (קאלטבלוטיג): נאָך אייַנע?

באַרים: וואָס קאָסט א גלאָז?

דער שענקער: טרינקער פרעגען ניט קיין פֿרייַז...

באַרים: איך בין ניט קיין טרינקער... (דער ווייַן הויבט אָן ווירקען). איך טרינק, מיין ליעבער פֿרייַנד, חיינט דאָס ערשטע מאָל...

דער שענקער: הם... פֿאר דאָס ערשטע מאָל איז נענוג... באצאָהלט אין נעהט שלאָפען...

די בערוישטע

פּערזאָנען:

באָריס, א מאן פון א יאָהר דרייסיג.
ראָזע, א מיידעל פון עטלעכע און צוואַנציג.
דער שענקער.
(קומט פּאָר אין א גרויסער שטאָדט ערגעץ אין דער וועלט. די צייט וועט עס געפעלט אייך).

באָריס (אלײן אין זיין קלײן צימערל אויפ'ן דריטען שטאָק. צעהן א זייגער אין אָוועגד. די פענסטער קוקט אַרויס אין א גרויסען הויף. די דונקעלע פּאַרהענגלעך ווערען באוועגט פון ווינד, וואָס בלאָזט אַריין דורך אן אויסגעהאקטע שויב. ער שטעהט אויף פון שטוהל, דער אייניציגער אין צימערל, און גייט צו צום בעט, וועלכע איז נאכלעסיג פּאַרבעט. נאכהער שטעלט ער זיך אויף פון בעט און גייט צו צו די גאז, וואָס ברענט אויבען אין מיטען צימער, ווייל ליכטיגער מאכען, אבער ליכטיגער ווערט ניט. פּאַרקרימט דאָס געזיכט און גייט אום איבער'ן צימערל): אך, ווי אומעטיג! (בלייבט ווידער שטיל, טראכט וועגען עפּעס און רעדט ווידער ווי צו עמיצען): אונטען איז דאָ א ווין־קעלער. פּאַר־וואָס זאָל איך ניט אַראָפּגאָפּען זיך, אויסטרינקען א גלאָז רויטען ווין... (דערשרעקט זיך פּאַר'ן געדאנק) שכור'ן?... מיין גאָט! ניין... שכור'ן — ניט... (פּאָוזע). וואָלט כאָטש עמיצער גע־

ערשטער פאַרברעכער: איך וואָלט שוועדען, אז ער האָט הינטען די טיר ניט פארשלאָסען...

צווייטער פאַרברעכער (געהט צו צום טיר און פרובירט עפענען): יא... אָפען... מיר זיינען פארלאָרען.

דריטער פאַרברעכער: איך האָב א מיטל, אין פאַל מען וועט אונז באפרייען, זאָל מען אונז ווידער אהער ברענגען...

אלע דריי (נייגעריג): וואָס איז דיין מיטל?

דריטער פאַרברעכער: נאטירליך, איך מיין ניט ווידער הארג'ענען. דאָס וועט ניט העלפען... דערפאַר באשטראָפט מען איצט ניט... איך וועל דאָרט שרייען: גענוג צו הרג'ענען זיך, לעבט ווי ברידער!

ערשטער פאַרברעכער: מיינסטו, אז דאָס קען העלפען?

דריטער פאַרברעכער: זיכער! ניט הרג'ענען, דאָס איז היינט דער גרעסטער פארברעכען...

צווייטער פאַרברעכער: הלואי זאָלסטו טרעפען... דערווייל אָבער לאָמיר פארשפארען די טיר פון אינעוועניג און זיך נעהמען עסען... מען קען נאָך באלד אריינפאלען און באפרייען אונז...

זיי פארשפארען די טיר פון אינוועניג, זעצען זיך ארום דאָס קעסעלע מיט'ן שווארען זופ און נעהמען זיך עסען מיט דערשראָקענע געזיכטער.

ברויט און אין דער אנדער האנד א קעסטעלע זופ, וואס זעהט אוים ווי מוטנע וואסער.

ערשטער פאַרברעכער: ענדליך!

דער וועכטער (בייז): מענליך אז דאס לעצטע מאל!

אלע פאַרברכער (אין איין קויל): וואס?!?!

דער וועכטער (מיט טראציגער מינע): יא, בריידער, דאס לעצטע מאל... אין שטאדט איז שוין מעהר קיין ברויט ניטא... די אונרוהען זיינען גרויס... אין די גאסען קומען פאר גרויסע שיסעריין... מען הרג'עט אוים מענשען פאר א שטיקעל ברויט...

איין פאַרברעכער (באטראכט דעם וועכטער): וואו איז היינט דיין ביקס?

וועכטער (שמייכעלט): מיין ביקס... איך דארף זי פאר גרעסערע פארברעכער, ווי פאר אייך. מענליך, מען זאל באפאלען די געפענגעניש און אלע פאַרברעכער באפרייען...

אלע פיער: אונז מערדער אויך?

וועכטער (מיט א חוזק־טאן): אויך מיר מערדער!... (צום דריטען): דו פלעגסט דאך טענה'ן, אז די ביזט אומשולדיג.

דריטער פאַרברעכער (פארווירט): הם... אומשולדיג... מענליך אז יא, און מענליך אז ניט.

צווייטער פאַרברעכער: איך האב יא געהרג'עט... איך האב נאך צו זיצען פיער יאהר און קיינער האט ניט דאס רעכט מיך צו באפרייען. איך האב מורא פאר דער שטאדט.

וועכטער: אז זיי וועלען קומען און באפאלען די געפענגעניש, וועט ניט העלפען. מעגט איהר אפילו זיין ווי שולדיג, איז אוים מיט אייערע פארברעכענס... מען וועט אייך ארויסלאזען.

אלע (מיט שרעק): גאט!

וועכטער (מיט א שמייכעל): יא, עסט זיך אן... מענליך אז מארגען וועט איהר שוין זיין אין שטאדט און הונגערען צוגלייך מיט'ן פרייען פאלק... (אב).

די פיער פארברעכער בלייבען שטעהן א ווייל אין אונ־באוועגליכער פאזע, קוקענדיג מיט צושראקענע בליקען צום טיר.

פּאַרלוירען דעם זין... גע'הרג'עט א מענטשען... מיין גאָט! עס קלינגט דאָך פּשוט לעכערליך! ביי היינטיגען טאָג...

דריטער פּאַרבערעכער: ריכטיג! איך פּיהל אז דאָס וואָס מען האלט נאָך אונז דאָ איז א מיספּאַרשטענדנים...

פּיערטער פּאַרבערעכער: איך האָב טאקי נעכטען געהערט ווי דער וועכטער האָט א מורמל געטאָן: נענוג אייך שוין צו קאָרמענען, פּאַראזיטען...

דריטער פּאַרבערעכער: איך האָב עס שוין דערפיהלט מיט עטליכע טעג צוריק. דער רעספּעקט פּאַר'ן אלטען סאָרט פּאַרבערעכער איז פּאַרשוואונדען. איך האָב מורא, אז היינט, מאָרגען, און מען וועט אונז באפרייען און ארויסלאָזען אונז אויף הפקר צו דער הינגעריגער שמאָדט. מיר וועלען אפילו קיין קליינע פּאַרציעס ברויט מיט'ן ביסעל שיטערען זופּ אויך ניט קריגען.

צוויי‌טער פּאַרבערעכער: (מיט שרעק): גאָט זאל אונז שיצען.

ערשטער פּאַרבערעכער: און עסען ברענגט מען נאָך אלץ ניט... מען האָט אָן אונז פּארגעסען.

פּיערטער פּאַרבערעכער: לאָמיר קלאָפּען אין טיר...

דריטער פּאַרבערעכער: דאָס טאָרען מיר ניט.

ערשטער פּאַרבערעכער: וואָס האָסטו מורא, מען וועט אונז שיסען?...

פּיערטער פּאַרבערעכער: א, ניין! דערפּאר האָב איך קיין מורא ניט. זיי קענען אָבער אונז אלס שטראָף באפרייען און ארויסלאָזען אונז אין דער שטאָדט אריין, וואו עס הערשט נויט און אנארכיע.

דריטער פּאַרבערעכער: דאָס וואלט נעווען שרעקליך.

(עס הערט זיך א רודערען מיט שליסלען ביים טיר).

ערשטער פּאַרבערעכער (מיט פּרייד): ער קומט!

די שוועכע טיר עפענט זיך אויף און דער וועכטער קומט אריין. אין איין האנד טראָגט ער עטליכע שטיקלאָך שווארצע

נעוועזענע

א געפענגעניש פאר שווערע פאַרבערעכער אין א שטאָדט ערגיץ אין אייראָפּא. אין די לעצטע מאָנאַטען פון דער וועלט־מלחמה. עס איז צוועלף א זייגער מיטאָג. די עטליכע פאַרבערעכער, וואָס זיינען נאָך פאַרבליבען, דרעהען זיך ארום מיט שווערע טריט איבער'ן ענגען קערקער און קוקען צוב שווערען טיר.

איין פאַרבערעכער: אזוי שפּעט און ער ברענגט נאָך ניט די פאַרציעס ברויט, דער וועכטער.

צוויייטער פאַרבערעכער (סאַרקאַסטיש): ווייזט אויס, אז אונזער יחוס איז ניט אזוי גרויס... סך הכל האָט יעדער פון אונז צו אייניציגע מענשען נע'הרג'עט. וואָס פאַר א וועלט האָט עס איצט ביי זיי.

דריטער פאַרבערעכער (טרויעריג): יאָ... איך פיהל, אז דער דרך ארץ פאַר אזוינע פאַרבערעכער, ווי מיר, איז געפאַלען...

פיערטער פאַרבערעכער: מען זאָגט, אז אין שטאָדט גופא איז חושך... דאָס פאַלק בונטעווועט זיך... מען הרג'עט אויס אייגע די אנדערע.

ערשטער פאַרבערעכער: אז מען הונגערט! וואָס איז דען דער וואונדער. אך, ווי איך ציטער איצט פאַר דער שטאָדט, פאַר דעם, אז מען זאָל אונז פריי לאָזען...

צוויייטער פאַרבערעכער: איך האָב טאַקי מורא, אז מען זאָל אונז ניט ארויסלאָזען. אונזערע אלטע פאַרבערעכענס האָבען

נעוועזענע

א געפענגעניש פאר שוועדע פארברעכער אין א שטאדט ערגיץ אין אירגענד. אין די לעצטע מאנאטען פון דער וועלט־מלחמה. עס איז צוועלף א זייגער מיטאג. די עטליכע פארברעכער, וואס זיינען נאך פארבליבען, דרעהען זיך ארום מיט שווערע טריט איבער'ן ענגען קערקער און קוקען צוב שווערען טיר.

איין פארברעכער: אזוי שפעט און ער ברענגט נאך ניט די פארציעס ברויט, דער וועכטער.

צווייטער פארברעכער (סארקאסטיש): ווייזט אוים, אז אונזער יחוס איז ניט אזוי גרוים... סך הכל האט יעדער פון אונז צו איינציגע מענשען גע'הרג'עט. וואס פאר א ווערט האט עס איצט ביי זיי.

דריטער פארברעכער (טרויעריג): יא... איך פיהל, אז דער דרך ארץ פאר אזוינע פארברעכער, ווי מיר, איז געפאלען...

פיערטער פארברעכער: מען זאגט, אז אין שטאדט גופא איז חושך... דאס פאלק בונטעווועט זיך... מען הרג'עט אוים איינע די אנדערע.

ערשטער פארברעכער: אז מען הונגערט! וואס איז דען דער וואונדער. אך, ווי איך ציטער איצט פאר דער שטאדט, פאר דעם, אז מען זאל אונז פריי לאזען...

צווייטער פארברעכער: איך האב טאקי מורא, אז מען זאל אונז ניט ארויסלאזען. אונזערע אלטע פארברעכענס האבען

ער איז דאָך אליין א קאפיטאליסט, א פאבריקאנט...
— הייסט עס, א רייכער געוואָרן...
— נו, שטעהט דיר ניט אָן... — כאפט זיך אָן א צווייטער...
— און זינגער?
— וועלכער זינגער? פון די נעהמאשינעס...
— ניין... זינגער פון דיטשלאנד... א מיליאָנער געווען...
עס רוקט זיך אונטער א קליין אידעל, זעהט אויס ווי א שניידער פון נעבוירען אָן:
— און ביי מר וועט איהר עס ניט אוועקנעהמען — טענה'ט ער אין דער שטיל אין א קופקעלע... — איך האָב נישט ליעב קיין רייכע נעוואָסען...
די שטימונג ווערט נערווועז, נחומזאָהן מערקט עס, כאָטש די געשפרעכען קומען פאָר אין דער שטיל, אָבער עפּים פיהלט ער, אז דער עולם רוקט זיך אָפּ פון איהם... ער האָט זיך טאקי צופיעל שרויסגעכאפט. ווען ער גיט א פינפערל וואָלט געווען איבערגענוג און ער וואָלט זיין זייערער א מענש... צוויי הונדערט דאָלאר איז טאקי א באליידיגונג פאר זיי...
און דעם גאנצען אוועג פיהלט ער זיך, ווי אן איבריגער, ווי אייגער, וואָס פלאָנטערט זיך אונטער די פיס...
ער זוכט זיין בוכהאלטער, אָבער יענער איז נרייט צו געהן:
— וואָס אייליט איהר זיך, געוואָסען?
— איך דארף מאָרגען פריה אויפשטעהן, מיסטער נחומזאָהן... שמייכעלט דער בוכהאלטער...
נחומזאָהן גיט עפּים א מורמעל און נעהט ארויס פון דער פארזאמלונג אייגער אליין...

דאָרט געפינט ער א נייעם ארטיקעל פון קאוטסקי... ער לעזט איהם בכובד ראש... ביי שווערע שטעלען שאָקעלט ער זיך צו, ווי אינגעלווייז ביי דער נמרא... דאָס ארטיקעל באהאנדעלט טאקי די סאציאל־רעוואָלוציאָן... אָבער קאוטסקי איילט זיך אויך ניט... ער האָט נאָך צו טאָן מיט רוסלאנד, וועלכע איז אן אגראר־לאנד... כינא שטעהט איהם אויך ווי א ביין אין האלז... וואָס איינציגע לאנד וואָס איז יא רייף פאר א סאציאליסטישער אָרדנונג איז די שווייץ, האָט זי אָבער ניט קיין אינדוסטריע אין זי מאכט א לעבען פון די רייכע טוריסטען, הייסט עס, אז טאָמער וועט... מיט איין וואָרט, די שרעק פון נחומזאהנ'ס ווייב איז לחלוטין אן אומזיסטע... די פאבריק וועט ניט נאָר זיין זייער אייגענער פארמעגען פאר זייער לעבען, נאָר זי וועט נאָך איבערגעהן אין די הענד פון זייערע קינדער...

נחומזאָהנ'ס בוכהאלטער איז אויך א סאָציאליסט... זיי געהערען טאקי ביידע צו איין ארגאניזאציע... אז זיי קומען זיך צונויף; אויף א מיטינג באהאנדעלט איהם נחומזאָהן ווי א געגאסע... דער בוכהאלטער רויטעלט זיך, פיהלט זיך עפּים אונבאקוועם און ענטפערט צוריק: מיסטער נחומזאָהן...

— ניין, ניין... — כאָפּט זיך אָן נחומזאָהן... — איך בין דאָ קיין מיסטער ניט... מיר זיינען קאמעראדען... גענאסען... אָדער ווי אין אונזער אלטער היים האָט עס געהייסען, טאָווא־רישטשי... כי־כי־כי — צולאכט ער זיך... — שווער אויסצורעכענען... איך בין שוין אזוי וויט פון דער היים...

ביי א געלד־זאמלונג פאר סטרייקס אָדער פאר אנדערע ארבייטער אנגעלעגנהייטען רופט זיך נחומזאָהן אויס מיט א באדייטענדער סומע; אין זאל, וואו די געלד־זאמלונג קומט פאָר, ווערט א שטיקעל גערודער: צוויי הונדערט דאלאר... א, א פיינער בייטראג... ווער? נחומזאָהן... גענאסע נחומזאָהן... ביי וואָס ארבייט ער?...

— שוטה... — שיסט אויס איינער מיט א געלעכטער. —

א גלאנץ טאָן מיט אזא אַרויפנעלען נעדאנק... בלויז פאר זיין ווייב, וועלכע איז דוקא א פרוי מיט א בורזשואזישער וועלט־אנ־שויאונג און האָט א שטאַרקע נייגונג צו קאָפיטאל ממש און ניט ווי איהר מאן נחומזאָהן — צו קאָפיטאל מארקס... פאר זיין ווייב ענטפלעקט ער פון צייט צו צייט זיין טעאָריע...

— פארשטעהסט, נשמה מיינע, וועז די סאָציאלע רעוואָלוציע זאָל אפילו קומען פאר אונזער לעבען, איז נאָך אויך ניט, ווי זיי מיינען... ביי מארקס'ן גופא איז דאָ אזא שטעל, וועלכע זיי פאר־שטעהען ניט...

— טא פאר וואָס־זשע קלערסטו זיי ניט אויף?... — מוסר'ט איהם דאָס ווייב...

— צו וואָס, נאַרעלע... דעמאָלט וועלען זיי מיך באקעמפען... פאר א נייעם נעדאנק האָבען זיי מורא... און דערצו איז דאָס מיין סוד...

— וועט מען אונזער פאבריק, זאָגסטו, נישט אוועקנעה־מען? — פרעגט זי איהם ענדליך, קוקענדיג מיט צוטרויען אויף נחומזאָהן...

— קענסט שלאָפען רוהיג... — טרייסט ער איהר מיט א גוטמוטיגען שמייכעל.

— און טאָמער א סטרייק?... — זיפצט זי וויערער...

— מילא... א סטרייק איז א סטרייק... דערצו האָב איך שוין ניט קיין מיטעל... אָבער איך קען די פסיכאָלאָגיע פון די ארבייטערינס... ביי מיר סטרייקט מען ניט... עפּים בין איך דאָך זייערער א מענש... א ענאָסע...

נאָך אזא געשפּרעך מיט זיין ווייב פיהלט זיך נחומזאָהן אבי־סעלע זינדיג. ער האָט איבערגעכאפט די מאָס... דער סאָציא־ליסטישער נעוויסען הויבט איהם אָן אביסעל פייניגען. — פאר־וואָס זאָלסטו איהר טאקי אויך ניט אויפקלערען? — זידעלט ער זיך אליין, „לעבסט שוין מיט איהר אזוי פיעל יאָהרען צוזאמען". ער צוזיפצט זיך פרום, נעהט אריין אין זיין קאבינעט און נעהמט זיך לעזען דעם סאָציאליסטישען מאנאטשריפט...

דער רייכער געגאַסע

באמת איז נחומזאָהן געווען אַן אויפריכטיגער מענש. וועז ער האָט געהערט וועגען ארבייטער און קאַפּיטאַליסטען און גע־שאָטען שווארצען מאָהן אויף די קאַפּיטאַליסטען און די ארבייטער האָט ער געוועקט צום קאַמף און זיי פּארשפּראָכען די גליקליכסטע צוקונפט — וועז ער האָט דאָס געהערט סיי ביי א טישעל אין קאַפּעע, סיי ביי א פּארזאַמלונג, האָט ער עס געמיינט מיט'ן גאַנצען האַרצען.

אָבער אין פּריוואַטען לעבען איז געווען עפּים ניט גלאַט מיט איהם. אַליין אַן אייגענטימער פון א פּאַבריק, וואו עס האָבען געארבייט ביי א פּאָר הונדערט מיידלעך, האָט ער געפּיהלט אז זיינע טעאָריען וועגען קאַפּיטאַל זיינען א ביסעל צו שארף... און בכלל צו וואָס זאָל ער געהן אזוי עקסטרעם... אמת, צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע איז נאָך ווייט, און אויב זי וועט אפילו קומען גיכער ווי ער מיינט, וועט ער שוין זיין אזוי שטאַרק, אז ער וועט זיך קענען אַן עצה געבען און נישט אונטערגעהן ווי דאָס פּראָגראַם שטעלט פּאָר. און דערצו ווייסט ער, אז ער קאַפּיטאַל קען פּליצ־לינג ניט אָפּנעשאַפּט ווערען... ער פּארשטעהט קאַפּיטאַל מארקס בעסער פּאָר די איבריגע טעאָרעטיקער. אָבער דאָס האַלט ער בסוד... דאָס זאָגט ער ניט ארוים אפילו פּאָר זיין נאָהענטסטען מענשען פון דער פּאַרטיי, כאָטש צייטענווייז ווילט זיך איהם

— א וואויל־ער פענסיל! — האָט ער מיט א שמייבעל ארויס־נעמורמעלט און האָט עס אריינגעלייגט בשתיקה פון אלעמען אין דעם בוזעם־טאש.

— א מתנה פון דעם גרויסען מיטינג! — האָט ער זיך אליין נעטרייסט. — עס איז א גוטער אנדענקען פון א היסטאָרישען מיטינג.

אויף מארגען האָט דזשיקאבסאָן מיט דעם זעלבען בלייפעדער נעמאכט זיינע חשבונות און האָט שטארק אָנגעקוואָלען.

דעם גאנצען הונדערטער. און אפשר — האָט ער זיך געוישוב׳ט — זאל ער גאר ארויסוואַרפען זיין גאלדענעם זייגער, אזוי ווי עס האָט געטאָן אָט יענער יונגער מאן מיט זיין גאלדענער רינג.

אבער דאָ האָט דער אפיעל־מאכער געזאגט א פאָר ווערטער, וואָס זיינען געווען ניט אזוי ווארים, ווי דזשייקאבסאָנ׳ס הארץ האָט געפאַדערט, און דערפאר האָט ער באשלאָסען, אז דעם גאלדענעם זייגער וועט ער לאָזען פאר זיך, און פאר די אומגליקליכע ברידער וועט ער אָנשרייבען א טשעק אויף צעהן דאָלאר...

אבער צעהן דאָלאר איז פארט צו ווענig פאר אזא גרויסער באגייסטערונג, וואָס עס הערשט אין זאל...

ניין, דזשייקאבסאָן דערף זיך דאָס מאל שעהן ארויסשטעלען. ער דערף ווייזען, אז ווען עס קומט א גרויסע צייט, איז ער פעהיג אויף גרויסע טאטען. אָט וועט ער אָנשרייבען א טשעק אויף טויזענד דאָלאר, פונקט ווי יענער גביר האָט געגעבען. נישקשה, אז ער ווייל, איז ער אזא גביר ווי יענער...

דערווייל איז ארויס דער לעצטער רעדנער, א אידישער רב, און גערעדט אויף אידיש עטליכע ווערטער. דזשייקאבסאָנ׳ען האָט פארדראָסען, וואָס דעם רב האָט מען געגעבען דעם לעצטען דאָס וואָרט. אָט ערשט דער רב האָט איהם אנגעווארימט. ער איז זיכער, אז ווען דער רב מאכט דעם אפיעל און ניט דער דאקטאָר אויף ענגליש, וואָלט עס געווינט געבראכט מעהר געלד.

און דזשייקאבסאָן באשלאָסט, אז ער וועט אליין צוטראָגען צום סטיידזש זיין גרויסען טשעק — לאָמיר זאָגען — אויף צוויי הונדערט דאָלאר...

כאפט ער זיך, אז צוויי הונדערט דאָלאר איז ניט קיין סומע. אדער טויזענד אדער א צעהן דאָלאר בילי־..

פלוצלינג האָט דער טשערמאן דעם מיטינג געשלאָסען, דער עולם האָט זיך געמומען פאנאנדערגעהן. דזשייקאבסאָן האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט, אוועקגעוואָרפען די אלע פאפיערען מיט דעם בלאנק טשעק. די בלייפעדער האָט ער באטראכט און זי איז איהם שטארק געפאלען געוואָרען.

גאנצע פינף דאלארדיגע, און זאלען טאקי די קריסטען זעהן וואס פאר א גוטע הערצער די אידען באזיצען.

אבער נאך דעם ווי דזשייקאבסאן האט דעם קריסטליכען רעגער ווארים אפלאדירט, איז ער א ביסעל אפגעקיהלט געווארען און האט שוין נערעבענט, אז ער וועט געבען ניט מעהר ווי צוויי דאלאר. „די צייטען יינען שלעכט!" — האט ער געפרואווט בארוהיגען זיין געוויסע;

און דא האבען זיך א פאר יונגען א לאז געטאן איבער'ן פארקעט און ארייננעווארפען יעדערען אין די הענט ארויס א גרויסען קאנווערט, א בלאנק־טשעק, א בלייפעדער און דערצו א מגילה אויף ענגליש ווי אזוי צו געבען דאס געלד און וואוהין עס צו דערלאנגען.

דזשייקאבסאן האט די אלע פאפיערען דורכגעלעזען און האט אלץ גוט באנומען. דערווייל איז ארויף אויף דער ביהנע נאך א רעדנער, שוין דוקא א איד, און האט נעמאכט אן אפיעל... דזשייקאבסאן האט געהערט די וואריעמע רעדע און האט זיך ניט געקענט באשליסען וויפיעל ער זאל אויף'ן בלאנק־טשעק פארשרייבען. די סומען האבען זיך ביי איהם אין קאפ דא געהויבען, דא געפאלען, לויט עס האט זיך געהויבען און עס איז געפאלען די שטים פון דעם טפיעל־מאכער. אט האט ער באשלאסען, ער וועט אנשרייבען טויזענד דאלאר און וועט אלעמען איבערראשען. נאכהער איז ער קיהלער געווארען און אראפגעלאזט זיך ביז פינף הונדערט, טראכטענדיג, אז פינף הונדערט דאלאר פאר ניט קיין גרויסען גביר ווי ער איז איז אויך א פיינע מטבעה. אבער דערזעהענדיג אז זיין זיין־שכן מיט א זעהר גבירישען אויסזעהן האט אנגעשריבען א טשעק סך־הכל אויף הונדערט דאלאר, האט זיך דזשייקאבסאן גע־כאפט, אז ער טאר מעהר ניט געבען ווי א פינף און צוואנציגער. דערזעהענדיג אבער ווי א פרוי האט ארייננעווארפען אין באסק, וואו וואלונטירען האבען געזאמעלט די קאנווערטען מיט די טשעקס, איהר פוטערנע מופטע, האט דזשייקאבסאן פארשטאנען, אז נאך אש כאנייסטערונג קען ער ניט זיין קיין חזיר און מוז טאקי נעבען

יענער זייט ים וועלען איהם קאסטען נאך עטליכע דאלאר אויסער די פופצעהן סענט, וואס ער האט אוועקגענעבען די וואלונטירען.

און נעקומען איז דזשייקאבסאן אין האל פון די ערשטע. נעזעהן איז ער אין די ערשטע רייהען, אין פארקעט. געווארט האט ער מיט אונגעדולד אויף דער רעדע פון וויס־פרעזידענט פון אמעריקא. עס איז טשיקאוו, וואס וועט א קריסט רעדען איבער זיינע ברידער אויף יענער זייט ים. וועלן ער איז אבער נעווארען, אז דער וויס־פרעזידענט פון אמעריקא איז ניט נעקומען, האט ער זיך געפיהלט ווי אפגענארט און האט שוין נעהאט פאראיבעל אויפ'ן קאמיטעט, וואס ער פילט ניט אוים ריכטיג די פראגראם פון א גוואלדיגען אוועג. דערפאר אבער, אז דער „ארגעל" האט אננעהויבען צו שפיעלען און די לויידיעם אויפ'ן פלאטפארם האבען געגומען זינגען א קאפיטעלע תהילים אויף ענגליש, האט דזשייקאבסאן שוין מוחל נעווועזען די אבווועזנהייט פונ'ם אמעריקאנער וויס־פרעזידענט.

נאכדעם האט ער מיט א קאפ אויסגעהערט די רעדע פון נרעסטען גלח פון אמעריקא. דער אידישער שטאלץ, וואס האט ביי דזשייקאבסאנ'ען די לעצטע צייט, א דאנק די גוטע נעשעפטן וואס עו' מאכט, איינגעשלאפען, האט פון דעם גלח'ס רייד א ביסעל אננעהויבען זיך אויפצוועקען. איבערהויפט ביי יענער שטעל פון דער רעדע, וואו דער גלח האט אידען נעשילדערט אלס דאס פאלק וואס האט דער גאנצער וועלט גענעבען א גאט און א תורה... ביי דער דאזיגער שטעל האט דזשייקאבסאן א מראכט געטאן, אז ער וועט ווארפען אויף דער פלאטפארם א דדיי דאלאר־ביל, און זאל מאקי דער גלח זעהן וואס פאר א נרויס פאלק אידען זיינען.

אבער געטאן האט ער עס ניט. ער האט נעוואלט הערען וואס וועט זאגען דער צווייטער קריסט, אויך א נרויסער מענש. דער צווייטער קריסט האט די אידען נאך מעהר נעריהמט און דזשייקאבסאן האט זיך דערפיהלט גליקליך וואס ער איז א איר און בעשלאסען, אז נאך די רעדע וועט ער ווארפען אויפ'ן פלאטפארם א

עמפאנגען און באוויזען זיי דעם רעסיס, אז ער האָט מאקי ערשט מיט א שעה צוריק שוין נעקויפט. און אזוי האָט ער צעהן־סענטיגער רעסיס איהם נעריענט אלס א קמיע פאר די אנדערע וואלונטירען.

ענדליך איז די דאזיגע קמיע אזוי צוקנייטשט געוואָרען, אז זי האָט שוין נישט נעקענט ריענען אלס סגולה פאר די נייע וואלונטירען און דושייקאבסאן האָט זיך שוין נע'ישוב'ט צי זאל ער קויפען נאָך א קמיע, צי ניט. אזוי האָט ער זיך נע'ישוב'ט מיט זיך אליין עטליכע וואכען, ביז ער האָט ענדליך נעקויפט א צווייטען רעסיס פאר א ניקעל און האָט בעשלאָסען דעם דאזיגען רעסיס צו זהען היטען ווי דאָם אויג אין קאָפּ. געהאלטען האָט ער עס שוין ניט אין לעדערנעם בייטעל, וואו עס קען זיך צוקנייטשען, נאָר אין א שיפלאָדעל... זיינען נעקומען די וואלונטירען און מיט א שמייכעלע פאָרנעלנעט צו נעבען עפּים פאר די אומגליקליכע ברידער אויף יענער זייט ים, האָט ער ארויסגענומען דאָס זעלבע קמיע'לע און מיט א פריינדליכען שמייכעל זיך ענטשולדיגט:

— אָט ערשט נעקויפט... איהר זעהט...

האָבען זיך די יונגע, נאאיווע וואלונטירען פארשעהמט, וואָס זיי נעהען דוקא אין אזא אָרט, וואו מען איז ערשט נעווען און האָבען פארשפראָכען, אז ווייטער וועלען אזוינע פעהלער ניט גע־מאכט ווערען...

דערפאר אָבער, אז דושייקאבסאן האָט דערהערט, אז אין קאָרנעגיע האָל קומט פאָר א גרויסער מיטינג, וואו עס וועלען רעדען די גרעסטע מענער פון לאנד און דער איינטריט אהין איז פריי, האָט ער אָהן א לאננען ישוב הדעת בעשלאָסען צו נעהן און זהען וואָס מען קען עפּים טאָן פאר די אומגליקליכע מלחמה־קרבנות. נעווואוסט האָט ער אפילו, אז מיט דעם פרייען איינטריט מיינט מען איהם אריינצונארען, כדי צו קריגען ביי איהם א פעטע מטבעה. אָבער דושייקאבסאן איז בטבע ניט קיין שלעכטער מענש, האָט ער אזוי נעטראכט: ממה נפשך — וועט מען איהם איבערציינגען, אז ער מוז טאקי נעבען, איז ניט קיין אומגליק, אז זיינע ברידער אויף

די מתנה

בענדעט דושייקאבסאן איז במבע ניט קיין שלעכטער מענש, אבער דער חסרון זיינער איז, וואס אירער ער נעהט טאן א טובה אימיצען, איז ער זיך שטארק מישב. אט זיין דאזינער ישוב הרעת, וואס ער האט דאס רוב מיט זיך אליין, שטערט איהם צו סאן גרויסע טובות מיט מענשען.

אז עס האט זיך אנגעהויבען דער נערודער מיט די מלחמה־קרבנות און די צייטונג, וועלכע דושייקאבסאן לייענט יערען מאג, האט באשריבען די גרויסע נויט פון די בריידער אויף יענער זייט ים, פון וואנען ער אליין שטאמט, און מען האט אנגעוויזען די ריכטינע אדרעס, וואו ער קען ארויינשיקען א נדבה, האט ער אליין זיך נע'ישוב'ט ווי פיעל ער זאל ארויינ[illegible]ן. זיין ישוב־הדעת האט אנגעהאלטען אזוי לאנג, ביז וואנען יונגע לייט וואלונטירען האבען אנגעהויבען צו נעהן פאר זייערע בריי[illegible] איבער יענער זייט ים — איבער די הייזער... נאטירליך איז מען אויך געקומען צו בענדעט דושייקאבסאן. דא האט בענדעט נענען זיין כארשאקמער גלייך אהן קיין ישוב־הדעת געקויפט א נעלב בלעטלע פאר צוהן סענט און האט עם באהאלטען אין זיין לעדערנעם בייטעל, וואו עס איז נעלעגען זיין פאפיער־נעלד, נאומס און טשעקס.

איז צוועק א וואך און אן אנדער פאר[illegible] וואלונטירען זיינען ווידער נעקומען. האט ער זיי מיט א פרייגדליכען שמייכעלע

אבער בודמאן און בערטא האבען עס ניט באמערקט. זיי האבען זיך נעלאזט מיט שנעלע מריט אונטען אין סאבוויי.

די סאבוויי קאר איז נעווען נעפאקט מיט מענשען. בודמאן איז די נאנצע צייט נעשטאנען הארט נעבען בערטא און ביי יעדען סטאפ האט זי זיך פעסט צוגעהאלטען, זי זאל נישט אומפאלען.

זי האט צו איהם דעמאלט נעשמייכעלט און איהם אנגעקוקט מיט דאנקבארע בליקען.

ביים ארויסנאנג האט ער זי נעפרעגט מיט א שמייכעל:

— נו, וואס מאכט אייער נעוויסען?

זי האט זיך צולאכט און נעענטפערט: נישט שלעכט... אביסעלע אבער טוט עס מיר נאך וועה... אומזיסט האט איהר פארשוועדעט א דאלאר אכציג סענט...

בודמאן האט א שמייכעל נעטאן. נעקאסט האט איהם א דאלאר נייניציג, צוהן סענט האט ער נענעבען דעם שאפער מרינק נעלט.

דערפון אבער האט ער בערטא'ן נישט דערצוהלט. ער האט שוין ניט נעוואלט אווי פיעל פלאצען איהר נעווינסען.

— נו, איהר זעהט... — האָט זי ווי נע'מוסר'ט... — ערשט א פיערטעל ווען... עס וועט אָנטרעפען א פינף דאָלאר... ניין, מיין נעוויסען ערלויבט דאָס מיר ניט...

אויך ביי בודמאן'ען האָט דער נעוויסען נענומען הויך רערען: „עס וועט אָנטרעפען א פארמענגן... עס איז א שרעק!" און עס האָט זיך שוואך אָפגערופען:

— איז וואָס איז אייער עצה...

— סטאפען! — האָט בערטא ווי גליקליך פון דעם נעראנק אויסגערופען... — פאָלגט מיך, מר. בודמאן, סטאפט ביי דער נאָהענטער סטיישאָן... מיר וועלען צופאָהרען מיט דער סאָבוויי...

בודמאן'ען איז ענדליך די אידעע געפעלען געוואָרען. דער טאקסע־מעטער האָט שוין געהאלטען ביי א דאָלאר און זעכציג סענט. בודמאן'ס נעוויסען איז שוין אויך נעווען שטארק נישט אין אָרדנונג.

ער האָט זיך אויפנעשטעלט, אָנגעקלאפט אין פענסטער צום שאָפער.

יענער האָט ניט געהערט און איז ווייטער נעפאָהרען. דער טאקסע־מעטער האָט דערוויי אָפגעקלאפט נאָך צוהן סענט.

— שנעלער, שטעלט איהם אָפ! — האָט זיך בערטא נע־בעטען.

אז דער טאקסע־מעטער האָט אָנגעוויזען א דאָלאר אכציג, איז ערשט געלונגען דעם שאָפער אָפצושטעלען.

ער האָט זיי פארוואונדערט אָנגעקוקט, נעעפענט דאָס טירעל און נעפרעגט אין וואָס עס גיהט.

— סטאפט ביי דער נעקסטער סאָבוויי סטיישאָן.

דער אויטאָמאָביל האָט זיך אָפגעשטעלט.

בודמאן האָט בערטא'ן אָנגענומען פאר ביידע הענט און נע־האָלפען איהר ארויסגעהן פון אויטאָ.

פארבייגעהענדע פאָרלעך אין רענעשירעמס האָבען זיך אָפנע־שטעלט, באטראכט דאָס פאָרעל און האָבען נעשמייכעלט.

סעלע ווייטער פון איהר. באמערקענדיג עס האָט זי איהם פרייגר־ליך געפרעגט:

— אייך איז נישט באקוועם?

— ניין, אין נענענטייל... — האָט בודמאן ווי פארזיכערינג נעענטפערט. — אָבער איז זעה, אז אייער נעוויסען פלאָגט אייך און אין זאָל זיין די אורזאכע, וויל איך ניט.

זי האָט א ווייל נעשווינגען, ארָאפלאָזענדיג די אויגען, באלד אָבער האָט זי זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם און געזאָגט:

— געווים פלאָגט מיך מיין נעוויסען. איך קען אייך דען נישט, מר. בודמאן? איך קען דאָך אייערע פארדיענסטען. איהר וויסט וויפיעל די רייזע קען אָנטרעפען? עס איז דאָך שרעקליך!

— הייסט עס, אז אייך איז כיין נעלט א שאָד... — האָט בודמאן נעשטאמלט...

— נעווים, איך קען עס ניט פארטראָגען, אזא וועג... מיר וואָלטען דאָך נעקענט ווי עס איז דערנעהן צום סאָבווויי...

— אך, עס מאכט נישט — האָט בודמאן זי נענומען בארו־היגען, אָבער אויך ער האָט שוין דערפיהלט, אז זיין נעוויסען איז ניט ריין, וואָס ער לאָזט זיך קאָסטען אזוי פיעל נעלט, אין דער צייט וועו עס איז דאָ א סאָבווויי...

— איך וועל מיך שעהמען פאר לייטען צו דערצעהלען... — האָט בערטא וויעדער נערעדט.

— איהר דארפט עס קיינעם ניט דערצעהלען... — האָט בודמאן פארנעשלאָגען...

— נעווים וועל איך ניט דערצעהלען... — האָט זי פאר־שפראָכען. — אָבער דאָך קען איך עס ניט פארטראָגען... ניט א קוס, איך בעט אייך, וויפיעל באווייזט שוין דער טאקסע־מעטער...

בודמאן האָט זיך אויפגעהויבען פון פלאָץ און זיך צוגעקוקט דורכ'ן בענסטער פון אויטאָמאביל, וואו דער טאקסע־מעטער האָט זיך נעבונגען:

— א דאָלאר מיט צוואנציג סענט — האָט ער דערשראָקען ארויסגעשטאמלט...

איז בודמאן שוין נעזעסן מיט בערטא'ן אין א פארמאכטען אוי־טאָמאָביל, ווייט פון מאן, פריינד און באקאנטע.

די ערשטע פּאָר מינוט האָט ער ניט געפונען וואָס צו זאָגען. ער האָט נאָר נעקוקט אויף בערטא'ן און יעדע רגע זיך צוגעזעסט נעהנטער און נעהנטער...

בערטא האָט שמייכלענדיג געשווינען. ענדליך אָבער האָט זי ניט אויסגעהאלטען און אויסגעפלאצט:

— אך, עס פלאָגט מיך אזוי מיין נעוויסען!...

— וואָרום? — האָט בודמאן נעפרעגט.

— וואָס רעדט איהר? עס איז דאָך שרעקליך! אין אַ אויטאָמאָביל... שטעלט זיך פאָר...

— אך! איהר זייט צו קאָנסערוואָטיוו — האָט בודמאן גע־וואָלט זי בארוהיגען. אָבער אויך ער האָט געפיהלט, אז די זאך איז נישט נאָר קיין נלאָטע. ער האָט נישט געוואָגט אָנצוריהרען זי פאָר'ן האָנט, וואָס ער פלעגט שטענדיג וואָגען אפילו אין דעם כאָנ'ס געזעלשאפט. ער האָט זיך נעפיהלט צום ארָאפשפרינגען, און בערטא האָט אלץ גע'טעהנה'ט:

— אך, מיין נאָט, עס איז דאָך שרעקליך! אין אן אוי־טאָמאָביל!...

— אָבער, אום גאָטעס ווילען, בערטא! — האָט איהר בודמאן בארוהיגט. — עס האָט דאָך גערעגנעט... מיר האָבען דאָך נישט געהאט קיין אנדער ברירה. איהר וואָלט דאָך, ביז מיר וואָלטען צונעגאנגען צו א סטיישאָן, פארנעצט נעוואָרען.

— יאָ... דאָס איז אמת... — האָט זי שטיל, ווי באר־היגענד זיך, נעענטפערט — אָבער דאָך קען איך עס ביי זיך נ־ם פועל'ן.

בודמאן איז פון איהרע לעצטע ווערטער געריהרט געוואָרען. איהר טריישאפט צום מאן און איהרע עטישע אנשויאונגען האָט איהם ווי אויסגעניכטערט. ער האָט איהר געוואָלט ווייזען, ווי אזוי זיינע נעדאנקען זיינען ריין און ער האָט זיך אָפּגערוקט אבי־

ארויסנעהענדיג פון האל די ערשטע האָט בערטא ווי אויס־נעשריען:

— אוי, עס רענעט!

און ווירקליך האָט דרויסען נעשפּריצט א קליין אָבער אונאנ־גענעהם רענעדיל.

בודמאן האָט זיך ארומגעקוקט ארום נרויסען רייכען האל און נעזוכט א שירעם־פּארקויפער. אָבער פון זיי איז דאָם מאל קיין שפּור ניט נעווען.

דערפּאר זענען נעשטאַנען אין דער נאָהענטקייט אייניגע אויטאָמאָביליסטן.

— לאָמיר נעהמען, אפשר אן אויטאָמאָביל! — האָט בוד־מאן שוואַך פּארנעשלאָגען, ניט האָבענדיג די דרייסטקייט צו פּאָהרען מיט זיין פרייגרם פרוי שפּעט אין אבענד איז אן אוי־טאָמאָביל.

בערטא האָט זיך צולאכט:

— וואָם רעדט איהר—אן אויטאָמאָביל!

אָבער באמערקענדיג אין איהר נעלעכטער א פּארלאנג, איז בודמאן דרייסטער נעוואָרען און האָט זיך שוין איינגעשפּארט:

— עס רענעט שטארקער, ביז א „סטיישאן" וועט איהר זיך צופּ־על איינגעצען, א שאד אייער מאנטל און אייער הוט... קומט!

און אָננהמענדיג זי ביי דער האנט האָט ער זיך נעלאָזט מיט איהר צום אויטאָמאָביל, טראכטענדיג דערביי פון דעם נרויסען גליק: אויב אויף אויג מיט בערטא'ן!

דער שאָפער האָט זיך פּארנייגט, א שמייכעל נעטאָן און נע־פרעגט די סטריט. בערטא האָט איהם מיט איהר שעהנער שטימע אויסגעזוננגען דעם נומער און די סטריט.

דער שאָפער האָט נאָך גליקליכער נעשמייכעלט. איהם איז פּארגעשטאַנען א רייזע פון עטליכע דאָלאר...

ער האָט אויפּגעפּענט דאָס טירעל און אין אן אוינענבליק

ער וויים אפילו ניט זיכער, צי אויך דאן וואלט ער איהר אזוינס געזאגט, וואס זאל אויסדריקען זיין נאהענטען נעפיהל צו איהר: זי איז דאך פּאָרט א פארהיראטע און בודמאן איז אן עטישער מענש. דערצו איז זי נאך די פרוי פון זיינעם א פריינד. ער וואלט זיכער צו דרייסט אויך ניט נעווען וועו ער בלייבט מיט איהר אויג אויף אויג. אבער נייגעריג איז ער דאך אוך ער האט לאנג נעזוכט די געלעגנהייט.

ענדליך איז די געלעגנהייט נעקומען. בודמאן, בערטא און איהר מאן האבען זיך באנעגנט אויף א מיטינג. בערטא'ס מאן האט דער מיטינג נישט אינטערעסירט, דערצו האט ער נעשעפטליך נעמוזט ערגיץ אוועקגעהן. ער האט מיט א שמייכעל זיך נעוועגדט צו ביידען און נעזאגט:

— איהר לאנגווייליגט זיך שוין דאָ ביידע ביז דער ענדע, איך מוז אוועקגעהן.

זיי האבען ביידע צוריק צו איהם געשמייכעלט. זי פריי און אפען, בודמאן אביסעל פארווירט און באהאלטען. איז דאם מענ־ליך, אז איצט וועט ער בלייבען מיט איהר ביז דער ענדע פון מיטינג און נאכהער וועט ער זי באגלייטען אליין אהיים?...

אבער אויפ'ן מיטינג האבען זיך ערשט נאכ'ן מאנ'ס אוועק־געהן נענומען וויזען פארשיעדענע באקאנטע סאי פון בערטא'ס און סאי פון בודמאן'ס צד... בודמאן האט זיך דאך ווי עס איז אן עצה נעגעבען מיט איטליכען און ביי דער ענדע פון מיטינג האט ער בערטא'ן לייכט אנגענומען און כמעט ווי א פארליעבטער געפליסטערט:

— מיר נעהען, יא?

— יא... מיר קענען געהן — האט זי צוריק נעפליסטערט.

בודמאן האט זי שוין אין האל נעוואלט אננעמען פאר'ן ארעם, אבער ער האט זיך אפגעהאלטען מיט דער רעכענונג, אז דאָ זיינען צופיעל באקאנטע און עס איז בעסער נישט אויפ־צוואועקען די נייגעריגקייט פון מענשען.

נעווירסען

די צונעלאָזענקייט, וואָס בערטא, א יונג ווייבעל, צוויי יאָהר נאָך דער חתונה, האָט ארויסגעווייזען צו בודמאן'ען, א בחור פון א יאָהר עטליכע און דרייסיג, איז געווען מעהר ווי צו איהר מאַנם א פרייַנד. וויעדער זיין צוגעלאָזענקייט צו איהר האָט אויך נעטראָגען צייטענווייז דעם כאראקטער פון ניט־גלייכגילטיגקייט, אָבער אויב זי האָט זיך נעהאלטען פריי מיט בודמאן'ען אין דער געזעלשאפט פון איהר מאן, האָט זיך דערפאר דער בחור צייטענווייז נעפיהלט פארווירט, וועז איהר פרייַנדליכקייט פלעגט זי איהם ארויסווייזען אין איהר מאן'ס געזעלשאפט.

בודמאן האָט נעהאט א פארלאנג צו בלייבען מיט איהר אמאל אליין, אויג אויף אויג, און ערשט דאן וואָלט ער וואָס געוואגט. אָבער עס איז אזוי שווער צו באפרייען זיך פון מענשען! אויב דער מאן איז אפילו דערביי ניטא, געפינט זיך שטענדיג אין בערטא'ס נעזעלשאפט נאָך עמיצער: דא איהרע א חבר'טע, א ברודער, א שוועסטער, אדער אזוי א וויטער פרייַנד און אן אמאליגער פארעהרער.

בלייבען מיט בערטאן אליין איז בודמאן'ען לאנג נישט נעלונגען און דערפאר האָט ער נישט נעקענט באשטימען די באציהונג פון איהר צו איהם.

דעם אמת'ן אמת וואָלט ער ערשט ערפאהרען וועז ער בלייבט מיט איהר אליין.

לירטע נעשטאנען לוידיג, און שניטקינד האָט זיך נעלערנט ביי נאָלדמאַן'ען מאַניערען.

נאָכדעם, אז שניטקינד איז צוגעפאָהרען מיט נאָלדמאַן'ען אין דער נייער וואוינונג, איז דער שווייצאר ביים טיר אַנטקעגען נענאַנגען נאָלדמאַן'ען, צוגעכאַפּט ביי איהם דעם מאַנטעל מיט דעם הוט, זיך טיף פּאַרניינט, און שניטקינד'ן האָט ער נעלאָזט שטעהן. האָט שניטקינד'ן דאָס פּאַרברענט, ווי א פּייער. ער צאָהלט א מענשען דרייסיג דאָלאַר א וואָך, און ווי עס קומט צו עפּעס, איז נאָר יענער דער מיליאָנער און ער, שניטקינד, איז דער קבצן.

— העי, נאָלדמאַן! — האָט ער איהם א שושקע נעטאָן, — זאָג איהם וועט איך בין.

— ער וועט שוין וויסען! — האָט נאָלדמאַן איהם נעטרייסט, ארויפּנעהענדיג מיט איהם אויף די טרעפּ, — דערווייל לערנט זיך, מר. שניטקינד. מאַכען א מיליאָן קען מען היינטיגע צייטען שנעל, אָבער וועלען א מיליאָנער — דאָס איז זעהר שווער.

און שניטקינד איז מיט רעספּעקט און ערהרפורכט נאָכנעגאַנגען דעם אַריכטען נאָלדמאַן'ען, און איהם האָט זיך נעדאַכט, אז דער מיליאָנער איז נאָר נאָלדמאַן, און ער, שניטקינד, איז דער אַרימאַן, און וועהר וויים, ווי לאַנג ער וועט נאָלדמאַן'ען דאַרפען צאָהלען וויידושעס...

עס פאלט איהם איין צו זעהן זיך מיט מר. נאלדמאן, א מענש, וואס האט געהאט זיין גאנצען לעבען אן אמביציע צו זיין רייך, און באזיצט אלע מינעס און אלע גענג פון א נעבוירענעם עשר. דאס איז א מאן, וואס האט זיין גאנץ לעבען נארנישט נעטאן, נאר נעזוכט, גארנישט געהאט, אבער א סך פארלאנגט. א מאן, וואס האסט פון טיעפען הארצען ארימע מענשען, און וואס זיין אידעאל איז דערהויבען צו ווערען איבער אלע ארימע און פון דער הויך אויף אלעמען קענען אראפשפייען. אט צו דעם נאלדמאנ'ען האט זיך נעווענדט דער ניי־נעווארענער מיליאנער שניטקינד.

נאלדמאן האט איהם אנפאנגס באטראכט פון אויבען אראפ, און ניט נעקענט פועל'ן ביי זיך אז אט דאס מענשעל מיט'ן ארי־מען פנים זאל פארמעגען אזא קאפיטאל. ער האט נעקוקט אויף איהם מיט אן איגנארירענדען שמייכעלע, און באלעקענדיג זיך פון דעם גרויסען פארמעגען, וואס דאס דאזיגע ארימע באשעפענים פארמאגט, האט ער זיך ענדליך אפגערופען:

— ביי מיר זענט איהר דערזעלבער קבצן, ווי נעווען.

— איז וואס זאל איך טאן? — האט שניטקינד מיט פאר־צווייפלונג זיך נעווענדט צו גאלדמאנ'ען. — אדרבא, ניט אן עצה... זייט מיין לעהרער...

און גאלדמאן האט נעזאגט:

— אויב איהר ווענט מיך פאלגען, ווענט איהר זיין אלריים, ווען ניט, ווענט איהר מיט אייערע מיליאנען שטארבען אן ארימאן. ווארים דער עיקר איז ניט דאס געלד, נאר ווי אזוי מען פיהרט זיך.

און גאלדמאן האט זיך אנגענומען פאר דרייסיג דאלאר א וואך צו לערנען שניטקינד'ן ווי אזוי צו זיין א מיליאנער.

קודם האט ער פאר איהם געקראגען א וואוינונג אין ריווער־סייד דריווו... שניטקינד אליין האט זיך ניט געטארט ווייזען דארטען, ביז וואנען גאלדמאן האט איהם ניט אויסגעלערנט, ווי אזוי צו האלטען זיך, ווארים אין יענער נאכבארשאפט וואוינען נעבארענע מיליאנערען, איז דערווייל די וואוינונג א רייך־געמעב־

האָט געשענקט צוויי טויזענד דאָלאר. האָט ער נאָכדעם געוואָלט געבען אויף א שפיטאָל צהען טויזענד דאָלאר, האָט זיין האַלב־מיליאָנערינער לאנדסמאן אַריינגעשטיינט אין פופציהן טויזענד. האָט שוין שניטקינד געדארפט לויט זיין שטאנד געבען צוואנציג טויזענד דאָלאר, האָט ער מורא געהאט, מען זאָל ניט מיינען, אז ער איז שוין צו משוגע, און ער האָט נאָך דערווייל נאָרניט נעבען. ער וועט זיך ערשט מישב זיין.

מילא, מיט „טשאריטי" וועט ער זיך שוין אן עצה געבען: אַרימע לייט, אפילו אין מלחמה־צייטען, זיינען נאָך דאָ גענוג. בפרט, אז די מלחמה האָלט זיך ביים ענדינען און הלואי ווייטער, קיין אַרימע לייט וועלען שוין זיכער ניט פעהלען. שניטקינד ווייל בכלל ענדערען זיין איינען לעבען, פיהרען זיך מעשה מיליאָנער. וויים ער ניט ווי אזוי. פון אַלע גליקען האָט ער נאָך אפילו ניט נעמופט אין א רייכערען גענעגנד. זיין ווייב האָט נאָך אפילו ניט קיין „פאר"־מאנטעל, און דער עלטערער באָי, וואָס האָט בעפאָר נעארבייט מיט'ן מאטען אין איין שאפ, ווייל ניט גלויבען אין מאטע'ס מיליאָן און שטעהט זיך אויף אַלע דער פריה צו דער ארבייט. און אז עס האָט אויסגעבראָכען א סטרייק, האָט ער נעסטרייקט מיט אַלע ארבייטער פאר א „רעזי". שניטקינד קלייבט זיך אַלץ איהם אָפצונעהמען פון שאפ, און פארגעסט זיך. אז ער אַליין שטעהט אויף אין דער פו יה. פארגעסט ער זיך אמאָל, אז ער איז א מיליאָנער און נעהמט זיך יאָנען, איהם דאכט זיך, אז ער דארף אַליין נאָך נעהן אין שאפ. ביז ער רייבט אויס די אויגען און דערמאָנט זיך, אז ער א־ז מאקי א מיליאָנער, שפייט ער דריי מאָל אויס און הייסט זיין דבורה'ן דערלאָנגען טהעע...

אז עס פארגעהט א מאָנאט און צוויי, כאפט ער זיך, אז עס איז ניט קיין שכל צו האָבען א מיליאָן און לעבען ווי אמאָל. מען דארף זעהן עפעס טאָן! ער וויים אָבער ניט, ווי אזוי מען נעהמט זיך דערצו און ער כאפט זיך ענדליך, אז מען מוז זיך זעהן מיט א קלוגען מענשען און מישב זיין זיך, ווי אזוי צו וועדען אויס אַרימאָן.

דעם מיליאָנערס לעהרער

איינס־צוויי־דריי און שניטקינד איז רייך געוואָרען. וועז ניט די מלחמה, וואָלט מען נעמיינט, אז א כשוף־מאכער האָט עס נעטאָן: שניטקינד זאָל פארמעגען א מיליאָן! סך־הכל האָט ער אין די בעסטע צייטען נעמאכט דריסיג דאָלאר א וואָך. אבער אין מלחמה־צייט איז דאָס קיין וואונדער ניט. אזוינע שניטקינדס זיינען געוואָרען אין די הונדערטער, און ווער קוקט זיך אויף זיי אום! אין מלחמה־צייט מאכען בלויז א מיליאָן, דאָרף מען זיין א שלימזל. שניטקינד האָט זיך טאקי געקלאָגט: וועז ער לאָזט ניט דורך א צופאל, וואָלט ער איצט פארמאָגט ביי פינף מיליאָן.

אבער עס ארט איהם ניט. דער מיליאָן אליין איז איהם אויך גענוג. מיט'ן מיליאָן וויים ער אויך ניט וואָס צו טאָן. ער האָט איהם נעמאכט אזוי שנעל, אז ער האָט אפילו ניט געהאט קיין צייט ביסלעכווייז אויסצונעבען פון איהם א נרעסערע סומע. איהם דאכט זיך, אז דאָס איז א הויכער בארג און ער דארף אויף איהם ארויפקלעטערען, זיך אוועקשטעלען אויף זיין שפיץ, און זאָל די נאנצע וועלט מיט אלע זיינע לאנדסלייט זעהן, ווי הויך ער שטעהט!

קען ער אבער ניט קלעטערען. ער האָט שוין נעפרואווט שעכקען אויף זיין בית־מדרש, וואו ער איז א מעמבער שוין זינט יאָהרען, טויזענד דאָלאר, האָט עס ניט נעמאכט קיין אייגרדזיק ווייל אין זעלבען בית־מדרש, וואו ער דאוונט, איז דאָ נאָך א לאנדסמאן, וואָס האָט נעמאכט סך־הכל א האלבען מיליאָן, אז

און דער אומעטיגער האָט זיך ווידער צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס ס׳איז פּאַרפּיהרט געוואָרען צווישען זיי: ליטעראַטור, לעבע און מיידלעך...

ערשט פּאַרטאָג האָט ער זיך געלאָזט נעהן אהיים צו ויין יונגער שוהנער ווייבעל און ער האָט געפּיהלט, וי ער לאָזט זיך נעהן ערנעץ אין א ווייטער פּרעמדער וועלט...

וואן די יונגע לייט האָבען זיך פֿאַרקירעוועט אין דער עוועניו אַרײַנצונעהן אין א רעסטאָראַן כדי פֿאַרטצוזעצן זייער נעשפּרעך.

אָבער דערווייל האָט זיך באוויזען אויפֿן זעלבען וועג, וואו די גרופּע איז נענאַנגען, א יונגע שעהנע מיידעל... די יונגע לייט האָבען זיך נעגומען אויפֿרעגען, אייגער האָט אינסטינקטיוו פֿאַר־ריכט דעם הוט אויפֿן קאָפּ און א צווייטער — דעם קראַוואַט. דאָס מיידעל איז זיי אַנטקעגען געקומען. דער אומעטיגער האָט זיך אָננעהויבען אויפֿרעגען מעהר ווי אַנדערע...

און דאָ איז געשעהען פּאַר די יונגע לייטס אויגען אייגע פון די גרעסטע וואונדער. דאָס מיידעל, אַנטקעגען קומענדיג זיי, האָט אָננעשטעלט איהרע אויגען — צווויי גרויסע בלויע אויגען — אויף דעם אומעטיגען און ווי אַן אלטע באַקאַנטע איהם אָפּגעשטעלט און מיט א שטילען פֿאַרוואונדערף זיך געוועגדעט צו איהם:

— באַרים, וועלן קומסטו אהיים...

— באַלד... באַלד... געה, איך וועל באַלד קומען... — האָט ער ווי צוטומעלט און פֿארשהמט געענטפֿערט.

זי האָט נעמאַכט א טרויעריגע מינע, א ציה נעטאָן מיט איהרע אקסלען און איז אוועק...

די יונגע לייט האָבען זיך אלע א ווינק נעטאָן צו איהם:

— ווער איז זי... אזא שעהנהייט...

— דאָס איז מיין ווייב — האָט דער אימעטיגער נעענטפֿערט מיט א טיעפֿען אומעט...

— אייער ווייב, אָט די שעהנהייט?...

— יאָ...

— מאַ וואַס־זשע שלעפּט איהר זיך מיט אונז אזוי ארום... וויבאַלד אז איהר האָט אזא שעהן, יונגע ווייבעלע...

— ס'איז מיר אומעטיג אין דער היים... — האָט דער אר־מעטינער שטיל נעענטפֿערט.

און כאָטש ער האָט איהר צוגעזאָגט באַלד צו קומען, האָט ער דאָך נים נעקענט פֿועל'ן ביי זיך נעהן פֿריהער ווי פֿאַרטאָג אהיים. עס האָט איהם אזוי נעצוינען צו דער גרופּע באַקאַנטע...

און אזוי אלע אוועק, אלע נאכט, אלע פארטאג...
ווייל די דאזיגע יונגע לייט פלעגען נעהן שפאצירען אדער זיצען אין א רעסטאראן ביז פארטאג.

און אויך דער אומעטיגער יונגערמאן, וועלכען זיי קענען ערשט א קורצע צייט. ער פלעגט אויך מיט זיי מיטגעהן און מיטזיצען, אבער ער איז געווען אומעטיגער פאר אלע, קענטיג עלענדער פאר דער נאנצער חברה...

מען האט איהם טאקי גערופען „דער אומעטיגער".

וואס האט איהם געפעהלט? נעקליידעט איז ער געווען גאנץ לייטיש און, לויט די באשטעלונגען וואס ער האט געמאכט אין רעסטאראן, האט געשיינט אז ער איז ניט ארים. און גערויכערט הא ער סיגארען און פלעגט אמאל מכבד זיין א חבר מיט א סיגאר און צאהלען פאר א מעהר ארימענס קאפע אדער טעע און אמאל פאר א נאנצען סאפער.

זיכער האט איהם אויך געפעהלט, וואס דער נאנצער גרופע — א פרוי... יא, זיכער! און איהם מעהר פאר אלע, ווייל ער איז אומעטיגער געווען פאר אלע...

האט איהם איינמאל איינער פון דער גרופע פארזיכטיג א פרעג נעטאן:

— איז דאך די קשיא פארוואס קריגט איהר עפים ניט קיין שעהנע מיידעל און חתונה האבען! עס וואלט אייך 'ערהויבען!

האט דער אומעטיגער א שמייכעל נעטאן, אז עס האט ביים פרעגער דאס הארץ נעשניטען, און מעהר נארנישט נערעדט...

האבען זיך אזוי די יונגע לייט אמאל נעשפאצירט איבער א נעוויסער נאס און מ'האט געפיהרט דעם אלטען און אימער נייעם שמועס וועגען ליטעראטור, ליעבע און מיידלעך. דער אומעטיגער האט דאס מאל נראד מעהר פאר אלע נערעדט און צווישען אנדערעם האט ער פאלגענדעס געזאגט:

— פארזיכען דאס לעבען און געבען אינהאלט דעם מאן, קען בלויז די פרוי...

נעזאגט נעווארען איז דאס ארום עלף א זיינער אין אוועג,

דער אומעטיגער

מען האָט געדעדט וועגן ליטעראטור, לעבע און מידלעך... אָן אלטער און אייבינ נייער געשפּרעך צוויישען דער נרופּע יוננע לייט. דער זעלבער נעשפּרעך איז נעפּיהרט נעוואָרען זיצענדיג ביי א טישעל אין א רעסטאָראן, אדער נעהענדיג צוואמען אין נאס. וואָס מעהר זיי האָבען זיך באמיהט צו נעהמען פּאר זייער נעשפּרעך עפּים אָן אנדער טעמא, איז אלץ ניכער די טעמא פּאר־וואנדעלט נעוואָרען אין פּריהערדינען נעשפּרעך: ליטעראטור, לעבע און מידלעך. האָט איינער דערמאָנט די מלחמה, האָט דער צווייטער זיך דערמאָנט אָן א נייעם מלחמה־דאָמאָן. האָט דער דריטער נעזאָנט, אז ער האָט איהם נעלעזען אוֹן ער איז שוואך. האָט דער פּיערטער דערזעהן פּארבייגעהן א יוננע מיידעל, האָט ער וועגען דער דאָזיגער נעשעהעניש אויפּמערקזאם נעמאכט די חברים, האָבען זיך די חברים אומגקוקט אוֹן נעגיסען באטראכטען זי אוֹן אלע האָבען איינשטימיג באשלאָסען, אז זי איז א שעהנ־הייט...

איז אבער דאָס מיידעל גלייך פּארשוואונדען. האָבען זיך די יוננע לייט פּארבענקט...

אוֹן איינער האָט אויסגעזיפּצט:

— אט זי איז נעווען דאָס ריכטיגע, נאָך וועלכע איך בענק האָט דאָס ארויפּגעפּיהרט אויף דער טעמא וועגען לעבען... מיין גאנץ לעבען.

איז א שוטה. דאך האָט ער, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויסגע־
געניצט און אויסגעבראָכען מיט א קנאַק די פינגער, א פרעג געטאָן:
— א באווייבטער? ...
דער מאַן האָט פארשעהמט א שמייכעל געטאָן:
— צום גליק — א פרייער... איך האָב ניט קיין צייט און
קיין געדולד... איצט בין איך פארנומען מיט א נייער ארבייט:
איך זוץ איבער א פילאָזאָפיש ווערק פון אלט נריכיש אין ענג־
ליש...
— א רעכטער משוגענער... האָט גרינשפאַן א טראַכט געטאָן...
און אז דער נאַסט איז אַוועק, האָט ער צונערופען זיין זוהן, דעם
קאלערזש־בא, און נעפרעגט:
— וואָס האָסטו צו טאָן מיט דעם שלים־מזל? ... ווי קומ־
סטו צו איהם? ...
— ווארום? — האָט דער יונגער גרינשפאַן געענטפערט —
ער העלפט מיר ארויס אין דער דיסערטאציע.
— אזוי? — איז דער פאָטער שוין מרוצה נעוואָרען און
זיך פארטיעפט. — אויב אזוי איז עפּיס אנדערש...
און נאָך א קלייענער פאוזע האָט ער ווי פאר זיך אליין ארויס־
נעמורמלט:
— צו וואָס לעבען אזוינע, וויים איך נישט... אן איבעריגער
מענש. — און ער האָט זיך מיט רחבות און מיט שטאָלץ געוועגדט
צום ווייב:
— ס'איז נאָך דאָ א גלאָז? טעע? — ברענג אהער, וועל איך
אָפּטרינקען און וועל נעהן שלאָפען...
און אָפּזיפצענדיג צופריעדען, האָט ער צוגענעבען:
— דער אוועג ציהט זיך אזוי לאַנג... עס איז גאָר נישטאָ
וואָס צו טאָן...

א מענשען... די דאָזיגע ערפינדונג האָט ביי איהם א שלאָסער אויסגעאַרט, איצט איז דער שלאָסער א גביר...

— און איהר — האָט גרינשפּאַן אויסגעבאַפּט — ווענט א קבצן...

דער מאַן האָט נעשמייכעלט:

—עס ארט מיר נישט... אבי די ויעלט וועט האָבען א נוץ... האָט גרינשפּאַן אין האַרצען טיף נעחוזק׳ט פון דעם דאָזיגען שלים־מזל און האָט ווידער איהם נעפּאַרשט.

איז ער דערנאַנגען, אז דער מאַן איז אויך א גרויסער מאַטעמאַטיקער. ער האָט שוין אפילו געמאַכט א בוך איבער מאַטעמאַטיק, איין פּראָפעסאָר האָט זאָגאָר זיך באַנוצט מיט איין פּאָרמולא זיינער און זי נעהט איצט אויפ׳ן פּראָפעסאָר׳ס נאָמען...

האָט זיך דער לענדלאָרד שוין צולאַכט אויפ׳ן קול און, אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט, האָט ער נעפרעגט:

— אלמאי שוויינט איהר? איהר האָט דאָך נעקענט אויסוויזען, אז עס איז אייערע, ווי הייסט עס... פּאָרמע...

— פּאָרמולא... — האָט דער מאַן פּאַרזיכט...

— זאָל זיין פּאָרמולא... וואָס איז דער אונטערשיעד, אבי עס איז אויף יענעמ׳ס נאָמען און יענער מאַכט אודאי נאָלד פון איהר...

דער מאַן אָפּגעוועגדט:

— נאָלד מאַכט ער ניט, אָבער ער האָט איצט א גרויסען נאָמען...

— א נאָמען איז נעלט... — האָט דער לענדלאָרד נעמוסר׳ט... — איין קלייניגקייט — א נאָמען!...

— מיר נעהט עס ניט אַן שטארק... אבי די פּאָרמולא איז ענטדעקט נעוואָרען... פּאַר דער וועלט איז ניט קיין אונטערשיעד, ווי עס הייסט דער מענש, צי גאָטליעב, צי דזשאהנסאן...

— יע... יעס... — האָט גרינשפּאַן כלומר׳שט צוגעשטימט און נעקוקט אויפ׳ן נאַסט מיט א ביטל... זיין נייגיערדע איז שוין א ביסעל שוואַכער נעוואָרען, ער ווייסט שוין, הייסט עס, אז עס

אן איבריגער מענש

צו נרינשפאנ'ען אין הויז האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבען אַריינצוקומען אין די אָוועגד־שטונדען א מאן אין די מיטלע יאָה־רען, מיט א צוקנייטשטען פנים, טיעף אייגעגראָבענע אויגען, אָבער מיט א זעהר גוטען שמייכל אויפ'ן צוקנייטשטען פנים, איבער־הויפט איז דער שמייכל געלעגען אין די אייגעגראָבענע בלויע אויגען... נרינשפאן, אליין א לענדלאָרד, האָט געהאט פינקטליכע טענענטס, דערפאר איז זיין ארבייט באשטאנען בלויז אין דעם, וואָס יערען ערשטען פלענט ער אריינגעהן צו די טענענטס אָפ־געהמען די דירה־נעלט און נאָכדעם פלענט ער ווידער זיצען א רוהיגער אין דער היים, אָדער נעהמען א „וואָק" צוליעב דעם גע־זונט, ער זאָל פון לעריג זיצען ניט ווערען צו פעט.

אָט דער נרינשפאן האָט געקוקט אויף דעם דאָזיגען נאסט מיט אן אירָאָנישען בליק און האָט פון איהם ניט געהאלטען. נאָר אזוי ווי זיין עלטערער זוהן, א קאלעדזש־באָי, וויל דוקא, אז דער מאן זאָל יא אַריינקומען, וויל ער זיך מיט'ן זוהן ניט קריגען...

פצר נייגיעריגקייט האָט ער זיך מיט'ן מאן אמאל צוגעדרט, געוואלט אָנטאפען איהם דעם דופק...

איז ער ערפאהרען, אז דער מאן האָט א סך מלאכות און וועניג ברכות. ערשטענס איז ער אן ערפינדער... ער האָט עפים אויס־געפונען אזא מין מעסער, וואָס שניידט אליין, אָהן דער הילף פון

דאָם נעזעל מוז זיין אָפּגעדעקט, דאָם קינד זאָל קענען איינאָטעמען די לופט... שפּעטער א ווייל ווערט דאָס קינד אנשלאָפען, האָט שוין דער יונגער טאָטע גאָר קיין ארבייט נישט, איז ער זיך מישב און קויפט פאַר צווייי סענט א צייטונג, אויסצונעפינען וואָס טוט זיך עפּעס אויף דער וועלט...

ער שפּרייט אויס איבער'ן וועגעלע די צייטונג און הויבט אָן לעזען שטעהענדינגערהייט... אויף דער וועלט איז נרויסע צרות... שיפען נעהען אונטער, מענשען פאַלען אין נאָם פאַר הונגער, מען פריהרט אָהן קויהלען, מילך ווערט טייערער, שטר־עמפ אין די ווייטע לענדער — זיי נעהען, זיי וועלען קומען אהער...

און מיט דער אויסגעשפּרייטער צייטונג איבער'ן שלאָפּענ־דינגען קינד, לעזט ער איין אונגליק נאָכ'ן צווייטען... דאָם קינד שלאָפט מיט א רוהינגען שלאָף. עו ווייסט פון נאָרנישט, אָבער דעם יונגען פאָטער'ס הארץ ווארפט זיך פאַר שרעק... איהם דאכט זיך, אז די אלע נעפאַהרען, וואָס עס שטעהט פאַר דער וועלט, שוועבט איבער זיין קינד'ס קעפּעל, אויף וועלכען די צייטונג איז אויסגעשפּרייט... ער כאפט אוועק שנעל די צייטונג, און לענט עס צוזאמען, ווי ער וואָלט וועלען פאַרהיטען דאָם קינד פון די אלע אומגליקען, וואָס לויערען אויף דער וועלט און אויף זיין קינד...

אין א יום־טוב, וועז ער איז פרייַ פון שאַפֿ און בלייבט אין דער היים, מוז ער עס אליין. ער פֿאהרט אראָפֿ מיט'ן לעדינגען וועגעלע פון פיערטען פלאָר, האלטענדיג דאָס קינד אויף איין האנט. אין האָל לעגט ער דאָס קינד פאַרזיכטיג אריין אינוועניג און ער מאכט די רייזע ביז'ן פּארק...

עס איז א רייזע מיט די גרעסטע געפאהרען... ער דאַרף איבערוואַרטען נרויסע, שלעפענדיגע וואָגענס, שנעלע אויטאָמאָבילען, פּערלעך איינגעשפּאַנטע אין פושקארטס. איהם דאכט זיך, אז די אלע זיינען בלויז באשאפען געוואָרען צו שאַדען זיין קינד...

אָבער, ווי א נעניטער קאפּיטאַן, מיידט ער די אלע נעפאהרען אוים. ווי א קאפּיטאַן לעגט אמאָל אָן וועג אויסצומיידען אַן אייז־בארג, אזוי לעגט דער יונגער פּאַטער אָן א פּאָר בלאקס וועג, אויסצומיידען א פושקארט פון א פערלעך. ביז ויאנען ער ברענגט זיין שיף מיט'ן פאסאזשיר, עס הייסט — דאָס וועגעלע מיט דעם קינד, אויף א זיכערען באָדען — אין העסטער פּארק...

ווי פריה ער זאָל ניט קומען, האָט ער דאָך א באנק אלע פארשפּעטיגט. עס איז יום־טוב אויף גאָט'ס וועלט און ניט נאָר קליינע קינדערלעך, נאָר גרויסע מענשען ווילען אויך א ביסעל לופט, און זיי נעניסען זי זיצענדיגערהייט. נעבען מאנכע בענק שטעהען וועגעלעך מיט שלאָפּעדינע קינדער און עס היטען זיי אָפּ אָדער די מוטערס, אָדער די פאַטערס, און אמאָל ביידע צוזאמען...

דעם יונגען פאַטער קומט אוים צו זוכען א ווינקעל וואו אנידערצושטעלען זיך מיט'ן וועגעלע.

אז עס נעלינגט איהם צו געפינען אזא ווינקעל, פיהלט ער זיך נליקליך. אין העסטער פּארק איז מען זיכער פון די אלע נעפאהרען, וואָס לויערען אויפ'ן קינד אויף דער נאס... קיין אויטאָמאָביל, קיין עקספּרעס־וואָגען און אפילו דער פערלעך מיט דעם פושקארט, וועט ניט האָבען קיין העזה אהער אריינצוקומען.

שטעהט אזוי דער יונגער פאַטער נעבען וועגעלע און שמיי־כעלט צום קינד. עס איז קאלט, דעקט ער עס אין ביז'ן נעזעל.

איבער׳ן קינד

קיין נרוים וואוילטאָג האָט מען דעם קינד ניט נעקענט געבען. די „ווייזשעם" פון יונגען פאָטער זיינען בערך זעהר קליין. אָבער דער פאָטער איז שוין נעווען א האלב־אויפנעקלערטער מענש אין ער האָט נעהאַט א שטאַרקע אמונה אין לופט... אָבער אויך די לופט, וואָס האָט זיך געפונען אין די צוויי קליינע רומקעס איז פאר דעם קינד ניט נעווען אמבעסטען. דער האלב־אויפנעקלערטער פאָטער האָט נעהאַט א ידיעה אין באציילען און מיקראָבען אין האָט פאר זיי זיך נעשראָקען אימת־מות... איז אויב שוין יא א ביסעל בעסערע לופט, מוז מען עס נעהן זובען אין דרויסען... צום גליק האָט זיך די וואוינונג געפונען בשבנות מימ׳ן העסטער פּאַרק... מיט דעם דאָזיגען פּאַרק האָט דער יונגער פאָטער זיך שטאַרק נערעכענט. דער הימעל א גרויסער און א פרייער, ליגט איבער איהם אויסנעשפרייט, און אזוי ווי דער הימעל איז דאָך ניט מעהר ווי לופט, וועט עס פאר׳ן קינד זיין א הילף, עס וועט איינאָטעמען וויפיעל עס וועט קענען און עס וועט נאָך בלייבען פאר די איבריגע קינדערלעך. פאר די גרויסע האָט דעם יונגען פאָטער נישט נעארט.

דערפאר איז יעדער פריהמאָרגען, וען דער יונגער פאמער קלויבט זיך אוועקצונעהן אין שאַפּ, זאָגט ער אַן דאָם יונגע וויבעל:

— פארגעס ניט דאָס קינד ארויסצופיהרען אין פּאַרק, זען בלייב מיט איהם דאָרטען וואָס לענגער...

נאך א קורצער באנריסונג האָט איהם דער פּאָרויצענדער נע־פֿרענט:

— נו, הערר מילער, וואָס הערט מען עפּים?

— א, איך האָב איצט ביי צוויי סטרייקערינס פּיעל ער־פֿאַהרען! — האָט דער הערר מילער ווי פֿאַרוואָלקענט נעענט־פֿערט. — עס האָט מיר נעקאָסט פּינף דאָלאָר דער עסק. ניט מיר דעם פּינפֿערעל, מר. סעקרעטער, און שטעלט עס צו צו די סטרייק הוצאות.

הערר מילער האָט נעקראָנען א פּינפֿערעל...

קינדער, זיינען אלע סטרייקערינס אזוי ווי איהר באגייסטערט? ... איז ניטא קיין אונצופריעדענע? ...

— אלע ווי איינע! — האָט בעסי באשטעטיגט מיט זיי־כערהייט.

— מיר שטעהען אלע פעסט ווי א וואנד! — האָט קיידי פון איהר זייט דעקלאמירט א גאנצע צייל פון א קאמפס־ליער...

דער מאן האָט א שמייכעל געטאָן נאָך ברייטער, א קנייטש געטאָן דעם שטערען און געמורמלט:

— שעהן... שעהן... זעהר שעהן!...

און ביי די ווערטער האָט ער ארויסגענומען א פינף דאָלאר שטיק און איהם אייגענהענטיג ארייננעלעגט אין פושקע.

— ווער קען דאָס זיין? — האָט בעסי, אין גאנצען שטראָה־לענדיג פאר גליק, אויסגעשטעלט די אויגען, ווען ער איז אוועק.

— אין רעכטן א געוועזענער ארבייטער, וואָס איז רייך נע־ווארען, — האָט קיידי משער געווען.

— א פיינער מאן! — האָט בעסי נעריהמט...

— זעהט זיך אָן זעהן אן איידעלער! — האָט קיידי איהר מיינונג נעזאָגט...

— ווייסט, אז ער איז ניט קיין מיאוס'ער — האָט בעסי אביסעל, ווי פארשעהמט, זיך אָנגערופען צו קיידי'ן.

קיידי אָבער איז נאָך דרייסטער געווען און האָט געזאָגט:

— מיר דאכט, אז ער איז זעהר א שעהנער...

דער מאן אָבער האָט שוין די נעזיכטער פון די צוויי מיידלעך פארגעסען. ער האָט זיך פארקירעווט אין א זייטיגער סטרים און ארומגעטראכט זייערע ווערטער:

— מיר שטעהען ווי א וואנד! ... „יא, — האָט ער נעמור־מלט, — עס וועט זיין שווער זיי בייצוקומען."

ער איז ענדליך צוגעקומען צו א פרייווט הויז, ווו די באָסעס פון די שפּעער האָבען געהאט דעם אָווענד א פארזאמלונג.

האָבען זיי זיך ביידע איבערגעקוקט, ווי זיי וואָלטען זיך געהאָלטען שטומערהייט אַן עצה, אָפּשטעלען איהם צי ניט; אָבער אַזוי ווי דער דאָזיגער מאַן האָט שוין געהאָלטען ביים אַוועקגעהן, איז בעסי מוטיג געוואָרען אַן האָט איהם ווי צוטומעלטערהייט אַ ציה געטאָן אַן האָט אויסגעפראָלט:

— מיסטער, שענקט עפּעס פּאַר די סטרייקענדע מיידלעך.

דער מאַן האָט זיך אָפּגעשטעלט, באטראכט זיי מיט אַ צוויי־דיימיגען שמייכעל, געפרעגט דעם טרייד פון די סטרייקערינס, און דערהערענדיג דעם נאָמען פון טרייד, איז זיין שמייכעל נאָך דייטליכער געוואָרען, און ער האָט זיך פריינדליך אָנגערופען:

— יאָ... עס איז מיר באקאַנט... א שווערער טרייד... זיי זיינען מאַקי געראָטען די מיידלעך... וואָס פאָדערען זיי אייגענטליך?

בעסי אַן קיידי, שטאַרק ענטציקט פון דעם אַנטייל, וואָס דער דאָזיגער מאַן נעהמט אין דעם סטרייק פון זייערע שוועסטער, האָבען פּאַר איהם איינע נאָך דער אַנדערער אויסגעשאָטען די גאַנצע טעאָריע אַן פּראַקטיק פון דעם דאָזיגען סטרייק.

דער מאַן איז אָבער געווען לויט בעסי'ס אַן קיידי'ס מיינונג א שטאַרקער אַרבייטער־פריינד אַן ער האָט זיך נאָך ניט באַגנוגענט. ער האָט זיך אויך שטאַרק פאַראינטערעסירט מיט דער טאקטיק.

— איך בעט אייך, קינדערלעך — איז ער אַלץ ווייכער אַן זאַנפטער געוואָרען, — ווי לאַנג רעכענט איהר צו שטעהן אין סטרייק?

— ביז מיר וועלען אויסקעמפען אַלע אונזערע פאָדערונגען! — האָט בעסי מיט א פייער אין די שוואַרצע אויגען אויסגעשאָטען.

— ביז וואַנען מיר וועלען די באָסעס איינמיעדען! — האָט קיידי פון איהר זייט מיט נאָך מעהר פייער צוגעגעבען.

— גערעכט... גערעכט... — האָט דער מאַן פאָטאַקעוועט... — זיי זיינען דאָס ווערט, די באָסעס... זאַנט־זשע מיר,

ציאלער רעוואלוציאן און צו נאך אזוינע אידעאלען, וואס שרייבען זיך אזוי לייכט, וועז דער טינט איז נוט און שוואַרץ, פאפיער וויים און ווייך און די פעדער ניי און האָט ניט קיין אָפּגעברא־כענעם שפּיץ, ווי עס פּאסירט אמאל מיט א פעדער אין א רע־דאקציע, וואָס ווערט באנוצט פון פארשיעדענע „הענד“...

זעלבסטפארשטענדליך, אז נאך אזא מארטש און נאך אזא באשרייבונג, איז בעסי'ן מיט קיידי'ן אָננעקומען דאָס זאמלען די שפּענדונגען זעהר לייכט. וועגען פּענים איז אָפּגעריידט: די דא־זינע קליינע מטבע'לעך זיינען נעפּלויגען אין שפּעלטעל פון פּושקע ווי דורך כשוף... נאָר אפילו ניקעלס זיינען אויך נעווארפען גע־ווארען מיט נרויס פרייד. אין איין קאפּע, וואו עס זיצען יונגע ליטעראטען און יוניאן־פיהרער, וואָס זיינען אלע מאל יונג, האָבען די צוויי לאנדס־מיידלעך נעמאכט א מטמון מיט נאלד... איין ליטעראט, וואָס האָט נעהאט א שם פאר א שטיקעל דאן־זשואן און וואָס אין אמת'ן האָט ער בלויז געליעבט די פאָעזיע פון די אי־דישע טעכטער, האָט אריינגעוואַרפען אין פּושקע א נאנצען קוואַדער און האָט, אויסער דער נרויסער ספּענדונג נעשענקט אייניגע ליעב־ליכע און פריינדליכע בליקען פריהער בעסי'ן, נאכדעם קיידי'ן. עס איז נעווען קענטיג, אז ער האָט א פּראבלעמע: ווער איז שהנער: בעסי צי קיידי...

א נרויס נליק האָט די צוויי זאמלערינס נעטראָפען ביי א סטיישאן, וואו זיי האָבען זיך אָפּגעשטעלט א זייגער זעקס אין אָוונד צו וואטשען די ארבייטער, וועלכע פאָהרען פון דער ארבייט.

פון סטיישאן איז אראָפּ א הויך און פעסט נעבויטער מאן מיט בריייטע פּלייצעס און א נרויסען קאָפּ, אויף וועלכען עס איז נעזעסען א שטייפע נייע הוט. דער מאנטעל מיט'ן ראָק איז ביים מאן נעווען פאנאנדערנעשפּילעט און עס האָט זיך ארויס־נעזעהן זיין דיקע נאלדענע קייט. אין בריייטען זיידענעם קראוואט האָט נעפּינקעלט א נאלדענע „פּין“...

די צוויי מיידלעך האָבען איהם פּלינק אָננעקוקט, נאכדעם

דרייסטע און פולע פאדערונגען. דער דאזיגער מארטש האט פארנומען עטליכע בלאקס און האט געמאכט אויף פיעלע פארביי־געהער א שטארקען איינדרוק. יונגע לייט, לידינ־געהערס האבען לאנג דעם דאזיגען מארטש נאכגעפאלגט מיט אפעטיטליכע בליקען, און באיעם, וואס האבען אליין געפיהלט דעם טעם פון א סטרייק, האבען מיט פרומע פארגלאצטע אויגען זיך אננעשלאסען אן מארטש און האבען מיט מאנכע מיידלעך פון די געשלאסענע רייהען, נע־שלאסען באקאנטשאפט... אויך די פרעסע, זאגאר די קאפיטא־ליסטישע, האט דעם דאזיגען מארטש נעשענקט גרויס אויפמערק־זאמקייט. די סאציאליסטישע צייטונג האט אבער מיט דעם דא־זיגען מארטש פארנומען גאנצע פיער שפאלטען, און אין יענעם טאג איז אין דער צייטונג ניט אריין ניט די שטענדיגע סקיצע און ניט דער נעוועהנליכער פעליעטאן; אויך איז ארויסגעפאלען פון יענעם נומער די גאלעריע פון די פארשוואנדענע מענער... די באשרייבונג פון דעם מארטש האט שוין נעהאלטען צו פאר־כאפען די אפטיילונג „דאס הארץ פונ'ם פאלק", דאס איז יענע אפטיילונג אין דער „צייטונג", וואס דאס פאלק אליין פילט אויס מיט זיינע אלטענליכע אינטערעסען, אין דער פארמע פון בריף. אבער פאר דער דאזיגער אפטיילונג האט זיך איינגעשטעלט דער הויפט־מיטארבייטער פון דער צייטונג און האט נעווארענט, אז דאס קען ארויסרופען אונצופריעדענהייט ביי א גרויסען טייל פון די לעזער. דער רעדאקטאר האט נעהאלטען מיט'ן הויפט־מיטאר־בייטער און די באשרייבונג פון מארטש האט זיך אפגעשטעלט ביי דער דאזיגער אפטיילונג.

אבער אין די פיער „קאלומס", וואס די באשרייבונג פון מארטש האט פארנומען, איז אויך גענוג נאל אויסגענאסען נע־וואָרען אויף די באסעם פון די שפעפער, וואו די מיידלעך האבען געסטרייקט. דער רעפארטער, א מענש ניט אהן טאלאנט און מיט א שטארקען טעמפעראמענט, אליין א נעוועזענער ארבייטער, האט אין דעם דאזיגען רעפארט זיך ארויסגעוויזען פאר א גוואל־דיגען פייער פון באסעם. ער האט שיער ניט נערופען צו א סא־

דער באַס און די סטרייקערינס

בעסי און קיידי — צוויי יונגע שוואַרצ־חנ׳עוודינע מיידלעך פון מיטעלער וואוקס, מיט גראַציעזע פינורעלעך — זיינען „אפּאַנ־טער" געוואָרען פון דעם יוניאָן־לאָקאל, צו וועלכען זיי האָבען אָנגעהערט, צו געהן זאָמלען געלד פאַר די סטרייקערינס.

די מיסיאָן האָבען זיי אָנגענומען מיט גרוים שמחה. ביידע לאַנדסמיידלעך, זיינען זיי נאָך אין זייער שטעדטעל אַמאָל אַרומ־נעגאַנגען זאָמלען געלד פאַר'ן בונד. נאַטירלעך, אין דער היים האָט דאַמאָלס ניט יעדער נעטאָרט וויסען, אז דאָס איז פאַר'ן בונד. דאָרט האָבען זיי געשפּיעלט די ראָלע פון צוויי „נבאי'טעס" וואָס קלייבען נדבות פאַר אַן „אָרימער פאַמיליע". אָבער דאָ האָבען זיי פראַנק און פריי אַרויסגעזאָגט דעם צוועק פון זייער זאָמלען. איבריגענס, איז דאָס זאָגען נעווען אַן איבריגע זאַך: אויף זיי־ערע בריסטער איז נעווען אָנגעהאַנגען צו רויטע לענטעלעך מיט דעם אויפשריפט: פאַר די סטרייקערינס... דער זעלבער אויפ־שריפט איז אויך נעווען אויף דער פושקע, אין וועלכער די שפּעג־דונגען זיינען אריינגעוואָרפען געוואָרען...

די אַרבייט איז נעווען זעהר אנגענעהם. דער סטרייק איז שוין נעווען אביסעל פאָפולער א דאנק דער פרעסע וואָס האָט איהם שטאַרק צוגעזאָגען אלס סענסאַציע, דערצו האָבען שוין מיט צוויי טעג צוריק א טויזענד מיידלעך־סטרייקערינס געמארשירט מיט רויטע פאָהנען, אויף וועלכע עס זיינען נעווען אויפגעשריבען

— איהר מוזט! — בעט זיך היימאן.

און וועז די נעסט צוגעהעז זיך און די אדעסער שפאניערין קלויבט זיך אויך שוין צו נעהן מיט איהר ברודער, וועלכער קומט זי אלע נאכט אפפיהרען אהיים, און די „משוגענע" סקאטלאנדישע נעהט אוועק מיט איהר מוטער, וועלכע קומט איהר אויך אלע נאכט פיהרען אהיים, — דעמאלט בלייבט נאך די זינגערין פון די מאראישע לידער מיט היימאנ'ען זיצען. דער איינציגער קעלנער, וואס בלייבט נאך, וויסט שוין, אז ער דארף זיי דערלאננען צווי פיינע, שטארקע „דרינקס".

זיצט קענען איבער איהם און טרינקט מיט שטאט איהר לימאנאד דורך א שטרויעלע.

צו אלע וויל־דע טענץ ווערען אפגעמאנצט און אלע צווייפיי־טיגע ליעדער ווערען אפגעזונגען, קומט ארויס ווידער די צנועת, וויי אפצואווישען דעם זינדינען אייגדרוק וואס די פריהערדיגע „קרעפטען" האבען ארויסגערופען ביי די געסט. אבער דאס רוב פון פובליקום איז שוין אביסעל בארוישט און אפילו אין איהר פרומען ליעד לענען זיי אריין זינדינע כונות. אבער היימאן שטראהלט פאר צופריעדענהייט. זי, די צנועה, וועט איהם אויס־קויפען פון אלע זינד. ער קוקט אויף איהר לאנגע קלייד פארקנע־פעלט הויך ביז'ן האלז, די באשיידענע פריזור, די לאנגע ארבעט־וואס פארדעקען די נאנצע הענד ביז די פינגער, און ער בענשט זיך מיט איהר.

היימאן אליין איז זאט פון די אלע זינדינע נשמות, וואס צר־ליעב פרנסה מוז ער זיי האלטען און צאהלען הויכע געהאלט. זיין נשמה פארדרט רייגקייט און ער נעפינט עס אין דער צנועת.

און וען דאס פראגראם ענדיגט זיך שוין און די ארעסטר שפאניערין און די „משוגענע" סקאטלאנדישע פון סאפאלק סטריט זיצען מיט א קאמפאניע יונגע לייט און טרינקען וויין אדער נאך שמארקערע נעטראנקען, זיצט דעמאלט היימאן מיט דער צנועה ביי א גלאז לימאנאד און מען שמועסט זיך איבער.

— וועט איהר מאקי פאהרען אזוי שפעט אהיים?

— נעווים... — ענטפערט זי.

היימאנ'ען אבער איז שווער זיך צו שיידען מיט איהר. זיין נשמה בענקט אזוי נאך אביסעל רייגקייט און זויבערקייט. ניין, ער וועט זי ניט לאזען נעהן אהיים, צו איהר מאן ערגעץ אין די יאנקערס.

— איהר וועט בלייבען שוין היינט ביי מיר, אויבען... איך האב פאר אייך א פיינעם צימער...

— אך, איך קען ניט... איך טאר ניט — רויטעלט זיך די זינגשרין פון די מאראלישע לידער.

נאָכ'ן ווילדען שאַנץ פון דער ארעסער שפּאַניערין האָט געמוזט קומען די צנועה און בארוהיגען די אויפגערעגטע געמיטער מיט א מאַראַלישער ליעד אין דער ענגלישער שפּראַך.

וועו די שפּאַנישע טענצערין האָט געטאַנצט איהר ווילדען טאַנץ איז היימאַן געשטאַנען פּאַררוקט ערגעץ אין א ווינקעל הינטער די מוזיקאַנטען און זיך געשעהמט קוקען מאַנכע באַקאַנטע געסט אין די אויגען. נעווים ברענגט זי איהם אריין שפּע, די דאָזיגע ברען. אָבער דאָס ווינקעלע אין הארצען, וואָס איז געווען אָפּגערייניגט ביי איהם פּאַר נאָט, האָט זיך געוואַרפען פּאַר שרעק. ער האַלט אין זיין הויז א יצר־הרע פּאַר דער ווילט. דערפּאַר אָבער וועו די צנועה אין לאַנגען קלייד פּלעגט ארויס אויפ'ן מיטען קאַבאַרעט און זיך אוועקשטעלען א פּארשעהמטע און פול מיט הכנעה זינגען פּאַר די געסט, פּלעגט היימאַן דער ערשטער זי אויפמונטערען מיט שטארקע אפּלאָדיסמענטען. נאָך דעם ווי זי פּלעגט ענדיגען דאָס מאַראַלישע ליעד, פון וועלכער דאָס פּובליקום איז איבריגענס ניט צופריעדען געווען, כאָטש אוים מצוה האָט מען איהר יא אפּלאָדירט, אָבער ניט אזוי פיעל, אז זי זאָל דאַרפען זינגען נאָך איינע — נאָך דעם פּלעגט ער זי אוועקנעהמען צו זיין טישעל, וואָס איז געשטאַנען ביים בופעט, און מכבד זיין איהר מיט א גלאָז לימאָנאד. קיין אנדער משקה האָט זי דעמאָלט ניט געטאַרט טרינקען. דערווייל פּלעגט ארויסקומען די „משוגענע" זינגערין, וואָס האָט נעוואָלט זיין א סקאַטלאַנדישע, אָבער אין דער אמת'ען איז זי געווען א נעבוירענע אין ניו יארק, אין סאַפּאָלק סטריט. משוגענע האָט זי געהייסען מאקי אויפ'ן פּראַגראַם. דאָס איז געווען איהר טיטעל. וועלכען זי טראַגט שוין מיט שטאָלץ עטליכע יאָהר פּאַר איהרע ווילדע העויות, וואָס זי מאַכט ביים זינגען, און פון וועלכע די געסט, איבערהויפּט די יוגענד, פּאַלען אריין אין הויכען עקסטאַז. דער אינהאַלט פון די ליעדער, וואָס זי זינגט, איז פול מיט אָנצוהערענישען, צוויידייטינקייטען און אמאָל מיט גאַנץ קלאָרע אָנדייטונגען, פון וועלכע היימאַנ'ען פּלאַמט דאָס פּנים. דערמאָלט פּאַררעדט ער זיך מיט דער צנועה, וועלכע

אַ צנועה אין קאַבאַרעט

היימאַן האָט געהאַט אַ פּרינציפּ: וואָס צו גאָט איז צו גאָט און וואָס צו לייטען איז צו לייטען. דערפאַר האָט זיך אין זיין קאַבאַרעט, וועלכער האָט געטראָגען זיין נאָמען, „היימאַנ׳ס", גע־פונען צווישען אַלע זינגעריגס און טענצעריגס מיט די קורצע קלייד־לאַך, וואָס האָבען פּאַרדעקט בלויז דעם קערפּער ביז׳ן ביוסט, אויך איינע, וואָס האָט געמוזט טראָגען אַ לאַנגע, שווארצע אָדער אונשולד־וויסע קלייד פּארקנעפּעלט ביז׳ן האַלז און די ארבעל ביז די פּינגער. און זינגען האָט זי געמוזט די סאַמע ריהרענדע און סענטימענטאַלסטע לידער מיט אַ געוויסען מוסר השכל ביי דער ענדע. אין נאַנצען האָט די דאָזיגע זינגערין געדארפט זינגען צווי לידער; איין מאָל נאָכ׳ן ווילדען טאַנץ פון דער שפּאַניערין, וואָס האָט צופיעל אויפּגעשטורעמט די יוגע און אפילו די עלטערע באזוכער מיט איהר שטארקען טעמפּעראַמענט. די דאָזיגע שפּאַ־ניערין, אַ אידיש מיידעל פון אדעס, איז געווען דער הויפּט־פּיטשור פון קאַבאַרעט. עס איז אַ סברא, אַז ווען ניט זי, וואָלט דער קאַבאַרעט, וועלכער עקזיסטירט ערשט אַ פּאָר יאָהר, שוין צו גרונד גענאַנגען.

היימאַנ׳ען אָבער האָט ווען געטאָן, וואָס צוליעב פּרנסה מוז ער האָבען אַזא ווילדע קראפט און דערפאַר האָט ער בארוהיגט זיין נעוויסען מיט דער צנועה. אַזוי האָט ביי איהם געהייסען די קראַפט אין דער לאַנגער, שווארצער אָדער אונשולד־וויסער קלייד.

נעל, אלץ זיך וואקלען און פלעגט ערשיינען אין פארשיעדענע טעג, ביז עס האט זיך אויסגעגליכט און ענדליך ערשיענען וויעדער אין א דאנערשטאג... אויף אזא אופן איז די דאזיגע וועבענטליכע צייטונג ערשינען ביי זיעבען און צוואנציג נומערען א יאהר...

נאכ'ן יאהר פלעגט דער פעראיין די דאזיגע זיעבען און צוואנציג נומערען איינבינדען אויף זיינע קאסטען און עס פלעגט זיך באקומען א דין, אבער א וויכטיג בוך, פול מיט טיעפע באלעהרענדע ארטיקלען, וועלכע די מיטגליעדער פלעגען אין די ווינטער־אוועגדען שטודירען, איבערהויפט אין יענע אבענדען, וועו „דער סאציאליסט" פלעגט דארפען ערשיינען און האט צוליעב גענגעל ערשיינען ניט נעקענט... פלעגט מען יוצא זיין מיט דעם געבונדענעם יאהרגאנג „סאציאליסט"...

און וואס איז באמת געווען די נפקא מינא?... קיין בעסערע ארטיקלען, ווי דער געבונדענער יאהרגאנג האט פארמאגט, קען שוין אין די וויטערדיגע ניט זיין.

שלום וויים פארבלאנדזשעט אמאל אין דער אידישער אפטיילונג פון הינער „לייבערי" און פרעגט נאך אויך די פאר יאהרגאנגען פון דעם אמאליגען „סאציאליסט"...

אבער אומזיסט... דער מאן וואס פארוואלטעט מיט די אלטע זשורנאלען האט אונטער זיין האנד פון פויגעל־מילך: צוואנציג יאהרגאנג „פארווערטס", א ניין־יאהרגאנגען „נייע פאסט", א זעקס יאהרגאנג וויבערשען סאציאליזם „די גלייכהייט" — אויך געבונדען... „די פרייהייט" — אויך געבונדען... אבער ניט דער אמאליגער „סאציאליסט"...

און ביי שלום וויים'ן שטעלען זיך טרערען אין די אויגען... ניטא דער אמאליגער „סאציאליסט"...

„דער קאמפף", „דער ארבייטער", דער אנזאג", „די זון", „דער מאַרנענשטערען", „דער פויסט", „דער האמער", און די אלע נעמען זיינען איינשטימיג ניט אנגענומען געוואָרען... פיעלע פון די מיטגליעדער האבען צוגעגעבען,אז צוויישען די אנגענעבענע נעמען געפינען זיך עטליכע הויך־געלונגענע, זאגער ערהאבענע, למשל, „דער אנזאג"... אבער עס איז צו ראמאנטיש... מען דארף האבען א נאמען, וואס זאל גלייך ערקלערען, ווער מיר זיינען און וואס מיר ווילען — דערפאר זאל די צייטונג טראגען דעם אמת'ן נאמען — „דער סאציאליסט"...

און ניט געהאלפען האט ניט די באמערקונג פון דעם איין פראקטישען פון די מיטגליעדער, וועלכער האט איינגעוואנדעט, אז דער נאמען וועט אפשרעקען די ניט־סאציאליסטען...

מעהר אבער האט ער שוין ניט גערעדט. דער פארזיצענדער, א הויך אידעאליסט יונגער מאן מיט איינגעפאלענע באקען, פון וועלכע עס האט ארויסגעקוקט נאך בולט'ער די צוויי שווארצע פינקליגע אויגען — דער פארזיצענדער האט נעגעבען א קלאפ מיט'ן פויסט איבער'ן טיש, ניט נאך זיינע כחות נאך, און א נעשריי געטאן:

— מיר דארפען ניט קיין אנדערע לעזער... מיר ווילען ניט אריינארען... אונזער לעהרע איז אן אפענע...

שלום וויס'ען קלינגען נאך איצט אין די אויערען די אפלאדיסמענטען, וואס דער דאזיגער באגייסטערטער פארזיצענדער האט באקומען פאר די פלאמענדינע פאר ווערטער.

און די צייטונג האט געהייסען „דער סאציאליסט". ערשיינען פלענט זי דארפען, לויט ווי עס איז געווען אנגענעבען אויפ'ן פלאץ נאכ'ן טיטל — יעדער דאנערשטאג, אבער ערשיינען פלענט זי דאס רוב דיענסטאג, אמאל מאנטאג — אבער דאס האט ניט גע־היסען, חלילה, אז זי איז געווען ניט פינקטליך און פלענט ער־שיינען פריהער פאר דער צייט. נאר פונקט פארקעהרט — דער מאנטאג איז ניט געווען א מאנטאג פאר'ן דאנערשטאג, נאך נאך א דאנערשטאג... אזוי פלענט זי נאטירליך, צוליעב נעלד־מאנ־

ער בענקט נאָך דעם ווען ער געפינט זיך דאָ אין די „קלוב רומס“ פון זיין „ברענטש“. אויך אין די קלוב רומס העננען אויף די וועגד די זעלבע בילדער וואָס אין יענעם „פעראיין“, אָבער קיין הייליגע זיינען זיי נישט, און קאַרל מאַרקס האָט אין גאַנצען פאַרלאָרען זיין סאָציאַליסטישען אויפזעהען. אין די היגע קלוב־רומס זעהט ער אויס, ווי א רייכער מאַנופעקטשורער, א דייטשער יהודי...

מעהר אָבער בענקט שלום וויים נאָך דער הימישער אמאָליגער צייטונג — די אָרימע, אָבער מיט בלוט אַרויסגענעבענע צייטונג...

ניט אַלע טאָג איז זי ערשיענען און ניט אזוי פיעל זייטען האָט זי פאַרמאָגט, ווי די היגע. דער סאָציאַליזם איז צו טיף און צו עדעל, אז מען זאָל איהם מיט אזוי פיעל ווערטער דאַרפען פאַרשרייען... ניין! זייער סאָציאַליסטישע צייטונג האָט פאַרמאָגט אין נאַרמאַלע גוטע צייטען פיר קלייַנע זייטען מיט א קליין שטיקעלע א הוספה. אין די צווויי זייטען האָט מען פאַרטיפט דעם סאָציאַליזם מיט אַלערליי כברות. ווי וועט זיין אזוי אין אזוי און ווי וועט זיין אַנדערש... וועלכע לאַנד וועט דער סאָציאַליזם פאַרווירקליכען און וועלכע לאַנד וועט ניט דערלאָזען איהם צום פאַרווירקליכען... צי וועט דער סאָציאַליזם קומען ברעש, אַדער שטיל, ווי א וויסע טויב... ווי אזוי וועט מען טאָן מיט די קלייַן־בירגער? וועלען זיי אין גאַנצען אויסגעראָטעט ווערען, אַדער וועלען זיי זיך ביסלעכווייַז פּראָלעטאַריזירען?...

און נעשריבען איז דאָס אַלעס געווען אין א שהנעם הויכען סטיל, מיט שהנע אָבער שווערע ווערטער, צו וועלכע מען האָט געדאַרפט נוצען דאָס ווערטער־בוך, וואָס האָט זיך אין דער „פערייניגס“־ביבליאָטעק דוקא נישט געפונען... מען האָט זיך אַלץ נעקליבען צו קויפען און ניט געקענט...

און שלום וויים פאַרבענקט זיך אָט נאָך יענער צייטונג, וועלכע האָט טאקי געהייסען „דער סאָציאַליסט“. ער געדענקט, ווי אזוי מען האָט פאַרגעשלאָגען פאַרשיידענע נעמען פאַר דער צייטונג, ערב איהר ערשיינען. זי האָט געזאָלט הייסען „די רויטע פאָהן“,

דאָרטען אין דער היים זיינען זיי באשטאַנען פון געצעהלטע יונגע לייט, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפונען אייניגע אינג־לאך. ער אליין איז דאן אויך א אינגעל געווען. פון דעסטוועגען האָבען זיי געהאַט אן אייגענעם „פאַראיין" און אן אייגענע צייטונג.

דער „פאַראיין" האָט געהאַט דוקא א גרויסע שטוב, ערגעץ אין אן עק גאַס, פאַר וועלכער מען האָט געצאָהלט עטליכע גולדען א חודש...

די דירה־געלד איז אנגעקומען שווער צו באצאָהלען, דערפאַר אָבער, אז מען האָט ענדליך באצאָהלט, האָט זיך יעדער מיטגליעד געפיהלט אין דעם דאָזיגען „פאַראיין", ווי ביי זיך אין בית־מדרש. און ווירקליך איז דער פאַראיין געווען, ווי אין א קליין בית־מדרש'ל. אויף איין וואַנד, אין מזרח־וואַנד טאַקי, איז געהאנגען קאַרל מאַרקס אליין, אויף די איבעריגע דריי וועגד זיינען געהאנגען די בילדער פון ענגעלס, ראָבערט אָווען, דוד עדעלשטאַדט און אנ־דערע „הייליגע". דער פאַראיין האָט אויך פאַרמענט אן אלמער מיט ספרים, וועלכע זיי האָבען געקויפען די „ביבליאָטעק", און אזוי מען האָט ניט געטאַרט ארויסטראָגען א ספר פון בית־מדרש, אזוי איז געווען א שטרענגער פאַרבאָט צו נעהמען אהיים א בוך פון דער דאָזיגער ביבליאָטעק.

— ווילסט לערנען—לערען דא!... — פלעגט דער עלט־סטער פון פאַראיין זיך וועגדען שטרענג צו א מתמיד, וואָס פלעגט זיך מכין זיין נעהמען א ספר אהיים.

דער פאַראיין האָט פאַרמאָגט אויך אן אויוועז, און אין די ווינטער־אָוועגדען, נאָך א הייסער דיסקוסיע פון די מיטגליעדער, פלעגט מען בשותפות קאָכען טהעע און באקען קאַרטאָפעל. עס זיינען אויך געווען אזוינע מיטגליעדער, וואָס האָבען קיין היים אין ערגעץ ניט געהאַט, זיי זיינען געווען פון פרעמדע לענדער. פאַרפאָלגטע פון זייערע רעגיערונגען, — פלעגען זיי געפינען א היים און נאכטלעגער אין דעם דאָזיגען סאָציאליסטישען בית־מדרש'ל — אין „פאַראיין"...

דאָס אלעס געדענקט שלום וויים און קען עס ניט פארגעסען

דער אמאליגער סאציאליסט

אין זיין אריבער היים אין נאליציען איז שלום וויים געווען א סאציאליסט. דא אין אמריקא געהערט ער צו דער סאציאליסטישער פארטיי...

עס איז דאכט זיך איינס און דאס זעלבע. אבער שלום וויים איז ניט צופריעדען. שוין צעהן יאהר אין „לאנד" און קען זיך נאך אלץ ניט צוגעווענהנען צום היגען סאציאליזם.

ער איז צו רייך — דער היגער סאציאליזם — קלאגט ער זיך...

שלום וויים האט ליעב, פון נאנצען האַרצען ליעב, די שטילע אריבקייט. געווארען א סאציאליסט איז ער אין זיין אריבער היים בלויז צוליעב אדער דריי רייכע מענשען אין דער שטאדט... וועז ניט די צוויי־דריי רייכע, וואלט שוין געווען אין יענער שטאדט, וואו ער איז געבוירען, איינגעפיהרט, נאר אהן שום קאמף, דער סאציאליזם — אלע וואלטען געווענען גלייך — אריבע ליט...

דא זיינען כמעט אלע רייך. דא איז ער א סאציאליסט צוליעב זיך אליין און צוליעב א פאר שלים־מזל׳דיגע לאנדסלייט, וואס קענען זיך ניט צופאסען צום היגען לעבען און זיי ריהרען איהם מיט זייער דערשלאגענהייט...

אבער דער היגער סאציאליזם געפעלט איהם נישט. ער איז צו רייך, דער סאציאליזם, און צו גרויס. כמעט אלע זיינען זאציאליסטען...

אויס גאנץ גוט... און געלד האָט זי אויף צום לעבען זעקס וואָכען, אפילו זי זאָל נעהן אלע טאָג אין מואווינג פיקטשורס...

אבער אין דער שטיל, בשתיקה פון זיך אליין, האָט זי געוואַרט... עס מוז איהר אָנקומען א בריעף. אלע טאָג האָט זי געפרעגט די מיסעס. די מיסעס האָט שוין אָנגעהויבען חושד זיין:

— פון וועמען דארף דאָס זיין דער לעטער?... פון א באָי?...

האָט זיך איינמאָל העלענע שטארק פארשעהמט און געענטפערט:

— און אז פון א באָי איז דען אן עולה?

האָט די מיסעס גוטמוטיג געשמייכעלט:

— אדרבא!...

איז שוין העלענע בייז נעווארען, און דעם כעס, וואָס זי האָט געטראָגען אויפ'ן באָי, האָט זי אויסגעלאָזט אויף דער מיסעס:

— איהר מענט זיין רוהיג... ניט פון א באָי...

און עס איז געווען באשערט, אז העלענע זאָל ניט בלייבען קיין ליגנערין. אין א חודש ארום, וועו העלענע האָט זיך שוין געפיהלט אין גאנצען אוסגערוהט און האָט ערשט נעקענט אָנהויבען האָבען פלעזשור און פארברענגען, איז איהר אָנגעקומען א בריעף.

דער בריעף איז געווען טאקי פון דעם באָם...

ער האָט איהר געמאָלדען, אז עס איז דאָ ארבייט און זי זאָל קומען מאָרגען פונקט אכט א זייגער... דער ווינטער סיזאן הויבט זיך אָן...

זי האָט דעם בריעף צוגעטראָגען דער „מיסעס" און זיך ווי נעריייצט:

— זעהט איהר — ניט פונ'ם באָי — פון באָם...

שוין דאָ ארבייט...

פארשריבען אויף דאָס ניי. זי האָט אויסגעקליבען א נייעם ראָמאַן. אָט איצט איז זי שוין געווען פערטיג צו האָבען פֿלעזשור.

און זי האָט געקויפט א פּאָר שעהנע בוינעלעך פּאפּיער מיט א קאָלירטען קאַנווערט און האָט זיך געזעצט שרייבען א בריף צום באָי.

זי האָט איהם געמאָלדען, אז זי איז איצט פריי און פיהלט זיך גוט. זי האָפּט, אז ער איז אויך ניט שטאַרק פארנומען, און אויב ער האָט זי נאָך ניט פארגעסען, זאָל ער קומען אין דעם און דעם טאָג, אין דער און אין דער שעה...

זי האָט דאָס דאָזיגע בריוועלע איבערגעלעזען עטליכע מאָל און האָט רעדאַגירט יענע שטעלען, וואו עס פיהלט זיך צו פיעל וואַרימקייט: עס פּאַסט ניט!... ווידער האָט זי רעדאַגירט איין שטעלע, וועלכע האָט געקלונגען צו קאָלט... און אז דאָס בריוועל איז געווען אין גאנצען צופריעדענשטעלענד, האָט זי איהם אריינ־געלעגט מיט א קלאָפענדיגען האַרצען אין קאַנווערט און, נאָכדעם ווי דער אדרעס האָט זיך פארטריקענט, האָט זי זיך געלאָזט ארוים אין נאס און אריינגעוואָרפען איהם אין ערשטען בריף־קאַסטען.

א מוטיגע, אן אויפגעלעגטע איז זי אפּגענאַנגען פון בריף־קאַסטען און האָט אָנגעהויבען צו וואַרטען...

זי האָט אָפּגעווארט צוויי טעג. נאָך איהר רעכנונג האָט שוין אן ענטפער געדארפט זיין. אפשר מאַרגען. ביז מען באקומט, ביז מען ענטפערט, און ביז עס קומט צוריק. דריי טעג איז ניט קיין סך!

און אז עס אז אוועקגענאנגען א וואָך און קיין ענטפער איז אלץ ניט אָנגעקומען, האָט העלענע זיך שוין באליידיגט. זי האָט זיך נענומען איינרעדען, אז זי דארף איהם ניט.

זי האָט אין גאנצען חרטה, וואָס זי האָט איהם געשריבען. עס וואָלט בעסער נעווען, וועז זי נעהט ארויף צו איהם אליין. איצט פּאַסט ניט. עס וועט הייסען, אז זי בעט זיך ביי איהם. ניין, בעטען זיך וועט זי ניט. זי איז איצט אויסגערוהט און זעהט

אז זי וואלט געקענט ארבייטען גלייך מיט דער מאשין... זי האט שוין ניט געפיהלט קיין כיעדקייט... עס האט זיך שוין געארבייט פון זיך אליין, ווי אין איהרע הענט וואלט א גרויסער ערפינדער עפעס אזא מין שרייבפעל ארויסגעטאן און עס ארבייט זיך...

אבער אויף מארגען פריה, ווען זי האט זיך, לויט נעוואוינהייט, אויפגעכאפט א פערטעל צו זיעבען, האט זי זיך ניט געקענט אויפהאלטן. האט זי זיך דערמאנט, אז דאס איז דאך דער ערשטער טאג נאכ'ן סיזאן און זי מעג ליגען נאך וויפיעל זי ווילל...

זי איז געלעגען און זיך געוואונדערט, ווי אזוי האט זי ערשט נאך נעכטען געארבייט... היינט וואלט זי זיכער ניט געקענט... זי איז אזוי מיד...

זי האט אבער געהאפט, אז זי וועט זיך אויסרוהען עטליכע טעג, וועט זי קומען צו זיך... זי וועט נעהן אומעטום... עס ציהט זי אזוי צו מענשען..' זי איז שוין לאנג ניט נעווען צווישען נאהענטע!...

און ווי נאר זי קומט צו זיך זוכט זי אויף דעם באי...

זי וועט זיך אנטשולדיגען, וואס ער האט זי ניט געטראפען אין דער היים, ווען ער אז ביי איהר געווען. זי וועט ניט אויסזאגען, אז זי האט געארבייט יענע שטונדע אוועקטיים. זאל ער ניט מיינען, אז זי איז אזוי להוט נאך געלד. זי איז געווען ביי איהרע א חבר'טע.

עס איז אריבער א וואך. העלענע האט זיך נאך אלץ ניט נעפיהלט אויסגערוהט פון דעם סיזאן. עס האט איהר נאר גע־צויגען צום בעט... ליגען און רוהען... רוהען...

זי האט זיך אלץ געקליבען אנשרייבען א פאר ווערטער צום באי, אז ער זאל ווארטען, זי וועט קומען צו איהם. אבער זי האט אפגעלעגט, ווען זי וועט זיך גוט אויסרוהען. זי איז נאך ניט פעהיג צו האבען פלעזשור... דערווייל איז איהר אייניגער פלעזשור רוהען... נארנישט טאן, אין ערגיץ ניט נעהן...

אין עטליכע וואכען ארום האט זיך העלענע דערפיהלט אבי־סעל אויסגערוהט. זי איז שוין געגאנגען אין לייבערארי און זיך

ראַטענעם סיזאַן האָט זי דעם פרײַנד פֿאַרנאַכלעסיגט. ער איז געקומען א פּאָר מאָל פֿרעגען זי, ווען זי איז גראָד געווען אין שאָפּ און געאַרבייט אָוווערטיים.

— אייער באַקאַנטער איז דאָ געווען... — פֿלעגט די מיסעס איהר איבערגעבען, ווען העלענע פֿלעגט קומען א זייגער אַכט פון שאָפּ.

— ווען?

— זיעבען א זייגער...

— האָט ער געלאָזען א בריוועלע?

— ניין.

— אַנגעזאָגט...

— גאָר נישט... געפֿרעגט און איז אַוועקגענאַנגען...

האָט עס העלענע'ן פֿאַרדראָסען. ער איז דוקא א וואוילער באַי. מעגליך, אז זי וואָלט זיך מעהר צוגעלאָזט צו איהם, וואָלט עפּעס געווארען און זי וואָלט אין גאַנצען פֿטור געווארען פון שאָפּ. אָבער ריזיקירען טאָר זי ניט. אזא סיזאן מאכט זיך ניט אַזוי אָפּט. פון דעם דאָזיגען סיזאן קען זי אָפּשפּאָרען א שעהנע פּאָר צעהנדליג דאָלאָר... נאָכ'ן סיזאן וועט זי איהם אויפֿזוכען — זיין אדרעס וויים זי — און וועט געהן מיט איהם האָבען א גוט־טיים...

און עס פֿאַלט איהר איין, אז זי וועט צאָהלען... איבער־רַשען איהם! קיין גרויסער פֿאַרדיענער, דאַכט זיך, איז ער ניט... א שטילער באַי! זי וועט פּאָר איהם צאָהלען!... עס וועט זיין אינטערעסאַנט... אָך, זאָל נאָר דער סיזאן אַריבער. זי וועט אָפּלעבען. זי וועט זיך אויסרוהען.

דער סיזאן האָט זיך, ווי לאַנג ער האָט זיך געצויגען, דאָך געענדיגט... העלענע איז ארויס פון שאָפּ האַלב נאָך אַכט... דריטהאַלבען שעה האָט זי געארבייט אָוווערטיים. די דאָזיגע דריט־האַלבען שעה האָבען איהר ניט געארט. איהר האָט זיך געדאַכט,

איז שטענדיג שווער! אויב עס דאכט זיך איהר, אז דער סיזאן איז א שווערער, איז פשוט, ווייל זי ארבייט שוין אזוי לאנג. פערצעהן סיזאנס! אמת, ניט אלע סיזאנס זיינען געווען פולע. העלענע גערענקט איין סיזאן פון די פערצעהן, וועלכער האָט גאָר ניט געטאָרט טראָגען אזא גרויסארטיגען נאָמען. העכסטענס האָט ער געקענט הייסען א „סיזאָנדל“... עס איז געווען פשוט אויף חוזק... צוויי טעג אָפגעארבייט און דריי געהוסט. און נאָכדעם האָבען זיך געצויגען לאנגע וואָכען אָהן ארבייט און אָהן רוה, ווייל פאר העלענע'ן איז זוכען ארבייט אמאל שווערער ווי די ארבייט אליין...

געווים איז דער סיזאן א שווערער, בפרט, אז דער באָס האָט אויף העלענע'ן ארויפגעלעגט א פליכט. זי איז כמעט ווי א פאָרלידי — זי גיט אכטונג אויף געוויסע ארבייט, אויסער איהר איינענע ארבייט, און ער האָט איהר דערפאר באשטימט א עקסטרא'ן דאלאר צו די ווייזשעס... דערצו ארבייט זי צוויי מאל אין דער וואָך „אוועקטיים“... פאר דעם „אָוועקטיים“ האָט זי איהר באָס ניט איבריגענס ליעב... נאָר אָפּזאָגען זיך איז שווער. זי זעהט איין, אז די ארבייט מוז געמאכט ווערען, ווען ניט וועט דער באָס ניט קענען פינקטליך אויספילען זיינע באשטעלונגען און דער שאפ שט'ט אלס ראיעלע און אלטע פירמע...

דערפאר האָט זי זונטאג געהאט א פרייען טאג... און האָט צייט געהאט אָפּצוטאָן איהרע אייגענע ארבייט וואָס זאמעלט זיך אָן פאר א וואָך אין איהר צימער. עס פלעגט איהר נאָך בלייבען א פרייע שעה און אָוועגד, צו געהן מיט א חבר'טע זעהן „מואוויס“ און דאָרטען אין האלל האָט זי זיך פאר איינוועגס אויך אָפּגע־ וואויגען... יעדען זונטאג האָט זי זיך געכאפט, אז די וואָג איז א פאלשע... פאר אכטאָגען האָט דער ווייזער געצייגט 112 און דעם זונטאג 108. קענטיג די וואָג ווערט קאליע...

העלענע האָט פארמאָגט אין איהר באזיץ א פאר באקאנטע באָיעס. איינער פון זיי איז נעווען כמעט ווי א „פריינד“. א פריינד אויפ'ן אמעריקאנער נוסח. אָבער אין דעם ראָזיגען נע־

העלענס׳ליעבעס-בריעף

דער „סיזאן" איז געווען א גוטער. העלענע האָט נאָך פאר די זיעבען יאָהר, וואָס זי איז אין ניו יאָרק, אזא גוטען סיזאן ניט געהאט. מער האָט אלע „הענט" פּשוט פארצוקערט! און די באָסעס האָבען געזוכט נאָך און נאָך הענט! וואו קריגט מען הענט? האָבען זיי געמורמעלט און געבראָכען מיט די הענט... הענט! הענט!... העלענע האָט אויף איהר באָם שוין פּשוט רחמנות געקראָגען. זי האָט געזעהן, ווי ער נעהט אוים ווי א ליכט פאר בענקשאפט נאָך הענט. און זי האָט איהם איינמאל נעבראכט צו פיהרען איהרע א לאנדסמיידעל, וועלכע זי האָט אפּ־ נערעט פון אן אנדער שאפ.

— איך האָב אייך געבראכט א מתנה! — האָט זי אין דער פריה צוגעשמייכעלט צו איהם, אנווייזענדיג אויף א שוואבער דערשלאָגענער בריאה, וואָס איז ניט לאנג געקומען אין ניו יאָרק.

דער באָם האָט געשטראהלט פאר גליק: ער האָט גארנישט פאנאנדערגעפרעגט, ער האָט העלענע׳ן שטארק געדאנקט און גע־ הייסען דאָס נייע מיידעל גלייך זיך נעהמען צו דער ארבייט, און אין א ווייל ארום צוגעגעבען:

— אפשר האָט איהר נאָך ערגיץ אזוינע הענט! ברעננט זיי, ברעננט!

די ארבייט איז נעווען א שווערע, אבער העלענע האָט זיך ניט געקלאָגט. ניט אין דער שטיל, ניט פאר אנדערע. ארבייט

איז אליין געבליבען ריין און אומשולדיג, און האָט אויף אונז נעקוקט גלייכגילטיג אלס א פרוי. אָבער מיט באדויערען און מיטלייד אלס א מענש...

און הערי האָט נאָך א לאַנגער פאוזע צוגענעבען:

— אָט אזא נאַנע פארשטעה איך; דאָס איז א אידישע נאַנע... ווילט איהר, קאטיא, זיין אזא נאַנע?...

קאטיא האָט זיך פארטראכט, געשווינגען א וויילע און טרויעריג געענטפערט:

— איך וויל, נאָר איך קען ניט... אום צו ווערען אזא מין נאַנע, מוז מען כאָטש איין מאל שטארק לעבען... איך האָב נאָך נארניט נעלעבט...

די בחורים האָבען געשמייכעלט און ליזא און טאניא האָבען פארשעהמט אראָפגעלאָזען די קעפ...

זי — ניט. זי האָט בלויז אָנגעהויבען צו קוקען מיט א מאָדנער גלייכגילטיגקייט אויף מענער. די דאָזיגע גלייכגילטיגקייט האָט זי געמאכט וואונדערליך שעהן; און דוקא דאמאָלס, וועז זי איז געווארען גלייכגילטיג צו אונזער מין, האָט זי געקראָגען צעהנדליגער פארעהרער. מיך אויך צווישען זיי. איך בין זיך מורה — האָט הערר געשמייכעלט, קוקענדיג אויף טאניא'ן און ליזא'ן — יא, איהר לייכגילטיגקייט צו אונז אלע אין כלל איז געווען א מערקווירדיגע: קיין האָס, קיין פראכטונג, נאר א גלייכגילטיגקיים, ווי מיר וואָלטען געווען פרויען, אדער, ריכטיגער געזאָגט, קינדער. יא. דאָס איז דאָס ריכטיגע וואָרט. זי האָט אונז באַאנדעלט, ווי קינדער.

— ראָזע! — האָב איך איהר איינמאָל געזאָגט — איך האָב דיך אזוי ליעב!

זי האָט גוטמוטיג געשמייכעלט און געענטפערט:

— געווים האָט איהר מיך ליעב; פארוואָס זאָלט איהר מיך פיינט האָבען? ... איך האָב אייך אויך ליעב...

האָב איך זי געפרובט אָננעהמען פאר איהר האָנט... זי האָט געהאט וואונערבארע שעהנע ווייסע הענט, ווי ביי א מלאך, — האָט זי די האָנט אָהן כעס צוריקגעצויגען און געשמייכעלט:

— צו וואָס דארף מען דאָס? עס איז דאָך שעהנער אזוי...

און פלעגט מיך אָנקוקען מיט בליקען פון באדויערונג... עס הייסט, זי האָט מיך באדויערט, וואָס איך פארשטעה ניט, וואָס הייסט ליעב האָבען אויף אן אמת...

אזוי איז זי צווישען אונז אומגענאָנגען, א גלייכגילטיגע, א גוטע און א שמייכלענדע, מיט א לאָנגער שוואַרצער קלייד, וואָס האָט פארדעקט איהר נאָנצע האלז, און עס האָט ניט דורכגעקוקט קיין פינטעלע לייב, אויסער דאָס פנים און די ווייסע פינגער פון די הענט...

א נאָנע, אן אמת'ע נאָנע. כאָטש זי איז אין קלויסטער ניט געווען, ניט באהאלטען זיך פון דער וועלט מיט איהר זינד, נאר אומגענאָנגען צווישען אונז, זינדיגע, באגעהרענדע מענשען, און

קאטיא האָט פּראָטעסטירט. ליזא און טאניא האָבען צוגע־האלפען.

— איהר זייט צו שטרענג צו אונז פרויען.

— פּארקעהרט! — האָט הערר זיך פּאַרטיידיגט. — איך גלויב יא אין הייליגע פרויען... איבערהויפּט ביי אונז אידען. אָבער ווי געזאָגט, צוליעב דעם דאַרף מען זיך ניט איינשפּאַרען אין א קלויסטער. די אמת הייליגע איז א נאָנע אין דער היים.

און צושמייכלענדיג זיך, ניט קוקענדיג קיינעם פון די אנ־ווועזנדע אין געזיכט אריין, האָט ער צוגענעבען:

— איהר ווייסט? איך קען א אידישע נאָנע...

— ווירקליך!? — האָט זיך קאטיא און נאָך איהר ליזא און טאניא אָנגעכאַפּט מיט פּאַרווואונדערונג.

— נאטירליך, ניט אין א קלויסטער. ווי געזאָגט, קען מען זיין א נאָנע אין דער היים. אָבער דאָס ווערט מען ניט באַוואוסט־זיניג, נאָר פונקט פּאַרקעהרט: אומבאַוואוסט; מען ווערט אָדער נעבוירען מיט דעם נעפיהל פון הייליגקייט, אָדער עס ארבייט זיך אויס דורך נעוויסע אומשטענדען. די נאָנע, וועלכע איך קען, נעהערט צום צווייטען סאָרט... די אומשטענדען האָבען איהר נעטריבען צו ווערען א נאָנע. אָבער זי איז א נאָנע אין דער היים, און צווישען מענשען אפילו איז זי אימער דיזעלבע נאָנע.

— דערצעהלט עפּים וועגען איהר! — האָט זיך קאטיא נע־בעטען און האָט זיך צוגעזעצט נעבען הערר'ן.

— עס איז ניטא פּיעל וואָס צו דערצעהלען. דאָס איז א קורצע און באַקאַנטע געשיכטע: אַן אומגליקליכע ליעבע. א ליעבע מיט א קריסט, אָדער ווי מען האָט עס גערופען אין דער היים: א שיינער. צו נייגעריגער יאָהר האָט שוין די דאָזיגע העלדין, וועלכע מען רופט ראָזע, נעוואוסט וועגען ליעבע מיט אלע איהרע סודות. אמת, זי איז שטענדיג געווען אומשולדיג, זייענדיג אפילו אין די נאָהענטסטע באציהונגען מיט איהר גליעבטען... אָבער דער גליעבטער האט ענדליך איהר אוועקגעוואָרפען. אַן אנדערע אויף איהר אָרט ווערט גליך כּארצוייפעלט ביי אויף דער וועלט,

האָט באַרים פּאַרצוויגען „וועניז פּאָ מאַטושקע", איז עס די איבריגע ניט געפּעלען געוואָרען.

— א אידיש לידעלע ! — האָט געפּאָדערט ליזא און האָט אַליין אָננעהויבען זינגען „צעהן גוטע ברידער".

אייניגע האָבען אונטערגעכאַפּט.

אָבער מעהר ווי אנדערהאַלבען סטראָפּען האָט מען ניט אָפּ־געזונגען. עס האָט ניט פּאַרכאַפּט. עס האָט זיך געבענקט נאָך א ניי ליעד.

קאַטיא האָט זיך אָפּגעשטעלט, דורכגענאַנגען דאָס צימער'ל, צוריק זיך אַוועקגעזעצט און אויסגעשריען מיט אינערליכער אויס־רעגונג:

— גיט מיר עפּעס א ניי ליעד !

און נאָך א קורצע פּאוזע, פּאַרקוקענדיג זיך ערגעץ אין דער ווייטקייט, האָט זי ארויסגעמורמלט:

— אך, פּאַרוואָס האָבען דאָס אידען ניט קיין קלויסטערס פּאר מיידלעך !

— קאַטיא וויל ווערען א נאָנע ! — האָט הערי, קענענדיג גוט איהר לייכטע באציהונגען צום לעבען, חוזק געמאַכט.

— איך וואָלט נעווים אַוועק ! — האָט קאַטיא אויפריכטיג פּאַרזיכערט...

ליזא האט געהאַלטען מיט קאַטיא'ן :

— זיכער האָבען אידען אויך געדאַרפט האָבען אזוינע קלויס־טערס, וואו מיידלעך מיט מיערע נשמות זאָלען קענען אַוועקגעהן זיך אָפּרוהען...

— אָפּרוהען ! אָפּרוהען ! — האָט קאַטיא נעקרעכצט און איהר יונג פּנים האָט באַקומען א הייליגען אויסדרוק.

— אך, פּראַוען ! — האָט הערי אָפּגעענטפּערט און אריינ־קוקענדיג קאַטיא'ן אין די אויגען אריין האָט ער פּאַרטגעזעצט : — א נאָנע קען זיין אין דער היים אויך. און פּאַרקעהרט, אין קלויס־טער קען מען זיין א זינדיגע... דאָרטען זיינען דאָ נעגנס יונגע גלחים... כ־כי־כי...

די נאַנע

אין דעם געשלאָסענעם קרייז פון דער יונגענדליכער געזעלשאפט האָט זיך געפיהלט אן אינהאלטסלאָזיקייט. האָפנונגסלאָזע באַגעהרען האָבען געשוועבט אין דער לופט פון דעם צימער, וואו די יונגענד האָט זיך דאָס לעצטע מאָל פארקליבען — דריי יונגעלייט און פיער מיידלעך. דער געשפּרעך האָט זיך ניט געקלעפט און האָט געקלונגען ניט נאטירליך. די הויפּט אורזאך איז געווען דאָס, וואָס קאטיא, וועלכע האָט דאכט זיך ליעב געהאט באַרים'ן, איז געווען פאַרפליכטעט מיט איהר ליעבע צו הערי'ן, און הערי וואָס האָט ליעב געהאט ליזא'ן האָט געמוזט זיצען נעבען טאניא'ן, און טאניא האָט בשתיקה ליעב געהאט באַרים'ן... האָט מען זיך געביטען מיט די פּלעצער, האָט זיך דערפיהלט די זיך אויפּפרעסענדע אייפערזוכט און די שטימונג איז נאָך געווארען געדריקטער.

מען האָט פאַרגעלעגט זינגען.

באַרים, א יעקאטערינאָסלאַווער געזונטער בחור, מיט געקרויזטע, שווארצע האָר און טיפּע, שווארצע אויגען, האָט פאַרגעלעגט צו זינגען „רובינושקא", האָט אבער קאטיא, וועלכע האָט נאָר גע־וואָלט זיך רייצען מיט איהם, ניט געלאָזען.

— מיר זיינען שוין נמאס געווארען די דאָזיגע ליעדער אייערע. גיט עפּעס נייעס ! — האָט זי מיט וועהטאָג פּארדרעהט מיט'ן יונג־ליידענדען פּנים.

ריקא כאפט מען די חתנים דאָס רוב אין פּאַרק אין דער פינסטער...
און דאָ האָסט נעדאַרפט אָנצינדען נאָך א לאָמפּ...
די מוטער האָט נעשמייכעלט און נעשוויגען. ענדליך האָט זי ארויסגעמורמעלט:
— יעדער דור, מיין קינד, האָט זיינע מיטלען... אבי חתונה האָבען.

מאכטער פאראינטערעסירט און האָט בכלל אינגאנצען ניט פאר־
שטאנען, ווי אזוי אמאל האבען מיידלאך געלעבט.

— ווי אזוי? — האָט די מוטער זיך צעשמייכעלט, און זיך
ניט געיואגט צו ענטדעקען... — דאָס איז שוין א סוד.

האָט זיך ערשט סיידי פאראינטערעסירט צו וויסען, און אויפ־
דיבענדיג זיך פון טיש, איז זי צוגעגאנגען צו דער מאמען, ארום־
גענומען זי און זיך געבעטען:

— דערצעהל, מאמע, דערצעהל, איך ווייל וויסען.

— איך שעהם זיך — איז די מוטער רויט געוואָרען, —
אבער אז דו שטעהסט צו... ביים לעצטען שידוך האָב איך נע־
פיהלט, אז די מאמע מיינע גהט אוים, ווי א ליכט... זי האָט
שוין פארלוירען דעם גלויבען און די האפענונג, אז איך וועל אמאל
התונה האבען. איר האָב אויף איהר זעהר רחמנות געקריגען און
האָב באשלאסען אז דער שידוך מוז געשלאסען וועדען. וואָס האָב
איך געטאן? אויסער וואָס איך האָב זיך יענעם אוועג שהנער
אנגעטאן, ווי אלע מאל ביים זעהן א חתן, האָב איך אנגעצונדען
צוויי לאמפען און ארויפגעדרעהט די קנויטען אין דער הויך, עס
זאל זיין וואָס ליכטיגער. איך האָב געפיהלט, אז איך זעה אוים
זעהן שעהן, וויייל אין דער ליכטיגקייט... און קיין מיאוס'ע בין
איך טאקי ניט געווען... דער צווייטער לאמפ האָט נעהאלפען.
דערצו האָב איך נאכאנאנד נעקוקט אויפ'ן חתן און געשמייכעלט...
איך האָב געפיהלט, אז איך „נעהם איהם" — דאָס איז טאקי דער
טאטע דיינער געווען...

די מוטער האָט אפגעהאקט...

סיידי האָט זיך פלוצים צעלאכט...

די מוטער האָט זיך פארשעהמט, מיינענדיג, אז דאָס לאכט
זי פון איהר.

— זעהסטו, האָב איך דיר נעדארפט דערצעהלען?...

— א, ניין, מאמע, — האָט זיך סיידי פארענטפערט — איך
לאך נאָר פון אן אנדער זאך... איך לאך, וואָס דא אין אמע־

די מחותנים האָבען דוקא ניט געוואָלט קיין סך געלד און קיין קעסט... איז אָבער געווען א חסרון דער יחוס... מען איז דער־נאָנגען אז דעם חתן'ס פאָטער איז געווען אמאָל א בעל־מלאכה. זיכער האָט מען ניט געוואוסט, אָבער די מאַמע האָט ניט געוואָלט ריזיקירען... דערווייל אָבער בין איך שוין געוואָרען גענוג אין שידוכים, איך האָב שוין געוואוסט וואָס מען דארף טאָן, וועז דער חתן און די מחותנים קומען מיך אָנקוקען, וועל־כע בלוזקע איך דארף אָנטאָן און וואו איך דארף זיצען און ווי אזוי איך דארף מרינקען די גלאָזז טעע...

ביים צעהנטען שידוך בין איך שוין געווען אלט דריי און צוואַנציג יאָהר, בין שוין געווען אזוי באהאוועט אין אלע דינים פון א כלה, אז די מחותנים זיינען געווען אלע מאל צופריערען מיט מיר, און איך פלעג זעהן באשיינפערליך, אז וועז ניט די קליניגקייטען, צולייב וואָס יערער שידוך פלענט זיך פאַנאַנדער־נעהן, וואָלטען זיי מיך צוגענומען ווי איך שטעה און נעה.

מיט דער צייט בין איך געוואָרען אזוי גענוי, אז איך פלעג אויפ'ן ערשטען קוק וויסען וויפיעל די מחותנים וועלען פארלאַנגען נדן, ווי אזוי דער חתן וועט האנדלען און צי עס וועט גלייך ניט ווערען, אָדער מען וועט נאָך שרייבען תנאים און ערשט נאָכדעם וועט זיך פאַנאַנדערגעהן.

ענדליך האָב איך געהאט אזוי פיעל חתנים, אז איך האָב פארלוירען די פעהיגקייט אונטערצושיידען איינעם פונ'ם צווייטען. מיר האָט זיך אָנגעהויבען דאכטען, אז דער חתן איז שוין נעווען ביי אונז — פון אלע חתנים איז ביי מיר געווָאָרען איינער. דאָס זעלבע אויך די מחותנים. יערער מחותן האָט געהאט איין שטים, איין סארט רעדען און איין סארט הוסט. די מחותנת'טעם זיינען נעווען אויך פון איין מין, און אלע האָבען געשנייצט די נעזער אויף איין שטייגער, און מיר איז שוין נעווען גאנץ גלייך, אין וועלכע הענט איך וועל אריינפאלען...

— ווי אזוי האָסטו פאָרט חתונה געהאט — האָט זיך די

אז איך זאָל ניט, צוליעב מיין הויכען וואוקס, ווערען אין גיבען אַן אַלטע מויד. האָט מען מיר געזומען רעדען שידוכים צו זי־ בעצעהן יאָהר...

מען קען ניט זאָגען — אין שטעדטעל גופא זייַנען אויך געווען עטליכע בחורים, אָבער מען האָט זיי צו גוט געקענט. האָט מען, ערשטענס, געוואוסט אז זיי זייַנען ניט קיין נוטע סחורה... און צווייטענס, האָט ניט געפאַסט דער יחוס. האָט מען עס געמוזט ברענגען פון דער פרעמד אויף א פוהר...

דער ערשטער חתן מיינער איז געווען אין גאַנצען אין חויז ביי אונז פופצעהן מינוט. איך האָב זיך אפילו ניט גוט אייַנגע־ קוקט אין איהם. דער שידוך איז גלייך צעגאַנגען צוליעב'ן נדן. ער איז געווען א „גע'פטר'טער", דאָ הייסט עס אַן „עקזעמפטע־ טער", און פאר אזוינע איז געווען זיך שווער אויסצוצאָהלען... מיין טאַטע האָט קיין סך געלט ניט געקענט געבען... איז ער גלייך צוועקגעפאָהרען, א ברוגז'ער. איך האָב מיך געפיהלט גליק־ ליך — פטור געווארען פון אַן אומגליק. מיר איז זעהר שווער געווען די ערשטע צייט צו זיצען צוזאמען מיט'ן חתן און מיט די מחותנים און ניט טאָרען ארויסרעדען א וואָרט. וויַיל א מיי־ דעל האָט זיך ניט געטאָרט אריינמישען אין אזוינע זאכען. מיט'ן צווייטען שידוך איז שוין צוגעגאַנגען אביסעל גרינגער. דאָס הייסט, א „גע'פטר'טער" איז דער חתן אויך געווען, אָבער מען האָט זיך שוין געקענט דינגען. פאר צווויי הונדערט רובעל וואָלט מען ג־ קענט דורכקומען, האָט ער אָבער געוואָלט דריי יאָהר קעסט, האָט זיך דער טאַטע דערשראָקען. „דריי יאָהר!" געדענק איך, ווי דער טאַטע האָט געשריען, „דאָס הייסט דאָך שוין אויסהאַלטען א פאַמיליע פון פיער"... — דאָס האָט דער טאַטע געמיינט, אז אין דריי יאָהר צייט קען מען שוין האָבען צווויי קינדער... איך האָב עס פארשטאַנען און איך האָב זיך ניט געהאַט וואו צו בא־ גראָבען פאר שאַנדע. איך האָב מורא געהאַט טאָמער וועט מען פארשטעהן, אז איך פארשטעה...

דער דריטער שידוך איז שוין נעגאַנגען גאָר אויף א וועג.

— דאָס איז אמת... דערין איז טאקי אמעריקא א גוטע לאַנד...

די מוטער גרייט דערוויילע צום טיש. קיידי איז הונגעריג און אויפֿן זיך. נאָכדעם זעצט זי זיך אַוועק, קוקט ווי קיידי עסט מיט אַפּעטיט און זי רוקט איהר צו אַלע ווײַלע אַן אַנדער געריכט.

קיידי פיהלט זיך נאָך בעסער אויפגעלעגט. זי קוקט אויף דער מוטערס פֿאַרעלטערט פּנים, באמערקט פּלוצלינג די גראָהע פֿאסמען אין שווארצען קאָפּ, און זי ווערט געריהרט. עס ווילט זיך איהר מיט דער מאמען רעדען, אויפֿוועקען אין איהר די אמאָליגע צייט, ווען זי, די מאמע, איז נאָך א מיידעל געווען, און זי שטעלט איהר א פראגע:

— מאמע, צו וויפיעל יאָהר ביזטו „אויסגעאַנגען" מיט א באָי?...

די מאמע שמייכעלט אויף דער טאָכטערס נאַיווע פראגע. אָבער די פראגע האָט אויפגעוועקט אין איהר האַרצען לאַנג פֿאַרשלאָפענע געפיהלען... דאָס פּנים צערויטעלט זיך ביי איהר, די אויגען צינדען זיך אָן. קיידי פיהלט, אז די מאמע געהט איהר עפּים דערצעהלען אינטערעסאַנטעס און זי ווערט אין גאַנצען אויפֿמערקזאמקייט.

— עם, עם! — זאָגט די מוטער, מערקענדיג, ווי קיידי האָט אַוועקגעלעגט דאָס עסען. — דו קענסט הערען עסענדיג.

קיידי פאַנגט אָן ווידער צו עסען און די מוטער דערצעהלט:

— דו פרעגסט צו וויפיעל יאָהר בין איך אויסגעאַנגען מיט א באָי... עס ווילט זיך מיר לאָכען... ביי אונז איז אין שטעטעל גופא ניט געווען קיין באָיעם... ביי אונז הייסט עס בחורים. אָבער דאָס איז די זעלבע זאַך... א בחור איז געווען א סחורה, וואָס מען מוז עס קריגען פון א צווייטער שטאָדט, אזוי ווי פיעל אַנדערע סחורה, וואָס ביי אונז אין שטעדטעל האָט נעפעהלט: ליכט, וווייצענע מעהל, אָדער העכט... פלעגט א מיידעל ווערען אלט אכטצעהן יאָהר, פלעגט מען איהר אָנהויבען רעדען שידוכים. איך בין געווען א געוויקסינע, און מיין מאמע האָט מורא **נעהאַט,**

די געניטע כלה

קיידי איז געקומען פון שאפ א פרעהליכע און זעהר גוט אויפגעלעגט. היינט איז מיטוואך, און איהר באי, מיט וועלכען זי נעהט שוין אוים עטליכע וואכען, נעהמט זי היינט אוים.

אין גאנצען איז די דאזיגע קיידי אלט צוואנציג יאהר. די מוטער, א פרוי פון איבער פופציג, אליין פון א קליין שטעדטעל אין ליטא, קען ניט פארשטעהן, ווי אזוי האט איהר קיידי שוין אזוי שנעל געקריגען א באי. זי קוקט אויף דער טאכטער מיט מוטערליכע בליקען און שמייכעלט מיט אינערליכער, באהאלטענער פרייד.

— זעה אקארשט וועך ער איז! — נעפינט די מוטער פאר גויטיג צו ווארענען, כאטש זי איז זיכער, אז קיידי וועט זיך ניט לאזען אפנארען.

קיידי פיהלט זיך ווי באליידיגט, וואס די מוטער, אן אלטמאדישע אידענע, מישט זיך אריין אין אזא פריוואטע אנגעלעגענהייט. אבער קיידי איז פון דער נאטור גוטהערציג און זי ענטפערט העפליך:

— זארג זיך ניט, מאמע, איך וועל שוין וויסען ווי אזוי כיין הערר'ן פעסטצוהאלטען דא איז, פארשטעהסטו, אמעריקא. דא נארט מען ניט אפ. דא איז ניט יורא פ.

די מוטער פארטראכט זיך א ווייל. א שטיק פארגאנגענעם לעבען שוועבט איהר דורך אין קאפ, און זי ענטפערט:

טער, האָט בערקין אויסגעזוכט, אז ער האָט לעאָנאַרא'ס ערציהונג שלעכט אָנגעהויבען. אנשטאט קיך און טעאַטער, האָט ער געזאַרפט אָנהויבען פון דער רעליגיאָן. ער האָט זי געזאַרפט פיהרען אין א אידישען בית־מדרש... דאָרטען וואָלט זי ערשט נעזוכט, וואָס פאַר א פאָלק אידען זיינען.

אָבער אזוי ווי עס איז געווען גראָד יום־טובים־צייט און דער אריינגאנג אין די אלע בתי מדרשים איז געווען אויף בילעטען, האָט בערקין עס אָפגעלעגט אויף נאָך יום־טוב.

און דערווייל איז ער מיט לעאָנאַרא'ן, לאה זאָל לעבען, הייסט עס, אלע אָוונד געגאנגען אויף בראָדווי, וואו עס לייכטען טויזענדער פייערען און עס דאכט זיך, אז עס איז א גרויסער פרעהליכער יום־טוב...

די אויגען גערופען, האט זיך שטארק פאראינטערעסירט. אפשר איז דאס טאקי אינטערעסאנט, אן זי איז פול נייגירדע אריין אין אידישען טעאטער.

דער פארהאנג האט זיך אויפגעהויבען און די סצענע איז געווען פול מיט „פאלק", אידען מיט צוגעקלעפטע בערד, ווייבער אין די מיטעלע יאהרען, זקנים און זקנות.

— ווער איז דאס? — האט לעאנארא נאאיוו א פרעג געטאן, קוקענדיג פאר'חדוש'ט אויף דער ביהנע.

— דאס איז דער כאר — פארשטעהסט, דער כאר — עס וועט זיין באלעט, אן אריענטאלישער באלעט... עס איז א היסטארישע אפערא...

— טא וואו זיינען די זינגערינס מיט די טענצערינס? — האט לעאנארא וויעדער נאך נאאיוער געפרענט...

— וואס הייסט וואו? — האט בערקין געדריקט מיט די פלייצעס, — זעהסט זיי דען ניט? אט די פרויען זעהסטו, אט די פרויען וועלען באלד טאנצען...

— איט איז פאני אינדיד — האט לעאנארא געלאכט — אזעלכע פרויען זאלען טאנצען... עס איז דאך זיי שווער... „פור ווימען" — האט זי זיי באדויערט...

— אך, דו פארשטעהסט ניט, — האט זיך בערקין געהיצט... — יעדעס פאלק האט זיינע טראדיציעס. מיר אידען זיינען א פאלק פון רחמנים בני רחמנים. אין ענגליש וועט עס הייסען — האט ער איהר פארטייטשט — „סענטימענטאליסטס, די סאמע אזוי סענטימענטאליסטיש". און אויב כאריסטקעס און טענצערינס זיינען א ביסעל הייזערינ און שווער אויף די פיס, זאגט מען זיי אויך ניט אפ... עס איז ביי אונז אזא טראדיציע...

— א זעהר שעהנע טראדיציע! — איז לעאנארא געריהרט געווארען. — עס געפעלט מיר זעהר. אבער איך בעט דיך, מיין ליעבער, נאכ'ן ערשטען אקט ויעלען מיר אוועקגעהן... איך פיהל מיך שלעכט!

און ארויסגעהענדיג נאכ'ן ערשטען אקט פון אידישען טעא-

אין רייכסטע רעסטאָראַנס; יעדער ווייטער האָט ליעב צו באַדיענען שעהנע געסט...

און אַוועקזעצענדיג זיך ביי א ווינקעל־טיש, האָט בערקין געגומען די שפייז־קאַרט און זיין פנים האָט געגומען שיינען פֿאַר גדולה: לויטער אידישע שפייזען! לעאָנאַרא, ס'הייסט לאה זאָל לעבען, וועט איצט זיכער ווערען אַן אמת'ע אידישע טאָכטער. זאָל זי נאָר פֿארזוכען א פּאָר לעפּעל זופ...

לאה, לעאָנאַרא הייסט עס, האָט אָבער דעם עקזאַמען ניט אויסגעהאַלטען. דער זופ איז געווען אידישלעך געפּעפּערט און געווירצט... זי האָט זיך ביי דער ערשטער לעפּעל פֿארקרימט, א הוסט געטאָן און ליעבליך זיך צעשמייכעלט:

— איט איז ווערי פּאָני!...

בערקין איז לכתחילה געוואָרען אָפּהענדיג. ער האָט זיך אָבער גלייך געפּאַסט מוט און געזוכט אַן אנדער אידישען געריכט. אָבער לעאָנאַרא האָט איהם געשלעפּט ביים ארבעל:

— קאָם!

האָט עס אפילו בערקינ'ען שטארק פֿארדראָסען, אָבער ער האָט געהאָפּט, צו זיין לעאָנאַרא איז נאָך ניט פֿארלאָרען. ער וועט איהר ווייזען אַנדערע אידישע „אַנטיקען" און וועט איהר ענדליך אומקעהרען צו איהר פּאָלק, צו איהר גלויבען און טראַדיציעס.

און אין אָוועג האָט ער זי איינגעלאָדען אין אידישען טעאַטער...

— די אידישע קונסט — האָט ער געהענדיג זי אַניטירט — איז נאָך א ביסעל פּרימיטיוו, אָבער זי איז זעהר אייגענארטיג אין אָריגינעל... אונזערע דראַמאַטורגען — האָט ער זי אלץ פֿאַרבאריִט — זיינען אלע פּאָלקס־מענשען, אָהן בילדונג, אָבער דערפֿאַר זיינען זיי זעהר נאַטירליך און זייערע ווערק זיינען נישט געפּוצט, נישט געשליפען, ווי די נאַטור אליין וואָלט זיי געשאפען...

לעאָנאַרא, אָדער לאה זאָל לעבען, ווי בערקין האָט זי אונטער

דערפאר איז זיך לייכט פאַרצושטעלן, ווי גרויס עס איז נעווען בערקין'ס עגמת־נפש, וואָס גראָד ער, אזא הייסער איד, האָט זיך פאַרליעבט אין אַמעריקאַניזירט מיידעל, וואָס שטאַמט פון „יהודישע" עלטערן און האָט פון זיין יודענטום קיין שום באגריף ניט.

בערקין האָט זיך אָבער געטרייסט, אז ער וועט זי בישלעכווייז באקומען צו איהר פאָלק און זיינע טראדיציעס און וועט איהר ערציהען צו דער העכסטער שטופע פון נאציאָנאליזם.

דאָס ערשטע האָט ער איהר געביטען דעם נאָמען. געהייסען האָט זי לעאָנאָרא, האָט ער איהר גלייך איבערגעלעגט אויף לאה... לעאָנאָרא האָט עס אפילו ניט געוואָלט לויידען: „איט איז ווערי פאָני!" פלעגט זי קרימען מיט איהרע שעהנע, ראָזע ליפעלאך; האָט אָבער בערקין געפונען אן עצה. אין די אויגען פלעגט ער זי רופען טאקי לעאָנאָרא, אָבער אונטער די אויגען פלעגט ער שטענדיג זאָגען: „מיין לאה זאָל לעבען"...

„נעסעטעלט" מיט'ן נאָמען. האָט ער זיך געגומען צו דער אי־דישער קיך.

— הייגט, לעאָנאָרא, וועלען מיר געהן עסען אין א אידישען רעסטאָראן!

— דאָס מוז זיין „ווערי פאָני" — האָט די שעהנע לעאָנאָרא זיך פאַראינטערעסירט...

— וואָרום עפים „פאָני"! — האָט בערקין זיך ווי באליי־דיגט. — אין געגענטייל, עס איז זעהר ערנסט... די אידישע קיך, האָבען אפילו די אנטיסעמיטען מודה געווען, פאַרמאָגט פיעלע שעהנע זייטען...

און מיט א קלאָפענדיגען האַרצען איז ער מיט איהר דאָס ערשטע מאָל געגאַנגען אין דעם אידישען רעסטאָראן.

אריין אין אידישען רעסטאָראן, זיינען צוגעלאָפען אלע דריי קעלנערס צו זיי און יעדער האָט זיי געלאָדען צו זיין טיש... לעאָנאָרא האָט בערקינ'ען איינגעוויזעט, אז „איט איז ווערי פאָני". בערקין אָבער האָט איהר פאַרזיכערט, אז אזוינס טרעפט אויך

דער נאַציאָנאַליסט און די אַמעריקאַנערין

אייב בערקין איז געווען א נאַציאָנאַליסט, אַלץ וואָס אידיש איז ביי איהם געווען לִיעב און שעהן; די שעהנסטע גאַס אויף דער וועלט איז ביי איהם געווען העסטער סטריט און דער בלוי־העגדסטער און דופטענדסטער פּאַרק — דער העסטער פּאַרק. וואַר רעדט די אידישע קיך און די אידישע קונסט — דערפאַר האָט מען בערקינ'ען זיך ניט געקענט אויסצאָהלען. גוים — האָט ער געהאַלטען אין איין טענה'ן — האָבען זיך נאָך אפילו ניט אויס־געלערנט קאָבען. זיי האָבען נאָר דערצו קיין שכל ניט — אין אַלע שפּייז לעגען זיי ארויף גראָזען. דאָס באווייזט — איז ער מסביר — אז זיי זיינען נאָך ניט אין נאַנצען ארוים פון דעם בהמה'שען צו־שטאַנד... וועגען געזאַנג איז דאָך שוין אָפּגעערעדט: דאָס איז דאָך נאָר א אידישע זאַך. א גוי שרייט, אָבער זינגען זינגט א איד...

געהערט האָט ער צו א נאַציאָנאַליסטען קלוב. יעדער מעמבער האָט געטראָגען אויפ'ן קלאַפּע א נאַציאָנאַליסטען צייכען, וואָס האָט נעשטאַמט אַזש פון דוד המלך... מיט דוד המלך האָט זיך דער קלוב שטאַרק מיחס געווען, איבערהויפּט אָבער האָט זיך מיט איהם מיחס געווען בערקין. ער האָט זיך געהאַלטען פאר א שטיקעל קרוב מיט איהם און האָט פארזיכערט, אז ער שטאַמט טאַקי פון בית־דוד. זיינער א פעטער אין יוראָפּ האָט עס ערגעץ פערשריבען אויף זעהר אן אַלטען מחזור...

פאמיליע פארטאכלעווטע, זיין זוידען, זיין באבען, זיין פעטער און זיין קרוב, דעם רב — אלע, אלע האט ער אויסגענוצט.

זיין אייגענעם נאמען אבער האט ער נעהאלטען. און אט איז געקומען א צייט ווען ער אליין, זעלביג, ווערט א געוועהנליכער העלד פון זיינעם א ראמאן...

עם העלפט ניט קיין חכמות — ער מוז עס, ער איז געצוואונגען צו טאן. איין העלד פון דעם נייעם ראמאן מוז האבען א נייעם נאמען.

זעלביג ווערט ער הייסען.

און אזוי האט דער ראמאניסט פארטאכלעווטע זיין אייגענעם נאמען...

— און ווי הייסט דאָס ביבעלע? — זוכט זעליג וויעדער א נאָמען.

— ענילע...

— סאיז א מיידעלע... ענילע...

ווערט וויעדער דער אלטער אראָפגעפאלען, אבער ער האָפט נאָך אויף די אנדערע קינדער, וואָס זיינען אין הויז נישטאָ.

— וואו זיינען די איבעריגע קינדער?

— איהר מיינט מיין עלטערען באי, היימאנ'ען?...

— חיים! — פארריכט זעליג און דערמאָנט זיך, אז חיים איז שוין ביי איהם געווען א העלד.

און זעליג הויבט זיך אויף און לאָזט זיך געהן צו אן אנדער לאנדסמאן. אפשר וועט ער דאָרטען געפינען וואָס ער דארף.

אבער ביים צווייטען לאנדסמאן געהט עס נאָך צו ערגער. דאָרטען זיינען לויטער מיידלעך. האָט איהר געהערט א מעשה: א איד זאָל האָבען בלויז טעכטער! ער באדויערט שטארק דעם דאָזיגען לאנדסמאן און לאָזט זיך צו א דריטען.

ביי דעם דריטען לאנדסמאן איז נאָך ערגער. דער דריטער איז, פאר קיין אידען געדאכט, אין גאנצען א בעזדיעטניק.

— שלעכט! — קרעכצט דער ראָמאניסט!

און ער באשליסט דאָס ערשטע מאָל פאר זיין לאנגער ראָמאנישער טעטיגקייט, אין דעם נייעם ראָמאן צו נוצען עטליכע נעמען פון די אלטע העלדען.

דאָס ערשטע מאָל איז לעבען וועט זיין נישט אריגינעל. ער פיהלט אבער, אז מיט אלע אלטע נעמען קען ער אמאָל האָבען א דורכפאָל, ער מוז כאָטש איין נייעם נאָמען האָבען.

אבער דער איניציעלער נאָמען, וואָס איהם איז נאָך נעבליבען, איז איהם אזא שאָד צו פארטאכלעווען.

דאָס איז זיין אייגענער נאָמען!...

ער האָט זיך שטענדיג געהיט, אז א העלד זאָל ניט הייסען זעליג.

דער אלטער ראָמאניסט האָט שוין אין די ראָמאנען זיין גאנצע

באַאַלטען ציוניסט, וואָס האָט זיין נייַ־געבוירענעם זוהן אזא נאָמען געגעבען...

— ריש־לקיש?! — האָט דער מענערזשער אויסגעשטעלט א פּאָר אויגען.

— ווי איהר זעהט מיך א אידען — ריש־לקיש! — האָט מר. פּילקין פּאַרזיכערט...

אָבער נאָכדעם ווי ריש־לקיש איז אויך פּאַרטאַלעט געוואָרען, האָט זעליג'ען אָנגענאַפּט אן אמת'ער שרעק: ער האָט פּאַר'ן נייעם ראָמאן קיין נעמען.

ער האָט זיך געלאָזט געהן אויף די אידישע בית־עולם'ס, אָבער, שטיינס געזאָגט, וואָס פּאַר א מאָנערע נעמען דאַרטען זיינען נעווען אויף די מצבות: וויערער משה און וויעדער דער זאב וואָלף און וויעדער אמאל חיים אהרן. די נעמען האָט ער שוין פּאַרטאָן נאָך אין די יונגע יאָהרען, ווען ער האָט געארבייט פּאַר א ווילנער דרוקער.

האָט ער די לעצטע צייט זיך געזומען צו עקסטרא מיטלען: אָפּוזכען זיינע אלטע לאַנדסלייט: אפשר וועט ער זייערע נעמען אויסנוצען.

נעקומען צו א לאַנדסמאן, האָט זיך יענער שטארק פּאַרוואונדערט:

— מיסטער פּילקין! העלאָו! וואָס פּאַר א זכיה האָבען מיר איהר זאָלט אונז באזוכען.

טראָכט אוים זעליג א תירוץ פון הגדה און נעהמט זיך צו די קינדערלאַך, צו די זכרים.

— א וואויל באַיטשיקעל — קנייפּט ער אין בעקעלע דעם אינגעלע, וואָס פּאָהרט רייטענדיג אויפ'ן בעזעם. ווי רופט מען איהם?

— סעמקעלע...

— שמואל — הייסט דאָס — טייטשט אָפּ זעליג אין אידיש אן בלייבט ניט צופריעדען. שמואל האָט געהויסען זיין העלד אין דעם ראָמאן „די צעבראָכענע שווערדען".

פון די העלדען. די לעצטע צייט האָט ער ביי יעדען נייעם ראָמאַן פיעל קאָפּ־ברעכעניש דערפון. ער האָט, נעמליך, פאַר זיין לאַנגער ראָמאַנישער טעטיגקייט פאַרטאָן אַלע נעמען, וואָס ער האָט געהאַט אויפ'ן קאָפּ. מען דאַרף נישט פאַרגעסען, אז מר. פילקינ'ס א ראָמאַן פאַרמעגט עטליכע צעהנדליג פאַמיליען, ווי א טענעמענט־הויז, און יעדע פאַמיליע באשטעהט פון מאַן און ווייב, זיהן, טעכטער, שניר, איידעמס, מוהמעס און פעטערס און אזוי קרובים און די אַלע מוזען האָבען נעמען. צוויי העלדען זאָלען טראָגען איין נאָמען איז אונמעגליך, כדי די לעזער זאָלען זיך נישט טומלען און זאָלען חלילה ניט משוגע ווערען; און אפילו נעבען אין דעם נייעם ראָמאַן א נאָמען פון א העלד פון די פריהערדיגע ראָמאַנען, איז פילקין אויך דערפון אָפּגעהיט, ווייל פילקין האָט א שטאַרקע אַמביציע צו זיין אָריגינעל, און אויב דאָס איז פאַר איהם לחלוטין אונמעגליך אין דעם ראָמאַן גופא, ווייל ער כאָטש א גלאַנץ טאָן מיט נייע נעמען אין יעדען ראָמאַן.

מיט די ווייבערשע נעמען איז איהם שוין ניט אזוי שווער. די טעכטער פון די ראָמאַנע, ערלויבט ער זיך אַמאָל צו נעבען א גוי'אישען נאָמען אויך, אין זיינע ראָמאַנען האָט ער שוין א העלדין, וואָס האָט געהייסען וואַלדינע. דעם ראָזיגען נאָמען האָט ער טאַקי אַליין אויסגעטראַכט. אָבער די מאַנסביל מוזען ביי איהם טראָגען אידישע נעמען, אזוי פאַרלאַנגט דער כאַראַקטער פון זיינע ראָמאַנען. און אידישע נעמען האָבען זיך ביי איהם אויסגעשעפט. ער האָט שוין פאַרטאָן אַלע נביאים, אַלע תנאים, אַלע אמוריים. ביי איהם האָט שוין איין העלד אפילו געהייסען ריש־לקיש. דער מענעדזשער האָט אפילו שטאַרק צרויסגעטראָטען קענען דעם נאָמען: — „ריש־לקיש" איז ניט קיין נאָמען, מר. פילקין, אפילו פאַר אונזערע לעזער... איהר זענט צו ווייט אַוועק אין דער היסטאָריע, האַלט זיך אביסעל נעהענטער צו דער נע־גענווארט...

אָבער מר. פילקין האָט פארזיכערט דעם מענעדזשער, אז ריש־לקיש איז דוקא זעהר א מאַדערנער נאָמען און אז ער האָט א

און דער מענעדושער, וואס האט גרויס צוטרוי צו דעם נע־ניטען ראמאנען־שרייבער, וואלטמט איהם צו:

— עס זאל זיין טאקי עפּיס רעכטס, עס זאל פארכאפען דעם אטעם.

— ניט נאר דעם אטעם, אפילו די נשמה וועל איך זיי ארויס־ציהען. עס וועט זיין אזא מין ראמאן, וואס פון איין פארטזעצונג ביז דער צווייטער וועט זיי די נשמה ארויס וואלטענדיג.

דערשרעקט זיך שוין דער מענעדושער, וויל ער וויים, אז מיסטער פילקין קען עס טאקי מאכען, א דאנק דעם, וואס ער איז באהאוועלט אין די ראמאנען פון אלע פעלקער און אלע צייטען. און דער מענעדושער שלאגט איהם אפּ:

— צו פיעל. מר. פילקין, איז א סכנה... מען טאר ניט איבערציהען די סטרונע. אונזערע לעזער זיינען ניט אזוי יונג... קיין אימיגראציע איז ניטא, אלין די אלטע לעזער... מיט רחמים, מר. פילקין... מיט רחמים...

— נו, געווים, — שמייכעלט גוטמוטיג דער ראמא־ניסט. — מיין פאנטאזיע וועל איך אודאי זהען איינהאלטען. די לעזער אונזערע האב איך שטענדיג אין זינען, און זייער געזונד־הייט איז מיר נענוג נאהענט צום הארצען. איך וויים, אז אונ־זערער א לעזער זאל חלילה וחס צומאכען מיט אן אויג, וועט קיין נייער ניט צוקומען... דער ראמאן וועט זיין אזוי ווייט אינטערעסאנט און שפאנענד, לויט עס קען פארטראגען אונזערער א זעבציג־יהריגער לעזער.

— איך פארלאז מיך שוין אויף אייך, מר. פילקין, — שמיי־כעלט דער מענעדושער, און נעהמט זיך צו דער עקספעדיציע.

איז ווי נעוואגט, דער ראמאן אליין איז פאר מר. פילקין נישט פון די שווערע זאכען, בפרט אז ער האט אין זיין לייבערערי נענוג ראמאנען אין דייטש און ענגליש, וואס ער קען אזוי באאבייטען, אז אפילו די מחברים זייערע וועלען נישט דערקענען.

איין „טראבל" האט אבער דער אלטער זעליג מיט די מזמען

פּאַרשאַבערט זיין נאָמען

אז מען זאָל פּרעגען דעם ראָמאַנען־שרייבער זעלִיג פּילקין, ווי לאַנג אז ער שרייבט שוין, וועט ער אייך אפילו אין מיטען שלאָף ענטפערען. פּרובט איהם אָבער א פּרעג טאָן, וויפיעל ראָמאַנען ער האָט שוין אין זיין לעבען אָנגעשריבען, וועט ער מוזען שטאַרק פּאַרקנייטשען זיין אזוי אויך נעקנייטשטען שטערען און ערשט ווי פּאַרשוואַנדינט ענטפערען:

— האָט קיין פּראַיבעל ניט, איך וויים ניט... איך קען זיך ניט דערמאָנען.

דערפון קען מען זיך שוין פּאָרשטעלען, ווי נרויס איז די צאָהל פון די ראָמאַנען, וואָס זעלִיג פּילקין האָט פּאַר זיין לאַנג־יעהריגער ראָמאַנישער טעטיגקייט אָנגעשריבען.

אָבער אז מען דאַרף האָבען צום „סיזאָן" א נייעם ראָמאַן אזן אז דער מענעדזשער פון דער צייטונג, וועלכער האָט צו טאָן דערמיט, גיט פּילקינ'ען א פּרעג:

— נו, מר. פּילקין, וואָס הערט זיך מבח א נייעם ראָמאַן אויף ווינטער — ס'איז דאָ?

גיט פּילקין נלייך א שמייכעל, ווי אייגער רעדט: — א שאלה אביסעל? און ענטפערט מיט נדלות:

— איך האָב צו שרייבען א ראָמאַן, וועט ער מאכען א גוואַלדיגען רושם.

מיט א אויטא. עס קען קאָסטען אין גאנצען ניט מעהר ווי א פינף דאָלאר.

די צוויי פרײנד האָבען זיך איבערגעקוקט און איינער, א מעהר עהרליכער, האָט זיך געבעטען:

— אָ, מר. אייזיק! א שאָד דאָס געלד!

— נאנסענס! — האָט אייזיק מיט א שטאָלצען מאָך מיט דער האנד אין דער לופטען זיך א בייזער געטאָן. — קומט, בריידער... דאָ שטעהען ניט ווייט אויטאָמאָבילס.

ער איז אַרויס פון רעסטאָראַן אַביסעל באַרוישט אי פון ביער, אי פון די רייכקייט, וואָס ער האָט פּלוצלינג פון דער העלער הויט באקומען.

ער איז געזעסען אויפ'ן ווייכען געזעס אין מיטען. די צוויי פרײנד ביי זיין רעכטע און לינקע האנד, ווי צוויי משרתים.

דער אויטאָמאָביל האָט זיך געוויעגט און געוויעגט און אייזיק'ען האָט זיך געדאַכט, אז ער שוועבט אין א וועלט פון רייכטימער, אז ער הויבט ערשט אָן צו ערפאהרען, וואָס הייסט אזוינס לעבען...

די צוויי פרײנד האָבען אויף איהם געקוקט אַביסעל מיט דאנקבארקייט און אַביסעל מיט קנאה. מיט דאנקבארקייט: פאר־וואָס ער, דער גליקליכער, דער רייכער, שעהמט זיך ניט מיט זיי און גיט זיי א „ראיד"; מיט קנאה: פארוואָס קומט עס איהם אזוי פיעל עשירות...

זיי ביידע פארדיענען אין גאנצען צו פינף און צוואנציג דאָלאר א וואָך.

פונקט מיט פינף דאָלאר מעהר ווי אמאָל אייזיק...

אָבער אייזיק איז איצט געווען באמת רייך. די פאנטאזיע האָט איהם געטראָגען אין ווייטע, נייע וועלטען. און ביי זיין רעכטער און לינקער זייט זיינען געזעסען צוויי קבצנים, אויף וועלכע ער האָט זיך מרחם געווען און זיי געשענקט אַביסעל פארנעניגען...

זאָל ער זיין נעבעגשט!...

— אמת'ע „פּאָל־מאָל?"

— ווי דען? — האָט אייזיק כלומר'שט קאָלט געענטפערט.

— זייט וועז? — האָט דער צווייטער ווי מיט מורא איבער־געפרעגט.

— זייט איך קען זיך ערלויבען... — האָט אייזיק צוויי־דייטיג געענטפערט. — רויבערט, בריידער! — האָט ער בריי־טער־הארציג דערלאַנגט דאָם אריסטאָקראַטישע פּעקעל סיגאַרעטס אַן אויפגעפענטען.

נאָכ'ן סאָפער, וועלכער איז באשטאַנען מיט צוויי געריכטען מעהר, האָט ער באשטעלט ביער פאר זיך און פאר די צוויי פרייגד.

— טרינקט, בריידער!

— א שאָד אייער געלד! — האָט אייגער פון די פרייגד ארויסגעמורמעלט.

— עט, זאַרגט זיך ניט פאר מיר — האָט ער זיי באַרוהיגט — איך בין אָלל־דאיט!

— אויב אזוי, גראַטולירט איך אייך! — האָט איין פרייגד איהם אויסגעצויגען די האַנד.

דאָכ זעלבע דער צווייטער.

אין זיערע אויגען האָט געגלאַנצט אויפריכטיגקייט, איבער־געבענהייט און פאַרעהרונג.

אייזיק האָט עס באמערקט און עס האָט איהם שטאַרק אָנט־ציקט. ער האָט זיך פאַרגעסען אָן די איבעריגע זעקס טעג פון וואָך און מיט א מינע פון א מענשען, וואָס קען זיך ערלויבען די גרעסטע פאַרגעניגען, האָט ער מיט א געמאַכטער קאָלטקייט זיך אָפּגערופען:

— איך וואָלט איצט געוועז א בעלן זיך דורכפאָהרען אַביסעל אויף ריווערסייד דרייוו.

— אָ, יעס! עס קאָסט ניט טייער — האָט איינער פון די צוויי פרייגד באמערקט — מיט'ן „אָמניבוס".

— נאָ! — האָט זיך אייזיק אָפּגעווארפען. — איך מיין

לעבען בריטער, פרייער. איהם האָט זיך נעווּאָלט אריבערשפּרינגען דאָס אייגענע מזל...

אָבער דאָס איז איהם ניט געלונגען. האָט ער איינמאָל פּאר כעס פּארשוועדעט אין איין טאָג צופיעל. ער האָט נעמליך געגעסען מיט א נעריכט מעהר און נעגעבען דעם קעלנער א דאָפּעלטען „טרינק־געלט". דערצו נאָך האָט ער נאָכ'ן עסען נעבעטען א סיגאר.

— פּאר פינף סענט?

איז איהם שוין ניט אָנגעשטאָנען.

האָט ער געענטפערט שטאָלץ: פּאר צעהן! און אז דער קעלנער איז שוין געגאַנגען ברענגען, איז אייזיק'ען אזוי געפּעלען נעווּאָרען די שפּיעל אין רייכקייט, אז ער האָט איהם אומגעקערט און נאָך שטאָלצער אויסגערופען:

— פּאר פופצעהן סענט!

און געהענדיג אין גאַס מיט'ן סיגאר אין מויל האָט ער זיך דערפיהלט, ווי ער איז אויפגעקומען. דערמאָנענדיג זיך אָבער, אז קיין העכערונג האָט איהם זיין ווירט ניט נעגעבען, האָט ער אָנפאַנגס א ציטער נעטאָן, אָנגעקוקט דאָס רעשטעל פון סיגאר און געמורמעלט:

— צו אלדי טייוועל! איז דען מיין גליק אָפּהענגיג אן מיין ווירט? איך קען זיך אליין העכערען, אויב ניט די שכירות, וועל איך מיר העכערען דעם נענום פון לעבען...

דעם נעקסטען מאָנטאג, באקומענדיג די סומע ווידזשעס, איז ער אריין מיט א שטראהלענדען געזיכט אין רעסטאָראַן און האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען זיינע צוויי פרייַנד.

— וואָס הערט מען? — האָט איהם איינער געפרעגט.

— א, פיין! — האָט אייזיק געענטפערט און האָט מיט שטאָלץ ארויסגענומען א קוואַדרידיגען פּעקעל סיגארעטס.

די צוויי פרייַנד האָבען זיך איבערנעקוקט און איינער האָט הכנעה נעפרעגט:

די שפּיעל אין רייכקייט

עס איז געקומען א צייט, וועו אייזיק'ן איז ניט ניחא געוואָרען דאָס לעבען:

ארבייט א מענש וואָך איין, וואָך אוים אין אָפּיס, פּאר א ניט־באדייטענדע סומע, וועלכע קלעקט איהם צו באצאָהלען פּאר דעם צימער, פּאר עסען צווויי מאָל א טאָג אונבאדייטענדע מאָלצייטען אוו פּאר צאָהלען פּינקטליך די וועשערין. זיין לוקסוס באשטעהט אין דעם, וואָס אנשטאט די פּינף־סענטיגע פּעקלאך סיגארעטס, וואָס ער רויכערט, ערלויבט ער זיך אמאָל צו קויפען א פּעקעל פּאר אכט סענט — האָט ער א נאנצען טאָג געוויסענסביסע — איבעריגע דריי סענט! זיי וועלען איהם זיכער פעהלען!

די סומע, וואָס ער באקומט איין מאָל א וואָך, מוז איהם גענוגען אויף זיבעצן טעג. דער שרעק פּאר'ן מאָרגען לאָזט איהם ניט אויסגעבען פּריי אן איבעריגען סענט. און אזוי ווי א וואָך האָט אזוי פיעל לאנגווייליגע טעג — אזוי זיבעצן טעג — קומט אוים אויף יערען טאָג אזא קליינער טייל, אז עס איז א חרפּה פּאר'ן אייגענעם לעבען. ביי יעדען מאָל צאָהלען, מוז ער די סומע אוים־צעהלען מיט ציטערדיגע הענד, ווי ער וואָלט געוועז דער קאָרג־סטער מענש אין דער וועלט!

איז דאָס איהם ענדליך נמאס געוואָרען. געזוכט האָט ער אן אנדער באשעפטיגונג, ער זאָל קענען מעהר פּאָרדיענען אוו

וואלט אין פייער געקראכען פאר דער באוועגונג!... נאר וואס זאל ער טאן מיט מיר, זו עס איז דא א קינד און ארבייטען נעהן קען איך ניט... אט מוטשעט אונז דאס געוויסען..."

דער יונגער מאן האט זיך אפגעהאקט, אויסגעשטעלט די אויגען אויף די צווייי באקאנטע און האט אויף עפים געווארט...

אלע אבער זיינען געזעסען ווי פאר'כשופ'ט פון דער ער־צעהלונג, וואס האט געקלונגען פון ביי דעם דאזיגען טישעל אין דער ניו־יארקער קאפע־הויז, ווי אן אלטע לענענדע...

נאר איין געגאסע ליפמאן האט זיך באהערשט, א שמייכעל געטאן און זיך אנגערופען:

— יא, עס זיינען אמאל געווען נאאיווע מענשען...

און מיט א ברייטען שמייכעל האט ער צוגענעבען:

— איך אליין בין אמאל אזוי געווען...

און ער האט גענומען דעם טשעכאסלאוואקישקעל, גרייט צו פאהרען איבער'ן לאנד און פארשפרייטען צווישען די ארבייטער דעם סאציאליזם...

שטע כלה אוועקגעוואָרפען און זי איז זעלבסטמאָרד באגאנגען...
דאָס ווייבעל האָט זיך שטארק צעלאכט:
— איך בין געווען זיין ערשטע און לעצטע..
די זאך איז מיר געוואָרען געהיימניספולער. איך האָב זיך געסטארעט צו געווינען איהר צוטרוי. עס האָט מיר ענדליך גענוגען און דאָס אָרימע ווייבעל האָט מודה געווען דעם פארברעכען, וואָס איהר מאן באגעהט.
— ער איז א פראָפעסיאָנאל! — האָט זי טרויערינ ארויסגעברומט און געווישט מיט'ן ווייסען פארטוכעל איהרע אויגען...
— איז דאָס דען א פארברעכען?
— דאָס איז ניט קיין פארברעכען... אָבער הלואי וואָלט ער עס ניט געווען... פאר דער חתונה האָט ער געארבייט פאר דער באווענונג מיט לייב און לעבען אָהן א גראָשען געלד... אָבער אז ס'איז נעקומען די אומגליקליכע שעה און ער האָט מיט מיר חתונה געהאט און איך האָב א קינד געבוירען, האָט איהם דער קאָמיטעט באשטימט פאר זיין ארבייט א נעהאלט...
— וויפיעל באקומט ער דען?
— וויפיעל? ער פארלאנגט דען א סך? צי איך פארלאנג א סך... עס איז דאָך הייליגע געלד... עס נעהמט בלויז אזויפיעל די נשמה צו דערהאלטען... אמאל דריי, אמאל פיער רובעל א וואָך, וועז ער האָט זיך דער באווענונג אינגאנצען ניט איבערגענעבען האָט ער פארדיענט הונדערט רובעל א חודש... ער איז נעווען א בוכהאלטער אין א באנק...
— איז ער דאָך א הייליגער! — האָב איך באגייסטערט אויסגערופען און שיער ניט נעפאלען אויף די קניה פאר דער ארימער אידעאלער ווייבעל.
— אך, א הייליגער! — האָט זי נעקלאָגט. — מיר שעהמען זיך זעהר... איהר מיינט עס איז גוט צו זיין א פראָפעסיאָנאל... עס פלאמט איהם דאָס פנים און ער פיהלט זיך ווי א פארברעכער... איך אויך דאָס גלייבען... עס קומט אוים, אז מען ארבייט פאר נעלד... ער איז דען אויסען דאָס געלד... יענער

— דעם מענשען פּרעסט א זינד! — האָב איך איינגעזאָגט פּעסט באשלאָסען כּיי זיך אין האָב אָנגענהויבען קוקען אויף איהם מיט חשד און אפילו מיט מורא...

און איך האָב געגומען דערגעהן וואָס קומט פּאָר מיט דעם זאָנדערבאָרען פּערזאָן.

איך בין מיט איהם נעהנטער באקאָנט געוואָרען. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ער איז א געבילדעטער מענש. ראַדיקאַל געשטימט, און ערפאַהרענדיג פון מיר און אויך פון זיין ווייבעל, אז איך נעהער מיט מיינע סימפּאַטיען צו די אַרבייטער, האָט ער ווי מורה געוויזן, אז ער נעהערט צו איינע פון איהרע פיהרער...

דאָן האָב איך באשלאָסען, אז דער דאָזיגער מענש איז א גרויסער רעוואָלוציאָנער און האָט אודאי מיט א באַמבע אדער מיט א רעוואָלווער אוועקגעשיקט איינעם פון די פּאָליציי־לייט אויף יענער וועלט און איצט פּלאָנט איהם דאָס געוויסען, ווייל זיין גאַנצער אויסזעהן און האַלטונג האָט עדות געזאָגט, אז דער מענש איז קראַנק פון געוויסענסבּיסע...

אז ער איז צוריק אוועקגעפאָהרען, האָב איך זיך נעגומען צו זיין ווייבעל, וועלכע האָט זיך, איבריגענס, אויך ארויסגעוויזען פאָן אינטעליגענטע פרוי:

— וואָס איז דער מעהר מיט אייער מאן? ער זעהט דאָך אוים ווי ער וואָלט א מענשען געהרג'עט...

דאָס אָריגע ווייבעל האָט זיך צעלאַכט:

— איך וויים ניט, צי וואָלט ער אפילו געקענט א פליגע אויפ'ן וואַנד הרג'ענען... ער איז א מענש אָהן א גאל.

— וואָס־זשע געהט ער אָרום אזוי נידערגעשלאָגען, ווי ער וואָלט געליטען פון געוויסענסבּיסע...

דאָס ווייבעל איז טרויעריג געוואָרען און געענטפערט:

— דאָס זענט איהר געוועכט... ער ליידט טאקי פון נע־ווייסענסבּיסע...

— וואָס, למשל... — האָב איך נעפאָרשט... — זיין ער־

פּאר שטיקלאך צוקער, אמאל אביסעלע נאפט און אמאל פּאפּיער, טינט און פעדער, אלץ האָט איהר געפעהלט. אפשר האָט איהר געפעהלט וויכטיגערע לעבענסמיטעל, אָבער צו איהר אין שטיבעל בין אין זעלטען אריינגענאנגען. די באשעפטיגונג פון איהר מאן איז נעווען טשיקאווע און איך האָב זי איינמאל א פרעג נעטאָן:

— וואָס טוט אייער מאן?...

זי האָט זיך ווי פּארשעהמט און מיט א תמ'עוואטען שמייכעל געפרעגט:

— אָט פרעגט בעסער ניט... ניט אזא שעהנע פרנסה...

האָב איך געמיינט, אז ער איז אודאי א מלמד ערגעץ אויף א דאָרף, וואָס דאָס איז אין יענער צייט געווען ביים יונגווארג פאר־רעכענט פאר א שאנד... און אז איך האָב געפרובט דאָס איהר פרעגען, האָט זי זיך צעלאכט: א מלמד... ווי קומט ער צו א מלמד... ער איז שוין מעהר ווי א מלמד...

— וואָס־זשע טוט ער פאָרט אין דער פרעמד...

— עט, מאלע וואָס ער טוט, מען קען עס ניט דערצעהלען, מיין פריינד... עס איז געגוג, אז מען טראָגט דעם וועהטאָג אין הארצען אליין...

איינמאל האָב איך זיך מיט איהר נעהנטער באקענט. עס איז געווען אן ערב פּסח. דער הויף, וואָס איז געווען באוואוינט פון עטליכע אידען, האָט ג'רעש'ט און געלעבט. די זון האָט באגאָסען די קליינע הייזלעך, וואָס זיינען געווען צעווארפען איבער'ן הויף מיט אנגענעהמע ליכט... און די דעכעלעך און נאניקלעך האָבען זיך געבאד'ן אין שטראָהלען. די באוואוינער פון הויף זיינען ווי העכער געוואָרען, האָבען זיך אויפגערוימטע ארומגע־דרעהט הין און צוריק מיט האָפנונגען אין די אויפגעפרישטע און ערוואכטע הערצער...

דער איינציגער שכן מיינער, וואָס איז געקומען אויף יום־טוב צו זיין ווייב און קינד, האָט אויסגעזעהן אלץ ווי א שאָטען און אפילו די זון האָט ניט געקענט באזיגען דעם טרויער, וואָס האָט נערוהט אויף זיין נעזיכט און זיין גאנצער געבוידענער פיגור...

„עס איז געווען מיט אַ יאָהר צעהן, צוועלף צוריק... איך האָב דעמאָלט געוואוינט אין אַ גרויסער פּראָווינץ־שטאָדט אין דער ליטאָ. קיין אקטיוואר אין דער „באוועגונג" בין איך קיינמאָל ניט געווען, איך האָב בלויז געהאַט פּריינד און באקאַנטע צווישען די סאַמע פּני פון דער באוועגונג און דערפּאַר פלעגט די פּאָליציי אַלע מאָל ביי גרויסע רעוויזיעס אויך מיין צימערל מזכה זיין מיט אַ רעווויזיע. קיין קאָמפּראָמענטירענדעס פלעגט זי ניט געפינען, אָבער גלויבט מיר, אז מיט די לעבעס־בריעף האָב איך זיך טאקי געשהמט... שטעלט זיך פאָר, אַ גראָבער זשאנדארמסקער אפּיציער מיט רויטע לאַנגע, בייז־שטעבענדיגע וואָנסען און מיט גרויע, קעצישע אויגען און מיט אַ גראָבער שטימע, הויבט אָן צו לעזען: דאראָנאי מאי דרוג!... אָבער ניט דאָס בין איך אויסען אייך צו דערצעהלען... איך מיין נאָר אייך צו געבען אַ באגריף פון מיין אָנגעהעריגקייט צו דער באוועגונג אין יענער צייט. דערפּאַר האָב איך אין יענע יאָהרען געוואוינט אין זייטיגע פּאַרוואָרפענע געסלאַך, וואָס זיינען געלעגען הינטער'ן שטאָדט... אָט אין איינע פון יענע וואוינונגען האָב איך זיך באקענט מיט דעם דאָזיגען פּראָפעסיאָנאל...

ער איז געווען אַ יונגער מאַן פון אַ יאָהר אכט־און־צוואַנציג מיט אַ טרויעריג און טרוקען פּנים. די אויגען האָבען שטענדיג ביי איהם געקוקט צו דער ערד, אזוי אז עס איז געווען שווער צו כאַפּען זייער אויסדרוק... געוואוינט האָט ער אויפ'ן גרויסען הויף אין אַ קליין שטיבעל, מיט זיין וויב, אַ דערשלאָגענע וועזען, און מיט זיין אייניציג קינד, אַ מיידעלע פון אַ יאָהר דריי־פיער, אָרים אָבער זויבער געקליידט, אָבער אויך מיט אַ טרויעריגען און נידערגעשלאָגענעם פּנימ'ל... איבריגענס האָט איך זיך באגעגענט אויפ'ן הויף מעהר מיט'ן וויבעל און קינד, איידער מיט איהם אליין. ער איז די מעהרסטע צייט פון יאָהר געווען אין וועג און זעלטען וועט ער פלעגט אריינפאלען אויף אַ וואָך אדער צוויי אהיים...

דאָס וויבעל פלעגט אָפּט אריינקומען צו מיר בארנען אַ

ליפמאן האָט דעם יונגען מאן מאָדנע אָנגעקוקט און, ווי פאר־טעכטענדיג, זיך אָנגערופען:

— וואָם הייסט ווי האָט עס געהייסען, דאָס זעלבע ווי עס הייסט דאָ: פארשפרייטען סאָציאַליזם...

— יאָ... נאטירלִיך... — האָט דער יונגערמאן, וואָם האָט שוין אויסגעוזעהן ווי א כלה־מיידל, נאָכגענעבען — אודאי אזוי... עם האָט אָבער אין יענער צייט דאָרטען, ביי אונז, אָדער מען קען שוין זאָגען ביי „זיי", געהאט א ספעציעלען נאָמען...

— איהר מיין אודאי אגיטאַטאָר — האָט דער פיערטער, וואָם איז געוועסען ביים טישל, וועלכער איז אמאל אויך געווען פון די „עפיסדיגע", זיך דערמאָנט.

— ניין... ניט דאָס מיין איך... — האָט דער יונגערמאן געקנייטשט דעם שטערען און זיין פנים האָט אויסגעדריקט יענע יוגענדליכע אויפלעבונג, וועלכע מען דערפיהלט ביים עראינערען זיך אין פארגאנגענע שעהנקייטען... — עס ליגט מיר אויפ'ן שפיץ צונג... אך, איך וויים שוין! איך וויים! — האָט ער ענדליך אויסגערופען מיט פרייד — „פראָפעסיאָנאל"!...

דער הערר ליפמאן האָט אראָפגעלאָזט דעם קאָפ צום גלאָזטעע און גאָרנישט געענטפערט... די איבעריגע צוויי האָבען צו־געשטימט יעדערער אויף זיין נוסח:

— יאָ, אמת, פראָפעסיאָנאל... — אזוי האָט עס נעהיי־סען... דער פראָפעסיאָנאל...

און דער יונגערמאן, אינגאַנצען שיינענדיג פאר גליק און אויפגעלעגטקייט, האָט זיך אָנגערופען:

— איך האָב געקענט בלויז איינעם פון „זיי"... ער איז ג־ווען א זעהר אומגליקליכער מענש... זאל איך אייך דערצעהלען?

— אדרבא, אדרבא! — האָבען צוויי ביים טישל זיך ג־בעטען, און אויך גענאָסע ליפמאן האָט צוגעשטימט:

— איהר קענט דערצעהלען; איך האָב נאָך א שטונדע צו דער באהן...

און דער יונגערמאן האָט אָנגעהויבען:

אויף מיין טור אין דער קאונטרי... — האָט ליפמאַן געענט־פערט מיט א געוויסען שטאָלץ.

— א טור... איבער וואָס וועט איהר רעדען? — האָט רער באקאַנטער וויעדער געפרעגט...

— אָט, מען וועט פּלאַפּלען איבער'ן סאָציאַליזם... — האָט ליפמאַן שוין מיט איראָניע זיך אָפּגערופען...

— גוטע באדינגונגען? — האָט דער באקאַנטער ווידער גע־פּאַרשט.

— די באדינגונגען זיינען דוקא ניט שלעכט... — האָט ליפמאַן מיט א צופריעדענעם שמייכעל ארויסגעמורמלט... — עס וועט אויסמאכען ביי א פּופּציג דאלאר א וואָך פּאר דריי לעק־ציעס, האָטעל און רייזע־קאָסטען פריי...

— זעהר שעהן! שעהן! — האָט דער באקאַנטער צוגע־שטימט.

דער קעלנער האָט דערווייל געבראכט דאָס באשטעלטע. ליפ־מאן האָט ווידער ארויסגענומען פון טאש דאָס זייגערעל און האָט זיך שוין אויפגעהערט צו איילען, האָט אויסגעטאָן דעם מאנטעל און ארויסגעברומט:

— איך האָב נאָך א שטונדע...

א יונגערמאן, וואָס איז געזעסען ביים טישעל, האָט די גאנצע צייט ניט אראָפּגענומען די אויגען פון ליפמאן'ען, מיט וועלכען ער איז אויך געווען באקאַנט, האָט, ווי עס האָט אויסגעוויזען, נעוואָלט עפּעס רעדען, נאָר ניט געקענט זיך באשליסען און האָט דערפאר באקומען א מינע פון א מענשען, וואָס וועלט פון עפּעס געפּיי־נינט... ליפמאן האָט עס באמערקט און מיט א שמייכעל זיך גע־וענדעט צו איהם:

— וואָס שווייגט איהר אזוי באדייטענד, געאָסע?

דער יונגערמאן האָט זיך ווי דערשראָקען, איז עטוואָס רויט געוואָרען און ענדליך, ווי ניט דרייסט, זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך, נעאָסע ליפמאן, ווי האָט געהייסען אמאל ביי אונז אין יענער צייט אָט דאָס, וואָס איהר טוט איצט...

„דער פּראָפּעסיאָנאל"

אין דעם קאָפּע־הויז, וואו עס קומען זיך צענויף בלויז באַ־קאַנטע און וואָס טראָגט דערפאר א ספּעציעלען כאראקטער, אזוי אז עס פּאַלט אמאָל דאָרט אריין א זייטיגער, קוקט ער זיך אַרום פּאַרדעכטיג, מיינענדיג, אז גאָט וויים וואוהין ער איז אַריינגע־פּאַלען: — אין דעם דאָזיגען קאָפּע־הויז איז אריין א מאן פון עטליכע און דרייסיג יאָהר און זוכענדיג א פּלאַץ ביי א טישעל פּאַר זיך און פּאַר זיין טשעמאָדאַנטשיק, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד מיט א געוויסען שטאָלץ, האָט ער ענדליך זיך אַוועקגע־זעצט ביי איין עק פון די טישלאָך, וואו עס האָבען זיך געפונען צוויי פרייע פּלעצער. ער האָט זיך געגריסט מיט די זיצענדע ביים טישעל וער ביי א גלאָז טעע, וער ביי א טעלער זופ און וער ביי א בראטענס און האָט מיט שטאָלץ געפרעגט דעם קעלנער:

— „וועיטער"! שנעל... איך האָב ניט קיין צייט!

דערביי האָט ער אַרויסגעצאָפּט פון טאש א גאָלדען זייגערעל און באטראכט אויפמערקזאם די צייט און זיך גענומען נאָך מעהר צו אייַלען און טרייבען דעם קעלנער...

— וואָס יאָגט איהר זיך אזוי, גענאָסע ליפּמאן? (אזוי האָט דער אריינגעקומענער זיך גערופען) — האָט איהם געפרעגט אייַנער פון די געסט און באקאַנטע ביים טישעל.

— אָ, איך האָב ניט קיין סך צייט. איך פּאָהר היינט אַרוים

זיך אויסגעטאָן אין איהר ווינקעל, און האָט זיך געפיהלט ווי א זינדיגע...

לינענדיג שוין אין די בעטען האָט בעלא ניט געקענט אײנשלאָפען; פאר איהר אויגען האָבען געשוועבט צוויי געזיכטער, דער זינגער פון דער אָפערא און יענער זינגער, וועגען וועלכען די מאמע האָט נאָר וואָס דערצעהלט...

„אפשר איז דאָס דער זעלביגער?"

— מאמע! — האָט זי גערופען פון בעט — וואו איז אהינגעקומען יענער זינגער?...

די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען פון געלענער און אין א זיצענדיגער פאָזע געענטפערט מיט א טרויעריגען שמייכעל:

— וויים איך וואו... יענער איז שוין אודאי לאנג אויף דער וועלט ניטא...

און בעלא האָט דערהערט, ווי די מאמע האָט א זיפץ נעטאָן...

איינע אליין מיט'ן זינגער! פלעג איך אזא גרויס גליק ניט קענען פארטראגען, פלעג איך אויך ארויסגעהן פון הויז, זוכען די מאמען און קומען מיט איהר... אמאל אבער פלעג איך האבען מעהר קוראזש און פלעג איהם עפים פרעגען, פלעגט ער זיך פארשעהמען און ענטפערן בוידעם, אבער מיר האט ער נאך דעמאלט שטארקער געפעלען."

די אלטע האט זיך אפגעהאקט. זיך דערמאנט אודאי, אז זי האט שוין צו פיעל אויסגעזאגט, און רויט ווערענדיג, האט זי פארענדינט:

— ווייס איך וואס... אמאליגע נארישקייטען...

די צוויי שוועסטער האבען זיך איבערגעקוקט, געשווינגען א וויילע און ענדליך האט זיך פרידא הארציג צעלאכט.

— וואס לאכסטו? — האט בעלא זיך באליידיגט.

פרידא האט ארומגענומען דער מאמען און זיך געוויצעלט:

— הלואי, מאמע, איז היינט אויך אזא מאדע צו געבען אן אפערא־זינגער א „טאנ".

— איך וואלט איהם שוין געגעבען צוויי „טעג"... — האט בעלא געשמייבעלט — שבת און זונטאג, ווען איך בין פריי פון שאפ. איך וואלט שוין יא מיט איהם געשמועסט.

די מוטער איז אריין אין דער זעלבער לוסטיגער שטימונג און האט זיך אנגערופען:

— צוויי „טעג" ביי היינטיגען יקרות איז צופיעל, קינדערלאך...

די צוויי שוועסטער האבען זיך ווידער צעלאכט...

נאר ווי באלד, אז די מוטער האט שוין דערמאנט וועגען יקרות, האט די עלטערע שוועסטער זיך דערמאנט, אז די אפערא איז שוין פארשוואונדען און דער שאפ איז נאך דא, און זי האט געגומען טרייבען בעלא'ן:

— שלאפען, שלאפען!

זיי האבען זיך נענומען שנעל אויסטאן. די מוטער חאט

פֿלעגט זיך וואנדערען: ווי זי האָט עס שוין איבערגענומען דעם נגון!...

„אָבער מיט'ן איבערזינגען אַליין איז מיין בענקשאפט נאָך איהם ניט אַוועקגעגאַנגען... איך האָב איהם געוואָלט זעהן, רעדען מיט איהם... און דאָ, קינדערלאַך, בין איך שוין גליק־ליכער געווען פֿאַר אייך. איהר מיט אייער זינגער קענט זיך ניט זעהן... עפּים זאָגט איהר, אז ער מאַכט מיליאָנען... מיין זינגער אָבער איז געווען אַן אָרימער בחור און האָט ניט געהאַט אַליין וואָס צו עסען... און אַזוי ווי דורך א נס האָט מען באשטעלט פֿאַר איהם איין טאָג אין דער וואָך ביי אונז... עס איז געווען א מאַנטאָג... דאָס איז געווען דער גליקליכסטער טאָג אין דער וואָך... כאָטש אַזוי האָט זיך מאַנטאָג גערעכענט פֿאַר א שלעכ־טען טאָג... עס איז געווען אין הויז א סך ארבייט און עס איז אַלץ געלענגן אויף מיר... אָבער מאַנטאָג בין איך געוואָרען די גרעסטע בריה... אַליין צוגעגרייט דאָס עסען. איך פֿלעג מאַנ־טאָג אויפשטעהן מיט צוויי שעה פֿריהער, ווי יעדען טאָג, כדי דאָס אָנצייסען זאָל ניט פֿארשפּעטיגען. איך פֿלעג אויסציטרעווען ביי דער מאַמען די בעסטע מאכלים פֿאַר מאַנטאָג. „מאַמע", גע־דענק איך, פֿלעג איך זאָגען, „לאָמיר היינט בראָטען א הערינג צום אָנצייסען"...

„די מאַמע פֿלעגט ניט פֿארשטעהן, פֿארוואָס עפּים דוקא אין א מיטען מאַנטאָג אזוי געהויבענעם מאכל... האָב איך נעמוזט זוכען אַלערליי תירוצים. אי וואָס? נאָך א געבראָטענעם הערינג מוז מען שוין קאָכען א מילכיגען קרופּניק, איז אויך ניט קיין אומ־גליק — איך וועל אַוועקטראָגען די „שאָלעכטס" פון די קאַרטאָפֿעל צו חיענע דער מילכיגערין פֿאַר איהרע צוויי קיה, וועל איך נעהמען א קוואָרט מילך... נאָטירליך, האָב איך אויסגעפיהרט... — אמאָל פֿלעגט פֿאסירען א גליק, אז ער פֿלענט קומען עסען שפּעט, וועז דער טאַטע איז שוין אַוועק אין מארק, און די מאַמע פֿלעגט זיך ארויסכאָפּען צו א שכנה, און די צוויי ברידערלאַך זיינען שוין אַוועק אין חדר — פֿלעג איך בלייבען מיט איהם אויינע אַליין...

זאגען, אז מיר האָבען שוין נאָר ניט געוואוסט, קען איך ניט...

די אלטע האָט זיך פארהאלטען, אָבער די שעלמישע בעלא האָט שוין געוואוסט, אז די מוטער איז איצט פול נעווארען מיט דעם „אמאל", זי וועט שוין רעדען, און זי האָט בלויז געקוקט דער מאמען אין די אויגען...

און די אלטע האָט זיך צורעדט:

„אמאליגע צייטען, מיינע קינדער, זיינען די מענשען געווען דיזעלבע ווי היינט... אן אמאליגע מיידל איז געווען פונקט אזוי היציג ווי איצט, אלא וואָס דען? מען האָט זיך געשעהמט... אָבער פארליעבט זיין פלעגט יעדערע. וועד אין דאָקטאָר, וועד אין פעלדשער־יונג און וועד נאָר אין דעם שעהנעם אקציזניק... איך, למשל, בין געווען זעהר א פרומע, האָב איך נאָר ניט צוגעלאָזען דעם נעדאנק וועגען פארליעבען זיך אין אזויגע גוי'אישע אידען ווי דער דאָקטאָר און דער פעלדשער־יונג; וועד רעדט דער אקציזניק — כאטש ער איז געווען א שעהנער שייגעץ — איז פאר מיר געווען אן אָפשרעק! אָבער נאָר אָהן ליעבע ווי שיקט זיך עס, קינדערלעך? מיידעלווייז פלעג איך זיך פארליעבען יעדען מאל, וועז די מאמע מיינע פלעגט מיך נעהמען אין שוהל, אין דעם חזן'ס עלטסטען זינגער... ער האָט געהאט א שטים, ווי א לייב... דער חזן פלעגט איהם אלע מאל לאָזען אליין, און ער, דער דאָזיגער זינגער, פלעגט ווייזען וואָס ער קען... זיין פנים פלעג איך ניט קענען זעהן, ווייל אין שוהל שטעהט דער חזן מיט די זינגער ניט צום עולם, נאָר מיט די פנימ'ער צום עמוד... אָבער איך האָב דעם זינגער נעקענט פון גאָס. איז וועז ער פלעגט זינגען פלעג איך איהם שוין זעהן, איך פלעג זיך פארשטעלען זיין געזיכט... קומענדיג אהיים פלעג איך איהם ניט קענען פארגעסען. אין די אויערען האָבען מיר נעקלונגען די נגונים פון שוהל... איבערחויפט דעם זינגער'ס איינציגען נגון... איך פלעג זיך פארגעסען, אז עס פאסט ניט, אוז זיצענדיג ביים טיש, פלעג איך זיך אליין צעזינגען... דער טאטע פלעגט מיך אָנקוקען מיט רוגזא: וואָס פאר א זינגען אין מיטען דערינען? אוז די מאמע

געווישט מיט'ן פארטוך די ליפען — אין אונזער שטעדטעל זיינען קיין אפּאראט ניט געווען...

— עס איז געווען אומעטיג... הא? — האָט פרידא געפּארשט מיט טיעפען אנטייל...

— אומעטיג?... פאר וואָס עפּיס אומעטיג?... עס זיינען געווען אנדערע זאכן...

די אלטע האָט זיך אפּגעהאקט... די צווויי שוועסטער האָבען זיך איבערגעקוקט און דערפיהלט, אז די מאמע האָט זיי וואָס צו דערצעהלען, נאָר זי שעהמט זיך... זייענדיג שטאַרק אויפגעלעגט צו דער גוטער מאמען, האָבען זיי געוואָלט האָבען א גערוס פון איהר פאַרגאַנגענער יוגענד... בעלא איז געוואָרען דרייסט...

— מאמע... דו האָסט מיידעלווייז קיינמאל ניט דורכגעלעבט דאָס, וואָס מיר דאָ אין דער גרויסער וועלט?...

די מוטער האָט זיך ווי געשלאָגען מיט דער דעה: דערצעהלען זיי, צי ניט? אויפמאכען דאָס הארץ, וואו עס ליגען אזוי פיעל סודות, אָדער לאָזען עס פארשלאָסען און די סודות מיטנעהמען אין קבר אריין?

אָבער די צוויי טעכטער האָבען מיט זייערע בליקען איהר היפּנאָטיזירט. זי איז געוואָרען רויט און שעהמעודיג און עפּיס ואַנדערבאר נעשמייכעלט.

— אָט בעסער עסט אָפּ און געהט שלאָפען! — האָט זי דאָך ניט געקענט פּועל'ן ביי זיך צו ענטדעקען זיך.

די איינגערע טאָכטער האָט איהר ארומגענומען און נעצויגען זי פאר דער צונג:

— מאמע... דערצעהל עפּיס פון יענע יאָהרען... איך האָב אזוי ליעב צו הערען...

— וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? — האָט די אלטע ענדליך באקומען מוט און חשק אויסצוריידען זיך... — אין דער היים זיינען ניט געווען קיין אפּאראט און קיין קאָנצערטען, און ווען עס וואָלט יאָ געווען, וואָלטען אונזערע טאַטעס און מאמעס אונזאהין ניט נעלאָזט נעהן... אייך איז בעסער ווי אונז... אָבער

הון וועדענדיג זיך צו דער מאמען האָט זי מיט א געלעכטער צוגעגעבען:

— מאמע, זי איז דאָך פארליעבט אין איהם!

די מוטער, וועלכע האָט בעלא'ן אין אלץ נאכגעגעבען, האָט נוטמוטיג געענטפערט:

— געזונטערהייד... אפשר איז ער נאָר א איד...

אָבער פרידא האָט געהאלטען אין איין מסר'ן:

— מאמע, ער איז א גוי — אן איטאליענער... בעלא איז פארליעבט אין א גוי...

— מיינע שונאים! — האָט די מוטער זיך ווי דערשראָקען, און זיך געוועדעט צו בעלא'ן האלב אין שפאס:

— אנ'אמת, טאקי, בעלא?

— אנ'אמת! — האָט בעלא צוריק געשמייכעלט — אי זינגט ער!

און אויסזינגענדיג א פראזע, וואָס עס איז איהר געבליבען אין זכרון פון דער „אריע", האָט זי צוגעגעבען:

— פרידא איז נאָך מעהר פארליעבט ווי איך, נאָר זי שעהמט זיך...

— איך שעהם מיך! נאָך א נייעס! — איז פרידא רויט געוואָרען — איך „גלייך" זיין זינגען...

די מוטער האָט דערויף גאָרנישט געענטפערט, זי האָט מיט ליעבשאפט אָנגעקוקט דאָ בעלא'ן דאָ פרידא'ן און זיך פאר־טראכט...

די צוויי שוועסטער האָבען עפים דערפיהלט: די מוטער האָט זיך געווים אָן עפים דערמאנט. זיי קענען שוין זייער מא־מען... און זיצענדיג ביים טיש ביים לייכטען „צובייס", וואָס די מאמע האָט זיי צוגעגרייט, האָט בעלא זיך אָנגערופען מיט באדויערונג:

— מאמע, דו האָסט קיינמאל ניט דורכגעלעבט אזוינע נע־פיהלען?...

— ווייס איך וואָס! — האָט זיך די אלטע גערויטעלט און

נאָך דער אָפּערא

די צוויי שוועסטער זיינען געקומען פון דער אָפּערא שטאַרק אויפגערויטע און אין א זעהר געהויבענער שטימונג. די אינגערע, בעלאַ, האָט איהרע נעפיהלען ניט געקענט באהערשען און זיך געוואָרפען צו דער אלטער מוטער, וואָס האָט פאַרבעריט פאַר איהרע צוויי שפּייזערינס די נעלעגערס און אויך עפּעס צו עסען.

— מאַמעלע! — האָט ער געזונגען!...

די מוטער האָט גליקליך געשמייכעלט און זיך געוועגדעט צו דער עלטערער טאָכטער:

— טאַקי שעהן נעזונגען?

— אָ, יעס! זעהר שעהן! — האָט די עלטערע, פרידא, שוין רוהיגער, אָבער אויך פול מיט באגייסטערונג צוגעשטימט.

— טוט עס מיר טאַקי הנאה! — האָט די מוטער אָנגעקוואָלען — א קלייניקייט! עס קאָסט אזוי טייער...

— עס איז שוין גאָר ניט טייער, מאַמע! — האָט בעלאַ ווי פראַטעסטירט — איך וואָלט אַוועקגענעבען די נאנצע וויידזשעס פאַר איין מאָל זעהן איהם... איך מיין נאָר איין כּאָל הערען איהם...

די עלטערע שוועסטער האָט איהר אָפּגעשטעלט:

— פּאַרכאַפּ זיך ניט... דו מיינסט דאָך פאַר איין מאָל זעהן איהם...

אויבען אראָפּ און די מאַמע איז שוין מעהר איהר טאַכטער ניט מקנא.

און אז ס'קומט א חבר'טע צו בעסי'ן און יענע פרעגט: וואו איז דיין מאַמע? — ענטפערט בעסי מיט שטאָלץ:

— די מאַמע איז אַוועק אין דער לייבערערי.

און אפילו פאַר איהר באָי, מיט וועמען זי וואַנט שוין נעהמען א וואָק אוש ביז'ן דזשעקסאן פּאַרק, האָט זי עס אויך דערצעהלט:

— דו ווייסט, העלרי, מיין מאַמע גענהט אין לייבערערי...

און האָט איהם אַנגעקוקט מיט נצחון...

אין איבערפרעגען: איז דאָס מעגליך, אז אין אן אמעריקאנער לייבערי זאָלען אויך זיין אידישע ביכער?

בעסי אליין האָט איהר ניט געוואָגט ניט יאָ און ניט ניין. אָבער דער מאמעס אמביציע איז געווען די זאָך צו דערגעהן אויף ריכטיג. און אז זי האָט ערפאהרען אז יאָ און ווי אזוי עס געהט דאָרט צו, האָט זי זיך דערפיהלט געהויבענער, האָט געמאכט פּלענער ווי אזוי דאָס ערשטע מאָל אריינגעהן אהין און נעהמען א בוך, און אפשר טאקי צוויי און דריי מיט אמאָל, ווי איהר בעסי...

צו איהר גליק איז ניט געווען קיין ברעג, ווען די לייבערין, א זעהר סימפּאטיש און צוגעלאָזט אידיש מיידעל, האָט מיט איהר גערעדט אידיש, פונקט ווי אין דער היים. זי האָט איהר רעקאָמענדירט וועלכע ביכער און האָט, דורכמאכענדיג די אלע צעראָמענויעס פון פּארשרייבען, איהר גלייך געגעבען צוויי ביכער.

— לייענט וואָס מעהר און קומט נאָך אמאָל!...

אז די מאמע איז געקומען אהיים, איז בעסי געזעסען אין הויז און פּארבראכט מיט א חבר'טע. דערזעהענדיג די מאמען אריינקומען מיט צוויי ביכער, האָט זי אָנפאנגס זיך איבערגעקוקט מיט איהר חבר'טע, נאכדעם האָט זי שטיל געפרעגט אין ענגליש:

— וואו ביזטו געווען?

— אין דער לייבערי...

בעסי האָט א שמייכעל געטאָן צו איהר חבר'טע, יענע אָבער האָט פּאר'חדוש'ט געקוקט צום טיש, וואו די צוויי ביכער זיינען נעלעגען מיט'ן שטעמפּעל פון דערזעלבער לייבערי, וואו זיי בויידע נעהמען ביכער.

און זייט דעמאָלט האָט בעסי פּאר איהר מאמען אָנגעהויבען צו האָבען דרך־ארץ. זי דערצעהלט איהר דעם אינהאלט פון איהרע ענגלישע ביכער און פּאָדערט דערפּאר, אז די מאמע זאָל איהר דערצעהלען וואָס זי לעזט אין די אידישע ביכער.

און אויף אזא אופן זיינען מוטער און טאָכטער געוואָרען נאָהענט און די טאָכטער קוקט שוין ניט אויף דער מאמען פון

און אפטמאל דערפיהלט בעסי׳ס מאמע, וועלכע איז נאך קיין פולע פערציג יאהר נישט אלט, א מין קנאה צו איהר איינעם קינד, וואס עם געהט איהר אזוי גוט. דעמאלט פארווילט זיך איהר אנבייזערען אויף איהר, ווי עס האט זיך געבייזערט און געשריגען אמאל איהר מאמע. אבער זי דערמאנט זיך, אז דא איז אמעריקע און שרייען אויף קינדער איז נישט אנגענומען. זי וויים אפילו ניט ווי אזוי מען שילט זיך דא. פון די אלע קללות פון דער היים האט זי שוין א העלפט פארגעסען און די אנדערע העלפט, וואס זי געדענקט אפשר יא, וואלטען זיך פאר אן אמעריקאנער קינד נישט צוגעפאסט. פרוב בעסי׳ן שילטען, וואלט זי זיך צולאכט און געפרעגט מיט א וויצעלע: „האו דו יו ספעל איט?" די מוטער קען שוין די אמעריקאנער חכמות!...

און די מאמע האט געזוכט אנדערע מיטלען, ווי אזוי צו הויבען איהר פרעסטיזש אין די אויגען פון איהר טעכטערל. זי פלעגט אמאל איהר אונטערקויפען מיט א ריין אמעריקאנער מאכל. פלעגט עס אפילו בעסי בשעת מעשה אנערקענען און אפשעצען, אבער מעהר רעספעקט קריגען פאר דער מאמען פלעגט זי דערפאר נישט.

האט זי אנגעהויבען לייענען א מעהר ראדיקאלערע צייטונג אויף אידיש, מיינענדיג דערמיט צו געווינען ביי בעסי׳ן אנערקענונג, האט בעסי דאס נאך וועניגער אפגעשעצט, ווי אן אמעריקאנער מאכל. בעסי האט אפילו ניט געקענט אונטערשיידען פון איין אידישע צייטונג ביז דער צווייטער. אלע אידישע צייטונגען האט זי אנגערופען די „מארנינג דזשוירנאל" און פלעגט דערביי א שמייכעל טאן. איינוויקלען איהר עפעס אין א „דזשואיש מארנינג דזשוירנאל" איז געווען סכנות. זי האט געמאכט אזוינע גוואלדען, אז עס האט געדויערט לאנג זי צו בארוהיגען.

ענדליך האט די מאמע צופעליג ערפאהרען, אז אין דערזעלבער לייברערי, וואו בעסי נעהמט איהרע ענגלישע ביכער, זיינען אויך א אידישע ביכער. די נייעס האט זי אין אנפאנג אזוי איבערראשט, אז זי האט זיך געהאלטען אין איין וואונדערען און אין

אויבען אראפּ. די פּאָר חבר'טעס, וואָס בעסי האָט ווי עס איז אויסגעוועהלט, נעהמט זי זעהר זעלטען צו זיך ארויף. זי שעהמט זיך מיט דער מאַמען, כאָטש זי ווייס, אז אויך זיי האָבען נישט קיין אינטערעסאַנטערע מאַמעס, ווי איהרע. אויב זי נעהמט שוין אַמאָל יאָ ארויף א חבר'טע צו זיך, האָט זי מורא צו זאָגען דער מאַמען א וואָרט, כדי יענע זאָל איהר ניט ענטפערען צוריק אין אידיש, ווי א גרינע. מעג בעסי זיין ווי הונגעריג, וועט זי אין דער אנווועזנהייט פון א חבר'טע נישט בעטען עסען ביי דער מאַמען. אז זי איז אין הויז אליין, רעדט זי ענגליש און די מאַמע ענטפערט איהר אידיש. צום גליק דערפּ בעסי מיט דער מאַמען קיין סך נישט רעדען. א נאַנצען טאָג און א שטיק אין אבענד איז זי אָדער אין סקוהל, אָדער אויפ'ן גאס, אָדער אין „לייבערי".

אין דער לייבערי איז בעסי א גאַנצע מאַכערין. נישט נאָר זי לעזט דאָרט ביכער און נעהמט אהיים צו צוויי און דריי ביכער, נאָר די לייבערי איז איהר צווייטע היים. דאָרטען מאַכט זי „דייטס" מיט חבר'טעס און אַמאָל טאַקי מיט איהר פּופּצעהן־יעהריגען באָי. שטאָלץ געהט זי ארום מיט איהר שלאַנקער פיגור, מיט איהר געלאָקטען קאָפּ האָר פון איין אָפּטיילונג אין דער צוויי־טער און פיהלט זיך דאָרט ווי א פיש אין וואַסער.

אז זי קומט אהיים א הונגעריגע, בעט זי פיעסטענדיגערהייד עסען. דאָס עסען פאַדערט זי ווי א חוב, וואָס איהר קומט. זי האָט פאַרבראכט צוויי שטונדען אין דער לייבערי, האָט דאָרטען געלעזען די שעהנסטע ענגלישע ביכער און אהיים געבראכט גאַנצע דריי ביכער מיט אַמאָל — קומט איהר דערפאַר ניט עסען? . . .

פאַר די דאָזיגע ביכער און בכלל פאַר דער לייבערי האָט די מאַמע גרויס רעספּעקט. זי וואונדערט זיך נאָר, ווי אזוי קען א צוועלף־יעהריגע מיידעל אזוי פיעל. זי האָט צו צוועלף יאָהר אין איהר היים, אין שטעדטעל, געהאָלפען וואשען גרעס, אָדער נעניאַנטשעט דאָס קלענערע קינד, וואָס איהר מאַמע האָט אלע יאָהר געבוירען. אָבער וועז האָט זי געוואוסט פון א בוך?

די מאַמע געהט אין לייבערי

די צוועלף־יעהריגע בעסי, כאָטש זי געהט נאָך אין א גאַנץ קורצער דרעסיל, האלט שוין פון זיך אליין א וועלט; און שטאָל־צירען האָט זי מיט וואָס. ערשטענס איז זי די ליעבלינג פון דער לעהרערין אין שוהל. יענע איז גאָר פארליעבט אין איהר. אלע וואָך באקומט זי פון איהר א פרעזענט. צווייטענס, האָט זי שוין א באָי, וועלכער איז עלטער פּאַר איהר כּוח גאַנצע דריי יאָהר און זי נעהמט מיט איהם א „וואָק" אלע פארנאַכט אויפ'ן „סיידוואָק", און איינמאל האָט שוין דער דאָזיגער באָי אפילו געוואָלט איהר א קוש טאָן. נאטירליך האָט זיך בעסי נישט געלאָזט. בעסי וויים שוין פון לאַנג, אז פּאַר א באָי דאַרף מען זיך היטען, כאָטש, אז זי וויל צוריק רערען, איז א קוש גאָר נישט אזוי געפעהרליך, און זי האָט באשלאָסען, אז אויב ער וועט פרובירען א צווייטען מאל זי א קוש טאָן, וועט זי זיך שוין לאָזען. אזוי צי אנדערש—דאָס אלעס מאכט, אז בעסי זאל האָבען פון זיך שוין א הויכע מיינונג און זיין מיט די אנדערע שילערינס פון דער וווייטענס.

און נישט נאָר קענען חבר'טעס בלאָזט זיך די צוועלף־יעהריגע בעסי, אפילו אויף דער אייגענער מאמען קוקט זי אויך פון

בעקלעך און דער אויטאָר פון שטיק לעבט מיט איהם אהבת נפש...
און גאָלדין באשליסט אז ער וועט אָנהויבען שרייבען דעם אמת... ער מוז געווינען צוריק יענע שטעלונג, וואָס ער האָט פארנומען אין דער ערשטער צייט... און צו זיין גליק איז דאָס נייע שטיק, וואָס ער האָט געברויכט באשפרעכען, געווען איינע פון יענע שטיק, וועלכע בעטען זיך אליין מען זאָל זיי ארונטערריסען און באגראָבען... גאָלדין האָט זיך געריבען פאר'ן שרייבען די הענד, ווי איינער וואָס נעהט טאָן א גרויסע טהאט...

— נו, ווי געפעלט אייך מיין לעצטע קריטיק אויף אייער שטיק?...

— יאָ... — האָט דער אויטאָר געענטפערט — גאַנץ גוט... אָבער איהר טרייבט דאָרטען אַביסעלע איבער... דער עולם שרעקט זיך אַמאָל פאָר צו גוט... איהר פארשטעהט... עס וועט ניט שאדען, אז איהר וועט געבען אָנצוהערעניש... איהר פאר־שטעהט...

אויך האָבען אייניגע שוישפּיעלער די לעצטע צייט איהם אָנ־געהויבען קעלטער אויפצונעהמען. ער נעדענקט שוין ניט די צייט וועו ער האָט באקומען פון „סטאר" א ציגאר. ער ברויך דעם ציגאר אויף כפרות, ער רויכערט סיגארעטלעך, און פון סטאר'ס א ציגאר פלעגט זיך ביי איהם, ביים ערשטען ציה, פארדרעהען דער קאָפּ — דער סיגאר איז אָבער געווען א סימן, אז דער סטאר רעכענט זיך מיט איהם. אויך די „זי" איז די לעצטע צייט באַ־דייטענד קעלטער נעווארען צו איהם. איהר שמייכעלט ביים באַ־גענענען איהם איז לחלוטין פארשוואונדען און אפילו דער האָנד־דרוק איהרער איז נאָר ניט דאָס וואָס אמאָל. זי פטר'ט איהם אָפּ מיט א פאָר ווערטער און ענטשולדיגט זיך שוין ניט פאר איהר שטארקע נעגליזשע, ווי זי פלעגט עס בעפאָר טאָן...

און ער האָט זי אזוי לאַנג נאָכאַנאַנד געריהמט! ער האָט פארגליכען זי מיט אסתר רחל קאמינסקי, מיט סארא בערנארד, מיט דיזע און אַנדערע ברענענדע שטערען אויף די וועלט־ביהנען...

ער האָט באשיינפערליך איינגעזעהן, אז ער האָט איבערינע־טריבען, אריבערגעכאפט די מאָס. אָט האָט ער א לעבעדיגען בייספּיעל, מר. פוטערמאן, דער טעאַטער־קריטיקער פון א צווייי־טער צייטונג. יענער מאכט פון זיי יעדע וואָך חוזק, ערלויבט זיך צו שרייבען, אז דאָס טעאַטער איז ענדליך פארוואַנדעלט געוואָרען אין א צירק, וואו מען טאַנצט און מען מאכט קונצען — און דוקא ער, דער דאָזיגער פוטערמאן, הויבט אָן צו וועהרען מיט אַלע טע־אַטער־לייט א גאַנצער שמעלקע. מיט'ן „סטאר" גענהט ער אַרום אמאָל נעארעמט, די „זי" פאטשט איהם פרייגדליך איבער די

איז געווען אונגעוועלך. דערפאר טאקי האָט ער עס אמאל גע־ווָאלט: זאל מען טאקע זעהען ווָאס פאר א בן־בית ער איז אין טעאטער, אז ער ווייל אפילו שטעהן, קען ער אויך...

די קריטיקען פלעגט ער שרייבען גלייך, קומענדיג אהיים פון טעאטער. אזוי ווי נאָכ'ן לעצטען פאַרהאנג פלעגט ער זיך אריינ־כאפען הינטער די קולִיסען און אויסדריקען זיין מיינונג פאר די ביידע סטארס, פאר דעם „ער" און דער „זי" — איז ער דערפאר געווען גוט געשטימט און זיין הארץ איז דאן פול געווען מיט ליעבע און רחמים צו אלע באשעפענישען פון דער וועלט, שוין אויך אריינגענומען דעם מחבר פון דער „דראמע", וועלכער איז באמת ווערט געווען שמיץ... גאָלדין אָבער האָט ניט נאָר געשוינט איהם, נאָר זאָגאָר געלויבט איהם ביז'ן הימעל אריין, האָט איהם געמאָסטען די גרוים און די הויך, און איהם ענדליך אנידער־געשטעלט אין איין הויך מיט א געוויסען ענגלישען דראמאטורג, וועלכער איז שוין, איבעריגעס, לאנג געשטאָרבען.

אָפטמאל פלעגט גאָלדין באקומען א חשק עטוואָס פאַרצו־ווארפען סיי די שפיעלער און סיי דעם מחבר. בטבע איז גאָלדין געווען אן עהרליכער מענש. מיט דער צונג האָט ער זעלטען גע־קענט זאָגען א ליגען; אָבער קוים פלעגט ער אוועקשטעלען דאָס קעפעל: „אין טעאטער", איז ער אינגאנצען איבערגעביטען גע־ווָארען און האָט בשום אופן ניט געקענט אָנשרייבען קיין איין שלעכט ווָארט, סיי וועגען שטיק, סיי וועגען די שפיעלער.

ענדליך אָבער האָט ער באמערקט, אז סיי די שוישפיעלער און סיי די אויטָארען האָבען פאַרלָארען צו איהם דעם רעספעקט. עס האָט זיך גאָלדינ'ען אָנגעהויבען דאכטען, אז זיי אליין בענקען אביסעל געטאדעלט צו ווערען... איבערהויפט האָט ער עס באַ־מערקט אין א געשפרעך מיט'ן אויטאָר פון די „גע'הרג'עטע וועל־טען", א הויכער, דאָרער יונגערמאן, מיט קלייניע אויגען, וועלכען עס איז בשום אופן ניט געווען מעגליך צו שאצען די יאָהרען און ער האָט דערפאר אויסגעזעהן ווי א יונגער זקן...

גאָלדין האָט איהם א פרעג געטאָן:

אָבער דאָס אַלעס האָט ער געטאָן בלויז אויס פליכט. אָבער קיין ליעבע דערצו האָט ער ניט געפיהלט, ווי אויבערהויפט מען פיהלט ניט קיין ליעבע צו זאכען, וואָס מען מוז טאָן.

דערפאַר האָט ער זיך צופריעדען און גליקליך געשעצט, וואָס די אָפּטיילונג פאַר טעאַטער־קריטיק האָט באַאַנגט צו איהם. ניט נאָר קליינע נאָטיצען, וואָס און ווען מען שפּיעלט, האָט ער געדאַרפט אויספילען אויף דער לעצטער זייט, נאָר ער האָט אויך מאָל אין דער וואָך געשריבען גאַנצע קריטיקען און אָפּהאַנדלונגען ווי אַזוי די זאַך ווערט געשפּיעלט און דער עיקר צי איז דאָס שטיק א שטיק... צי בלויז א „שונד".

די דאָזיגע אָפּטיילונג, וואָס עס איז געווען אונטערגעשריבען מיט זיין פולען נאָמען ביים אָנהויב פון ארטיקעל, האָט איהם געגעבען פּרעסטיזש ביי זיינע קאָלעגען, וואָס האָבען זיך באַשעפטיגט מיט נייעס שרייבען און ווען אמאָל אויך מיט ארטיקלען, זיינען זיי געווען דאָס רוב איבערגעמאַכט פון פרעמדע צייטונגען און זיינען דערפאַר געווען געדרוקט אָהן אונטערשריפטען...

און אויסער פּרעסטיזש ביי די קאָלעגען זיינע, אַלס טעאַטער־קריטיקער, וואָס דאָס האָט איהם צוגעגעבען א געוויסען שטאַלץ און עס האָט זיך באמערקט אין זיין האַלטונג, איבריגענס א גאַנץ דעמאָקראַטישע, האָט ער אויך ביי די טעאַטער־לייט גופא, אָנהויבענדיג פון די „קאַסירען" ביז די „סטאַרס" פון ביידע נעשלעכטער, געפּלעגט פולע פרייהייט און, אויב כּען קען זיך אַזוי אויסדריקען, האָט נעהאַט פאַלשטענדיגע אויטאָנאָמיע אין טעאַטער. ער איז ניט געווען באַנרענצט אין פלאַץ, ניט געהאַט קיין באשטימטען התום. האָט ער געוואָלט זיצען אין אַרקעסטר אין דער ערשטער רייהע, האָט ער באקומען דאָרט א פלאַץ, טאָמער האָט זיך איהם פּאַרגלוסט א לאָזשע, איז געווען א לאָזשע, און אז די אַלע פלעצער זיינען איהם שוין דערעסטן געווָארען, און ער האָט אמאָל, ווען ער איז געווען אין טעאַטער אַליין, אָהן א לייידי, נעוואָלט שטעהן הינטער די פלעצער נעבען לאָזשע, האָט ער עס אויך געמעגט, כאָטש דאָס

דער קריטיקער

באַרים גאָלדין האָט שוין עטלעכע יאָהר אין דער צייטונג, וואו ער איז א מיטאַרבייטער, א חזקה אויף דער קריטיק איבער טעאַטער. עס הייסט אַבער ניט, אז דערפאַר איז ער פריי פון אנדערע אַרבייט, וואָס א צייטונג פאַדערט פון א מיטאַרבייטער מיט א נישׂ׳קשה׳דיגן געהאַלט. אויב „געגנסטער" צוהולפן זיך אין דעם אידישען קוואַרטאַל, מוז גאָלדין, מיט א געלאַדענעם רעוואָלווער אין טאַש, זיך אוועקלאָזען אין די סאַמע פאַרדעכטיגע פלעצער און אויסגעפינען אזוינע סודות, וואָס אן אנדער צייטונג וועט נאָך לאַנג וואַרטען ביז זי וועט אזוינס ווען עס איז באקומען. אז ביי א מילאַנער אנטלויפט דאָס ווייב מוז גאָלדין דער ערשטער דערפון מיטטיילען די לעזער פון זיין צייטונג און מוז געגנוי באשרייבען די נאכט ווען זי איז אנטלאָפן, צי איז זי געווען א שטערענדיגע אָדער א וואָלקענדיגע. אויב א אידענע האָט געוואַסען די פענסטער און האָט זיך אויסגעלונקען, ניט פאַר קיין אידען נעראַכט, א האַנט און מען האָט זי אוועקגעפיהרט אין א האַספיטאל, — מוז גאָלדין אָפגעבען א באריכט אין דער צייטונג און אויספיהרליך באשרייבען דאָס אָרט, וואו די האַנט איז אויסגעלונקען, וויפיעל קינדער די דאָזיגע אידענע פאַרמאָגט, ווי לאַנג זי איז אין לאַנד און צי זי איז אן אלמנה אָדער א גרושה, אָדער אן ענונה...

צווייטע אפטיילונג

אין דעם נייעם לאַנד.

— און ווען נעהט ארויס דאָס איבערנעשריבענע ארטיקל פון געשטאָרבענעם?

— פון געשטאָרבענעם גיב איך גלייך זעצען און מאָרגען ערשיינט עס. עס וועט זיין אַ סענסאַציע — האָט זיך צום סוף דער רעדאַקטאָר באַגייסטערט...

— יא... — האָט נראָסמאַן מיט איראָניע מסכים געווען. און ניט קענענדיג זיך איינהאַלטען, האָט ער אַ מורמל געטאָן:

— די טויטע קאָנקורירען.

און אנקוקענדיג מיט א שמייכעלע נראָסמאַנ'ען, האָט ער פּאַרטנעזעצט:

— איהר ווייסט דאָך, אז פּאַרינען מאַנאָט איז נעשטאַרבען איינער פון אונזערע אלטע באקאַנטע שרייבער.

— א פּראַנע! — האָט נראָסמאַן זיך אָננעאָפּט.

— נו, האָב איך ערפאָהרען, אז אין דער הינער ביבליאָטעק נעפינט זיך זיינס אן ארטיקעל, וואָס ער האָט נעדרוקט מיט פערציג יאָהר צוריק, וועו ער האָט נאָר וואָס אָננעהויבען, אזוי ווי איהר איצט, למשל... דעם ארטיקעל בין איך א בעלן איצט איבערצודרוקען... עס וואָלט נעווען א סענסאַציע... וועו איהר נעהט נלייך אריבער אין דער שטאָדטישער ביבליאָטעק און שרייבט פאר מיר אויבער דאָס ארטיקעל, וואָלט איך אייך באצאָהלט...

נראָסמאַן האָט זיך לחתחילה נעקווייענקעלט. אָבער די מענליכקייט צו קרינען נלייך נעלד פאר א פרעמדען ארטיקעל, וועלכען ער דארף בלויז איבערשרייבען, האָט איהם נעריצט.

ער איז נלייך אוועק אין דער ביבליאָטעק, אויפנעזוכט אן אלטען פּארשטויבטען בוך, א נעבונדענע וואָכענשריפט פון פערציג יאָהר צוריק, און נענומען בלעטערען די שטויבינע און פארנעלטע בלעטער.

א טוכלער נעדרוק האָט איהם נעשלאָנען אין דער נאָז אריין. די אויגען האָבען איהם שיער ניט אָננעהויבען טרעהרען.

דאָס איז נעווען אן ארטיקעל מיט נאָאיוועט מליצות. פּאר נראָסמאַנ'ס אויגען איז נעשטאַנען דער טויטער שרייבער ווי א לעבעדינער קאָנקורענט און זיך נעריצט:

— שוואר איז זיך פון אונז צו באפרייען.

וועו נראָסמאַן האָט נאָכדעם נעבראכט דעם ארטיקעל צום רעדאקטאָר און צונענומען די פּאר דאָלער, האָט ער נעפרענט:

— וועו וועט איהר פּאַרט דרוקען מיין זאך?

— אייער זאך... — האָט דער רעדאקטאָר נעמורמלט ... — אייער זאך וועט זיין נעדרוקט אין צוויי וואָכען ארום און אפשר אין א חודש ארום.

דער רעדאקטאָר האָט אָננערופען א סומע, ביי וועלכער גראָס־מאן איז רויט געוואָרען.

— איך וויל זיך ניט ריהמען, אָבער מיר דאכט, אז מיין נייע זאך וועט האָבען אן ערפאָלג.

— מעגליך! — האָט דער רעדאקטאָר צוגענעבען, — אָבער גלויבט מיר, אז איך קען זי ניט גלייך דרוקען און גלייך נעלר נעבען. דער עיקר דארפט איהר דאָך געלר.

— נאטירליך, איך בין זהר נעענגט... — חאָט זיך גראָס־מאן, קענען זיין נאטור צו קלאָגען זיך, מודה נעוועזן.

— ליידער קען איך אייך נאָר ניט העלפען...

נאָר באלר איז דער רעדאקטאָר ערנסטער נעוואָרען, נעבעטען גראָסמאנ'ען ער זאל איהם ווייזען זיין ערצעהלונג.

גראָסמאן, מיינענדיג אז דער רעדאקטאָר האָט שוין באשלאָסען זי אָנצונעהמען, האָט מיט אינערליכער אויפרעגונג זי דער־לאנגט.

דער רעדאקטאָר האָט א בלעטער נעטאָן איין זייטעל, א צוויי־טען, זיך אייננעקוקט און ענדליך באמערקט:

— איהר האָט א שהנע האנדשריפט.

— וואָס איז דער אונטערשיעד — האָט גראָסמאן זיך באַ־ליידינט.

— איך מיין עס אנטקענען עפיס איבערשרייבען פאר מיר — האָט דער רעדקאָטאָר, ווידער באטראכטענדיג גראָסמאנ'ס כתב, ערקלערט.

— איבערשרייבען! — האָט זיך גראָסמאן נאָך מעהר באַ־ליידינט. — איך בין א שרייבער, אָבער ניט קיין איבערשרייבער.

— נו, וואָס איז! — האָט דער רעדאקטאָר איהם באַ־לעהרט, — אז מען איז יונג שאדט ניט. זאלא, נעקראסאָוו און אנדערע באריהמטהייטען האָבען אלם אָנפאנגער געטאָן נאָך מעהר באלייידינענדע ארבייט. איבערשרייבען איז א נאנץ ריינע און זאנאר שהנע ארבייט.

מיט ווירדע נעשמייכעלט, — אבער יענע זיינען דאך אויך אמאל געווען ניט אנערקענט. מען דארף דאך נעבען א נעלענהייט אז ווערען אנערקענט...

— נו, יא... נעווים — האט דער רעדאקטאר נאכגענעבען.— מיר דרוקען דאך אייך יא אמאל... האט צייט! — פלענט דער רעדאקטאר שמייכלען — איהר זענט נאך יונג.

— א קנאפע מעלה פאר א שרייבער... — האט גראסמאן צוריקגעשמייכעלט. — די גליקען קומען ערשט צום סוף.

אבער אזוי ווי גראסמאן האט ניט געוואלט ערנידריגען זייער שריפטען, האט ער קיין סך טענות ניט נעמאכט און איז ניט נעווען צו צודרינגליך. ער פלענט מיט א שמייכעל פון א מאן, וואס ווייס זיין ווערט, ארויסגעהן פון רעדאקטאר'ס צימער, אמאל צוריקנהמענדיג זיינע זאכען און אמאל איבערלאזען זיי אויף נאט'ס באראם.

איינמאל איז ער אריין צום זעלבען רעדאקטאר נאכפרעגען ווענען אן אלטער זאך, וואס ליגט שוין ביי יענעם א פאר מאנאטען, און דערצו האט ער געבראכט א נאר וואס אנגעשריבענע קלייגע נאווועלע, וועלכע גראסמאן האט צונגענעבען גרויס באדויטונג. ער איז געווען זיכער, אז ער האט געזאגט אין איהר א ניי ווארט. דאס מאל איז ער אריין מיט מעהר שטאלץ, ווי אלע מאל. ער האט נאך נעהענדיג באשלאסען, אז ער מוז די נייע זאך פארקויפען. זיין מאטעריעלע נויט האט שוין דערנרייכט די העכסטע שטופע. דערצו האט ער געברויכט דעם אוועג אביסעל גלעך פאר זיין נעליעבטע מיידעל, מיט וועלכער ער האט אין אוועג געוואלט ערנעץ נעהן פארברענגען.

דער רעדאקטאר האט זיך ווידער געקלאגט, אז ערשטענס, האט ער ניט קיין סך פלאץ פאר בעלעטריסטיק, און צווייטענס, איז די סומע, וואס ער האט פאר האנאראר פאר בעלעטריסטיק, א זעהר באגרענעצטע. אויב אפילו ער זאל די ערצעהלונג אננעהמען, וועט ער אויך ניט פיעל קריגען.

— ווייפיעל, צום ביישפיעל?

די קאָנקורענץ

יוסף גראָסמאן האָט זיך איינגע'עקשנ'ט צו מאכען פאר זיין פּראָפעסיאָן די ליטעראטור. ער האָט אין זיין קעסטל פארמאָגט ביי א פּאָר טוץ עלטערע ערצעהלונגען, וועלכע ער האָט אָפּגעשאָצט אין א גרויסער סומע. דערצו פלעגט ער יעדע וואָך אָנשרייבען א נייע זאך. ווען ער זאל זיך ערווארבען א גרויסען נאָמען און ווערען פּאָפולער, וואָלט ער שוין ניט געהאט צו זאָרגען וועגן געלט. האָבען אָבער, פון דער צווייטער זייט, די רעדאקטאָרען אין די ארויסגעבער געהאט זייער עקשנות און האָבען גראָסמאנ'ס זאכען זעהר זעלטען געדרוקט, כאטש יעדער פון זיי, איבערהויפט די רעדאקטאָרען, האָבען צוגעגעבען, אז דער יונגער בחור האָט טאלאנט. טאלאנט אליין איז אָבער וועניג, מען דארף פרימער קריגען א גרויסען נאָמען.

— איהר פארשטעהט — פלעגט זיך א רעדאקטאָר פארטיידיגען, ווען גראָסמאן פלעגט אין א פּאָר וואָכען ארום קומען נאָכפרעגען וועגען זייער פּאָר זאכען, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט — איהר פארשטעהט, מיר דארפען צווויי, דריי ערצעהלונגען א וואָך, נעהמען טיר ביי די אנערקענטע, די וואָס האָבען שוין געמאכט א נאָמען. זיי ניבען אונזער צייטונג פּרעסטיזש.

— יא, דאָס איז אמת, — האָט גראָסמאן גרויסמוטיג אין

פון אײן זײט איז איהם טאקי נאנץ אנגענעהם — דרײי בריף פון די נרעסטע מלכים האָט ער אין די טאשען!

אָבער פון דער צווייטער זײט איז אויפ'ן פעלד זעהר קאלט און דאָס הויז זיינס אין שטאָדט איז שוין אודאי חרוב, און ביז וואנען די הבטחות פון די דאָזיגע בריף וועלען מקוים ווערען, וועט ער אויפ'ן פעלד פארפריהרען און די ווייב און קינדער וועלען אויסגעהן פאר הונגער...

און חיים בעריש וואָלט זיי שוין מוחל נעווען די גליקען מיט דעם כבוד, וואָס ער האָט פון דעם, וואָס די מלכים וועגדען זיך צו איהם — אבי זיי זאָלען איהם לאָזען צוריק אין שטאָדט צו זיין הויז און זיין נעשעפט... ער וויל ניט קיין גליקען, ער וויל עס זאָל בלייבען אלץ ביים אלטען.

נאָר נעה האָב צו טאָן מיט מלכים! זיי איהם מענען שרייבען וואָס זיי פאָלט ארויף אויפ'ן צונג, אָבער דו זיי טאָרסט צוריק א וואָרט ניט שרייבען!...

— ניין! — מיט מלכים איז בעסער ניט אָנצוהויבען... — וועלט ער בייז און ער וויל דאָס הארץ אויסגיסען.

אָבער פון ערגעץ ענטפערט מען איהם מיט הארמאטען... חיים בעריש פארשטעהט שוין דאָס דאָזיגע לשון, ער וויים אָבער ניט, וועלכער מלך רערט עס: דער דייטשער, צי דער רוסישער צי דער עסטרייכישער...

און ער לאָזט זיך לויפען מיט די דרײי קמיעות ערגעץ וויים אין רער פינסטערער נאכט אריין...

צאר און פראנץ יאזעף להבדיל צוזאמען... נאלדענע בערג זאגט ער איהם צו, וויבאלד, אז ער נעהמט פוילען.

זאל נאר חיים בעריש איהם ניט שטערען, וועט ווילהעלם שוין וויסען וו אזוי איהם צו באדאנקען.

וואונדערט זיך אפילו חיים בעריש אויף דער נאנצער מעשה און טראכט:

— רבונו של עולם! מיט וואם האב איך דאס ביי דיר זוכה נעווען, אז דריי מלכים, און נאך וואס פאר א מלכים — די טייז פון איראפא! — זאלען זיך בעטען ביי מיר, איך זאל זיי העלפען!

נאר מסתמא וויסען זיי דאך. מלכים וועלען דאך אומזיסט ניט בעטען זיך ביי איהם.

און חיים בעריש פארשטעקט דאס דריטע צעטעלע, פון וויל־העלם'ן הייסט עס, אין דעם בוזעם־טאש.

האט ער שוין אין דריי טאשען פאפיערען, אין יעדער טאש א פאפיער פון א באזונדער מלך!

וואלט דאכט זיך נאר גוט נעווען. עמיצער וועט דאך אמאל מוזען נעווינען. איז אבער אן אומגליק וואס דערווייל איז צרות!

קומט דער רום אין שטאדט, מאכט ער אן א חורבן! אין הויז פול סאלדאטען, די טעכטער מוז מען באהאלטען אין א קעלער... מאמער נעפינט זיך אין שטוב עפים עסענווארג, פרעסען זיי דאס אויף...

פאלט אריין, ווידער, דער דייטש אין שטאדט, איז נאך גרע־סערע צרות. דער דייטש, אז ער געהט אריין אין שטאדט, האט ער א טבע פריהער זי א ביסעלע אנשרעקען מיט עטליכע האר־מאטען־שאסען און מען צולויפט פון שטאדט וואו דער שווארצער פעפער וואקסט...

און חיים בעריש וואלנערט זיך ערנעץ אויף א פעלד, טאפט די דריי קעשענעס, וואו עס לינען די בריוולעך וואס די דריי מלכים האבען אליין נעשריבען צו איהם. — —

און ער קען זיך ניט נעבען קיין עצה...

און כאטש די לאגע איז וואס א טאג ערגער נעווארען, איז חיים בעריש מיט'ן וועקסלע אין קעשענע אלץ נעווארען נע־הויבענער, און אין א שמועס מיט אלטע בעלי־בתים (די יונגע האט מען אלע צונעמען אין מלחמה!) האט ער מיט שטאלץ אריינגעווארפען:

— מילא, עס איז טאקי דערווייל ניט גוט, אבער שפעטער, שפעטער... איהר פארשטעהט... דער צאר אליין שרייבט...

אלא וואס דען? טאמער פארלירט דער רוס די מלחמה און פראנץ יאזעף נעווינט נאר, איז דאך שוין דער וועקסל קיין וועקסל ניט...

טוט נאט א נס — און פראנץ יאזעף שיקט אויך אריין חיים בעריש'ן א נעדרוקטען בריעף אין ריינעם מאמע־לשון, און דאס בריוועל איז נאך ווארימער ווי דעם צאר'ס:

„אויב דו, חיים בעריש, וועסט זיין גוט צו די עסטרייכער,— שטעהט דארט נעשריבען, — וועל איך, פראנץ יאזעף, דיך ניט פארלאזען. דו וועסט גענישען פון כל טוב, וואס מיין לאנד, סיי בוקאווינע, סיי גאליציען און סיי מעהרען און בעהמען פארמעגט. דו וועסט מענען טאן וואס דיין הארץ גלוסט. דו זיי נאר א מענש און פאלג וואס מען וועט דיר הייסען; איך וועל דיר שוין פארזארגען!"...

איז חיים בעריש שוין ווידער פרעהליך. ער באהאלט דעם דאזינען צעטעל פון פראנץ יאזעף'ן אין א צווייטער קעשענע — מישען איהם מיט'ן צאר'ס בריוועלע פאסט איהם ניט — עס איז עפעס א מין שעטנז! מען טאר ניט!

האט שוין חיים בעריש פון צוויי מלכים חבטחות! דערווייל איז אבער שלעכט! — די געשעפטען אין דר'ערד. עס קומט פשוט אויס צו הונגערען.

אבער נאט איז א פאטער, און אז חיים בעריש'ן ווערט נאר שלעכט, באקומט ער א דריט בריוועל, שוין אין צוויי לשונות, אין אידיש און לשון־קודש — פון ווילהעלם'ן אליין.

און ווילהעלם פארשפרעכט חיים בעריש'ן נאך מעהר ווי דער

די דריי קמעות

גלייך ווי די מלחמה האָט אויסגעבראָכען האָט חיים בעריש, א שהנער רייכער בעל־הבית אין פּוילען, דערפיהלט, אז עם קומען אן זעהר שלעכטע צייטען. מילא, דאָס וואָס מען צאָהלט איהם ניט קיין חובות, איז בלאָטע, דערפון לאָכט ער: ער קומט לייטען מעהר ווי לייט איהם. וועט מען איהם ניט צאָהלען, וועט ער אַנ־דערע ניט צאָהלען, און ער וועט נאָך דערפון האָבען א נוץ. שלעכט איז בלויז, וואָס מען באָרגט ניט קיין ברויט און קיין גרויפען אין די נעוועלבלעך.

אָבער חיים בעריש באקומט דערווייל א מאָראָלע שטיצע אזש פון צאָר אלין... ער האָט פון צאָר א שריפט, נעדרוקט שוואַרץ אויף ווייס, און דוקא אויף אידיש, אז אויב ער וועט זיין א גוטער פאַטריאָט וועט ער באקומען אלע רעכטע און ער וועט מעגען וואוינען וואו ער ווייל און ער וועט מעגען טאָן וואָס ער ווייל, און לערנען זיינע קינדער אין די שקאָלעם, און תאהרען אויף אלע ירידים, אפילו אין „ניושני"...

דעם דאָזיגען געדרוקטען „שלום לאהובי" בריוועל פון צאָר אלין איז דאָס ביי חיים בעריש'ן אנגעלענט. ער האלט עם באהאלטען אין דער רעכטער הויזען־טאש, וואו ער האָט נאָך פאר דער מלחמה געהאלטען דאָס געלד, און די דאָזיגע שריפט היט ער ווי א וועקסעל — אויפ'ן צאָר...

— עם איז גוט געלד!...

— איהר נאָמען? — האָט ביילין געשמייכעלט אונצופריי־דען... וואָס נעהט מיר אָן איהר נאָמען...

און אין א ווייל ארום האָט ער צוגענעבען:

— איהר ווייסט, ליפמאן, איך וואָלט שוין נעוואָלט ווערען אויס כשר'ער... איך וואָלט שוין אויך געוואָלט אריינפאַלען... איהר זאָלט מיך אויך דאַרפען פיהרען ערגעץ נעכטיגען...

— נאָט זאָל אויסהיטען! — האָט זיך ליפמאן ווי רער־שראָקען. — איהר מוזט בלייבען כשר... וועז ניט זיינען מיר אַלע קאַפוט... עס וועט ניט זיין וואו א „מענשען" שלאָפען לייגען... די צייט איז אזא הייסע...

און ביילין האָט פאַרצווייפעלט אראָפגעלאָזען דעם קאָפ און האָט זיך נעלאָזט נעהן זוכען א בילינען האָטעל.

— וואָס הייסט, ביילין... איהר זייט שוין אויס „אונ־זערער"?

— ניין... — האָט זיך ביילין פּאַרטיידינט, — כּאַרקעהרט, איך בין אין נאָנצען אייערער. אָבער זיי, די אורחים, איגנאָרירען מיך. זיי קומען צו מיר שלאָפען ניט ווי צו א חבר, נאָר ווי אין א חאָטעל. מיט'ן האָטעל־אייגענטימער רעדט מען שוין אויך מעהר ווי מיט מיר. דער האָטעל־אייגענטימער וויסט כאָטש דעם נאָמען. מיין נאָט! — האָט זיך ביילין אָננעכאָפּט. — מיך באַפּאַלט א שרעק! לינט נענען איבער מיר א מענש און איך וויים ניט אפילו ווי מען רופט איהם... אויב ער האָט מורא צו זאָגען מיר זיי נאָמען, זאָל ער כאָטש אויסטראכטען א נאָמען...

ליפּמאַן האָט זיך נוטמוטיג צולאַכט, באַלד אָבער איז ער ערנסט געוואָרען און זיך אָננערופען:

— היינטיגער אורח איז דוקא א באַוואוסטע... זי איז א באריהמטע פּיהרערין...

— ס'איז א זי!... — האָט ביילין אויסגעשריען...

— נאָך וואָס פּאַר א זי! — האָט ליפּמאַן געשמייכעלט. — א שהנהייט.

ביילין איז דאָ רויט, דאָ בלייך געוואָרען, געדרעהט זיינע שפּיצען וואָנכען און זיך אָננערופען:

— מילא, דאָס מאָל ערלויב איך נאָך...

— נאָטירליך... — האָט ליפּמאַן ווי אין שפּאָס נעטרי־בען... — נאָטירליך, ערלויבט איהר. איבריגענס, וויים איך ניט צי וועט זי וועלען, אז איהר זאָלט זיין אין צימער... מיר שיינט, אז זי וועט פּאַרלאַנגען, איהר זאָלט נעהן אין א האָטעל און איהר לאָזען דעם צימער אליין... נעווים וועט איהר נעהן היינטיגע נאָכט אין א האָטעל... — האָט ליפּמאַן שוין באַ־שמיטט נעזאָגט. — איהר פּאַרשטעהט, מיר זיינען מאַקי רעווא־לוציאָנערען, אָבער עס פּאַסט פּאַרט ניט. איהר זייט דאָך אויי־גענמליך ניט אין נאָנצער אונזערער... איהר ווילט וויסען איהר נאָמען?...

נעפילאזאפירט — דארף עפּים טאן פאר דער פרייהיים, לויט ווין שמאנד און זיינע פעהינקייטען. אויב איך בין ניט פעהיג אפּ־צוהאלטען א נעהיימע פארזאמלונג אדער גרינדען א אונלענאלע דרוקערייי ערגעץ אין א פארוואָרפענער גאס אויף א בוידעם אדער אין א קעלער — לאמיך כאטש נוצען ברענגען מיט מיין קאנאפּע, וואס שטעהט אן איבערינע א גאנצע נאכט...

די „גענסט", וואס ליפּמאן פלענט צו איהם ארויפּפיהרען, זיינען דאס רוב געווען שווייגערינע, טיף אין זיך פארשלאסענע. קאנ־ספּעראטיוו! אויפ'ן העכסטען און שטרענגסטען אופן קאנספּע־ראטיוו. ביי זיי צרויסצוקרינען א ווארט איז געווען שווער, ווי פון אייזערנע שראנקען...

אויסער זייער שווייגעדינקייט האבען זיי ניט נעהאט קיין נעמען. כענשען אהן נעמען! ... ביילין פלענט זיך מאנכעם מאל פיהלען אוכהיימליך. ער פלענט זיך אליין וועלען בארוהיגען און מראכטען: וואס איז די נפקא מינה, ווי אזוי ער הייסט. דאך פלענט די דאזינע חקירה ניט העלפען. ביילין'ען האט זיך דוקא נעוואלט וויסען ווי אזוי דער דאזינער מענש הייסט.

— איהר דארפט קיין מורא ניט האבען... — פלענט ער זיך צו'חנפה'נען צום פרעמדען. — איך בין טאקי ניט קיין גרויסער־עוואלוציאנער, אבער קיין ליבעראלטשיק, ווי איהר מיינט אודאי, בין איך אויך ניט... איך בין דוקא א פריידענקער און א...

דער פרעמדער פלענט עפּים א מורמל טאן און פון רעם דאזינען מורמל פלענט ביילין'ען נאך ווערען שווערער.

„זיי געטרויען מיר ניט!" פלענט ער זיך אין נעדאנק בא־ליידיגען.

ביז וואנען די זאך איז איהם נמאס געוואָרען. און איינמאל, ווען ליפּמאן האט איהם באנענענט און איהם אנגעזאגט, אז ביי־נאכט ברענגט ער איהם אן אורח, האט ביילין פראטעסטירט.

— איך ווייל מעהר ניט...

ליפּמאן האט איהם אנגעקוקט פארוואונדערט:

געווען פארנומען מיט זייערע געשעפטען. וואס אנבאטרעפט די פרויען, די רייכע מוטערס פון די רייכע שילערס, זיינען זיי געווען אזוינע עדעלע און צארטע, אז דער גוטער באריס ביילין האט זיך נאר ניט געקענט פארשטעלען, ווי אזוי וועלען זיי קענען ביי א נייער ארדנונג אליין עפּיס ארבייטען... קוקענדיג אויף זייערע מאט־בלאסע געזיכטער מיט די טרוימעריש אויפען פּלענט איהם קומען אין קאפּ דער פּסוק פון תנ"ך: הרכה והענוגה... און דאס הארץ האט איהם פארדריקט דערמאנענדיג זיך, אז אט די עדעלע מאט־בלאסע דאמען וועלען אמאל ביי דער סאציעלער רעוואלוציאן מוזען וואשען די טעפּ און טאן אנדערע שווערע ארבייט...

דערפאר האט ער זיך ניט געמישט אין דער באוועגונג. ער האט זיך באנוגענט דערמיט, וואס ער האט נעהאט ראדיקאלע נע־דאנקען און פּלענט זיי פון צייט צו צייט ארויסזאגען פאר נע־צעהלטע מענשען, וועלכע ער איז געווען אין גאנצען באוואלענט, אז צווישען זיי זיינען ניטא אזעלכע, וואס זאלען עס איבערגעבען אין דער עפּענטליכקייט.

צווישען די דאזינע באקאנטע זיינע איז געווען אייניער ליפּמאן, א מאן פון עטליכע און דרייסיג יאהר, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען און מיט א הערשערישען שמייכעל אויף די דינע, עטוואס בלאסע ליפּען. דער דאזיגער ליפּמאן איז געווען אן אייגענארטיגער מוער אין דער באוועגונג. ער האט פארזאמלט די אנפאנגער מיט קליין־געלד, ליטעראטור, און די, וואס זייער וואוינונג האט זיך „אנגעריסען" און זיי האבען ניט געטארט קומען אהיים נעכטיגען, האט ער פארזאמלט מיט א נאכט־לענער ביי א כשר'ען מענשען. צו די דאזינע כשר'ע מענשען האט געהערט בארים ביילין...

א דאנק, וואס ער האט זיך קיינמאל ניט פארדעכטיגט גע־מאכט און סיי ער און סיי זיין צימער זיינען נעווען פאלשטענדיג לענאל, פּלענט צו איהם ליפּמאן פון צייט צו צייט ארויספּיהרען א רעוואלוציאנער, וועלכען עס האט געדראהט סיביר, קאטארגא און אמאל דער טויט אליין...

האט דאס בארים'ן ניט געארט. יעדער מענש — האס ער

שיסט אהן קוילען, נאר מיט אזא מין פולווער, וואס מאכט אן א רויך און א ליארם, ווי אויף אן אמת'ע מלחמה.

פון דער צווייטער זייט האט די מלוכה ניט נעשווינען און האט זיך אננעגורט די לענדען די ראזינע נעפעהרליכע שטרעמונגען אונטערצודריקען. אין גאס האבען זיך ארומנערעהט פארשיערענע מינים שפיאנען מיט בערד און אהן בערד, מיט גרויסע לאנגע וואנסעם און מיט קלייגע קורצע וואנסלאך. זיי זיינען נאכנאננען מיט נרוים פארזיכטיגקייט יעדען, וואס האט נאר נעמראנען א פאלערינע. מאנכע פון די שפיאנען אליין, אום צו פארשטעלען זיך פאר רעוואלוציאנערען, האבען אויך אננעהויבען טראגען פאלערינעס און עס האט פאסירט, אז איין שפיאן אין א פאלערינע איז נאכנאננען א צווייטען שפיאן אין א פאלערינע, ביז זיי זיינען ביידע צונעקומען אין א פינסטערער נעסעל. דארטען האבען זיי זיך אננעקוקט פנים אל פנים, זיך דערקענט און ביידע, איינע אויף די אנדערע אויסגעשפויט...

עס איז נעוועזען אן אינטערעסאנטע נערוועזע, אונרוהיגע צייט.

ווער איז דאמאלס נעווען טעטיג? יעדער, וואס האט נעוואלט א פונק אין הארצען, האט דעם דאזיגען פונק נעוואלט טראגען צו די פינסטערע מאסען. פון די אלע פונקען האט נעזאלט ארויסקומען דער אמת'ער פלאם, וואס זאל באלויכטען די נאנצע לאנד און אפשר מצקי די נאנצע וועלט, די נאנצע מענשהייט...

באלד בייליז, א בחור פון א יאהר דרייסיג, א העברעאישער לעהרער, האט דעם דאזיגען פונק אויך פארמאנט. ליידער האט זיין פראפעסיע איהם נעשטערט אריינצוואוואנדרען זיך אין נאנצען אין דער באוועגונג. כאטש ער האט יעדען טאג זיך נעטראפען מיט דער בורזשואזיע פנים אל פנים, א דאנק די צוויי לעקציעס, וואס ער האט נעהאט ביי די צוויי נבירים, און ער האט מיט די איינענע אויגען נעזעהן, ווי אזוי דאס רייכטום איז ניט נלייך צר־טיילט — האט ער דאך פון דער צווייטער זייט ניט נעהאט אין הארצען קיין דירעקטע שנאה צו די רייכע. די מענער האט ער קיינמאל אויף זיינע לעקציעס ניט נעמראפען. זיי זיינען בייטאג

דער כשר׳ער

עס איז געווען אן אונרוהינער ווינטער. פון איין זייט האָבען די ארבייטער־פיהרער צולאָזט די הענד און פארשפרייט זייער טהעטינקייט, וואו עס האָט זיך געלאָזט און וואי עס האָט זיך ניט געלאָזט. אגיטאטאָרען פון כל המינים אין דריי־רובעלדינג שווער־צע פאלערינען אויף די אקסלען, האָבען זיך געוויזען אין די ווער־שעווער נאסען אין א נרעסערער צאָהל ווי אימער און האָבען זיך געוואָרפען שוין צופיעל אין די אויגען. די קרייזלאך, וואו מען האָט געלערנט מיט דערוואקסענע בחורים און מיידלאך באָנדא־נאָוו׳ס פאָליטישע עקאָנאָמיע און טאקי א בלעטל מארקס אויך, האָבען זיך נעמעהרט און זיינען געוואקסען ווי שוואמען נאָך א רעגען. מען האָט נענומען סטרייקען ביי אזוינע פאכען, ביי וועלכע די קלענסטע פאָדערונגען זיינען געווען נעפעהרליך — און די הע־כערונג פון איין גילדען שכירות האָט נערראָהט, אז די דאָזיגע אינדוסטריען זאָלען רואינירט ווערען אויף אייביג. אזוינע מינים אינדוסטריען זיינען דאָס געווען! אבער מען האָט ניט נעסטרייקט צוליעב עקאָנאָמישע מאָטיוון, נאָר צוליעב פאָליטישע. דער ציעל איז געווען אויפצוואוועקען דאָס באוואוסטזיין אין ארבייטער און פארבערייטען איהם צו גרויסע קעמפע. די דאָזיגע סטרייקען האָבען מעהר נעטראָגען דעם כאראקטער פון מאנעווערס, וואו מען

אויס, אז אן דאָרטען אין דרום זייט געפינט זיך זייער שטיבעל...

דער איוויער האָט עס אויסגעהערט, זיך שטאַרק פארטיעפט, ווי ער וואָלט האָבען פאר זיך א שווערען רעכנונג און ענדליך האָט ער באשלאָסען:

— דו האָסט, ברודער, א טעות... אויב דו ווילסט „צי־לעווען" מיט דיין בליק צו אייער שטיבעל, דארפסטו קוקען דוקא אין יענער זייט פענסטער... זעהסט אָט דאָ אין צפון־זייט... דאָרטען לינט עס...

— ביזטו זיכער... — האָט זעליג טרויעריג איבערגע־פרעגט...

— זיכער ווי נאָלד!

זעליג איז צוגעגאַנגען צו א פענסטער וואָס האָט זיך געפונען אין צפון־וואַנט פון בית־כדרש. ער האָט אָבער בשום אופן דורך דעם פענסטער ניט נעקענט אַרויסרופען אין זיין פאַנטאזיע דאָס בילד פון זייער שטיבעל. פאר די אויגען איז איהם נעווען אלץ פארצוינען.

און אז דער איוויער האָט זיך אָפּגעקעהרט, האָט זיך זעליג אנידערגעשטעלט צוריק ביי יענעם פענסטער, דורך וועלכען ער האָט א האלב יאָהר ארויסגעקוקט, און כאָטש ער האָט געוואוסט, אז ער האָט עס על־פי טעות אויסגעקליבען, אָבער ער האָט דורך איהם געזעהן זיין שטיבעל און אלץ וואָס געפינט זיך אין איהר קלאָר און בולט... צי עס איז ריכטיג, צי ניט — איז איהם ניט אָנגענאַנגען... אבי ער זעהט...

נרעסערט און דאָס פענסטער אין דער דרום־וואנט איז איהם נאָך טייערער נעווארען. דורך איהם האָט ער נעזעהן זיין שטיבעל און הויזיגע אין זייער יום־טוב'דיגען גלאנץ און פראכט.

נאָך סכות זיינען אָנגעקומען נייע בהורים'לעך פון פארשיע־דענע ארומיגע שטעדטלעך, צווישען זיי האָט זיך געפונען אי־נער, וואָס איז שוין „אויסען" געווען אין א וועלט מיט שטעדט און אפילו אין זעליג'ס שטעדטל האָט ער אויך נעלערנט. דער דאָזיגער ישיבה־בחור, וועלכער האָט זיך נערופען דער „אוויער", אויפ'ן נאָמען פון זיין שטעדטל, איז זעליג'ן נעווען טייערער פון אלע, כאָטש קוים וואָס ער נעדענקט איהם פון דער היים. יענער אָבער פערזיכערט איהם, אז ער קען זעליג'ס טאטען און וויים זייער נאָס און זייער שטיבעל און אלץ מיט אנאנדער.

האָט איינמאָל דער אוויער באמערקט, וויי אזוי זעליג שטעהט נאָכאנאנד און קוקט אריין אין דעם נעוויסען פענסטער. האָט ער איהם נעפרענט:

— וואָס זעהסטו דארטען אזוינס?

— עס רענענט... — האָט זעליג איהם אָפגעענטפערט, כדי ניט צו ענטדעקען איהם זיין סוד.

דער אוויער אָבער האָט נאָכנעפאָרשט ווייטער:

— און אז ער רענענט איז וואָס? דו זאָג מיר דעם אמת.

די שאלה איז געשמעלט געוואָרען מיט א נעוויסער שטרענ־קייט, אָבער אויך האָט זי נעקלונגען מיט א ר ן פון חבר'שאפט. זעליג האָט זיך שוין ניט נעקענט איינהאלטען, און ער האָט איהם א ביסעל רויט ווערענדיג, פארטרויט זיין סוד:

— דורך דעם פענסטער זעה איך די היים.

— ווי אזוי? — האָט דער אוויער מיט א שמייכעל נע־פרענט.

— אדרבא, רעכען אויס...

און זעליג האָט איהם נעמאכט דעם חשבון, ווי אזוי ער איז נעפאָהרען דעם וועג פון דער היים פריהער רעכטס, דערנאָכדעם לינקס און דערנאָכדעם ווידער רעכטס, און נאָך זיין חשבון קומט

אז ער האָט שוין אזוי אָפּגעקוקט א לעננערע צייט, איז ער ענדליך פּעסט נעוואָרען ביי זיך און נעגלויבט באמונה שלמה, אז נאָר דורך דעם פּענסטער קען זיין בליק גרייכען צום שטיבעלע און נאָר אין יענער ריכטונג נעפינט זיך עס.

פּלוצעם ער אמאָל, איבערהויפּט, ווען אין ביתמדרש איז שטיל נעווען און ליידיג פון באזוכער, אָפּשטעהן ביי דעם דאָזיגען אויס־נעווועהלטען פּענסטער שעה'ן און קוקען ווייט איבער די דעכער פון שטערטעלע, איבער'ן קלויסטער, איבער'ן שווארצען וואלד און אמאָל איבער די ווייסע וואלקענס... און ווי ער האָט דאָס אלץ אריבערגעקוקט, האָט ער שוין דערנרייכט זיין שטעדטעל, נאָכדעם דאָס נעסעל און גליך דאָס שטיבעלע.

יא, דאָס איז זי, מיט די צוויי קליינע פּענסטער צום פּאַרעמט און מיט דער פּריזבע פון אונטען. און אָט געהט ער אַריין אינ־ווענ־ג און דערזעהט דעם פּיער־קאַנטיגען טיש מיט דער לאַנגער באנק ביי דער אָפּגעקאַלכטער וואַנט און פון פּאַרעמט פון טיש דעם טאַבורעט, געפּאַרבט אויף רויט, דער יחסן פון שטוב, דער־פּאַר וואָס ער איז דער אייניציגער געפּאַרבט... פון דעם טאַבו־רעט, דעם יחסן, געהט ער איבער צום גרעסערען יחסן, צום וואַנט־זייגער, וועלכער „שטעהט" שוין זינט ער נעדענקט און נאָר צו־ליעב שהנקייט וועגען העננט ער אויף דער וואַנט און אלע פּריי־מאָג פּוצט די שוועסטער אָפּ זיין ציפּערלאָט און שייערט אויס די מעשענע וואָג ־זאמען מיט די לייכטער... און ערשט, ווען זיין בליק זעטינט זיך אָן מיט די אלע ליעבע מעבעל און חפצים פון שטיבעל, הויבט ער אָן צו באטראכטען די לעבעדינע נפשות. דעם טאטען, די מאמען, די שוועסטער און דאָס קלענערע ברו־דערל, מיט וועלכען ער פּלוצעם זיך אין דער היים קרינען, אָבער דאָ, דורכ'ן פּענסטער פון בית־מדרש, לעבט ער מיט איהם בשלום און ווינשט איהם אלדאָס גוטס...

אזוי האָט זיך עס נעצווינגען א האלב יאָהר ביז איבער די יום־טובים. אין די יום־טובים האָט זיך זעליג'ס בענקשאפט נאָך פּאַר־

מיט די „טענ" האָט מאקי דער טאטע געטראָפען. דאָס שטעדטל איז דוקא ניט קיין אָרימס געווען און „טענ" איז געווען לרחב, א שאָד בלויז, וואָס א וואָך פארמאָגט בלויז זיבען טענ. צוליעב די בעלי־בתים, וואָלט א וואָך געמעגט פארמאָגען הונדערט טענ, וואָלטען זיך אויך געפונען בעלנים צו נעבען זעליג'ן א טאָנ... אָבער ניט נעטראָפען האָט דער טאטע מיט'ן בענקען. זעליג האָט געבענקט אָהן אויפהער אהיים און ער פלענט זיך אמאָל אין מיטען לערנען מוזען אָפריסען פון גמרא, זיך איבערנעהן איבער'ן גרויסען בית־מדרש און טראָכטען פון דער היים.

אזוי ווי דער בי־מדרש האָט פארמאָגט פון דריי זייטען פענסטער, פלענט זעליג ליעב האָבען אוועקשטעלען זיך ביי אייגעם פון די פענסטער און קוקען ווייט ערגיץ אהין, וואו זיין היים נעפינט זיך. שפעטער האָט ער זיך געכאפט, אז ער קען אויסרעכענען מיט א חשבון וואו עס דארף ערגיץ ליגען דאָס שטעטעלע זיינס, און נאָכדעם וועט ער שוין קענען דערנעהן, וואו דאָס שטיבעלע זייערס נעפינט זיך און אויף אזא אופן וועט ער זיך קענען שטהען ביים פענסטער און זעהן אזוי ווי פאר די אויגען זיין היים.

לויט זיין חשבון איז אויסגעקומען, אז ארויסגעפאָהרען איז ער פון דער גאס רעכטס, נאָכדעם האָט מען זיך נענומען לינקס און נאָכדעם ווידער רעכטס. הייסט עס, אז וועו ער קוקט דורכ'ן פענסטער פון דער דריטער וואנט, וואָס נעפינט זיך אין דרוסזייט, וועט ער ציעלען מיט זיין בליק ביז אין שטיבעל אריין. מע עס ליגען פאר הונדערט וויאָרסט, אבי ער וייסט וואו עס ליגט, זעהט ער עס שוין. דער עיקר איז נאָר צי מאכט ער קיין טעות ניט אין חשבון. צי ליגט טאקי ניט דאָס שטיבעלע אין דער און אין דער זייט.

ער האָט די ערשטע פאָר וואָכען געהאט דערין גרויסע ספקות. אפט האָט זיך איהם נענומען דאכטען, אז וועו ער קוקט דורכ'ן פענסטער אין דער וואנט פון צפון־זייט, וואָלט ער זיכערער מיט'ן בליק נעטראָפען צום שטיבעלע אין דער היים. אָבער ווי באלד,

די פֿאַרביטענע פענסטער

דאָס איז געווען א גרויסער בית־מדרש מיט פענסטער אין דרײַ זײטען. זעלינ, א זיבעצעהן־יעהריגער בחור'ל, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל אַרויסגעפֿאָהרען פון זיין אַרימער היים צו לערנען דאָ, האָט די ערשטע צייט שטאַרק נעבענקט נאָך זיין היים, נאָך די לעבעדיגע מענשען און נאָך דעם קליינעם שטיבעלע, וואו די לעבעדיגע נעפּינען זיך. קיין וועג צוריק איז אָבער ניט געווען. ערשטענס, טאַקי די הוצאות אַליין. עס דאַרף קאָכטען אודאי ביי א האַלבען קערבעל צו פֿאָהרען מיט די בעלי־העגלות, ווער רעדט מיט דער באָהן קען עס אַריינטרייבען ביז פּינף גילדען. שפּעטער וועט ער אפשר קריגען דאָ א פּרנסה — אַרומגעהן פּרייטאָג „אויף כּפּרים" פֿאַר'ן בית־מדרש, וואָס דערפֿאַר באָקומט מען צעהן קאָפּיקעס יעדען פּרייטאָג. דאַרף ער זיך ערשט אַיינקויפֿען אין אַסקע ביים גבאי, און ווי אַזוי דאָס צו טאָן, וויים ער נאָך ניט. און צווייטענס, וועט ער זאָל שוין אפֿילו האָבען אויף הוצאות, איז נאָך אויך א פּראָגע צי מע ער צוריק פֿאָהרען. נעשיקט האָט איהם דער טאַטע אַהער מיט דער כונה, ער זאָל וועלן א למדן און אפשר טאַקי א רב, און ער האָט איהם געגעבען אָנצוהערעניש, אז פּריהער וויי אין א יאָהר אַרום זאָל ער ניט קומען.

— נישקשה, מיין זוהן, — האָט ער איהם פֿאַר'ן פֿאָהרען נעזאָגט, — וועסט האָבען גוטע „טעג" און דו וועסט ניט דאַרפֿען בענקען נאָך דער היים.

און לייבע מיט די זיהן אין סוכה דריקען די פלייצעס און וואונדערען זיך:

— עפּים א סך פלייש! א ברכה פון נאָט!

און ביים בענשען, אז עס קומט צו „הוא יברך את אשתי"— טראכט לייבע מיט תענוג:

— א בריה א אידענע, לעבען זאל זי — זיך פאָרט אן עצה נעגעבען!...

די אכט נקבות מיט לייביכע'ן האבען געמוזט בלייבען אין שטוב.
און לייביכע'ן איז דער קאפ שיער ניט צושפאלטען געוואָרען.
— ווי אזוי טיילט מען איין דאָס עסען, וועו דאָס נעזינד איז צוטיילט אין צוויי מחנות?
מילא צו דער זוף איז דאָ אן עצה. נאָך א קוואָרט וואסער און עס וועט קלעקען אלעמען... אבער מיט'ן פלייש? ווי אזוי טיילט מען איין דאָס פלייש?
און לייביכע בעט גאָט אויף רעגען:
— רבונו של עולם, — גיב עפיס א גוטען רעגען און דזכרים זאלען פטור זיין פון מצות־סוכה!...
איז גאָט אמאל ניט שטארק באשעפטיגט אין הימעל, דערהערט ער לייביכע'ס נעבעט און נראָד בשעת מען דארף נעהן עסען אין סוכה, הויבט אן ניסען א גוס רעגען.
בעלי־בתים זיינען דעמאלט בייז, קוקען צום הימעל מיט רוגזא און פאראיבעל: דער רבונו של עולם פארשטערט זיי דעם סוכות...
די נאריש פארמענליכע בעלי־בתים וווייסען ניט, אז דאָס וואָס פאר זיי איז ניט ניחא, איז א גליק פאר לייביכע'ן: זי זאל ניט דארפען טיילען די חלקים פלייש.
אבער ניט אלע מאל פיהרט לייביכע אוים ביי נאָט.
לייבע רוקט זיך מיט זיינע זיהן אין סוכה. די ערשטע גריכט און די זוף באקומט ער צו דער צייט, אבער צו די פלייש פארלירט ער דעם נעדולד. ער זינגט שטיקלעך יום־טוב'דינע זמירות, די „אושפיזין", באמקעט סתם צו פארשיערענ ניגונים, וואָס באמבלען זיך איהם נאָך פון די ערשט־פארנאנענע ימים־נוראים און דאָס פלייש איז נאָך אלץ ניטא.
לייביכע קען בשום אופן דארט אין שטוב ניט צוטיילען דאָס פלייש. עס לאזט זיך ניט, עס נעהט ניט!
ענדליך וועדט ער בייז און שרייט אוים מיט כעס צו דער עלטערער מאכטער:
— נא, נעהם דאָס נאנצע פלייש און טראָג אוועק אין סוכה — איך האָב ניט פון וואָס צו טיילען...

שטענדיג אויס, אז די קינדער זאלען האבען אלע טאג אביסעל נעקעכטס. שבת און יום־טוב איז אויך דא א שטיקעלע פלייש.

לייביכע ווּאלט קיינמאל ניט נעקענט ביי איהר גרויסען דלות אנקאָרמענען אזא געזינדעל, ווען זי זאל יעדעס קינד דארפען אויסטיילען באזונדער א חלק. ווי גרויס איהר טאפּ איז ניט געווען, ווּאלט קיין פערצעהן טעלער אלץ ניט ארויס פון איהם; שוין אפּגערעדט דערפון ווּאם אין לייבע'ס נבול האבען זיך קיין פערצעהן טעלער ניט נעפונען...

לייביכע האט דערפאר געשפּייזט איהר גרויס געזינד אויף איהרען אן איינען־ערפונדענעם שטייגער. די קינדער האבען נעסען אלע צוואמען. ניטא קיין טיילען! אז מען טיילט איז ניט מזל'דיג! אין איינעם איז מעהר מזל ברכה! און מען האט מאנכמאל געזעהן באשיינפּערליך, אז אין דער גרויסער שיסעל נעהט אריין אליהו הנביא. די קינדער שעפען פון איהר און שעפען אוך עס נעהמט זיך נאר ניט אויס.

ווער רעדט דאם שטיקעל פלייש אום שבת און יום־טוב איז אודאי ניט נעטיילט געוואָרען. לייביכע האט דאם שטיקעל פלייש מיט גרויס בריה'שקייט צופערעמט אין א גרויסען טעלער אוך די קינדער האבען אלע, ווי אונטער א קאמאנדע, די עלטערע מיט נאפּלען, די איננערע מיט די הענט, גלייך זיך א וואָרף נעטאן. אמאל פלענען א פאר קינדער, ניט שטארק פלינקע, ארויסנעהמען פון טעלער די הענד אין לייריגען, האט דעמאלט יעדער נעמוזט צוריק די פלייש אריינלענגען אין טעלער און לייביכע פלענט די לעננערע פערעם ווידער צופערימען אוך דאן האט שוין יעדער, סיי דער פלינקער אוך סיי ניט דער פלינקער, עפּיס פון טעלער באקומען. מאנכמאל איז געווען דער חלק אזוי דין, אז ער פלענט בלייבען אננעקלעפּט אויפ'ן פינגער אוך דאם קינד פלענט דעם דאזיגען חלק מוזען פון פינגער אראפּלעקען. אבער א חלק פלייש האט עס דאך באקומען.

צרות איז געווען מיט'ן יום־טוב סוכות. די סוכה, וואם לייבע האט נעמאכט, האט בלויז נעקענט אריינגעהמען די זכרים,

די חלוקה

לייבע איז א איד, וואס זאגט אלע שבת־צו־נאכט ויתן לך מיט דער גרעסטער כוונה. איבערהויפט אבער פארגלאצט ער די אויגען ביי „שזרענו וכפפנו ירבה כחול" און מען מוז מודה זיין, אז וואס איז נוגע דעם וזרענו האט איהם דער רבונו של עולם צו־געהערט, — קינדער האט ער געהאט א סך. אמאל, אז דער קאפ איז איהם געגאנגען חאראראם פון פיעלע פלענער וועגען פרנסה און איינער פלענט איהם גראד דעמאלט א פרעג טאן: לייבע, וויפיעל קינדערלעך האסטו? פלענט ער מוזען זיך גוט אנשטרענ־גען אום צו דערגעהן די ריכטיגע צאהל, און דאס רוב פלענט ער זיך טועה זיין, און דעם צוויליכע רעכענען פאר איינס...

אבער ביי א רוהיגער צייט האט לייבע געוואוסט דעם חשבון פון זיינע קינדער נענוי. אכט מיידלעך און פיער אינגלעך, ס'הייסט לייבע האט פארמאגט צוועלף קינדער.

וואלטען זיי אלע זיהן געווען, וואלט דאס געווען כנגד די צוועלף שבטים, און לייבע, אלם פרומער איד, וואלט עס געהאלטען פאר אן אצבע אלקים. די אכט טעכטער אבער האבען איהם דעם ראזיגען רמז קאליע געמאכט, און לייבע, און אפילו לייביכע, האבען די דאזיגע ברכה פון גאט ניט שמארק מקבל באהבה געווען...

נאר אז נאט גיט קינדער, גיט ער שוין אויך פאר די קינדער; דערצו איז לייביכע א אידענע א בריה און זי מארקירט

איך וואר פערגאפט... הער זיך צו צום נעזאנג און גלויב נישט מיינע אייגענע אויערן...

אלעלויא ..

— טאטע! — שריי איך אוים — זיי זינגען דאך אלעלויא...

דער טאטע שמייכעלט צופריעדען. ער וויים וואס דאס בעדייט:

— אלעלויא איז דאס זעלבע וואס הללויה...

— פון הלל? ... — פרעג איך און פיהל מיך באַרוישט פון אזא גדולה...

— געווים... דערזעלביגער הללויה...

די מאמע וואַרט אויך שטאלציער. זי קוקט וויעדער ארוים אין פענסטער און דערקענט די דריי שיקסעס... אלע איהרע באקאנטע... פון עק גאס... זי קומט צו זייערע היימען אפט קויפען גרינס, מאהן און אנדערע סחורות...

— זיי וועלען נאך קומען צו אונזערע פענסטער אויך... — זאגט די מאמע. — באקאנטע שיקסעס...

אזא גליק גלויבט זיך מיר ניט... אויב זיי וועלען ווירקליך קומען צו אונזערע פענסטער און וועלען זינגען הללויה, איז דאך שוין אוים מיט פרעות בישראל...

און די מאמע האט נעמראפען... באקאנטע שיקסעס מיט קלינגענדיגע שטימען זיינען אין א ווייטע ארום צוגעקומען צו אונזערע פענסטער, און עס האט נעקלונגען א געבעט אין א פרעמדען נאהענטען לשון: און געזאנדיגט יערען פערז מיט אלעלויא...

די מאמע האט זיי דורכ'ן פענסטער דערלאנגט פיער אייער... איך האב נעכאפט אויף די שיקסעס א בליק... שעהנע, יונגע שיקסעס נעווען...

איך זעה זיי איצט שטעהן פאר אונזער שטיבעל דארט און אין די אויע קלינגט מיר זייער אלעלויא...

זאל איך נאך מורא האבען? —

אלעלויא... הללויה...

צוזאמען... זיינען מיר דאָך שוין שטיקלעך מחותנים... אָט קלינגען די גלאָקען אין קלויסטער... אָט רופט דער שמש: אין שוהל אַריין... אָבער מחותנים זיינען מיר דאָך.

און וויעדער טרייסט איך מיר, אז דער רב טראָנט אוא מין זופּעצע ווי, להבדיל, דער גלח... שוואַרץ, ברייט און לאַנג... דער רב געהט אין מיטען וואָך מיט א שטעקען, אויבען מיט א זילבערנער נאַלקע, און דער גלח, להבדיל, אויך... ביידע האָבען גרויע לאַנגע בערד... פאר וואָס זאָל איך מורא האָבען?...

אָט איז שוין דער סדר... די כוסות זיינען אָנגענאָסען, אין דעם רויטען ווײַן שפּיגעלט זיך אָפּ דער פּייער פון לאָמפּ און די פּייערלעך פון די פּיער ליכט, וואָס די מאַמע האָט נעצונדען... ווײַן מיט פּייערען... דער טאַטע הויבט שוין אָן פּראָווען דעם סדר. ער בערעכט שוין אָפּ א האַלבע מצה און באַהאַלט. עם וואָלט נעווען א יושר ארויסצו'נגנב'ענען דעם דאָזיגען אפיקומן. אָבער איך טו עם ניט... פּרעות בישראל!... דרוי־סען טראָנט זיך א רויש... ניין, דאָס דאָכט זיך מיר בלויז... דאָס רוישט די שטילקייט אין גאַס... דער יום־טוב פון צוויי פעלקער... ביי ביידען איז יום־טוב...

* * *

די ערשטע העלפט פון הגדה איז שוין אָפּגעזאָגט. מיר האַלטען שוין ביים הלל. אָבער דאָ דערהערט זיך א נעזאַנג...

— שששש... — רופט זיך אָן דער טאַטע... און שטרעננט אָן די אויערען אויפצוכאָפּען פון וואַנען דאָס נעזאַנג קומט...

די מאַמע קוקט דורך די שויבען אין גאַס אַרויס... דער אבענד איז א ליכטינער.. די לבנה איז דאָ אין איהר פולקייט און העלקייט...

— איך ווייס, — ערקלערט די מאַמע און מייכעלט מיט איהר גוטען שמייכעל... — דאָס זינגען די שיקסעס פון עק גאַס ביים שכנ'ס פענסטער... אוא מנהג... אלע „זייערע" פּמ"ס זינגען זיי און מען טראָנט זיי ארויס אייער א מתנה...

מא וואס־זשע געהט דער מאמע שרום אזוי צומראגען?

האָב איך נראָר געכאפט די לשון־קודש'דינע צייטונג, וואס איז נעלעגען אויפ'ן טיש איינע אליין, וועו דער מאמע האָט זיך אויף א ווייל אפגעקעהרט.

מיינע בליקען זיינען באלד געפאלען אויף צוויי ווערטער, פון וועלכע איך האָב שוין געוואוסט דעם „טייטש"... פרעות בישראל... דאָס וואָרט „פרעות" האָב איך נאָך נעדענקט פון שופטים... א שווערער וואָרט נעווען אפילו אין חדר... אין דער לשון־קודש־דיגער צייטונג האָט עס נאָך הארבער אוו מוראַ'דינער געקלונגען... דער רבי אין חדר האָט אונז נעטייטשט פרעות „ברעכונגען", אָבער אין דער לשון־קודש'דיגער צייטונג האָט עס נעזאָלט זיין א פאָגראָם... פרעות בישראל — פאָגראָמען אויף אידען...

חייסט עס, אז דער מאמע ווייסט עס אוו ישוב'ט זיך צי דערצעהלען, צי ניט דערצעהלען...

נעדענקט האָב איך, אז די פאָגראָמען זיינען זעהר ווייט... איין שטאָדט האָט געהייסען יעליסאוועטנראד... איך האָב קוים געגלויבט, צי געפינט זיך באמת אזא שטאָדט... אָבער, אז די צייטונג שרייבט פרעות בישראל, איז אן אמת... עס איז טאקי זעהר טרויעריג. וועו ניט דאָס, וואָלט דאָך נעווען אזוי גוט... אלץ האָבען מיר שוין: ווייַן, מצה. קנידלעך וועט דאָך זיכער זיין. דער וועטער, ווייזט אויס, וועט זיין שעהן א גאנץ יום־טוב... נים האָב איך שוין אויך... ניט מעהר, דער פרעות בישראל פארשטערט אונז אביסעל די שמחה.

אזא שאָד, אזא שאָד!...

ערשטענס, איז א רחמנות יענע ווייטע אידען, אוו צוויי־טענס, קען דאָך אזא מעשה אויך ביי אונז פאסירען.

איין נוי, האָב איך זיך נעטרייסט, איז דאָך אונזערער א שכן. ער וועט עס זיכער ניט מאן... די ביסעל גוים, וואס וואוינען ווייטער אין אונזער גאס, זיינען אויך ניט קיין שלעכטע... דערצו פאלט נראָד אויס זייער פסח מיט אונזער פסח

נאס, וואו אונזער שטיבעלע איז געשטאנען, צווי פאמעלער, אזוי פארזיכטיג, ווי זי וואלט מורא האבען, ביים אראפנידערען, ניט צוברעכען זיך... מיר איז געווען גוט און שהען און עס וואלט נאך בעסער און שהנער געווען, ווען מיין געלערנטער טאטע וואלט ניט אויפגעשריבען אוש פון פעטערבורג די לשון־קודש'דיגע ציי־טאנג, וואס קומט צו אונז אן אלע טאג, אלע טאג, א פיערטעל צו אייגס, אויך אינזער אלטען וואנט־זייגער...

דער טאטע פלענט די דאזיגע לשון־קודש'דיגע צייטונג היטען, ווי דאס אויג אין קאפ. ערשטענס, האט ער זי ליעב געהאט, וויל ס'איז נעיטען אויף לשון־קודש, און צווייטענס, האט ער געהאט נאך צווי שותפים צו איהר און די שותפים האבען עס געמוזט באקומען פריש, ריין און ניט שטארק אויסגענוצט. לצוענדיג זי, פלענט ער זי האלטען ביי די ברענען, ווי מען האלט א שטיקעל זיידענס...

אבער אז ער פלענט זיך אפקעהרען, פלעג איך, קלייגער אינ־געלע, זיך א כאפ טאן צו איהר. איך האב שוין געקענט א האלבען תנ"ך און געוואוסט א כך טייטש־וועדטער... א סך וועדטער הא־בען מיר אבער נעפעהלט. פלעג איך לעזען און דאס רוב ניט פאר־שטעהן און טאקי מעהר הנאה האבען פון די וועדטער וואס איך האב ניט פארשטאנען.

יענעם ערב פסח אבער איז דער טאטע ארומגענאנגען א צימראגענער... האט עס מיך געוואונדערט. אלע קינדער זיינען דוקא נעווען נעזונד. די תבואה, וואס ער האט אנגעקויפט פאר'ן ווינטער, האט ער שוין פארקויפט מיט א וואך צוריק, און ווי איך האב געהערט—אהן היזק... דער וויין, וואס ער האט נעבטען גע־בראכט פון ישראל דעם ווייהענדלער און גלייך פארזוכט, איז נעווען זיס ווי האניג. די מאמע האט אויך אנגעזאגט, אז זי האט דעם פסח פאר פול. עס פעהלט איהר נאך אפילו א פסח'דינער שטעקען פאר דער גרויסער ווילקע, נאר זי וועט זיך באגעהן מיט דעם שטעקען, וואס זי האט צו דער קלענערער ווילקע. זי וויל ניט זארגען...

אַלעלויא

דאָס איז שוין נעווען לאַנג. אָבער גראָד איצט וועה איך עס, ווי עס וואָלט פאַר מיינע אויגען געשטאַנען; הער איך עס, ווי עס וואָלט אין מיינע אויערען געזשומט...

איך בין דעמאָלט א אינגעלע נעווען. אָבער ערב פּסח איז עס נעווען. האָב איך מיך געפיהלט ווי א גרויסער. אין אָוועגט האָב איך צו פרעגען פיער קשיות און וויכטיגע קשיות. אלע וועלען ויצען און שווייגען און איך וועל פרעגען. לאַכען וועל איך ניט. כאָטש דאָס קלינגט ווי א שפּיעל. אָבער מיט פיער קשיות שפּיעלט מען זיך ניט... איך וועל זיין ערנסט און זאָל דער טאַטע זעהען, וואָס פאַר א מענש איך בין געוואָרען איבער'ן ווינטער.

ס'איז נעווען נוט. דער טאָג פון ערב פּסח איז נעווען א שעהנער, א זוניגער. אמת, ביי בערגעלדיגע הויפען זיינען נאָך גע'עגען פאַרהאַרטעווטע שטיקלאַך שנעע, וואָס די זון האָט נאָך ניט געקענט בייקומען. נעדאַכט האָט זיך אָבער, אז זי האָט זיי ניט געוואָלט בייקומען. עס האָט ניט געפאַסט פאַר איהר אָפּ־צוגעבען זיך מיט אַזוינע ברודיג געוואָרענע פאַרהאַרטעווטע שטיק־לאַך שנעע... זיי וועלען פון זיך אליין צוגעהן און עס וועט פון זיי קיין זכר ניט בלייבען... דאָס האָב איך נעוואוסט אויף זיכער...

אָך, עס איז נעווען א שעהנער ערב פּסח און פאַרנאַכט איז נאָך שעהנער געווען. די זון האָט זיך אַראָפּגעקייקעלט פאַמעלעך, פאַמעלעך הינטער'ן וואַלד, וואָס האָט זיך נעפונען ווייט אין פּק

האבען נעמאכט אויף דעם היינטיגען שלמה'ן, האָט ער וויערער געפֿאַפּעלט:

— דער חזן האָט היינט זיך אזוי געציקעלט, אז מען וועט ארויס פון בית־מדרש ארום איינס... עס ציהט אין הארצען... האָט שלמה זיך דערפיהלט ווי אן אָפּנעבריהטער. אבער באלד האָט ער זיך פֿארטיעפט אין קהלת און זיך געטרייסט מיט א פּסוק, וואָס ער האָט אויסגעפונען, וועלכער האָט זיך צוגעפאסט פֿאר'ן שכן דעם שומה...

זאגסט איהם, זאגסטו איהם פון ריינעם הארצען, און אפילו אז דו שווייגסט, איז ווי דו וואלסט געוועדט די עהרליכסטע רייד... אויף א שמחה אבער איז מען פאלש, מען ווינשט זאבען, וואם זיינען ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, און טיף אין הארצען מאכט מען חוזק פון רער בעל־שמחה, אדער מען איז איהם מקנא, אדער מען ווינשט איהם אין הארצען פונקט דאם פארקעהרטע, וואם מען זאגט איהם מיט דער צונג...

די ליעבע פון אונזער שלמה צום ספר קהלת האט ער ג־ האלטען בסוד... ער האט עם געטאן ניט אויס מורא פאר די שכנים זיינע אין בית־מדרש, נאר אויס רעספעקט פאר קהלת... זיי, די שכנים זיינע, זיינען טרוקענע אידען, און קהלת איז ביי זיי עפים א צוטשעפעניש צו די פיוטים, וואם זיי זופען די גאנצע ציים פון דאוונען ווי קאלטע לאקשען... ער האט ניט געוואלט פארשוועכען די שהנקייט פון קהלת. אבער אמאל פלעגט ער שוין ווערען צופיעל ענטציקט פון א פסוק, אין וועלכען ער האט ענטדעקט א שפאנעל־נייעם נעדאנק, פלעגט ער מיט א ציטערדינען מאן, און רויט־ווערענדיג, ווי א יוננער בחור'על וואם געהט נעבען רעם ערשטען קאמפלימענט א מיידעל, זיך וועגדען צו זיין שכן:

— איהר זיינט א מבין אויף רעם דאזיגען פסוק:

ושבח אני את המתים שכבר מתו... וטוב משניהם את אשר עדן לא היו...

דער שכן, וועלכער האט דוקא פארשטאנען דעם פירוש המלות, אבער דער זינן פון די ווערטער איז איהם ניט אננעגאנגען, ווייל ביי איהם אין הויז האט געוואלט אויף איהם נאכ'ן דאוונען א טמער יום־טוב'דינער מאהלציים, האט פון יוצא־וועגען א מורמל געמאן:

— יא... א מענש איז קיינמאל ניט צופריעדען, ר' שלמה... שר האט זיך אודאי געהאט וואם צו באקלאגען, דער שלמה המלך... חוץ זיין שאדען, אויף אלע אידען געזאגט געוואדרן...

און ניט באמערקענדיג די שלעכטע ווירקונג, וואם זיינע רייד

בייז! מען וויים טאקי ניט — און וויבאלד אז עס קומען ספקות, ווערען די נעראנקען קלערער און דער גלויבען לייטערט זיך... וויבאלד אז מען וויים ניט, דארף מען טאקי שטארקער גלויבען... און שלמה האט זיך נעריבען די הענט, געקנאקט מיט די פינגער, און באקעמפט דעם „מי יורע". און אויף אזא אופן האט ער זיך טאקי אויסגעקעמפט א יענע וועלט.

על פי דין האט אונזער שלמה נעראטפט ארויסקומען אין קהלת סוכות־צייט, ווען דער בעל־קורא לייענט עם פאר פאר'ן עולם נאך קריאת התורה. אבער דער חשק צו קהלת איז ביי אונזער שלמה'ן צו שטארק געווען, אז ער זאל יוצא זיין ארויס־קומען אין קהלת בלויז אויפמאל אין יאהר. ער פלענט זיך האבען א טבע דוקא אין מיטען שבועות ביי אקדמות לייענען, נראר דאן זיך פארטיעפען אין קהלת. פלענט איהם א שכן פון דער זעלבער באנק אין בית־מדרש באמערקען, אז ער איז פארקראכען, אש אין קהלת, פלענט זיך שלמה פארשעהמען, זיך פארענטפערט, אז ער האט זיך טועה נעווען. אבער באדעם ווי דער שכן פלענט זיך אפקעהרען, פלענט ער וויעדער קוקען אין קהלת און זיך קוויסען מיט די אלטע, אייביג נייע נעראנקען, וואס זיינען נעווען אנגע־פיקעווענ אין די עטליכע קליינע זייטלאך.

ניט אלע נעראנקען זיינען איהם גלייך נעפאלען נעווארען. עס זיינען נעווען פסוקים, וואס אפילו שלמה, דער ליעבהאבער פון קהלת, האט זיי קריטיקירט. למשל, די מיינונג וועגען די וויבער. שלמה אונזערער האט זיך אפילו ניט געקענט באריהמען מיט האבען צו טאן מיט א סך וויבער, ווי יענער שלמה, אבער זיין אשה האט ער גוט געקענט, און זי איז דוקא געווען א וואויל־ע אידענע... האט איהם טאקי פארדראסען דער דאזיגער פסוק, וואו יענער שלמה דערצעהלט, אז פון טויזענד האט ער קיין אייניע א גוטע ניט נעפונען...

דערפאר אבער האט ער יענעם שלמה'ן נאכגענעבען, אז עס איז בעסער צו נעהן אין הויז צו אן אבל, איידער אין הויז פון א בעל־שמחה... ביי אן אבל נעהט צו אהן חניפה, און וואס די

ניט נעטאָרט צוריהרען, און אויב שלמה פלענט זיך פארגעסען און זיי אָנריהרען, פלענט ער נאָכדעם פארזאָגען א צעהנטען אריינצוגעהן אין זיין נאָרטען פון גרינס...

וואָס אנבאטרעפט די שאָף, מיט וועלכע דער אמת'ער שלמה המלך באריהמט זיך אין קהלת, האָט אונזער שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל קיין סך ניט פארמאָגט. א קורצע צייט האָט ער אפילו יאָ „באזעסען" א ציגע, אָבער אזוי ווי דאָס ווייב איז נעווען צופיעל פארנומען מיט דער קראָם, האָט מען אויף דער ציגע ניט נעקענט אויפפאסען און מען האָט זי, ען אויסגעארטעט, א פארהונגערטע, פארקויפט...

און פונדעסטוועניגען האָט שלמה געהאלטען פון ספר קהלת מעהר ווי פון אלע ספרים אין תנ"ך. מען קען ניט זאָגען, אז פון איוב האָט ער וועניג נעהאלטען... פארקעהרט, איוב איז אויך נענוג פול מיט טיעפע נעדאנקען. אָבער איוב איז צו שרייענדיג, צופיעל געקלאָגט זיך. שלמה האָט דאָס דאָזיגע שרייען ניט געקענט פארטראָגען. בפרט, אז נעווואוסט האָט ער פון נמרא, אז איוב איז ניט מעהר ווי א משל... קהלת אָבער האָט טאקי נעלעבט, געוועזען א מלך, און וויבאלד אז אויך ער האָט געקענט זאָגען, אז הכל הבל, איז דאָס כדאי אריינצוגעהמען אין זינען און זיך ארַאפּגעהמען א מוסר...

אונזער שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל איז געווען אויסער א למדן, אויך א פרומער. פונדעסטוועניגען איז ער ניט נעווען ציפריעדען מיט דער מינונג פון יענע תלמידי חכמים אין גמרא, וועלכע האָבען נעוואָלט דעם ספר קהלת באהאלטען... שלמה דאנקט נאָט, וואָס די דאָזיגע גזרה איז דעמאָלט ניט דורכגענאנגען... אין געוויסע פראָגען איז אונזער שלמה נעווען א שטיקעל רעווָאָלוציאָנער. מען מעג אמאָל הערען א צווייטעמס מיינונג אויך... בפרט, אז קהלת איז פול מיט חכמה און אין חכמה קען, נאָך שלמה'ס מיינונג, ניט זיין קיין אפיקורסישעס... אפיקורסים זיינען בכלל שוטים... אזוי האָט שלמה געהאלטען.

אמת, קהלת האָט נעפרענט: מי יודע? איז אויך ניט קיין

שלמה „קהלת"

צי וויל ער האָט נעהאָט א שייכות צו קהלת, דערפאר, וואָס ער האָט אויך נעהייסען שלמה, צי וויל ער איז בטבע נעווען א בעל־ספק — אזוי צי אנדערש: אונזער שלמה פון ערגעץ א קליין־ליטווישׁ שטעטעל, האָט שטארק געהאַלטען פון דעם ספר קהלת.

וי אזוי האָט זיך קהלת צוגעפאסט צו זיין לעבן, איז שווער צו ווייסען. שלמה פון דער ליטווישער שטעטעל האָט ניט נע־קענט זאָגען „מלך הייתי"... אפילו ביי זיין איינענעם הויז־נע־זינד האָט ער קיין ראַלע ניט געשפּיעלט. די קראָם, וואָס האָט געגעבען די ביסל חיונה, האָט געפיהרט דאָס ווייב און די פּאָר מיידלאַך האָבען צוגעהאַלפּען. שלמה אליין איז געווען א יושב אוהל, נעזעסען א האַלבען טאָג אין בית־מדרש און די איבריגע צייט ביי זיך אין שטוב אוו אריינגעקוקט אין ספרים... קיין רעה האָט ער דערפאר ניט געהאט ביי קיינעם פון זיינע הויזינע און האָט בכלל ניט געהאט קיין פּאַרלאַנג צו רעניערען, אויסער פּסח צו די סדרים, וואָס דאָס האָט ער געטאָן מעהר על פּי מוז... אז דער דין איז צו קינינען, קיניגט ער — א ברירה האָט ער!...

קיין נערטענער מיט אלערליי פּרות, מיט אלערליי אויסגעפּלאַס־טערטע שטענעלאך און קוואַלען האָט ער אויך ניט פּארמאָגט. זיין שטוב, וועלכע איז דוקא נעווען אן אייגענע, א ירושה. האָט אפילו יא פּארמאָגט א קליין נערטענדעל, אָבער נעוואקסען האָט דאָרטען איז נעווען פּארוואקסען מיט קראָפּעווע, צו וועלכע מען האָט זיך אמער־צייט אונערקעם, רעטעלאך און ריבען... דאָס איבריגע

אויף א באקאנטען פאסאזשיר, וואס וועט אריין צו איהם אין וואגען אוים פריינדשאפט. עס זיינען דאָ אזעלכע אויך.

עס לאזען זיך אריוים די עטליכע פאסאזשירען און זיי ווערען גלייך פארצוקט פון די איבעריגע בעלי־ענלות. הירשעל האָט שוין בדעה צו פאהרען אין לעדינען.

אבער דאָ זעהט ער, ווי עס רוקט זיך אריוים א רייכער מאן מיט א קליינעם לעדערנעם רייזע־טאש אין האנט, קוקט זיך אום אויף אלע זייטען און זיין בליק פאלט אויף הירשל'ען.

„דער גראף טשאפסקי! איז דאס מענליך?!"

— נו, הירשקא! — וועגדעט זיך דער גראף צו איהם — וועסט זיך אונטערנעהמען מיך אוועקפיהרען אהיים? מיין קא־רעטע איז ניטאָ; זיי האבען ניט געוואוסט, אז איך וועל קומען.

און איידער הירשעל־חאשע'ס האָט זיך צוזאמענגענומען מיט זיינע כחות אפצוענטפערען, איז שוין דער גראף נעזעסען ווי א פריץ אין זיין וואגען, אויף דעם ביסעל שמרוי, און הירשעל איז ווי א יונגערמאנטשיק אריופגעשפרונגען אויף דער קעלניע און דאס ערשטע מאל נענוצט די בייטש צום פערד.

דער עפעקט איז געווען אן אומבאשרייבליכער. די בעלי־ענלות ארום זיינען נעבליבען זיצען אויף די קעלניעס ווי פארגלי־ווערט, און האבען זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט פאר ער־שטוינונג.

וויפיעל הירשעל־חאשע'ס האָט פון גראף נעקראָגען, האָט ער בשום אופן ניט געוואלט דערצעהלען. ער האָט נאר אויף יערערנס פראגע געענטפערט מיט א שמייכעלע:

— הלואי פארדיען איך דאס אלע חודש.

דערפון האָט מען זיך נעשטויסען, אז ער האָט איהם נענעבען א פינפערעל...

באגענענען, זאגען גוט־מאָרגען אדער גוטען־אָוונד — אויב די רייזע איז שוין געווען פון לעצטען צוג. אמאל פלעגט ער בעטען מען זאל זיך אריינזעצען אין וואגען. סיי־ווי־סיי — פלענט ער שמייכלען — פאהרט מען אין לעריגען. זאל בעסער זיצען א מענש אינוועניג. עס איז פארט פרעהליכער...

און ער איז קיינמאל ביי זיך ניט אראפגעפאלען. האט אלע־מאל נעשמייכעלט און נעהאפט אויף עפּים א גרויסען גליק, וואס וועט נאך אמאל קומען.

* * *

איינמאל איז ער נעקומען צו דער באהן ווי זיין שטייגער איז אין לעריגען, אהן א פאסאזשיר. די אי־בעריגע בעלי־ענלות האבען דוקא נעהאט, ווער איינעם, ווער צוויי. אויפ'ן הארצען איז אביסעל אנגעזאלצען. אויפ'ן וואגען ליגט דאס לעצטע ביסעל היי. דאס פערדעל איז אפילו הונ־גריג. ער זאל דאס אהם אבער איצט אוועקגעבען, וואס וועט ער אהם נעבען מארגען פריה? ער קאן אבער ניט צוועהן, ווי דאס פערדעל, אלט און מיער, שטעהט מיט אן אראפגעלאזטען קאפ און קוקט מיט די גרויסע, גערולדיגע, ליידענדע אויגען...

דער צוג האט נראד פארשפעטיגט, איז זיך הערשעל מישב, אז ער וועט טאקי דעם פערדעל אוועקגעבען דאס ביסעל היי: טאמער מצבען זיך, א קשיא אויף א מעשה, א פאר פאסאזשירען צוריק, זאל ער כח האבען זיי צו פיהרען.

שטעהט ער אזוי און קוקט, ווי דאס פערדעל עסט און קוקט אהם אן נאך יעדער כראמזשקע מיט דאנקבארקייט: האסט מיך, הירשעל, גראטוועט... דערווייל הערט זיך א סיגנאל — דער פאיעזד! זאגט הירשעל אן דעם פערד.

דאס פערד דערשלינגט דעם לעצטען ביסען, ווי עס וואלט נעפיהלט, אז עפּים וועט דא היינט נעשעהן, און עס וואלט צור־גלייך מיט'ן בעל־הבית.

דערווייל שטעלט זיך אפ דער צוג. הירשעל לויפט ניט אנט־קענען. ער ווייס, אז יענע זיינען נעוויינטער. ער האפט אזוי

איז הירשעל חאשע׳ס א איד ניט קיין גזלן און ער וועט דיך אויפֿן וואָגען ניט פֿארהאלטען, אָדער דיין פּעקעל ניט פֿארנעהמען פֿאר א משכון. ער גיט בלויט א שמייכעל און מורמלט:

— נישקשה. ס׳איז גוט געלט. הלואי האָב איך ביי אייך טויזענדער.

און צווייטענס איז ער א לוסטיגער און א וויצלינג. אָהן א ווייַ ריהרט ער זיך ניט פון אָרט. האָט אפילו א טאַלאנט צו נראמען, און מאנכע פֿאסאזשירען האָבען דאָס דוקא ליעב געהאט.

איז אָבער געווען א צרה, וואָס מיט איהם איז מען ניט זיכער נעווען, אז ער וועט קומען צו דער צייט. ער האָט א טבע צו פֿארריידען זיך, אָדער מיט א פֿאסאזשיר — אז ער קריגט איהם שוין, אָדער מיט׳ן פערדעל, אָדער מיט זיך אליין. און דערצו איז טאקי זיין פערד דאָס ערגסטע. אינמיטען שטעלט עס זיך אַוועק און וויל ניט געהן. מוז הירשעל אליין אראָפּ און אייַנ־מענה׳ן מיט איהם. שלאָגען שלאָגט ער ניט קיין פערד. גאָט זאָל אוסהיטען. אָבער אמאָל העלפען ניט קיין טענות.

און דערצו האָט ער גלאט קיין כח ניט געהאט צו קריגען פֿאסאזשירען. די איבעריגע בעלי־עגלות, אויסער דעם וואָס זיי האָבען נעהאט בעסערע פערד, האָבען זיי טאקי געהאט מעהר כח. א כאַפּ טאָן פון א פֿאסאזשיר א פּעקעל, ווי יענער שטעקט נאָר ארויס דעם קאָפּ פון וואָגאָן, איז ביי זיי געווען א געלעכטער. יענער שרייט און וויל ניט, זאָל ער שרייען. זיי נעהמען מיט כח. ער, הירשעל הייסט עס, וועט עס ניט טאָן, וועַן ער זאָל אפילו וויסען, אז ער און זיין פערד דארפען שטארבען פון הונגער.

פלעגט טאקי הירשעל־חאשע׳ס זעהר אָפט פּאָהרען דער לעצ־טער פון באהן מיט א לעריגען וואָגען. פּאָראויס די שטאַלצע, געזונטע בעלי־עגלות, און ער — אַן עלענדער פון הינטען.

פונדעסטוועגען האָט זיין הומאָר דערפון ניט געליטען. ווי א פילאָזאָף פלעגט ער אָננעהמען אלץ פאר ליעב און ניט טראָגען אויף קיינעם קיין שנאה. פאָהרענדיג מיט׳ן לעריגען וואָגען צור [illegible] פלעגט ער ניט פארגעסען יעדען פוסגעהער, וואָס ער פלעגט

די דאזיגע האלב־סטאנציע איז נעלענען א פאר וויאָרסט פון שטער־
טעל, האט דאס ארויסנערופען א נויטוועגדינקייט אין נייע בעלי־
ענלות. ווי גאָרנישט, פלענען דאך דורכ'ן טאג אוועקפאהרען מיט
דער באהן און קומען פון דער באהן ביי א פאר מנינים אידען מיט
נוים, להבדיל. נעהן צופוס איז דאך צו ווייט, כאטש עס האבען
זיך נעפונגען אנדערע, וואס האבען ליעב נעהאט צוליעב קארנשאפט
און אָרימקייט צו מאכען א שפאציר מיט די איינענע פים. דאס
רוב פאסאזשירען אבער זיינען צוגעפאהרען מיט די בעלי־עגלות,
וואס זיינען מיט דער צייט נתרבה געוואָרען אין די צוהנדליגער.

צווישען די דאזיגע נייע בעלי־עגלות, וואס זייער עובדא איז
נעווען צו פאהרען בלויז צו דער באהן און צוריק, האט זיך נעפונגען
א איד מיט דעם נאמען הירשעל האשע'ס. א כלל איז, אז א איד
הייסט אויף זיין ווייב'ס נאמען איז א סימן, אז מיט איהם איז
עפּים דער מעהר. קיין נלאטער איד איז דאס שוין ניט. דער דא־
זיגער הירש איז אויך ניט נעווען קיין אויסנאהם. נעהייסען האט
ער אויף זיין ווייב'ס נאמען, ווייל ער אליין איז ניט נעווען קיין
נרויסער בריה, און נאר זי, האשע, איז נעווען די שפייזערין. זי
האט נעהאלטען א קליין שפייז־קרעמעל, וואו הירשעל אליין איז
נעווען א קנאפער שותף. אפילו אין א מארק־טאג האט האשע זיך
ניט נענויטיגט אין זיין הילף.

האט הירשעל זיך נעלעבט זיין אייגען לעבעל. דאס ווייב איז
ברונז, האט ער א פערד. מיט די פערד האט ער דוקא נוט נעלעבט.
די פערד, וואס ער פלענט קויפען אדער הילופ'ן אלע האלב יאהר,
זיינען נעווען שוואך און אלט און ער האט זיי מיטנעפיהלט. פלענט
זיי גלעטען און לאסטשען און רעדען מיט זיי אויף „דו" און
מיט אלערליי ליעבע־ווערטלעך: מיין קרוין, מיין אָרלער, מיין בן־
יחיד'ל...

די ערשטע צייט איז מען מיט הירשעל האשע'ס נעפאָהרען
נארן. ערשטענס איז טאקי ביי איהם נעווען ביליגער — האלב
פרייז. א צוהנער א פאסזאשיר מיט פעקלעך, און א זעקסער אָהן
פעקלעך. און טאטער האסטו ניט דעם צוהנער, צי דעם זעקסער,

דעריבער פארלאנגט ער, אז די צוגעז צווישען זיין נוט און שטערטעל זאלען זיך אפשטעלען אויף צווי מינוט.

א גראף, האט ער נאטירליך אויסגעפירט — אמת, ניט אינ־גאנצען. די צוגען האבען זיך אפגעשטעלט בלויז אויף איין מינוט. אריבער די מינוט, איז שריי חי־וקים — א פייף נעטאן און נישטא... אבער א מינוט איז געווען די ויותר, וויל די ערשטע צייט זיינען פאסאזשירען געווען וועניג: ערשטענס, איז עס נאך אלץ געווען צו טיעער, מיט דער בויד האט פארט בילינער אויסגעמאכט; און צווייטענס, האבען די וואס זיינען שוין נעפאהרען מיט דער באהן זעהר גיאגט זיך. עס איז דאך פארט א באהן! מיט איהר שפיעלט מען זיך ניט. נאטירליך, אמאל פלענט א צוג פארשפעטיגען און אנשמאט א מינוט פלענען די עטליכע פאסאזשירען ווארטען צווי־אן דריי שעה. נאר אז דער צוג איז שוין אנגעקומען, האט ער זיך שוין זעהר גיאיילט. א קלייניגקייט — פארשפעטינט צווי־שטונ־דען, און ער האט געוואלט אניאגען די צייט און ער איז דערפאר נעשטאנען ניט מעהר ווי א האלבע מינוט, אדער ווי די וואס האבען נעהאט זייגערלעך פלענען עס רופען, דרייסיג סעקונדען.

כאטש דאס איז ניט געווען קיין עכטע סטאנציע, זען די מלוכה האט איהר קיין נאמען ניט נענעבען, האבען דאך די אייי־וואינער פון שטעדטעל זיך געגרויסט מיט איהר און הזבען זי גערופען גראף טשאפסקי'ס סטאנציע.

די ערשטע צייט האט מען געהאפט, אז א דאנק דער דאזיגער נעשעהענישׂ וועט דאס שטעדטעלע אויפגעריכט ווערען. עס נעפינט זיך איינגאנצען א פאר וויארסט פון דער נייער כלומר'שטדינער סטאנציע, און אידען האבען געהאט צו קבלה, זו וואו א באהן שטעלט זיך אס איז דאס א מזל־ברכה. אבער זו עס איז אריבער א פאר יאהר און קיין פרנסה איז נאך אלץ ניט געווען, האבען זיי זיך מיאש געווען פון אלע באהן־גליקען און האבען נעהאפט אויף אנדערע גליקען.

אבער אז די האלבע סטאנציע האט קיינעם קיין טובה ניט נעטאן, קאן מען דאך איינגאנצען ניט באהויפטען. א דאנק דעם, וואס

דער גרויסער פאַסאַושיר

יאָהרען לאַנג איז די אייזענבאַהן, וואָס האָט זיך נעפונען הינטער'ן שטעדטל, קיינעם פון די איינוואוינער ניט אָנגענאַנגען. עטליכע כאָל א טאָג פלענען זיך דורכטראָגען פאַרשיעדענע צונען און האָבען זיך קיינמאָל אפילו ניט אומגעקוקט. זיי פלענען בלויז איבערלאָזען שטיקער רויך, וואָס פלענען צייטענווייז אויסזוהן, ווי וואָלקען, און מאַנכע פלענען זיך צוליעב דעם טוער זיין און מיינען אז עס וועט רענענען.

צו דער הויפט־סטאַנציע, וואו די צונען פלענען זיך אָפשטעלען, איז נעווען ווייט. נאַטירליך, לויט דעם באַגריף פון די איינוואוינער. צוצופֿאַהרען צו דער דאָזיגער סטאַנציע מיט א פוהר און נאָכדעם מיט דער באַהן, האָט נעדאַרפט קאָסטען אן אייגענעם, און דאָס האָבען זיך נעקאָנט פאַרגינען בלויז די רייכע קרעמער און היים־כאַיר דער וואָלד־סוחר... אָרימע קרעמער און סתם אידען, וואָס האָבען נעדאַרפט פֿאַהרען אַמאָל, זיין כאָל זיין א יובל, אין דער גרויסער שטאָדט, פלענען שוין פֿאַהרען אינגאַנצען מיט דער „בויד", וואָס דאָס האָט אויסגעמאַכט א העלפט גלעד.

מאַכט זיך אַמאָל א מעשה, אז דער גראַף משאַפסקי, וועלכער האָט אַליין נעוואוינט אין זיין גוט עטליכע וויאָרסט זון שטעדטל, שיקט צוועק א פאַפיער וואוהין מען דארף — ער האָט שוין נעוואוסט וואוהין מען דארף שיקען — און שרייבט דאָרטען אריין א בקשה, אז היות, ווי ער און זיין פאַמיליע דאָופען פאַהרען אפט אין דער גרויסער שטאָדט אריין און די הויפט־סטאַנציע איז צו וויים,

אנטלויפען. די לעצטע צייט טראָגט זיך שיינמאַן אַרום מיט גוואַל־דיגע אידעען, וועלכע ער וויל פּאַרקערפּערען אין פּאָעמען אָהן נאָר־מען. ער וואַרט בלויז, עס זאָל אויך אין אַמעריקא אויסגעפּיהרט ווערען א צענזאָר, ווי אַמאָל דאָרטען.

דעמאָלט וועט ער ווייזען די היגע רעדאַקציעס וואָס ער קען.

לאָמיר האָפען, אז שיינמאַן וועט ביי „גינסטיגע" באַדינגונגען צוריק וועלען צ דיכטער אין אַמעריקא. א שאַד אזא טאַלאַנט זאָל נעהן צו גרונד!...

זיכער איז דאָס א יחוס... דער צענזאָר לאָזט ניט דורך... מיט זיי האָט אזא גליק קיינמאָל ניט פּאסירט... זיי דרוקט מען ניט, ווייל, פּשוט, די „זאכען" זייערע זיינען צו שוואך... שיינמאַנ'ס ווּאלט מען אודאי און אודאי נעדרוקט, נאָר זיי זיינען צו שטאַרק, צו שארף, צו נעפעהרליך...

און אזוי האָט שיינמאן נעדיכטעט פּאעמען אין פּראָזע. נע־טראָגען צום רעדאקטאָר און צוריק באקומען מיט א שמייכל:

— דער צענזאָר לאָזט ניט דורך: צו שארף!... און ער פּלענט אוועקגעהן מיט א גלקליכען שמייכל און באריהמען זיך:

— איך קען ניט שרייבען אבי ווּאָס... איך מוז אריינלעגען הויכע כוונות... אָט, למשל, איז דער לעצטער זאך מיינער — דאכט זיך, אן אומשולדינע מעשה'לע — מיט א פיינעלע... מיינט איהר האָט דער צענזאָר ניט נעטראָפען, אז איך מיין מיט דער פיינעלע די פרייהייט?... ער האָט נעטראָפען! ער האָט מיר אָנגעזאָגט דורכ'ן רעדאקטאָר, אז איך זאָל זיין פאָרזיכטיגער און ניט נאָר איך זאָל אזוינע זאכען ניט דרוקען, נאָר אפילו דעם מאנוסקריפט פארניכטען... ער איז אויסען מיין טובה... איהר ווייסט — איז שיינמאן אריין ענדליך אין באנייסטערונג — דער צענזאָר איז דוקא א פיינער מענש, א נאָבעלער כאראקטער... איך בין איהם זעהר דאנקבאר...

אזוי האָט זיך נעצויגען שיינמאַנ'ס גדולה, ביז ווּאנען עס איז נעגעבען נעווּאָרען דעם פּאָלק א קאָנסטיטוציע.

דער צענזאָר האָט גלייך פּארלוירען זיין שטעלע און צו־זאמען מיט איהם האָט שיינמאן פּארלוירען די אמביציע צו זיין א שארפער דיכטער. וויבאלד, אז מען מעג שוין אלץ שרייבען, לויבט איהם ניט צו מאכען זיך נאריש...

און ער האָט זיין פערער איבערגענעבען זיינע פּארפּאָלגטע חברים און אליין איז ער אוועקגעפאָהרען אין אמעריקא מאכען נעלד...

וייזט זיך ארוים, אז פון דעם איינענעם מזל קען מען ניט

ניט נערדוקט און פון וועלכע ער איז נעווען דער אָטאָמאַן, דער פיהרער און דער וועגווייזער און זיי אָנגעוואַנט זיין גרויסע שמחה:

— דער רעדאַקטאָר קען מיין פּאָעמע ניט דרוקען.

די פּאַרפּאָלגטע דיכטער האָבען נעוואָלט אויסדריקען זייערע מיטלייד־געפיהלען צו זייער פיהרער, אָבער באמערקענדיג אין זיינע אויגען א גרויסע פרייד, האָט אייגער זיך אָנגערופען:

— ווי איך זעה, פּאני שיינמאַן, נעהמט איהר זיך ניט צום הארצען...

— פונקט קאַפּויר — עס פּרעהט מיר... איך בין נליק־ליך... איך בין שטאָלץ... איך בין פול מיט זעלבסט־רעספּעקט...

און אז ער איז נעקומען אביסעל צו זיך פון דעם גרויסען נליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, האָט ער פּאַרטגעזעצט:

— מיין פּאָעמע איז מוסטערהאפט. זי איז פול מיט שוואונג און הויכע נעפּליגעלטע פאנטאזיע... זי איז דורך און דורך אלע־נאָריש! זי וואָלט אָנגעמאכט א נערודער, דער רעדאַקטאָר וואָלט אוועק אין סיביר און איך וואָלט פּארפּוילט נעוואָרען אין טורמע...

די פּאַרפּאָלנטע דיכטער האָבען אויסגעהערט מיט שרעק און ערשטוינונג. אייגער פון זיי, דער מעהר פּאַרפּאָלגטער פון אלע, ועמען מען האָט נאָך אפילו קיין אייגמאָל אין בריעף־קאַסטען ניט נעענטפערט — איז נעשטאַנען בלאַס ווי קרייד און קוים נע־קענט פּרעגען:

— וואָס איז דאָרט אזוינס דא?

— עס איז דא איין קליינינקייט — האָט שיינמאַן מיט א זיענער־שמייכעל נעענטפערט — איין קליינינקייט, אן עזעל... איהר פּארשטעהט? — אן עזעל!...

— ט?... — האָבען די פּאַרפּאָלנטע דיכטער ניט פּאר־שטאַנען.

— נו, אָט דעם עזעל האָט דער צענזאָר נעכאפט, ער האָט פּארשטאַנען וואָס איך מיין, איהר פּארשטעהט?... און ער לאָזט מיין פּאָעמע ניט דורך...

האָבען איהם די פּאַרפּאָלנטע דיכטער שטארק מקנא נעווען.

אט א דאנק דעם דאזיגען צענזאר האט זיך דער רעדאק־
טאר נעראטעוועט פון שיינמאנ'ס פאעמען אהן גראמען...

— איהר פארשטעהט, פאני שיינמאן... — — פלעגט ער אנ־
הויבען צו שטאמלען, ווי דער שטיינער איז פון א מענשען, וואס
קען ניט זאגען גלאט קיין לינען... — — איהר פארשטעהט, דער
צענזאר לאזט אייער פאעמע ניט דורך... צו שארף! צו שטארק...

— אזוי! — האט זיך שיינמאן דאס ערשטע מאל אנגע־
כאפט מיט פרייד, דערהערענדיג, ווי אזוי זיין פאעמע איז נע־
פעהרליך, און ער האט מיט שטאלץ נעטאפט דעם פאפיערענעם
קראנען. — אזוי... צום ביישפיעל, וואס נעפינט ער דארטען?...

— ער נעפינט זעהר פיעל! — איז שוין ביי דעם רעדאקטאר
נענאנגען גלאטער די צונג... — אט למשל, האט ער זיך אפגע־
שטעלט אויפ'ן עזעל... „וועמען מיינט ער מיט'ן עזעל"... האט
ער מיך אליין נעפאדשט... זייט פארזיכטיג, פאני שיינמאן...

פאני שיינמאן האט איינענטליך ביים שרייבען מיט'ן עזעל
קיינעם ניט נעמיינט, אויסער דעם עזעל, אן אמת'ן עזעל, וועלכען
ער האט נעווינלט באזונגען פאר זיין נעדולד, אבער וויבאלד אז
דער צענזאר האט ארייננעלעגט כונות, איז איהם די זאך נעפעלען
נעווארען. הייסט עס, אז ער, שיינמאן, איז טאקי א ביטערער
יונג... ער וועט נאך אמאל נעהן אין טורמע פאר זיינע הויכע
און שארפע נעדאנקען...

עס האט איהם אנגעכאפט א גוואלדיגער שטאלץ. ער האט
זיך דערמאנט, אז דאסטאיעווסקי איז נעווען פיער יאהר אין קא־
טארגא פאר זיין שארפער פעדער. נאכדעם האט ער זיך דער־
מאנט אן קאראלענקא'ן, אן פ. י., וועמעס ביאגראפיען ער האט
אלע נעקענט. און אט איז ער איצט אויף אין מדרגה מיט זיי.
אין זיין פאעמע איז דא אן עזעל און אט דער עזעל איז ניט קיין
אן עזעל, נאר טאקי יענער... דער צענזאר האט טאקי ריכטיג
פארשטאנען זיין נעדאנק...

און שיינמאנ'ען האט עס נעטראגען אין דער לופטען. ער איז
נלייך אוועק צו די באקאנטע דיכטער, וואס האבען זיך שיינמאל

ווערען ניט נעדרוקט, ווייל זיי זיינען צו שארף און דער צענזאָר לאָזט זיי ניט דורך...

אזוי וועניגסטענס פלענט איהם פארזיכערען דער רעדאקטאָר, וועמען ער האָט די ערשטע צייט זיינע ווערק געטראָגען.

דער רעדאקטאָר איז נעווען א מענש א העפליכער, סתם אַפֿאָגען שיינמאַנ'ען האָט ער ניט נעהאט קיין מוט, ווייל שיינמאן איז צופיעל נעווען פארטראָטען אין דער דיכטערישער באוועגונג, וועלכע האָט זיך אין יענער צייט אָנגעהויבען. ער איז נעווען כמעט דער פיהרער פון די ניט נעדרוקט-נעווארענע דיכטער... אין יענער צייט איז דאָס נעווען א הויכע מדרגה... א פיהרער פון פארפאָלגטע, דערנידערינטע און דערשלאָגענע יונגע לייט... אלס א פיהרער פון אזא גרופע האָט דער רעדאקטאָר פאר שיינמאַ'ען נעהאט רעספעקט... דערצו איז טאקי שיינמאן נעווען אן עדעלער יונגער מאן... נעקענט גוט לשון-קודש, נעלעזען פוי־ליש, רוסיש און דייטש, אויך נעקליידט איז ער נעווען ווי אן אינטעלינענט, שמענדיג אין א ווייסען קראגען, מעג ער זיין א פאפיערענער. מיט די הענט טאפען דעם קראגען וועט דאָך קיינער ניט וואָגען... דער עיקר איז דער קראגען פא'רן אויג.

מיט איין וואָרט — מיט אזא יונגען מאן ווי שיינמאן האָט דער רעדאקטאָר נעדארפט זיין פארזיכטיג, און ווען דער ערשטער פלענט צו איהם די ערשטע צייט קומען נאָכפרעגען אויף זיין פאעמע אין פראָזע (שיינמאן האָט דאָס רוב געשריבען פאעמען אין פראָזע, ווי דער שטייגער איז פון אלע די יעניגע, וואָס ווערען זעלטען נעדרוקט), פלענט דער רעדאקטאָר ווערען צוטומעלט. זאָגען איהם דעם ריינעם אמת, וואָלט זיך שיינמאן באליידיגט. האָט נאָט אייגמאל ארויסגענעבען דעם רעדאקטאָר א נליקליכע אידעע:

דער צענזאָר!...

דער צענזאָר איז אין יענער צייט ווירקליך נעווען א שטרענ־נער. דער עיקר א פייגלינג. האָט נעהיט זיין שטעלע, ווי א פעלדפעבעל. אין יעדען וואָרט האָט ער נעזוכט רמזים...

דער צענזאר

צווישען די אלע פאַעטען, וואָס האָבען נעשריבען און זיינען ניט נעווארען נעדרוקט, האָט נעשפּיעלט די ערשטע פיעדעל דער פּאַעט שיינמאן. אין דער צייט, וועו יענע זיינען אלע ארומנע־נאנגען נידערגעשלאָגען, פּארביטערט און האָבען נעהאט מענות צו דער וועלט — איז שיינמאן שטענדיג אומגענאנגען מיט א שמאלצען, אבער גוטמוטיגען שמייכעל אויף די רויטע ליפּען און האָט צו קיינעם ניט געהאט קיין טענות. אדרבא, ער איז נעווען זעהר צופריעדען, וואָס זיינע שאפונגען ווערען ניט נעדרוקט. ער פלעגט אפילו אפטמאל קוקען פון אויבען ארא אויף די יענינע, וואָס זייערע זאכען דרוקט מען יא.

ער האָט זאנאר אויסגעארבייט א באשטימטע אפּאריזם, וואָס ער פלעגט נוצען פון צייט צו צייט ביי ליטעראריש נעשפּרעכען. די אפּאריזם האָט נעלויטעט אזוי:

— עס איז ניט קיין קונץ צו זיין נעדרוקט — עס איז אבער א קונסט צו זיין ניט נעדרוקט.

און נאָך דער דאָזיגער אפּאריזם פלעגט שיינמאן'ס פּנים לויכטען.

די דאָזיגע אפּאריזם, וואָס פון אויבען־אויף איז זי נעווען שטאַרק פּלאַך, האָט אבער נעהאלטען א נוואלדיגע טיעפקייט. שיינמאן האָט מיט איהר נעציעלט צו צייגען, אז זיינע זאכען

געווײנט ווי א קינד... ליכטמאן: איך קען אהן דיר ניט לעבן, איך אבער האָב קאלט געענטפערט: דו ביזט מיר מעהר ניט אינ־מערעסאנט... און איך בין אוועק. הינטער'ן טיר האָב איך געהערט איהרע טרערען, זי האָט זיך צעווײנט אויפ'ן קול... נאָר מיך האָט עפּעס, איך וויים ניט פארוואָס, נאָר ניט געריהרט...

— ווי איז דאָס מעגליך? — האָט זיך דער פרײנד ווירקליך שוין פארוואונדערט, קענענדיג ליכטמאנ'ען שוין א צייט.

— אָט זעהט איהר דאָך — האָט ליכטמאן רוהיג נעענט־פערט. — איך בין בטבע זעהר נרויזאם, נאָר איך האָב זיך שטענ־דיג באקעמפט... איצט האָב איך מיינע בייזע אינסטינקטען נענעבען א פרייען וועג...

— יאָ... — האָט דער באקאנטער נעמורמעלט און צונע־נעבען — אזוי דארף מען האנדלען... ס'איז אפילו א רחמנות, זי איז איינענטליך א גוט מיידעל... זי וועט ליידען...

— נו, וואָס איז אז מען ליידט... — האָט ליכטמאן זיך אנגעצונדען — אלע ליידען... ליעבע איז ליידען און דאָס נאנצע לעבען איז א לאנגעם ליידען.

און דערפיהלענדיג, אז אריינלאזענדיג זיך צופיעל וועגען לייד־ען קען ער זיך ארויסגעבען צוריק מיט זיין גוטסקייט, האָט ליכטמאן זיך אפּגעהאקט און זיך נעזעגענט מיט'ן באקאנטען... ער האָט זיך נעפיהלט ווי באפרייט פון א שווערער לאסט. ער איז נענאנגען מיט פעסטע טריט און אריינגעטאָטעמט די לופט, מיט דעם נעפיהל פון איינעם, וואָס איז נאָר־וואָס אויפ־נעשטאנען פון א לאנגער קראנקהייט און הויבט אָן וועהרען נעזונד.

פארבי איהם האָט זיך דורכגעשלייכט אָן אויסנעמאָנערטע קעצעלע, ער האָט מיט גוואלד אפּגעקעהרט די בליקען פון איהר און איז נענאנגען זיין וועג...

זיך אנטפלעקט מיט זיין גאנצער נוטסקיים. דעמאלט האט ער עס ניט פארשטאנען; איצט אבער וויים ער זיכער — ראם האט מען געלאכט פון אים...

ניין! ער וועט שוין מעהר ניט זיין גוט! ער וועט נעהמען, נעהמען, נעהמען! נעבען וועט ער שוין נארנישט... ניט וויל ער זשאלעווען, נאר וויל ער שעהמט זיך... עס איז ניט די פאסינע צייט פאר גוטס טאן. קיין לינגער קען ער ניט זיין. ער וויל זיין עכט. קוים האט זיך דער צווייפעל בעוועגט אין אים, אין שוין פארפאלען. גוט זיין קען ער שוין ניט.

אבער ווי אזוי הויבט מען אן ווערען שלעכט? ער האט געפרובט ענטזאגען אין א ביטע א נאהענטען מענשען... איז ער ארומגענגען א טאג ווי צו־חלום און ער האט אויף מארגען געהאט אן ארבייט, אויפצוזוכען יענעם, איבערבעטען אים און פארריכטען זיין פעהלער...

— שלעכט זיין קען ער ניט! — האט ער באשלאסען — אבער מען דארף שפיעלען ד ראלע פון א שלעכטען... אט וועל איך זיי דערצעהלען וועגען זיך עפים שרעקליכעם... א צווייטע מיידעל האט אים נראד אוועקגעלאזט, וועט ער דערצעהלען פארקעהרט.

— איהר וויסט — האט ער זיך באריהמט אין א רוהיגען טאן פון א באקאנטען — איך האב היינט אפגעטאן א נרויזאמע זאך.

— איהר? — האט דער באקאנטער אויסגעשטעלט די אויגען און ניט נעלויבט.

— איך אליין — האט ליכטמאן זיך נעמיהט קאלטבלוטיג צו שמייכלען. — וואס מיינט איהר, כ'בין טאקי אזא גוטער?...

— אזוי מיין איך... — האט יענער נעגענעצט.

— האט איהר טאקי נעלעבט אין טעות... אט שטעלט זיך פאר — האט ליכטמאן זיך באמיהט צו באקומען אן אויסדרוק פון א קאלטען גזלן — איך בין די וואך זיך צעגאנגען מיט... איהר קענט דאך זיי... דאס בלאנדע, שלאנקע מיידעל... זי האט

אבער די וואַרנונג איז געווען איבעריג, ווייל סיי־ווי איז אזוי נעווען: ער האָט זי ליעב געהאַט פיעל מעהר, ווי זי איהם. זי איהם בלויז אביסעלע, און מאַנכעסמאָל אביסעלע אויך ניט...

ביז ער האָט עס דערפיהלט, און מיט זיין געוועהנליכער גוטסקייט האָט ער זיך מיט איהר צעשיידט... אבער כדי זי זאָל ניט ליידען האָט ער איהר בארוהיגט:

— איך וויים, אז דו געפינסט שוין אין מיר ניט מעהר קיין אינטערעס, דו ביזט פריי און קענסט ליעבען וועמען דו ווילסט, נאָר וועז דו וועסט דאַרפען מיין הילף, זאָלסטו קומען...

און וויזקליך האָט זיך ארויסגעוויזען, אז דאָס מיידעל האָט איהם גאָר אינגיכען נעראַרפט. דער צווייטער איז געווען א נרויזאמער מענש, און אָט איז ליכטמאַן נעקומען איהר צו הילף און איהר ווידער נעווארענט:

— איך פאַרלאַנג ניט דיין ליעבע... דו ערלויב מיר נאָר, איך זאָל דיך שיצען...

— אך, דו ביזט אזא גוטער... — האָט זי געשמייכעלט...

ענדליך איז נעקומען דער קריזים... ליכטמאַן האָט דער־פיהלט, אז וואָס ווייטער וועלט אלץ איינזאַמער, פאַרלאָזענער, און דאָס וואָס ער האָט נעהאַלטען פאר א שטיצע אין לעבען — די גוטסקייט — הויבט זיך אָן צו וואַקלען...

אלע וואָס רינגלען איהם ארום זיינען שלעכטע, פאַלשע, נר־דעריגע, נעמיינע... אונדאַנקבארקייט... חניפה, קליינליכע קעמ־פע און מהלוקות... איינער ווייל דעם צווייטען פאַרניכטען און בלייבען אויף זיין פלאַץ... און ווער עס איז האַרטנעקיגער, בייזער און ערגער, דער ווערט נעשעצט, זאָגאַר נעליעבט...

הייסט עס, אז ער מיט זיין גוטסקייט איז א קריפעל... אן אבנארמאַלע ערשיינונג...

ער האָט זיך דערשראָקען... און נאָך מעהר — זיך נע־שעהמט... ער האָט זיך דערמאָנט אָן די שמייכלען, וואָס מען פלענט אויף איהם וואַרפען אין נעווייסע מאָמענטען, ווען ער האָט

געהען אפּ זייער גאנץ לעבען אין שפּאן און פיהרען די שווערסטע משאות... היי שאף און קעלבער, וואס האבען אזוי ליעב דאס לע־בען און זינגען אוים אויף זייער שטום־לשון א לויב צו דער וועלט, און די וועלט שעבט זיי אוים אין די טויזענדער... ליכטמאן האט די אלע באשעפענישען מיטגעפיהלט, געוואלט זיי פארהיטען פון דער שטענדיגער געפאהר וואס לויערט איבער זיי און, נאר־טירליך, ניט געקענט, און דערפאר געפיהלט זיך אומבאהאלפען...

ליכטמאן האט זיין נוטסקייט אויסגעשפרייט אויך אויף דאס וואס לעבט ניט... כאטש אין זיין פארשטעלונג האט אלץ געלעבט און געליטען. די טויטע אויף די בית־עלמינ'ס פוילען אין זייערע קברים, די בוימער זיינען ווינטער פארשאטען מיט שנעע, די בלומעהן וועלקען און די גראזען ווערען אפּגעשניטען... די גאנצע וועלט דארף האבען הילף, רחמים, גרויס רחמים, און ליכטמאן איז אזוי מאכטלאז... ער קען בלויז זיין גוט צו איינציגע, מאן פאר זיי וואס ער איז אימשטאנד און ניט אימשטאנד... בלויז פאר איינציגע.

אזוי האט עס זיך נעצויגען יאהרען, יאהרען... זיינע פריינד און באקאנטע האבען ניט אלץ געוואוסט וועגען איהם, אבער דאס ביסעל וואס זיי האבען יא געוואוסט איז נעגוג געווען, אז זיי זאלען ליכטמאנ'ען האלטען פאר א גוטען. זייער באציהונג צו איהם איז דאך געווען אן אינדיפערענטע. פלענען זיי איהם ברויכען, פלענען זיי איהם אויסנוצען און שמייכלען זיך צו איהם; טאמער ניט, איז ער נעזעסען שטיל [illegible] זייט און פון ווייטען זיך צונע־קוקט, [illegible] אזוי מענשען לע[illegible]ון ער האט קיינמאל קיין פאר־איבעל ניט נעהאט און נאר[illegible] געפאדערט...

ער האט ליעב נעהאט צו נעבען, אבער ניט צו נעהמען.

אפילו זיין נעליעבטער פלענט ער ווארענען:

— דו דארפסט מיך ניט שטארק ליעב האבען; דו ערלויב מיר בלויז, איך זאל דיך שטארק ליעבען, פארשטעהסט?

צי זי האט פארשטאנען צי ניט, איז שווער נעווען צו ווייסען.

— אויב עס מאכט אייך פארגעניגען, נעהם איך... — אזוי פלעגט ער ענטפערען.

ער האָט ליעב נעהאט צו געבען מענשען צייט. ווײל א מענש אויסרעדען זיין האַרץ, און עס דארף דויערען ביי א צוויי שטונ־דען — האָט ליכטמאן די צוויי שטונדען נרייט פאר איהם, און ער שענקט זיך איהם אוועק אינגאנצען: מיט די אויערען צו הערען, מיט די אויגען צו קוקען אויף איהם, און מיט'ן האַרצען מיטצופיהלען. אמאל אויך מיט'ן קאָפּ, צוצושאקלען און צו באַ־דויערען...

ער האָט זיין נוטסקייט אויסגעשפרייט איבער דער נאנצער וועלט... ליידט ערגיץ א פאלק, מעג עס זיין ווייט אין אזיען — ליכטמאן ליידט מיט מיט'ן פאלק און זוכט עצות, ווי אזוי צו העלפען. איז ערגיץ א הונגער אין א לאנד, נעהט שוין ליכטמאנ'ען ניט איין דאָס עסען, און יעדער ביסען שטעלט זיך איהם אוועק אין האלז און ער קען ניט ארָאפשלינגען. ברענט אָפּ ערגיץ א שטאָדט, זעהט ער בולט ווי די מענשען וואלנערען זיך אונטער'ן פרייען הימעל, און ליכטמאן קען שוין ביינאכט ניט רוהען אויף זיין געלענער און ער טראכט עצות, ווי אזוי אריבערצוטראָגען זיין בעט מיט זיין צימער אהין און אוועקשענקען עס די דאכלאָזע...

און ניט נאָר צו מענשען, — צו חיות האָט זיין נוטסקייט דערנרייכט. די הינט זיינען ניט אלע פארזאָרגט מיט בעלי־בתים, עס זיינען דאָ א סך היימלאָזע, וואָס בלאָנקען זיך ארום אין די נאסען און די מערק מיט פארצווייפלונג אין די אויגען און זוכען און נישטערען... מען וועט זיי זיכער כאָפּען און דערשיסען... זיי זיינען צופיעל... ער האָט שוין אמאל געזוהן א וואָגען מיט הינט, און דער הינטשלעגער איז געזעסען פאראוים און זיי גע־פיהרט הינטער'ן שטאָדט, אָפּטאָן זיי זייער רעכט..' ליכטמאן איז געווען מאכטלאָז קעגען דעם הינטשלעגער, וועלכער איז א נעצייג אין די הענט פון געזעץ. אָבער זיין הארץ פלעגט דאן בלוטינען...

דערצו זיינען אויף דער וועלט דאָ אזוי פיעל פערד, וואָס

די שאַנד פון גוטסקייט

א קנאַפּע העלפט פון זיין לעבען האָט ליכטמאן אָפּגעלעבט מיט איין וועג. פון דער נאַטור א גוטהאַרציגער, האָט ער זיין גוטסקייט אנטוויקלעט ביז דעם העכסטען גראַד. ער האָט, קען מען זאָגען, געארבייט איבער זיך צו דערגרייכען די השלמה...

טאָן גוטס איז ביי איהם געוואָרען א געוועהניים און צייטענ־ווייז האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער איז ניט יוצא; ער האָט דאָך פון זיין גוטסקייט אליין הנאה. און וען ער פלעגט עפּעס טאָן אזוינס, וואָס איז איהם זעהר שווער אָנגעקומען, האָט ער ערשט זיך געפיהלט צופריעדען. הייסט עס אָבער ווידער, אז ער האָט דאָס געטאָן צוליעב זיך... און ער האָט ווידער איבער זיך נע־ארבייט, אז די גוטסקייט זאָל זיין ריין, אָהן פּערזענליכע עלע־מענטען.

פון דער וועלט האָט ער ניט ליעב געהאַט צו נעהמען. ער ער האָט ליעב געהאַט צו געבען. געבען איז געווען זיין העכסטער נענוס. עס האָט ניט אויסגעמאכט אין וואָס דאָס געבען איז באשטאַנען. ער פלעגט געבען א סינארעטע מיט דעמזעלבען נע־פיהל, ווי ער פלעגט געבען א מיידעל א ווּאַרט, אז ער האָט זי ליעב... דער עיקר איז דאָס געבען, דאָס ניט ענטזאָגען... נעהמען פלעגט ער פון מענשען נאָר דאַן, וען דעם געבער האָט עס הנאה געטאָן.

דערנעהמען די בוכשטאבען. דער נומער פון הויז איז אויך אזוי אונדייטליך. פון אלע ציפערען איז נאר בולט געווען א ציפער דריי. די איבערינע פארפלאנטערט.

א טיעפע בענקשאפט האט איהם ארומגענומען. דער אדרעס, דער אדרעס... ער מוז דאך זיי געפינען...

ער האט א נאנצען טאג גלעזעען דאס שטיקעל פאפיער, נעווא'לט ארויסבאקומען פון די אותיות זיין גליק, נעמאכט פארשיעדענע קאמבינאציעס.

עס איז ניט ארויס קיין דייטליך ווארט... ניט איהר נאמען, ניט איהר נאס, ניט איהר הויז...

זי האט עס טאקע אזוי שנעל געשריבען. ער האט ניט נעכאפט זיך גלייך אכטונג נעבען... זי איז גלייך ארויס און איהם נעלאזען א פארפלאנטערטען אדרעס...

און צו וועמען ער האט זיך געווענדעט איבערצולעזען איהר אדרעס, האט קיינער ניט נעקענט...

אזוי האט ער זי קיינמאל ניט מעהר באגעגענט און עס דאכט זיך איהם, אז זי איז געווען די אייניגע, וועלכע וואלט איהם נעקענט נעבען גליק און רוהע און דוקא צו איהר קען ער ניט קומען.

אנשטאט איהר — האט ער א שטיקעל פאפיער מיט אונדייטליכע ווערטער פון ערגעץ א נאס, א הויז, א טיר און א נאמען, וועלכע זיינען זיכער דא, אבער ער קען עס ניט געפינען. דער אדרעס איז פארפלאנטערט...

— א מרויער? מענליך...
— אבער אויך אזא מין פרייד...
— א פרייד?... מענליך... — האט זי נאכנעגעבן...

אין פענסטער האבען אנגעהויבען אריינשיינען די ערשטע שטראהלען פון טאג...

זי איז שוין נעשטאנען אן אנגעטאנענע און האט זיך נעאיילט...

— איך מוז דיך זעהן נאך אמאל... איך וועל קומען צו דיר... — האט זיך הערמאן נעבעטען.

— נעווים... — האט זי נעשמייכעלט...

— לאז מיר איבער דיין אדרעס...

זי איז צונעגאנגען צום טישעל און האט עפים אנגעשריבען אויף א שטיקעל פאפיער.

— איך דאנק דיר...

— איצט מוז איך נעהן...

— איך וועל דיך באגלייטען...

— ניין... — האט זי ניט ערלויבט... — לאז מיך אליין.

— דארפסטו נעלד?...

— נעלד? מיין גאט... — האט זי זיך צעווייכט. — איך וויל ניט...

— בלויז אויף אן אויטאמאביל...

ער האט איהר אריינגעווארפען אין איהר האנד־טאש צוויי גאלדענע מאנעטען. זי האט א שמייכעל נעטאן און איז שנעל ארויס...

איהם האט זיך געדאכט, אז דאס איז דורכ'ן טיר ארויס דאס גליק און די ליעבע...

ער האט זיך נעווארפען צום טישעל, נענומען דאס שטיקעל פאפיער... איהר אדרעס.

ער האט זיך נענומען לעזען...

אבער ווי א מלאך וואלט עם נעשריבען, ער קען ניט פאנאנ־

וועלכער איז נעשטאנען ביים טראטואר. נעזאגט דעם שאופער די נאס און דעם נומער און האט זיך אויך אריינגעזעצט.

— מיין ליעבע...

זי האט איהם אלס ענטפער א קוש נעטאן.

— זאג מיר ווער ביזטו?

— צו וואס? — האט זי נעענטפערט.

— איך האב אזא ווי דו קיינמאל ניט נעטראפען. און פלוצלינג האט ער זיך ווי פון א חלום אויפגעכאפט...

— וועסטו וועלען א סך געלד...

— א, רעד נישט... איך שעהם מיך... — האט זי זיך צעווייגט...

ער האט געווישט איהרע טרעהרען און זי באשאטען מיט קושען...

דער אויטאמאביל האט זיך אפגעשטעלט ביי זיין האטעל. ער האט שנעל באצאהלט דעם שאופער און זיך שנעל געלאזט אויף די טרעפ.

— נעפעלט דיר ביי מיר? — האט ער איהר נעפרעגט, אז ווי זיינען ביידע אריין אין זיין וואוינונג, נאכדעם ווי ער האט נעמאכט ליכטיג.

— יע... שעהן... — האט זי נאכגענעבען ווי א קינד.

ער האט איהר אראפגענומען פון קאפ דעם הוט... נאכדעם דעם מאנטל.

עס איז פאר איהם געשטאנען א הערליך יונגעס בליהענדעס לעבען... פול מיט אינערליכע אונערשעפטע פריידען, האפנונגען און ערוואַרטונגען...

— ווער ביזטו? — האט ער זי נעדריקט צו זיך.

— און דו?

— איך... איך... איך ווייס ניט...

— איך ווייס אויך ניט... — האט זי געשמייכעלט.

— אין דיר איז עפעס דא אזא מין טרויער... — האט ער איהר אריינקוקענדיג אין די אויגען נעזאגט...

— אַביסעלע...
— געווים, אַביסעלע... איך וועל אייך ניט אַנ'שכור'ען.
— איהר זייט א גוטער... — האָט זי איהם אָנגענומען פאר'ן האַנד בשתיקה פון באקאַנטען.
— א, יע! צו אייך...
און פלוצים האָט ער א פרעג געטאָן:
— וואו וואוינט איהר?
— איך וועל אייך זאָגען...
— איך וואוין — האָט ער געפלאַפעלט... — איך וואוין אין א שהנעם געגנד...
ער האָט זיך אָפּגעהאַקט און באַלד צוגעגעבען:
— וועט איהר פאַהרען צו מיר?
זי האָט גלייך נעענטפערט:
— יע...
הערמאַן איז צוטומעלט געוואָרען. זי וועט פאַהרען. נעווים... זי וועט פאַהרען... ווער איז זי?...
— קומט איהר אָפט אהער?
— דאָם ערשטע מאל!...
— דאָם ערשטע מאל? — האָט הערמאַן זי באַוואונדערט...
— ביי גאָט!
— א, שווערט ניט, איך גלויב אייך...
ער האָט ניט געוואוסט ווי צו האַנדלען און געפרעגט:
— נעהען מיר?...
— אויב איהר ווילט... — האָט זי שטיל נעענטפערט און אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ...
הערמאַן האָט געוואַרפען א בעטענדען בליק צוה באקאַנטען.
— אך, איהר קענט נעהן, איך וועל אייך ניט שטערען.
הערמאַן האָט איהם נעדריקט די האַנד און איז ארוים מיט זיין גליק אויף דער נאָס.
ער האָט זי צוועקגעוצט אין א פארמאכטען אויטאָמאָביל,

הערמאן באמערקט, אז זי איז דאָ נאָר אַן אַנדערע, א פּאַרבלאָנ־
דושעטע. ער האָט פון איהר ניט אַראָפּגענומען די אויגען.

— א וואונדערבאַרעס וועזען! — האָט ער באמערקט, ווי
פאַר זיך, וועגדענדיג זיך צום באקאַנטען.

— רופט זי צו... — האָט ער דעם באקאַנטען פאַרגע־
שלאָגען.

ער האָט וויעדער געשיקט זיינע בליקען צו איהר, רופענדיג,
בעטענדיג און פול מיט אינערליכען באגעהר.

זי האָט זיינע בליקען באמערקט און נאָך א לאַנגען דוע
מיט די בליקען, האָט זי זיך ענדליך אונטערגענעבען: זי האָט
א שמייכעל געטאָן, א שמייכעל פון א פרוי, וואָס איז אי זינדיג,
אי צנועה'דיג, וואָס וויים שוין אלעס און וויים דאָך גאָרנישט.

איהר שמייכעל האָט הערמאַנ'ס הערץ באלויכטען אין אלע
ווינקעלעך...

— איך בעט אייך, רופט זי צו צו אונזער טישעל! —
האָט ער זיך געבעטען.

דער באקאַנטער איז צוגענאַנגען צו איהר, האָט איהר עפּים
איינגערוימט. הערמאַן האָט געזעהן, ווי זי לאָזט אַראָפּ דעם
קאָפּ. באלד האָט זי איהר קאָפּ צוריק אויפגעהויבען, געשמיי־
כעלט צו הערמאַנ'ען און האָט זיך אויפגעשטעלט.

הערמאַן האָט זיך אויפגעהויבען פון פלאַץ און האָט זי באַ־
גענעט שטעהענדיגערהייט מיט א שמייכעלענדיגען געזיכט.

ער האָט איהר אויסגעצויגען די האַנד און זי געבעטען זיך
זעצען.

זי האָט זיך געזעצט לעבען איהם און נעשמייכעלט אזוי
קינדיש...

הערמאַן איז פאַר גרויס גליק, ווי צוטומעלט געווואָרען, האָט
איהר געשטעלט פראַגען איינע נאָך די אַנדערע.

זי האָט אויף יעדער פראַגע געענטפערט האַלב. הערמאַן
האָט ניט געקענט באגרייפען ווער זי איז.

— ווער איהר טרינקען וויין?

ביז ער האָט זיך נעטראָפען מיט נאָך אייניער... דאָס האָט פאַ־
סירט אין א נרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּא.

ער איז נעוועסען מיט זיינעם א באקאנטען אין א נאכט־קאפע,
אייניע פון די רייכסטע אין דער נרויסער שטאָדט. אין מיטען
פון נרויסען זאל זיינען נעוועסען די מוזיקאַנטען. אכט אין צאָהל.
אין דעם פּריייען שטח האָבען ארומנעשוועבט ווי שמעטערלינגען
מיידלאַך, נעקלייידט אין זעהר לייכטע און דורכזיכטיגע קליידער.
זיי האָבען קאָקעטירט מיט יעדען פון די נעסט, וואָס זיינען נע־
זעסען בייַ די טישלאַך אָהן פרויען. הערמאַן האָט זיי באטראכט,
ווי אייניער וואָס איז ערפאַהרען און מען קען איהם ניט אָפּנאַרען...
זיין באקאנטער האָט איהם פון צייט צו צייט פאַרנעשלאָנגען צוצו־
רופען אייניע פון די ארומפלאַטערענדע שמעטערלינגען.

הערמאַן האָט זיך ענטזאָנט, שמייכלענדיג מיט א שמייכעל
פון א סקעפּטיקער.

— זיי נעפּעלען מיר ניט ...

— אָט די בלאָנדע איז הערליך! — האָט דער באקאנטער
מבינות נעזאָנט...

— יא, ניט שלעכט... — האָט הערמאַן, בעאַבאכטענדיג,
נעמורמלט. — אָבער עס איז ניט דאָס, וואָס עס נלוסט מיין
האַרץ, איהר פּארשטעהט — מיין האַרץ! ... זי איז שעהן, אָבער
עס פעהלט אין איהר דאָס מיסטעריעזע... איך האָב ליעב א
פרוי מיט א סוד...

און ווי ער האָט אזוי נערעדט און באטראכט די אלע פארבי־
שפאציערענדינע, וועלכע האָבען צו איהם נעמאכט אלערליי חנ־
דלעך און זיך נעצוויינען צו איהם, ווי שמעטערלינגע צום פייער,
איז פלוצלינג זיין בליק נעפאַלען אויף א יונגע דאמע, וואָס איז
נעזעסען נעבען די מוזיקאַנטען, אָנגעטאָן אין מאַנטעל און אין
הוט... אָנפאַנגס האָט זי נעמאכט דעם איינדרוק, ווי זי איז
אייניע פון די לייכטזינניע, וואָס איז נאָר וואָס אריין און וועט
זיך באַלד אַראָפּנעהמען דעם מאַנטעל און הוט און וועט זיך פאר־
מישען מיט די איבעריגע איהרע שוועסטער. אָבער כאַלד האָט

דער פּאַרפּלאָנטערטער אַדרעס

פּאַסירט האָט עס מיט הערמאַנ'ען אין א גרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּא.

ער איז דעמאָלט נעווען יונג, פּאַר דרייסיג. עס האָט איהם נעצוויגען צו לעבען און צו ליעבע, צו פּאַרגעניגען און גענום.

און דאָס אַלץ האָט זיך געדרעהט ארום דער פּרוי.

און וואָס ער האָט געטאָן איז דאָס נעווען פון איהרעט וועגען.

איז ער נעווען אין ארבייטס־פּעהינען צושטאַנד, איז עס צו־ליעב איהר נעווען. האָט ער זיינע ארבייטער פּאַרנאַכלעסיגט, איז עס וויערער צוליעב איהר נעווען.

איז ער נעזעסען לאַנג אין איין שטאָדט, און האָט זיך ניט נעקענט שיידען מיט איהרע נאַסען און פּלעצער, איז די אורזאַך נעווען א פּרוי; האָט ער די שטאָדט פּאַרלאָזט און זיך נעלאָזט וואַנדערען, וואַנדערען און פּארגעסען זיך, איז עס אויך צוליעב א פּרוי נעווען.

פּרייַנד האָבען איהם געהאַלטען פּאַר א לייכטזיניגען. פון אויבען־אויף איז ער ווירקליך לייכטזיניג נעווען. אָבער אין דער טיעפּעניש פון זיין נשמה האָט ער באַנעהרט דאָס גרויסע און דאָס וויכטיגע און דאָס ערהאַבענע...

פון אַלע פּריידען איז איהם שטענדיג אומעטיג נעווען און שטענדיג האָט איהם עפּעס נעפעהלט.

אויף מאָרגען, וועָן אַנדערעי האָט זיך נעפּיהלט בעסער, האָט יעקב איהם באזוכט:

— נו, זעהסטו... צו וואָס איז די ביקם?... קיין נוטס טאָמט ניט אַרויס...

אַנדערעי איז אַבער נעווען בייז און ווימענר. ער האָט זיך קוים איינגעהאַלטען זיך צו באהערשען. ענדליך האָט ער מאַקי ניט אויסגעהאַלטען און זיך צעשריען:

— נעה אַרויס, וואָרים איך שים!

דעמאָלט האָט יעקב שוין מאַקי אויף אן אמת באשלאָסען זיך אַרויסצוציהען: נענוג איינצושטעלען זיך דאָס לעבען צו־ליעב פּרנסה. אַבער דער מלמד האָט איהם אָפּגעהאַלטען:

— ר' יעקב, האָט נישט קיין מורא... איהר זעהט דאָך וואָס דער סוף איז: האָט ער זיך אליין פּאַרוואונדעט. איהר וועט זיך עלטערען אין עושר און כבוד... איהר וועט זשהן... און אזוי איז נעווען.

מעווען: א גוט ווארט... א מתנה... ער איז אפילו רייכער פאר מיר, אבער עשו האט אלע מאל ליעב א מתנה...

— יאָ, יאָ, ר' יעקב... — האט דער מלמד געשאקעלט מיט'ן קאפ — אט דאס איז עס דאך, שטענדיג אזוי... אבער נאט העלפט... מען איז מאקי אין סכנה... א גוי מיט א ביקס... אבער ווי זאגט מען: פרנסה איז דאָ, די מיהל געהט גוט...

— די מיהל, נאט צו דאנקען, געהט גאר גוט. זי ארבייט שוין ביי מיר אויף פיער שטייגער... איך קען מיך ניט באקלאגען...

— וואס דען! — האט צוגעשטימט דער מלמד — אי, וואס? דער גוי מיט'ן ביקס? טא לאכט זיך אוים... איהר וועט זעהן, אז אייער עלטערער בחור'על ווען נאך זיין א מאל א רב.

— הלואי! — האט מלכה פון איהר זייט צוגעווואונשען — אם קאסט נענוג בלוט און שרעק... א קליינינקייט, אונטער איין דאך מיט א גוי, מיט א ביקס... דאס לעבען איז אמאל ניט ניחא...

— עט... — האט יעקב נעוואלט עפעס זאגען, נאר באלד האט זיך דערהערט א קנאל.

— וואס איז דאס? וועה איז מיר...

— דאכט זיך אויסנעשאסען... — האט דער מלמד זיך משער געווען.

זיי זיינען אלע אריינגעלאפען אין צווייטען הויז.

אנדרעי איז נעזעסען דעם קאפ פארווארפען און געקרעכצט פאר יסורים. פון דער רעכטער האנט, ביים ארעם, האט גערונען בלוט.

— זיך געשפיעלט מיט דער ביקס... — האט ער ערקלערט מיט א צימערדיגער שטים.

— נאר פארוואונדעט די האנד — האט אנדרעי'איבע נעפריימט.

— דאנקען גאט — האט מלכה פרום געגלאצט די אויגען.

ער וואלט זיך מחיה געווען וועו ער שיסט אויס... אבער מלכה וויסט שוין, אז מיט גוטע ווערטער קען מען איהם אפקיהלען. זי שמייכעלט פרייגדליך און דערמאנט איהם, אז זיין גרישקע איז נאר א וואויילער כלאפעץ, און די פאנענקא איז נאר־נאר א קראסאוויצע און אזא'ן איידעלע, אז עס איז א פארגעניגען. זי האט זיי געזעהן היינט פריהמארגען קומענדיג פון קלויסטער...

דעמאלט בארוהיגט זיך אביסעל אנדרעי. ער וויל שוין ניט שיסען... נאר אזוי זיך, חוזק מאכען...

— אז איך וויל, מלכה־טויב, שיס איך דיך!

מלכה'ן פאלט איין דאס בלוט. אויסערליך אבער בלייבט זי רוהיג און לאכט:

— שיסען? אלמאי וועסטו דאס טאן? א מענש א געלע־רענטער... אן ערעלמאן...

— יא, דאס איז אמת... — איז זיך מורה אנדרעי — א נעלערענטער בין איך און שטאם פון די שהנסטע עדעלייט... אבער, צו אלדי טייוועל, עס ציהט צו שיסען... איך וועל מאר־גען נעהן אין וואלד, אפשר וועל איך א קוראפאטקע טרעפען...

אזוי זיינען נענאנגען יאהרען. יעקב האט שוין נעצעהלט זיין פארמעגען פיער קינדער, אין הויז איז שוין נעווען א מלמר פאר זיי, וועלכער חאט מיט זיי נעלערענט תורה און אביסעלע וועלט־זאכען. דער מלמר אליין איז נעווען אן עלטערער איד, וואס האט נעהאט עפים צרות פון א ווייב, און דערפאר איז ער נעווען נוטה צו חקירה. יעקב האט ליעב נעהאט אמאל, אין די לאנגע ווינטער־אוועגדען, צו שמועסען מיט איהם.

— איז, חייסט עס, וואוינט איהר שוין דא יאהרען, ר' יעקב, און נאר נישט...

— נאר נישט קען מען ניט זאגען... בשכנות מיט א גוי... און דער גוי האט א ביקס... ער האט שוין וויפיעל מאל נעווואלט שיסען... נאר א דאנק מיין קענען זיך אומנעהן מיט איהם רא־

— איך נוץ זי זעלטען... סיין ננבים זיינען דאָ ניטאָ... מיט די שכנים לעב איך גוט...

— הענג אויף! — האָט זיך יעקב ווי נעבעטען.

— אָ, דאַרפסט קיין מורא ניט האָבען! דו זיי נאָר אן עהרליכער מענש, צאָהל ריכטיג די ראָטע און... חי־חי־חי... איך וועל דיך ניט שיסען.

ער האָט נוטמוטיג געלאָכט און אויפגעהאָנגען צוריק די ביקס אויף דער וואַנט.

וואַר רעדט מלכה אליין, האָט פאַר דער ביקס נעציטערט ווי פאַר'ן טויט. און צו וואָס דאַרף זי נאָר וואוינען מיט אַ גוי בשכנות... וועניג פרנסות איז דאָ אויף דער וועלט?... אָבער יעקב האָט איהר ערקלערט, אַז עס איז טאקי דאָ וועניג, און די מיהל געהט זעהר גוט און מיט דער צייט, גלויבט ער, אַז ער וועט מאכען גאָר גוטע נעשעפטען. אי, די ביקס? — איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען... אליין שיסט עס ניט און אנדרעי איז ניט אבי־וועד אַ גוי... אַ געלערענטער, און אַ יעוואָנגעליום לינט ביי איהם שטענדיג אויפ'ן טיש, און די קינדער זיינע געהען אין שקאָלע און פיהרען זיך אויף נאָר פיין...

צייטענווייז אָבער פלעגט אנדרעי זיך אָנ'שכור'ן. דעמאָלט איז טאקי נעווען שלעכט. ער אליין איז ניט אזוי נעפעהרליך, אָבער זיין ביקס... און נראָר דעמאָלט לאָדט ער איין יעקב'ן מיט מלכה'ן צו זיך אין הויז, און אויב זיי לאָזען זיך בעטען, קומט ער אליין אריין מיט דער ביקס אויף דער פלייצע...

יעקב און איבערהויפט מלכה שמייכלען צו איהם מיט אלערליי לייטזעלינקייטען. און כאָטש טרינקען איז פאַר איהם שוין נעפעהרליך, אָבער דאָך שטעלען זיי אַוועק די פלאַש בראַנפען, וואָס ביי זיי נעפינט זיך שטענדיג צוליעב פרנסה, און מען איז איהם מכבד...

אנדרעי'ס אויגען ברענען דעמאָלט ווי ביי א חיה... די פינגער ציטערען אין קאָנוואולסיע... מען זעהט באשיינפערליך, אז

אליין, אנדערע, וואָס האָט פּאַרמאָגט, אויסער דער מיהל, אויך פּיעל פּעלדער און א שטיק וואלד. אָפּגעטיילט האָט יעקב'ן פון זיין גוי בלויז א קאלטע פּירד־הויז, וואו עס איז נעשטאַנען פּאַר־שיערענע בעל־הביתישקייטען פון ביידע צדדים.

נאַטירלידְ, דאָס וואסער און אנדערע כלים, וואָס מען נוצט צום עסען און צום טרינקען, האָט יעקב נעהאלטען אין שמוב ביי זיך. אין דער שותפות'ער פּירהויז איז נאָר געלעגען זיין האלץ און אנדערע בעל־הבית'ישקייטען, וואָס קענען ניט טריף ווערן...

אנדערע אליין איז נעווען, פון אויבען־אויף, ניט קיין שלעכ־טער. רעדען האָט ער נערעדט זעהר פּריינדליך, אביסעלע שוין צו פּריינדליך. שטענדיג צוגעשמייכעלט... „טאָק, טאָק, נאָס־פּאָדין יאקאב...", „טאָק, טאָק, מילאיא מאלקא..." דערצו איז ער נעווען אביסעל נעלערנט, האָט אליין געהערט צו דער קאסטע פון דוואָריאנעס. אין זיין הויז האָט זיך געפונען א שטיקעל ביב־ליאָטעק און דער יעוואנגעליום אין צווייערליי פּאַרמאָטען: אין קליינער און א גרויסער. יעקב האָט זיך משער נעווען, אז טיט אזא גוי איז ניטא קיין סכנה צו וואוינען צוזאמען.

נאָר וואָס דען?

הינטער'ן ביכער־שראנק, אויף דער וואנט, איז געהאנגען עפּים א לאנגע זאך. איין זייט — דאָס הענטעל פון ברוינעם האלץ, די צווייטע זייט, אין דער הויך — פון שמאל. און געהאט האָט עס אזא רונדע פינסטערע עפענונג. לויט אלע סימנים — א ביקס. נעהאנגען איז די דאָזיגע שוידערליכע זאך אויף א רונקעלען דיסען טשוואָק און האָט נעקוקט אויף יעקב'ן מיט איהר איינציגען שווער־צען אויג, ווי וואָרנענדיג און דראָהענדיג.

אנדרעי האָט באמערקט ווי יעקב קוקט אויף דעם מיט שרעק. ער האָט נעפיהלט פּאַר זיין פּליכט איהם צו פּאַרשטעלען:

— דו קוקסט אויף דעם... דאָס איז א ביקס... שטענדיג אָנגעלאָדען...

ער האָט זי פּאַרזיכטיג אראָפּגענומען, און האלטענדיג זי אין דער האנד, האָט ער בארוהיגט:

דער נוי מיט דער ביקס

נאָכדעם ווי יעקב איז אַרײַן פון קעסט, וואָס ער האָט נע־
נעמען צווויי יאָהר ביי זיין פרוי׳ס עלטערן, האָט ער אָנגעהויבען
זוכען נעשעפט. אין שטעדטל גופא איז געווען „טויט". דערצו,
אַליין נעבוירען אין א דאָרף, האָט איהם נעצויגען צום דאָרף.
דערפאר האָט ער געזוכט עפּעס א מיהל, א פּאָסט, א קרעטשמע
און דאָס־נלייכען דאָרפינע באשעפטיגונגען.

צום נלויק האָט זיך נעמאַכט א מיהל. די מיהל האָט זיך נע־
פונען אין נאָנצען א פיער־פינף וויאָרסט פון שטעדטל. די אַרענדא,
וואָס מען האָט נעדאַרפט צאָהלען פאַר איהר, איז געווען דוקא ניט
טייער. ארום און ארום זיינען געווען צעשפּרייט פיעל דערפער
אין נאָהענטער שכנות. די גוים פון די דאָזיגע דערפער האָבען
אפילו נע׳שמ׳ט פאַר אָרימע, אָבער דאָס איז דוקא געווען די
מעלה. וואָס דען? א רייכער פויער וועט ברענגען אביסעלע
קאָרן צעמאָלען? זיי פּאַרקויפען עס די תבואה־הענדלער. בלויז
די אָרימע ברענגען אַליין דאָס ביסעלע קאָרן אָפּצעמאָלען.

און יעקב האָט זיך נלייך אריבערנעצויגען אין דאָרף אריין
מיט זיין ווייב, מלכה, מיט זיין איין־יעהריגע קינד — א אינגעלע.

דאָס הויז, וואו ער האָט נעהאַט די דירה, איז באשמאַנען
פון צווויי מיילען: פון פאַרענט האָט נעוואוינט דער בעל־הגוף

און אפּוענענדיג זיך פרייגדליך מיט מיר האָט ער זיך געלאָזט צו דער טיר מים לאַנגזאַמע אָבער זיכערע טריט...

שטעהענדיג שוין אויף יענער זייט טיר האָט ער זיך צו מיר אומגעקעהרט מיט'ן פּנים און האָט מאַדנע געשמייכעלט...

דאָס איז נעווען א שמייכעל, פון וועלכען עס איז מיר גע־ווארען קאַלט אין אלע גליעדער. א שמייכעל, וועלכעס האָט מיר געברענט א נרוס פון יענער וועלט...

אדרעס... איך וועל אייך עפּים דורך א בריוף אַנפּרעגען, איך וועל שוין נעפּינען אַן ענין... איהר זאָלט מיר אַבער ענטפּערען באריכות... אייך קאָסט דאָך דאָס קיין נעלד ניט...

— איך בין דאָך אַבער צוויי מאָל איננער פּאַר אייך — לאָך איך און די האָר שטעלען זיך מיר קאָפּויר: מיר דאַכט, אז דער איד ווארט שוין אויף מיין טויט...

— איננער, עלטער, — ענטפּערט מיין באזוכער רוהיג...— וואָס מיינט איהר, איך בין טאקי אויסען חלילה איהר זאָלט שוין שטאַרבען... איך האָב דוקא אידישע שרייבער ליעב. ניט מעהר ס'איז גוט צו האָבען עפּים לזכרון... ניט מיר אייער אדרעס... איך וויל זיך מיט אייך דורכשרייבען...

— מיין בריוף וועט ביי אייך קיינער נישט קויפען...— פּרואוו איך זיך וויצלען.

— כי־כי־כי! — האָט זיך צעלאַכט מיין באזוכער און אין די אויגען האָט זיך אַנגעצונדען א פייערל — הלואי פּארמעג איך דאָס איצט, וואָס אייערער א בריוף וועט אם ירצה השם ווערטה זיין... גיט מיר אייער אדרעס... אָט האָט איהר מיין ביכעלע. אָט דאָ זיין מוחל שרייבט אריין... ביי מיר נעהען זיי אלע נאַכ'ן אלף־בית... אָט דאָ זייט מוחל...

א ברירה האָב איך נעהאַט! איך האָב מיט א פּאַרקלעמט האַרץ נענומען די פּערער אין האַנד און אריינגעשריבען מיין אדרעס אין זיין ביכעלע...

איך האָב אויפּגעהויבען די אויגען און אַנגעקוקט מיין באזוכער. זיין פּנים האָט נעשטראַהלט פּאר גליק, נאָר אין די אויגען האָט נעבליצט א מאַדנער פייערל...

ער האָט בנעימות געבלאָזען אויף דאָס נעשריבענע, עס זאָל זיך ניכער אָפּטריקענען, האָט דאָס ביכעלע אריינגעלענט אין טאַש אריין און האָט מיט זיכערהייט נערעדט:

— איך האָף, אז איהר וועט מיר זיכער ענטפּערען, ווי ענטפּערען מיר אלע...

איך זעה, אז ער בלייבט ניט צופריעדען און ענרליך מור־מעלט ער ווי מיט א זיפץ:

— נאָך נאָר א יונגער מאן!

—אָבער אייערס א בריוועלע צו מיר, — בעט ער זיך, — וואָלט איך געוואָלט האָבען...

איך קוק איהם אן פאר'חדוש'ט, און ער רעדט ווייטער:

— איך האָב איך שוין לאַנג געוואָלט שרייבען, נאָר איך האָב ניט געוואוסט אייער אדרעס... איהר דארפט וויסען, אז איך האָב בריעף פון כמה אידישע שרייבער. איך האָב שוין פון עטליכע בריעף פיין געלד פארדיענט... פאר א בריעף פון יהודא ליב נאָרדאָן האָב איך באקומען פון די ארויסגעבער 20 קרוין...

— יהודא ליב נאָרדאָן איז דאָך שוין געשטאָרבען! — רופ איך מיך אָפּ דערשראָקען...

— אָט דאָס איז דאָך טאקי... — קוועלט אָן מיין באזור כער — נאָכ'ן טויט זאמלט מען די בריעף. דעמאָלט שיק איך עס צו און בעט דערפאר געלד...

איך האָב א שוידער געטאָן, אָבער דער באזוכער מיינער האָט ווייטער רוהיג נערעדט:

— מיט נאָלדפאדענ'ען האָב איך זיך אויך דורכגעשריבען. פאר זיינעם א בריעף האָב איך באקומען בלויז צהן קרוין... דער־פאר האָב איך באקומען פאר א בריעף פון דר. הערצל נאָנצע פערציג קרוין, און איך האָב איהם פארנארט! — וועלטה נעווען א הונדערט קרוין! איך האָב איהם נעפרעגט וועגען א וויכ־טיגען ענין... דער בריעף האָט געהאט שטארקע דרייסיג שורות... איצט האָב איך בריעף פון מאקס נאָרדוי, פון שלום־עליכם, פון פרץ'ען און פון נאָך און נאָך... יא, מחשבות'ן, איך בעט אייך ווי אלט איז — ? (ער האָט אָנגערופען א נאָמען —)... אין איין ענציקלאָפעדיע שטעהט ער געבוירען אין דעם און דעם יאָהר און אין א צווייטער — אין אן אנדער יאָהר, איך קען ניט דער־נעהן קיין טאָלק... מילא בכן, זייט אזוי גוט און גיט מיר אייער

הויפטקויט, וואָס האָט מיך געשראָקען, ארויסגעזויט כון זיינע צוויי גראָבע ליפּען.

— אפשר א שרייבער? — האָב איך נעפּרואווט ערשטענס טרעפּען און צווייטענס האָט מיר זיין מלאך־המות'דיגע געזיכט דערמאָנט אָן א געוויסען אידישען הומאָריסט...

— כמעט! — האָט ער נעענטפערט מיט א שמייכעלע, וואָס האָט מיר געשטאָכען אין דער זיבעטער ריפּ.

— וואָס הייסט עס כמעט?...

— עס הייסט, — איז זיין שמייכעל נאָך פאַרדעכטיגער געוואָרען — איך אליין גיב זיך ניט אָפּ מיט שרייבען; דאָס איז ניט מיין פאַך...

— זיינט איהר אפשר אָן ארויסגעבער? — פּרואוו איך טרעפּען, ווייל זיין שרעקליך פּנים האָט אויך מיך דערמאָנט אָן א אידישען פּאַרלענגער...

— דאָס אודאי ניט... — שמייכעלט ער נאָך שפּיציגער.— אָבער איך האָב צו טאָן מיט שרייבער... ס'הייסט, איך באַקום פון זיי בריוף...

— אזוי... — בארוהיג איך מיך שוין — ס'הייסט איהר שרייבט זיך דורך מיט שרייבער... און פון וואַנען לעבט איהר?...

— פּרעג איך וויעדער ניט אָהן שרעק...

— טאַקי דערפון גופּא... פון די בריוף...

איך קוק איהם אָן ערשטוינט:

— וואָס האָט איהר דערפון?

— קיין סך ניט — ענטפערט ער און קוקט מיך אָן מיט פּאַרשענדע בליקען און באדויערט ערנסט:

— איהר האָט שוין גראָהע האָר...

— יא, מען וועלט אלט... — וועל איך טרויעריג...

— ווי אלט זיינט איהר דען?

איך זאָג איהם מיינע יאָהרען.

גליקליך מיט מיין גרויסען ערפאלג, האָב איך ניט געקענט איינשלאָפען. איך האָב מיך געוואָרפען פון איין זייט אויפ'ן צווייטען און פאר די אויגען האָט מיר געשוועבט דאָס קלוגע נעזיכט פון פּאַרזיצענדען. אין די אויערען האָבען געקלונגען די שבחים פון די טאָגס־האלטער און אין מויל האָב איך נאָך אלץ געפיהלט דעם טעם פון די מאלץ־ביער!

עס איז דאָך גוט צו זיין א שרייבער. ענדליך ווערט מען דאָך באלוינט.

און ענדליך בין איך אויך איינגעשלאָפען און נעזעהן הערליכע חלומות...

אָבער אין רעכטען מיטען פון א חלום האָט מיך א קלאפען אין טיר אויפגעוועקט.

עס איז שוין טאקי נעווען שפעט. און איך האָב מיך פאר מיין באוכער ענטשולדיגט, וואָס איך ערלויב מיר אזוי שפעט צו שלאָפען. איך האָב איהם פארזיכערט, אז אין דער היים ביי מיר שטעה איך אויף א סך פריהער און זעץ מיך נלייך פאר מיין ארבייטס־טיש...

דער באוכער האָט מיר ענטשולדיגט און האָט בלויז באמערקט, אז א אידישער שרייבער דארף ארבייטען מעהר ווי א גוי־אישער, ווייל דאָס אידישע פּאָלק...

אָבער וואָס ער האָט אויסגעדרוננען ווייטער האָב איך שוין ניט געהערט, ווייל אָנקוקענדיג דעם באוכער'ס נעזיכט האָט ער מיך איבערראשט.

ער האָט אויסנעזעהן ווי א קברות־מאן אין די רייכערע אידישע קהלות... זיינע אויגען האָבען נעגלאנצט מיט א טויטען נלאנץ און זיין פנים האָט נעהאט אן ערד־קאליר.

— מיט וועמען האָב איך די עהרע צו שפרעכען? — האָב איך מיך אין מיטען דערמאנט איהם צו פרעגען און האָב אויף איהם נעקוקט ניט אָהן שרעק.

— איך וועל אייך שוין דערצעהלען! — האָט ער מיט א

דער בריף-זאמלער

(דערצעהלט פון א שריפטשטעלער)

פאסירט האָט מיר די דאָזיגע מעשה אין א שטאָדט אין גאליציען.

דאָס איז געווען אויף מאָרגען נאָכ'ן „אָוועגד" אין דעם גרעסטען זאל, וואָס די שטאָדט האָט פאָרמאָגט.

עס זיינען אין איהם אַריין ביז צוויי הונדערט מענשען, אויסער די קרעפטע וואָס האָבען מיר אַרויסגעהאָלפען.

איך האָב פאָרגעלעזען בילדער פון דער אָרימקייט אין ליטא און דאָס פובליקום האָט געפאָטשט בראַוואָ. ס'האָט בייַ זיי געהייסען: פונקט ווי בייַ אונז!

איך בין געווען אויפ'ן זיבעטען היטעל. איך האָב דערפון געדרונגען, אז אידען זיינען א י י ן נאציאָן און פארשטעהען זיך זעהר גוט, וועז מען דערצעהלט זיי פון אָרימקייט!

נאָכדעם איז געגעבען געוואָרען א באנקעט לכבוד מיר. קיין שטארקע נעטראנקען זיינען ניט געווען.

מיר האָט מען מכבד געווען מיט א גלאָז מאָלדביער.

אָבער די רעדעס זיינען געווען געגוג שטארק! נאָכ'ן באנקעט בין איך גענאנגען צו מיין „האָטעל" און זיך געוואָקעלט אויף די פים! די רעדעס האָבען מיך ווי פאר'שכור'ס... די רעדעס זיינען געווען עכטע אלקאָהאָל!...

מאנטעל, און פארוואס זאל מען אין א שלאפראק ניט טארען נעהן אין שוהל דאווענען און טאקי צום גביר מיט א ווייזיט? ...

שפעטער האט ער די דאזיגע אידעע אנטוויקעלט פאר'ן ווייב, אביסעל פארזיכטיג, אבער נענוג דרייסט...

— פארשטעהסט... זעלדע... פארשטעהסט... איך האב שוין נאר ניט וואס אנצוטאן...

— טאקי שלעכט... — האט זעלדע נעברעכען די הענד.

— נו... נו... וואס־זשע ברעכסטו די הענד... אט דער שלאפראק איז נאך נאנץ ניי, גאנץ שעהן און ער פאסט מיר...

— יא... פאר'ן שטוב איז ער טאקי נוט...

— און פארוואס ניט אמאל אין נאס?...

זעלדע האט זיך דערשראקען:

— אהרן־לייזער? ... וואס מאכסטו שפאס...

— שפאס! — האט אהרן־לייזער מארנע געשמייכעלט...— וואס איז דא פאר א שפאס... אז מען ווייל איז א שלאפראק אזא בנד, ווי א פעלץ, ווי א מאנטעל...

זייט דעמאלט האט איהם זעלדע נענומען נאכקוקען. אבער זי האט נארנישט באמערקט... ניין, איהר האט זיך נעדאכט...

אבער איינמאל, ווען זי איז ארויס פון שטוב און איז אין א וויילע צוריק נעקומען, האט זי אהרן־לייזער'ן ניט נעטראפען. איהר הארץ האט איהר עפים פארנעזאגט ניט קיין גוטעס...

זי איז מיט א קלאפענדינען האנצען ארויסנעלאפען איהם זוכען.

נעפונען האט זי איהם אויפ'ן מארק נעבען גביר'ס הויז. ער איז געשטאנען אין פארנאלטעלטען שלאפראק מיט דער יארמולקע אויפ'ן קאפ, אויסגעצוינען ווי א סטרונע, און ארום איהם א מחנה פון מאנסביל, ווייבער און קינדער...

משונע נעווארען!...

נעהויבען צו טראָגען דעם שלאָפראָק א פּאָר שעה לענגער, ביז א זייגער צוועלף. און אזוי ווי דער זיינער אין הויז איז שוין אויך נעשטאַנען יאהרען און קיין זוניגע טעג זיינען אמאָל ניט נעווען און אהרן־לייזער האָט די צייט ריכטיג ניט געוואוסט, פלענט פּאַסירען, אז ער פלענט אָפּטראָגען דעם שלאָפראָק ביז א זיינער איינס מיטאָג...

אמאָל פלענט ער זיך מתיר מאכען און ארויסגעהן אין שלאָפּראָק אויך אויפ'ן הויף... ער האָט זיך געוואָלט ווייזען פּאָר דער וועלט אין זיין אמאָליגען גלאַנץ... זאָל די וועלט זעהן און דערמאָנען זיך, אז עס זיינען אמאָל נעווען גוטע צייטען. א שכן פלענט צוגעהן און זאָגען א בריטען גוט־מאָרגען. א צווייטער פלענט א טאַפּ טאָן די סחורה, און א דריטער האָט איהם געשאָצט אין א גרויסער סומע...

און אהרן־לייזער האָט געזעהן באשיינפערליך, אז דער שלאָפּראָק האלט איהם אויף, שטעלט איהם אויף די פיס. אין שלאָפּראָק, שטעהענדיג אויפ'ן הויף, האָט ער אמאָל שוין געכאפט ביי א שכן א נמילת חסד... דער שכן ניט געהאט קיין מוט איהם אָפּצוזאָגען... אהרן־לייזער האָט עס נעזעהן באשיינפערליך... ער איז זיכער, אז ווען ער קען נעהן אין גאס אין שלאָפּראָק און לאָזט זיך אזוי אוועק צום גביר, וואָלט איהם יענער נאָר אנדערש אויפגענומען, נאָר אנדערש נערעדט מיט איהם. א שאָד, א גרויסע שאָד, וואס אין א שלאָפראָק קען מען בלויז ארומשפּאַצירען אין שטוב און העכסטענס אוועקשטעלען זיך אויפ'ן הויף... וועו אין שלאָפראָק וואָלט מען געקענט ארומשפּאַצירען אין גאס וואָלט ער אויפגעטאָן גרויסע זאכען...

און וואָס טיעפער אהרן־לייזער האָט זיך אריינגעטראכט אין דעם דאָזיגען ענין, האָט ער אלץ מעהר באגריפען, ווי ווייט דער שלאָפראָק קען איהם ראטעווען. ביז וואָנען ער איז געקומען צו דער אידעע, אז די וועלט איז בכלל אומגערעכט צו א שלאָפראָק, מען באהאנדלט איהם ניט נאָך זיין גרויסען וועדטה...

— א שלאָפראָק איז פונקט אזא ביזל ווי א פוטער, ווי א

די אלע איבערבלייבנסן פון די בעסערע יאהרען זיינען בים־לעבוויין פארשוואונדען געוואָרען. דער זילבערנער קידוש־בעכער איז פארזעצט נעוואָרען און דער קוויטעל איז פארלאָרען נע־גאַנגען... דער שוואַרצער ראָק איז אזוי אויסגעריבען און ער־מערוויין צעהאקט געוואָרען, אז אַנטאָן איהם האָט ער ניט גע־קענט אפילו אין מיטען וואַך, און מען האָט פון דעם דאָזיגען ראָק איבערגענעהט האלבע מייסקעלעך פאר'ן אינגסטען אינגעל... דאָס פוטערל האָט זיך קיינמאָל ניט צעריסען, עס איז בשום צעגאַנגען און מען האָט פון איהם קיין שום תכלית ניט נעקענט מאַכען, ניט קוקענדיג וואָס זעלדע, אהרן־לייזער'ס ווייב האָט נעהאָט א גאוו'ישען קאָפ אין הלכות איבערנעהען און איבערניצעווען אלטע קלייַדער...

דער איינציגער בנד, וואָס האָט זיך נעהאלטען פעסט און האָט זיך אפילו ניט אויסגעריבען אין די ארבעל, איז נעווען דער שלאָפראָק...

אהרן־לייזער האָט זיך פון אויפקומען, רייך ווערען, לאַנג מיאש נעווען... ער האָט שוין לאַנג פארלאָרען די אמונה אין גליקען... אָבער ווען ער האָט אַנגעטאָן דעם שלאָפראָק, האָט אַנגעהויבען קלאָפען אן אדער פון האָפנונג.

דער שלאָפראָק איז נעווען לאַנג און בריים, בריים ווי נעווען, ווייל אהרן־לייזער איז פאר די לעצטע יאהרען פון אַרים־קייט שטאַרק איינגעדאַרט געוואָרען. דער שלאָפראָק האָט איהם ארומגעוויקעלט דריי מאל... און א דאנק די לענג האָט איהם דער שלאָפראָק פארדעקט פון קאָפ ביז די פיאטעס... אזוי, אז טראַנענדיג דעם שלאָפראָק פלענט אהרן־לייזער אויסזעהן ווי א רייך־נעקלייַדעטער מענש. צום גליק האָט זיך די סאַמעטענע יארמולקע אויך נעהאלטען לייטיש און איז ניט אָפנעריבען נע־וואָרען, און טראַגענדיג דעם שלאָפראָק פלענט שוין אהרן־לייזער אויך אַנטאָן, ניט די אלטע היטעל, נאר טאקי די סאַמעטענע יארמולקע...

אנשטאט דער אמאָלינער שעה אין דער פריה האָט ער אַנ־

דער שלאָפראָק

עס איז נעווען אַן אמת'ער נביר'שער שלאָפראָק. נעקויפט האָט אים אהרן־לייזער וועג ער איז נאָר ווּאָס אַראָפּ פון קעסט און האָט נעהאַט דעם גרויסען נדן נאָך אין נאַנצען. דער שלאָפּ־ראָק האָט אים זעהר געפּאַסט. אין שלאָפראָק האָט ער אויסגע־זעהן פּאַרנעהמער און רייכער... אין יענער ציים האָט ער פּאַר־מעגט צווישען זיינע מלבושים א שווארצען ראָק, א גוטען פּו־מערל אויף ווינטער, אָבער קיין בגד האָט אהרן־לייזער'ן אזוי ניט געפּאַסט צום פּנים און צו דער פיגור, ווי דער שלאָפראָק.

טראָגען פלעגט ער איהם אין שטוב אלע אין דער פריה א שעה פאר'ן דאוונען. אמאל פארגארטלט און אמאל אָפּגענאר־מעלט. עס האָט זיך געוועגרט אָן דער שטימונג. זיינען די נע־שפּטען גוט נעגאַנגען, פלעגט ער ליעב האָבען צו טראָגען איהם אָפּגענארטלט און האלטענדיג די הענד אין די טאשען פלעגט ער אומגעהן איבער'ן שטוב און פּאָבען מיט די צוויי פּאָלעס און אָנמאכען א ווינד. אויב דאָס געשעפּט איז ניט אזוי גוט ge־גאַנגען, פלעגט ער איהם פּארגארטלען און די הענד באהאלטען אין די ארבעל, ווי ער וואלט זיך נעשיצט פון קעלט...

עס זיינען צעהנדליג יאהרען אוועק. אהרן־לייזער האָט שוין פּארגעסען, אז ער האָט אמאל נדן גהאַט... ער האָט זיך שוין לאַנג נערעכענט צווישען די געפּאַלענע בעלי־בתים פון גאס.

אין א וואָך שפּעטער איז שוין אין שטוב וויערער נימאָ קיין גראָשען מזומן, אָבער מען נעדענקט, אז ערב־פּסח, ווען דאָס נעלד האָט זיך נעשאָטען, איז איין מטבע אראָפּנעפּאלען און מען האָט זי ניט אויפּגעהויבען... די דאָזיגע מטבע איז דער באהאלטענער אוצר פון שטוב... עטליכע טעג נאָכאנאנד זוכט מען זי אין מען גלויבט נאָך אין איהר עקזעסטענץ, ביז וואנען די האָפּנונג צו נעפינען זי ווערט קלענער, קלענער, ברענט אויס ווי א ליכטל און פארלעשט זיך.

דעמאָלט נעהמט זיך זעלינ וויעדער צו זיין אלטען פּלאן: אויפּרייסען א ברעט פון דער פּארלאָנע...

אָבער דאָס טוט ער קיינמאָל ניט... דערצו פעהלט איהם שוין די נויטיגע ענערגיע און דער שטארקער גלויבען...

אָבער ער גלויבט, אז אונטער דער פּאָרלאָנע לינט אן אוצר...

— זעהסט, חיה, א נייער סאָרט רובעל... מיר דאכט, אז מאקי האי־יאָהר געמאכט...

— איז וואָס איז דער חילוק? — וויל חיה ניט נתפעל ווערען...

— עס איז שוין א חילוק — דינגט זיך ועליג — א נייע איז זיכער ניט קיין פאלשע; צוויישען די עלטערע זיינען דאָ א סך נאכגעמאכטע... מען דארף זיין א מבין אויף פאפיער־געלד...

— און מיר — קלאָגט זיך חיה מיט אנעווייסען שטאָלץ — האָט מען, דאכט זיך, אריינגערוקט א פאלשען גילדען... זעת, ניב א קוק... ער טויג?...

ווערט זעליג נייגעריג און נעהמט די זילבערנע מטבע, בייסט זי פריהער מיט די צייהן, נאָכדעם וואַרפט ער זי אויף דר'ערד, בויגט זיך צו און הערט זיך צו צו איהר קלונג, און ענדליך זאָגט ער ארוים, ווי אן עקספערט:

— א גוטער גילדען... הלואי האָב איך טויזענד אזעלכע...

באלד אָבער כאפט ער זיך, אז ווערליג זיין ערב־פסח'דינען מעמד, איז טויזענד גילדען ניט קיין סך, און ער פארריכט זיך...

— וואָס איז טויזענד גילדען?... אין נאנצען ק"ן רובעל... אויך מיר געלד!...

און אז היח טראָגט איהם צו נאָך א מטבע, א גריווניע, פרעגען, צי עס איז א גוטע, מאכט ער וויערער כשר און ער וינשט זיך שוין בריייטער:

— הלואי פארמעג איז אזעלכע צעהן זעק!

נאָך פסח, בלייבען נאָך עטליכע קיילעכדיגע מטבעות, קר־פערנע און א צווייי זילבערנע... צעהלען זיי איז פארשפאָרט, מען וויים ריכטיג: ארום־און־ארום איז דאָס א זיבעציג קאָפיקעס. זעליג רעכענט שוין צו פארקוועטשען א גריווניע אויף טאבאק, און חיה חשבונ'ט זיך, צי וועט זי האָבען גענוג אויף שבת, זי זאָל ניט דארפען גיהן אין קרעמעל נעהמען אויף באָרג...

ניגער, אבער אלץ א פרייז, וואס באקלאגען זיך קען מען ניט; אויך די טאכטער, די וועלגערין, האט אויסגעמאכט ניט צו פאר־זינדיגען...

דערצו איז נאך דאס יונגע בחור'ל, זעליג'ס יורש, געווען א פאמאטשניק־רעדלער און האט אויך נעמאכט ווינע צוויי גילדען א טאג; נאר דער קליינער איז געווען א שיטערל און האט באקומען, אמת, ניט קיין סך, א נריווניע א טאג; אבער נאך דעם, ווי די ארבייט האט זיך געענדינט, האט די דאזיגע פא־מיליע נעצעהלט איהר קאפיטאל ביז...

עס איז שווער אנצורופען די געגויע סומע, ווייל חיה האט אליין ניט נעוואלט קיינמאל אויסזאגען; זי האט מורא געהאט פאר אן עין־הרע... זעליג, ווייערר, האט נעצעהלט און נעצעהלט און זיך צעטומעלט, ביז ער האט באשלאסען, אז ניט צעהלען איז מזל'דינער...

און אזוי האט יערער מיטגליעד פון זעלינ'ס פאמיליע אויי־מאל אין יאהר פארמאגט צו גרויסע סומען נעלד. ער אליין האט נעהאט אין דער הינטערשטער וועסטען־טאש איינגענעהט א גאנץ צעהן־רובעל'דינע... דאס איבריגע, קלענערע נעלדער, האט ער נעהאלטען אין די הויזען־טאשען. אבער איידער ער האט זיי אריינגעלענט אהין, האט ער די טאשען גוט ארומנעזוהן און האט זיי גוט אויספארריכט.

ביים אויסגעבען א ביסעל פון די פארדיענטע סומען, פלענט זיך יערער וועצען וויערער צעהלען, וויפיעל עס איז געבליבען. צעהלענדיג, פלענט זיך א מטבע ארויסקייקלען, און אלע פלענען זיך לאזען זוכען. טאמער פלענט מען א קלענערע מטבע ניט אזוי שנעל נעפינען, פלעג זעליג א זאג טאן:

— נעגוג צו זוכען... מען וועט עס נעפינען נאך יום־טוב...

און ער פלענט זיך נעהמען צעהלען די פאר פאפיערען — אסיגנאציעס; און אויב איינע איז נעווען א נייענקע, פלענט ער צורופען חיה'ן און זיך ריהמען:

צוזאמענגעדרעהט א דיקערען פאפּיראָס: אויסרויכערען דעם דלות...

דערפאר האָט זיך באוויזען געלד ביי זעליג'ן אין שטוב א פּאָר טעג פאר פּסח... און ניט נאָר נעלד, נאָר טאקע גאָלד... די עשירות האָט זיך געמומען ערב־פּסח דערפון, וואָס זעליג און זיין הויזגעזינד האָבען פון נאָך פורים אָן געארבייט אין א „פּאָר־ריאד" פון מצות־באקען... אויב זעליג איז געווען ניט פון די נעהויבענע שניידער, אז אפילו גוים פלעגען איהם ניט נעטרויען זייערע פעלצלעך, דערפאר איז ער אָבער א „זעצער" געווען א מושלם. די דריי שטערטעלשע פּאָרריאדען האָבען זיך געשלאָגען פאר איהם. ער פלעגט אָבער ארבייטען דאָרטען, וואו דער גביר חיים־מאיר האָט נעבאקט זיינע מצות... די גביר'טע, וועלכע פלעגט אליין זיין אין פּאָדריאָר ביי די מצות באקען, פלעגט טאקי לאָזען איהם א שהנע מטבע...

דאָס ווייב וויערער, חיה, איז געווען באקאנט אלס א קנעטערין. איהרע א „מיירע" איז געווען צו שיקען אויף דער ווייט־מאווקע... ניט שטייף און ניט שוואך, און עס האָט זיך געווען־נערט כמעט אליין... די עלטערע טאָכטער, וויעווער, איז געווען א באקאנטע וועלנערין... וועז זי זאָל ארבייטען פון מצה, פון שטיק הייסט עס, וואָלט זי נעמאנגען אין גאָלד... צום באדויערען האָט מען אין שטעדטעל ניט געווואוסט פון שטיק־ארבייט, און זי פלעגט נעהמען פון טאָג, אָבער בעסער געזאָגט — פון מעת־לעת, וויל אין יענעם פּאָדריאָר האָט מען נעארבייט כמעט פיער און צוואַנציג שטונדען. און די פּאָר שעה, וואָס מען האָט געגעבען אויף שלאָפען, האָט זי געווען־נערט אין חלום... אזוי ארייננעטאָן איז זי געווען אין איהר ארבייט...

די דריי, דער פּאָטער, די מוטער און די טאָכטער, זיינען געווען די הויפּט־פּארדיענער. דער פּאָטער, אלס „זעצער", האָט באקומען גאָר, נאָר א נעהויבענעם נעהאלט: צוהן נילדען א טאָג, אויסער מאכען... חיה, אלס קנעטערין, האָט שוין נעמומען וועי־

— אז איך וועל וויסען, אז איך וועל שטאַרבען!

און מען פלעגט שיקען א קינד. דאָס קינד פלעגט דאָס הערינגעל ברענגען, אָבער אז מען פלעגט דאָס קינד פרעגען, ווי אזוי עס איז צוגעגאַנגען, האָט עס נעענטפערט:

— זי האָט זיך נעקרימט.

האָט שוין חיה'ן פֿאַרברענט: זאָל זי פֿאַרקרימט און פֿאַרלאָמט ווערען... „הען אביסעל"! איך וועל איהר דען אָנזעצען... ינגע איז אָנגעשלאָגען מיט גאָלד... ביי איהר איז דאָך אַן אמת'ער אפטייק. א הערינג, ווי א ברעטעל, רעכענט זי א זעקסער...

אמאָל פלעגט זיך חיה'ן אויסדאַכטען, אז ביי איהר דאַרף זיך ערגעץ וואַלגערען א פיערער... זי נעדענקט, אז עס איז איהר נעבליבען א פיערער... אלע אין שטוב, פון דער דערוואַקסענער מיידעל ביז דעם אינגסטען לייבעל'ן, פלעגען זיך נעהמען צו דער ארבייט זוכען דעם אוצר — דעם פיערער... אייגער האָט נעוכט אין גראַטקע, צווישען די נעפעס; א צוויטער — אויפ'ן קוימען, וואו חיה פלעגט האָבען א נעוואוינהייט אמאָל אוועקצולעגען א מטבע, וואָס עס איז איהר נעבליבען, קומענדיג פון מארק. א דריטער האָט נעזוכט אונטער'ן בעט... זעלינ אליין, וואָס האָט דאָס דאָזיגע פיערערעל נעראַרפט אויף עפּעס זעהר נויטיגעס, האָט נענעבען א פלאַן, אויפצורייסען א ברעט פון דער פאַדלאָגע, וועלכע איז פול מיט שפּאַלטען. זעלינ איז נעווען זיכער, אז וועו מען זאָל עפענען עטליכע ברעטער פון דער פאַדלאָגע, וועט מען דאָרטען נעפינען אן אוצר... פיערערלעך מיט זעקסערלעך מיט צעהנערלעך...

אָבער רייסען ברעטער האָט חיה ניט נעלאָזען... „משוגע, מיינע שונאים!"; און אז זי פלעגט זיך פאַרקנייטשען דעם אזוי אויך פאַרקנייטשטען שטערען, פלעגט זי זיך דאָס רוב דערמאָנען, אז זי האָט פיערער נאָך נעכטען אויסגענעבען...

איז די לעצטע האָפענונג פאַרשוואונדען... און וויערער איז די שטוב געבליבען אהן איין מזמנ'עם נראָשען... און זעלינ האָט

דעם פלענען איהרע אויגען באקומען א גלאנץ און די דאָרע בלייבע באקען פלענען זיך אביסעל צערויטלען, — אָבער אין גאנצען שבור איז זי ניט נעווארען; ווייל, אז זעליג פלענט איהר וועלען דעמאָלט א קוש נעבען, אזוי אויף קאטאָווטע, פלענט זי זיך טאקי ניט לאָזען.

— וואָס מיינסטו, איך בין שוין טאקי שכור? — פלענט זי איהם אָפשטופען.

אויף אנדערע מותרות איז שוין ניט נעווען. זעליג האָט, למשל, ליעב נעהאט א מרחץ אלע וואָך; אָבער צוליעב נעלט־מאנגעל פלענט ער זיך מוזען באנוגענען מיט א מרחץ איינמאָל אין צוויי וואָכען און אמאָל, אין ערגערע צייטען, איינמאָל אין א חודש. ווייל ווי זעליג איז נעווען אָרים, האָט ער דוקא געהאט א בריייטען כאראקטער, האָט ליעב נעהאט צו שטעלען זיך אין באָר בריט: א שטיקעל וויף, א בעזימעל און טאקי דעם „שמיי־סער" לאָזען א זעקסערעל... ארום־און־ארום טרייבט עס אריין אין א נריוניע... און די גריוניע איז אין שטוב זעלטען דאָ און אויב זי איז דאָ, רוקען זיך אונטער בילכערע זאכען; כאָטש, צוריק נערעדט, איז א באָר פאר זעליג'ס „נעבליטען" נעווען א זעהר נויטיגע זאך.

עם זיינען געווען טעג, און אמאָל וואָכען, ווען אין זעליג'ס שטוב פלענט זיך ניט נעפינען קיין איין מטבע. פון פאפיערען־געלד איז שוין אָפנערעדט. דעמאָלט האָט אין שטוב געהערשט א נוואלדיגער טרויער. און זעליג פלענט אין אזוינע עננע צייטען דויכערען און רויכערען... דאָס נויטיגסטע, וואָס מען האָט נע־מוזט האָבען צום לעבען, פלענט חיה ווי עס איז קריגען געבאָרגט אין קרעמיל, וואו זי האָט נעהאט קרעדיט ביז פיער גילדען. פלעגען די פיער גילדען ווערען פול, פלענט זי שוין ניט וועלען נעהמען עפּים נאָך.

— איך קען שוין מעהר ניט...

— נעה נעהם נאָך א הערינגעל! מען וועט דיר ניט אָפ־זאָגען.

דער אוצר

א נאנץ יאָהר איז אין שטוב זעלטען נעווען א מוזמנ'ע מטבע. זעלטן אליין, פון פאַך א שניידער, האָט קוים נעקענט זיך אָפּ־שפּאַרען איין מאָל אין צוויי וואָכען א גריוונע צו קויפען א פּעקעל מאַבאַק פּאַר אכט קאָפּיקעס און פּאַר א פּיערעריל א ביכעלע פּא־פּיראָס־פּאַפּיער. דאָס דאָזיגע פּעקעל טאַבאַק האָט ער נעהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ. נערויכערט האָט ער דאָס געמאַכטע פּאַפּי־רָאסעל ביז'ן סוף, דערפּאַר זיינען זיינע פינגער און ליפּען געווען צעברענט. אויסער זיין שוואַכקייט צו רויכערען האָט ער נעהאַט, אמת, א קלענערע שוואַכקייט צו ביסעל בראַנפּען אויף שבת. דאָס קלענסטע פּלעשעלע, וואָס מען האָט נעקענט קריגען אין „מאַנאָ־פּאָלקע", האָט נעקאָסט פינף קאָפּיקעס מיט א האַלב. וועז מען ברענגט צוריק דאָס לעדיגע פּלעשעלע, דאַרף מען האָבען נאָר 4 קאָ־פּיקעס. אָבער דאָס רוב פּלעגט דאָס פּלעשעלע פון פּאַריגען מאָל פּאַרלאָרען געהן, און זעליג פּלענט מוזען האָבען טאַקי די נאַנצע סומע — פינף מיט א האַלב קאָפּיקעס. אזוינס האָט ער שוין ניט אלע וואָך נעקענט באַווייזען. דערצו האָט חיה, דאָס ווייב, נע־שטערט. חיה, פון דער נאַטור ניט קיין שלעכטע, האָט זיך אָבער אויף די ביסעל בראַנפּען שטאַרק נעבייזערט:

— עס איז אן עבירה! — האָט זי נע'מוסר'ט — אָהן בראַנ־פּען קען מען זיך אויך באַגעהן.

כאָטש, אז ער פּלענט שוין יאָ קויפּען, פּלענט זי אויך ליעב האָבען איינצוטונקען א שטיקעל חלה אין דעם קעלישעק און נאָכ־

טעאטער־באזוכער. זי האָט געשפּיעלט טראַגישע ראָלען, און דער קאָמיקער האָט איהר הינטער די קוליסען זעהר אָפט דערמאָנט:

— נעדענקסט איהר, פּעני, וואָס איך האָב אייך אמאָל גע־זאָגט אין די מעבלירטע צימערען?

וואָס אנבאטרעפט דעם אנטרעפרענידאר, האָט ער געהאַלטען, אז אזא שוישפּיעלערין ווי פּעני איז ניטאָ אפילו ביי די גוים. ער וואָלט נאָר געקאָנט איהר צאָהלען ווי יענע. אָבער ער האָפּט, אז מיט דער צייט וועט ער זעהן, אז זי זאָל נעהמען דעם העכסטען נעהאַלט.

אויך די איבריגע אקטיאָרען האָבען פּעני'ן אָנגעהויבען שעצען. זי האָט פון זיך אינגאנצען אראָפּגעוואָרפען דאָס קליינשטעדטעל־דיגע צניעות, און איז געוואָרען אן אמת'ע אקטריסע, מיט וועלכע מען דארף זיך ניט שעהמען פאר לייטען...

מעהר פון אַלע אָבער האָט געשטאַלצירט מיט איהר דער קרי־טיקער. זיצענדיג מיט זיין פּרוי, וועלכע איז שוין נעקומען פון אויסלאנד, אין טעאטער, האָט ער, וועז יענע האָט זיך ענטציקט פון פּעני'ס שפּיעלען, מיט גרויס שטאָלץ אויסגערופען:

— ווייסט, מיין לעבען, וועמען זי האָט צו פּארדאנקען איהר שפּיעלען? טאקע מיר, איך האָב זי געמאכט פאר אן אקטריסע... און ער האָט דערביי צוויידייטיג געשמייכעלט.

נד האָט זיך אָוועקגעזעצט נעבען איהר, און האָט איהר גע־גלעט איהרע לאַנגע דופּטענדע האָר.

— מעג איך אייך אַ קוש טאָן, ליעבע פעני? איך מיין ניט אייך, נאָר די קינסטלערין אין אייך.

זי איז פון זיינע ווערטער ווי באַרוישט געוואָרען. אנשטאט אָן ענטפער, האָט זי איהם אויסגעצויגען איהרע שמאַכטענדע הענט...

— מיין טייערע, מיין טייערע! — האָט ער געררופען. — איך האָב אייך... איך האָב דיך ליעב... ליעב...

און מעהר האָט זי שוין גאָרנישט געהערט — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אויפ'ן צווייטער אבענד איז זי געפאָהרען מיט איהם צוזאַמען בין טעאַטער אַ פרעהליכע און אַ גליקליכע צו איהם אַהיים. זי האָט באַטראַכט די בילדער אויף די ווענט און אָהט זיך ענדליך אָפּגע־שטעלט ביי איין פאָטאָגראַפיש בילדעל, וועלכע האָט צוגעצויגען איהר אויפמערקזאמקייט.

זי האָט איהם געפרעגט:

— ווער איז די פרוי?...

— די פרוי... — האָט דער קריטיקער געענטפערט מיט אַ שמייכעל, — דאָס איז מיין ווייב. זי איז אין אויסלאַנד...

פייגע האָט אויף איהם אויסגעשטעלט פאַרווירט די אויגען.

— אייער פרוי?... — האָט זי אויסגעשריען, — וואָס הייסט, און איך... מיט מיר?...

— איהר?... איהר וועט זיין מיין געליעבטע... איך וועל אייך גרויס מאַכען...

פייגע איז געבליבען שטעהן אין מיטען צימער, דאָ געקוקט אויף איהם, דאָ אויף דעם בילד פון זיין פרוי, און ענדליך, ווי עס וואָלט איהר עפּעס מיט אַמאָל קלאָר געוואָרען, האָט זי שטיל זיך אַוועקגעזעצט אויפ'ן סאָפע און רוהיג געשמייכעלט...

אין אַ יאָהר אַרום איז פעני געווען דער גע'שפּרעך פון אַלע

שטאנען אוֹן וואָס האָט אין זינען בלויז די קונסט. זי האָט זיך צו איהם מיט דאנקבארקייט געדריקט און געטרונקען זיינע בליקען, ווי דערמוויקענדען וויין.

— וואָס, זיי האָבען אייך באליידינט? — האָט דער קרי־טיקער זי וויעדער נעפרעגט.

— אך, זיי לאָזען מיך ניט רוהען... זיי באליידיגען מיך אויף יעדען שריט. איך בין פאר זיי צופיעל צנועה... מיין יונגענר, מיין רייגקייט...

— אך, אט די גראבע ציניקער! — האָט זיך דער קריטיקער צושריען. — איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל שרייבען אן ארטיקעל...

און גלעטענדיג איהר איבער די פייכטע באקען, האָט ער זי נעטרייסט...

— פריילין פעני, זייט רוהיג. איך וועל אייך פארטיידינען... און וואָס אנבאטרעפט ראָלען, וועל איך זעהן מען זאל אייך נעבען די נרעסטע, איהר פארשטעהט... די גרעסטע!

און צוהיצענדיג זיך, האָט ער אויסגעשריען:

— איך וועל פון אייך מאכען אן אקטריסע!...

* * *

אין זיין צימער איז געווען אזוי גמיטליך, אנגענעהם. זי האָט זיך דערפיהלט ווי ניי געבוירען. ער איז דער שעהנסטער מענש, וועלכען זי האָט נעטראָפען. איצט, פיהלט זי, וועט זי ווערען אן אקטריסע...

— רוהט זיך אָפּ אביסעל! — האָט ער איהר פארגעלענט די זאָפע, וועלכע איז געשטאנען ביים וואנט פון צימער...

— אָ, ניין, איך דאנק אייך... איבריגענס, בין איך טאקע מיעד... איך האָב גאָר נעזאָלט אהיים נעהן. אָבער איהר האָט ניט געווואָסט מיין אדרעס, איך האָב אליין ניט געקענט רעדען,

— אָ, איהר קאָנט ביי מיר זיך גוט אויסרוהען, ליעבע פעני, עס וועט מיר זיין זעהר אנגענעהם זאגאר, וועו איך זאל אייך מיין נאנצען צימער אָפּטרעטען. איך שעץ אזוי אייער טאלאנט.

אז זי האָט זיך אומגעקוקט, האָט זי זיך פאַרשעהמט. זי האָט אויף
ניך אָפּגעווישט די טרערען און האָט זיך נעלאָזט נעהן שנעל.

דער מאַן האָט איהר אָבער נאָכגעיאָגט מיט נאָך שנעלערע
טריט.

— פרייליין פּעני! — האָט ער זי אָנגערופען מיט איהר
ביהנע נאָמען.

דאָס איז געווען דער קריטיקער פון דער אידישער צייטונג,
וואָס פלעגט פון צייט צו צייט געבען קירצערע און לענגערע נאָ־
טיצען וועגען אידישען טעאַטער. דעם דאָזיגען מאַן האָט פייגע
פאַרגעטערט. זי האָט נאָר געווארט אויף דער צייט, וועו ער וועט
איהר דערמאָנען צווישען די אלע נעמען, וואָס ער רעכענט אמאל
אויס אין צייטונג.

זי האָט זיך אומגעקוקט און באגעגענט זיך מיט זייגע דורכ־
דרינגליכע בליקען.

— איהר האָט נעווייגט? — האָט ער זי ווי א נאָהענטער
פרייגד נעפרעגט.

די פרייגדשאפט זיינע האָט איהר נאָך מעהר נעריהרט. זי
האָט, אנשטאט צו ענטפערען, זיך פונאַנדערגעווייגט.

— מיין גאָט, וואָס איז מיט אייך, פרייליין פּעני? אין
מיטען גאָס, עס איז דאָך ניט שעהן. אך, איך פאַרשטעה אייך...
באליידיגטע אמביציע... נעווייס, זיי שעצען אייך ניט אפ... טא
וויינט זשע ניט... אָט וועלען מיר נעהמען א דראָשקע... איך
וועל אייך באגליטען... העי, פורמאַן, שטעלט אויף די ביידעל...

ער האָט זי מיט עלעגאַנטער העפליכקייט אריינגענומען אין
דראָשקע. דער פוהרמאַן האָט געפרעגט וואוהין.

— וואוהין? — האָט דער קריטיקער זי געפרעגט.

זי האָט אָבער ניט געקענט ענטפערען. דאָן האָט דער קרי־
טיקער דעם פוהרמאַן געזאָגט זיין אייגענעם אדרעס.

די דראָשקע האָט זיך געלאָזט איבער דער שטיינערנער גאָס.
פייגע האָט פאַר דער לאַנגער צייט, וואָס זי נעפינט זיך דאָ, דער־
פיהלט זיך נעבען א נאָהענטען מענשען, וואָס האָט זי ענדליך פאר־

טענדע ראָלען האָט זי זיך אַרויסגעציגט אלס א צוקינפטיגע גלענ־
צענדע שוישפּיעלערין. דער אנטרעפּעניאָר פון טעאַטער, א מאן
אין די מיטעלע יאָהרען, האָט איהר באשטימט א קליינעם נעהאלט.
זי האָט זיך נענומען א קליינעם צימער ווייט פון די איבריגע אק־
טיאָרען און זיך נעסטאַרעט ווי עס איז אויסצוקומען, אז זי זאָל
ניט דאַרפען אָנקומען צו איהרע קאָלענען נאָך הילף.

אויסצאָהלענדיג איהר איינמאָל איהר נעהאלט, האָט דער אנ־
טרעפּעניאָר איהר א קניפּ נעטאָן אין בעקל, פון וואָס פייגע האָט
זיך באליידיגט און בייז געוואָרען. דאן האָט ער איהר נעזאָגט:

— דו וואָלסט שוין לאַנג געווען ביי מיר איינע פון די בא־
ריהמטע, ווען דו זאָלסט זיך ניט שעהמען אזוי...

— אויף דער ביהנע שעהם איך זיך דאָך ניט — האָט פייגע
ווי טראָציג נעענטפערט.

— יאָ, אויף דער ביהנע ביזטו גוט — האָט דער אנטרע־
פּעניאָר איינגעשטימט, — אָבער הינטער די קוליסען און איבעראָל,
טויגסטו ניט... דו ביזט צופיעל צנועה; דאָס טויג ניט פאַר אן
אקטריסע... קיינער אכטעט דיך ניט. די אקטיאָרען לאָבען פון
דיר, און מיר אלייו איז א שאנדע צו האָבען אזא מין מיידעל אין
מיין פּערסאָנאל... איך ווייס גאָר ניט, וואָס מראָכטסטו זיך,
א שוישפּיעלערין מוז ווייזען איהר טעמפּעראָמענט...

און ניט קענענדיג ענדיגען טעאָרעטיש זיין אונמעריכט, האָט
ער זיך אויפּגעשטעלט, זי אַרומגענומען און געדריקט זי אין זיינע
פעסטע אָרעמס.

פייגע האָט זיך געריסען פון איו מיט אלע כחות.

ער האָט זי אָפּגעלאָזט, ווי אייגער זאָגט: ער, פון איהר וועט
שוין קיין גוטס ניט אַרויסקומען; און האָט איהר אויסגעצאָהלט
איהר קליינעם נעהאלט...

זי האָט זיך געפיהלט באליידיגט און דערשלאָגען. און אָפּ־
נעהענדיג עטליכע טריט פון טעאָטער, האָט זי זיך ניט נעקענט
באהערשען און האָט זיך צוואויינט.

זי האָט ניט באמערקט ווי הינטער איהר נלחמו ניך א מאן.

— יאָ, טראָגישע ראָלען ווערען זעהר גוט באצאָהלט... אָבער מען דאַרף זיך דערצו דערדיענען — האָט דער קאָמיקער נעזאָגט מיט אַן איראָנישען טאָן, קוקענדיג דערוויי׳ אויף דער כאָריסטקע מיט שעלמישע אויגען.

— ווי אַזוי פאַרדיענט מען זיך? — האָט פייגע געפרעגט און נלייך אליין געענטפערט: — אַז איך וועל גוט קענען די ראָלען און וועל אַרויסווייזען טאַלאַנט...

— טאַלאַנט...טאַלאַנט — האָט דער קאָמיקער געלאַכט. — איהר מיינט טאַקע אַז דער עיקר איז טאַלאַנט? נאַטירלידְ, טאַר לאַנט שאַדעט ניט דערצו... אַז מען האָט טאַלאַנט, איז ניט קיין חסרון... אָבער דער עיקר איז נאָר אַנדערע מעלות פון אַן אקטריסע...

דער קאָמיקער האָט נאָך לאַנג נערעדט וועגען זאַכען, וואָס פייגע האָט עס ניט דייטלידְ פארשטאַנען, אָבער געפיהלט האָט זי, אַז לייכט וועלען אַן אקטריסע איז שוין ניט... מיער און צו־ בראָכען פון וועג האָט זי געוואָלט בלייבען אליין, וועניגסטענס אָהן דעם קאָמיקער, וועלכער האָט הויך נערעדט און זיך געוויצעלט מיט דער כאָריסטקע. זי האָט איהם געבעטען ארויסנעהן, ווייל זי ווייל זיך אויסטאַן און לעגען שלאָפען.

— לאָז איך אייך דען ניט? — האָט ער זי פאַרוואונדערט אָנגעקוקט. אָבער באמערקענדיג איהר שטרענגען בליק, האָט ער זיך אויפגעשטעלט און נעזאָגט:

— נו, האָט מיר א הייליגע און גוטע נאַכט... און האָט גוטע הלומות... און אויב איהר ווילט וועלען א „טראָגישע" שפיעלערין, זאָלט איהר ניט זיין אזוי קאָמיש צנועה׳דיג...

און צולאַכענדיג זיך איז ער ארויס פון צימער, צוואוואַרפענ־ דיג דער כאָריסטקע א גרוס מיט דער האַנד.

די ערשטע ראָלען, וואָס פייגע האָט געקראָגען, זענען געווען קליין און אונבאדייטענד אָבער אויך אין די קליינע און אונבאדיי־

— ביי די אקטיאָרען — האָט פייגע נעשמויכעלט. — זיי האָבען דאָך ניט התונה ווי געוועהנליכע מענשען.

— ווי דען? — איז די חבר'טע נייגעריג געוואָרען.

— אקוראט ווי אזוי, וויים איך ניט — האָט פייגע ווי נאָכ־דענקענדיג געזאָגט, — נאָר עפעס ניט ווי עס דארף צו זיין... מיר נעפעלט עס ניט.

— פון וואַנען ווייסטו!?... — האָט די חבר'טע מיט פאר־דאכט נעפרעגט.

— איך וויים טאקי ניט — האָט פייגע זיך פארשעהמט. — אָבער זיי נעפעלען מיר ניט... א מאָדנע פאָלק!... מען קען, דאכט זיך, שפּיעלען אויף דער ביהנע וואָס מען ווייל, אָבער נאָכ'ן שפּיעלען קען מען לעבען ווי אלע...

אָבער די חבר'טע האָט ניט פארשטאַנען, וואָס פייגע אינטע־רעסירט זיך אזוי, און דריקענדיג מיט די פלייצעס איז זי אוועק.

.6

אין דער גרויסער שטאָדט איז פייגע פארפאָהרען מיט דער טרופּע אין מעכלירטע צימערען. א גאנצען טאָג האָט נעטומעלט פון די אקטיאָרען און אקטריסעס, וואָס האָבען פראנק און פריי אריומגעשפּאצירט פון איין ציטער אין צווייטען. פייגע אפילו האָט כלומר'שט נעהאט א באזונדער צימערל, אָבער ביינאכט האָט מען איהר נעבראכט אויף איבערנעכטיגען א כאריסטקע, וועלכע האָט דערווייל זיך ניט נעהאט וואו אהין צו טאָן. צו דער כאָריסטקע איז געקומען פאר־ברענגען א יונגער אקטיאָר, א דארער און א הויכער, מיט א לאנגער נאָז. זיינע גרויסע אויגען האָבען זיך נעוואָרפען אין אלע זייטען. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט פאר פייגע'ן פאר דעם גרעסטען קאָמי־קער און איהר נעפרעגט, צו וואָס פאר א ראָלען עס ציהט איהר.

— צו טראַגישע — האָט פייגע נעענטפערט און האָט מיט שרעק אָנגעקוקט דעם קאָמיקער...

ראַליע וואָס מיר שפּיעלען, איהר פערשטעהט... איך שפּיעל איצט דער ערשטער ליעבהאָבער און זי איז די פּרימאַדאָנע... נו, איז שוין במילא... עס איז דאָך טעאַטער... דאָס נאַנצע לעבען איז דאָך טעאַטער.

— הייסט עס, אז זי איז נישט אייער ווייב? — האָט פּיינע נאָכגעפֿאָרשט...

— וואָס האָט דאָס צום שפּיעלען? — האָט דער אַקטיאָר זיך אָפּגעוונדט פון צו נעבען א ריכטינען ענטפֿער. — איך זאָג דאָך אייך: זי איז די פּרימאַדאָנע...

און אַריינקוקענדיג פּיינע'ן אין די אויגען, האָט ער איהר נעזאָגט ווי א סוד שמייכלענדיג דערביי:

— אז איהר וועט זיין די פּרימאַדאָנע, איהר פּערשטעהט... וואָס איז דאָ צו רעדען. איהר פּאָהרט מיט אונזער טרופּע און איהר וועט ווערען גרויס... איך זעה אָן אייך, אז איהר האָט מאַלאַנט...

אַוועקגעהענדיג פון אַקטיאָר האָט פּיינע לאַנג נאָכגעדענקט וועגען דעם, וואָס איהר שטעהט פּאָר. זי האָט זיך ניט נעקענט באַשליסען צו מאַכען אזא נעוואָגטען שריט: פּערלאָזען טאַטע און מאַמע, ברידער און שוועסטער, און פּאָהרען מיט ווילד־פרעמדע מענשען, וואָס פיהרען עפּעס אזא מאַדנעם לעבען. איבער־הויפּט האָבען איהר נעשראָקען די ווערטער פון אַקטיאָר וועגען זיין ווייב... עס היינט, עס אי זיא א ווייב, און ניט קיין ווייב, עס וועגדט זיך לויט־ ראַליען וואָס מען שפּיעלט. אויב זי פּיינע, וועט דאָרטען שפּיעלען די ראַליע פון אַן ערשטער נעליעבטער, וועט זי, הייסט עס... זי האָט זיך נעשעהמט צו ענדיגען איהר נעדאַנק מיט ווערטער. זי האָט זיך אומגעקוקט און האָט דער־זעהן נעבעטן זיך איהר חבר'טע...

— דו הערסט — האָט זי זיך צו איהר א צוטומעלטע און דרשראָקענע נעוועזדעט, — א מאַדנע וועלט ביי זיי...

— ביי וועמען?

— דאָס זעהט מען אָן אייערע שווארצע אויגען! — האָט דער אָקטיאָר זי אָנגעקוקט און ניט געקענט שוין אוועקנעהמען זיינע בליקען פון איהר, און ער האָט מיט פייער צוגעגעבען:

— אָט, וועז איהר ווארפט אוועק די דאָזיגע נארישע שטאָרט אייערע... און איהר פאָהרט מיט אונז... אין דער גרויסער וועלט אריין... איהר פאַרשטעהט...

— נעווים פאַרשטעה איך... — האָט פיינע ניט געהאָט קיין מוט עפעס אַנדערש צו ענטפערען.

איבריגענס האָט איהר שוין לאַנג נעצויגען אין א גרויסער שטאָרט, וואו זי זאָל פריי זיין פון איהרע עלטערנס השגחה און זיך איבערגעבען אינגאַנצען איהר באַליעבטער אידעע: שפיעלען מאַטער.

— דו הערסט, מיננע, — האָט זיך דער אָקטיאָר געוועגדט צו זיין ווייבעל, — אָט פון דער מיידעל וועט אויסוואקסען א גרויסע שוישפיעלערין. איך זעה עס אין איהרע אויגען.

דאָס ווייבעל האָט גאָר ניט געענטפערט זי האָט נאָר ביים אָנגעקוקט פייגע'ן און דעם אָקטיאָר, וועלכער האָט געוואָלט זיין איהר מאַן, און האָט איהם גערופען צו נעהן.

אויף מאָרגען האָט שוין דער אָקטיאָר פיינע'ן אויפגעוועקט אַליין.

— איך בין עקסטרא געקומען צו אייך אָהן איהר — האָט ער אָנגעהויבען, — ווייל איך ווייל מיט אייך עפעס רעדען... פייגע'ן האָט עס שטאַרק געשמייכעלט, זי האָט זיך נערוי־מעלט און ענטפערט:

— איך דאַנק אייך זעהר.

און אָנקוקענדיג איהם, האָט זי שוואַך איהם געפרעגט:

— איך בעט אייך, וועט איז די נעכטיגע פרוי געווען... ס'איז אייער ווייב?

— איך זאָל אייך זאָגען דעם אמת, וויים איך אַליין ניט — האָט דער אָקטיאָר ענטפערט דיפלאָמאטיש. — ביי אונז אָק־טיאָרען איז ניט שייך צו זאָגען... עס וועגדט זיך לויט דער

די נוטע מאמע מיט נוסען, זי אבער האָט ניט געקענט ענטפערען.

אין א קורצער צייט ארום איז אין שטאָדט ווידער נעקומען א טרופע. די דאזיגע מרופע איז שוין אבער נעווען א אידישע. פייגע האָט ווי אויפגעלעבט. אן אקטיאָר מיט אן אקטריסע האָבען זיך באזעצט קענאיבער זייער הויז, און פייגע האָט אננעווענדט אלע מיטלען צו באקענען זיך מיט זיי. ניט געפינענדיג קיין שום אויסרייד, איז זי איינמאל, ווען ביידע האָבען געשפאצירט פארבי זייער הויז, אליין צונאנגען און זיך פארנעשטעלט.

די אקטריסע האָט זי אננעקוקט א ביסעל מיט פראכטונג און האָט נעווילט וויטער גען, דער אקטיאָר אבער, א מאן אין די דרייסינער, מיט לעבעדיגע, שעלמישע אויגען, האָט פארהאלטען זיין פרוי און זיך אננערופען:

— רו ביזט דען אין איהרע יאָהרען קלינער נעווען? ... — און וועגדענדיג זיך צו פייגען האָט ער געשמייכעלט:

— אזוי ... הייסט עס, איהר האָט חשק צו דער ביהנע? ...

— איך האָב שוין געשפילט אין א רוסישער טרופע פון ליעבהאבער ... — האָט פייגע זיך באריהמט מיט שטאלץ און באשיידענהייט צוזאמען.

— א, אויב אזוי, איז דאָך נאָר עפעס אנדערש — האָט דער אקטיאָר שעלמיש נעווואונקען צו זיין ווייב. — הייסט עס, ווען איהר א פארטיגע אקטריסע ... וואָס־זשע ווייזט איהר זיך ניט אין טעאטער צו אונז ... וואָס? אייך שטעהט ניט אן צו קומען אין אידישען טעאטער ... איך אליין האָב אויך אננעהויבען אין א רוסישער טרופע ... אבער איך האָב זי אוועקגעווארפען און בין אוועק צו די אידען ... מיין אייגענע שפראך ... מיין אייגען פאלק ... איך בין, פארשטעהט איהר מיך, א פאטריאָט ...

נאָך דער דאזיגער דרשה, פון וועלכער פייגע האָט ניט פיעל פארשטאנען, האָט זי זיך דערפיהלט ווי צונעקניפט צו דעם דאָזיגען וויטען און דאָך אזוי נאָהענטען מענשען ... זי האָט אויסגעשטאמעלט פון פארווירונג און אינערליכער אויפרעגונג:

— נעווים ... איך בין אויך א אידישע טאכטער ...

ערנער איז שוין געווען הינטער די קולִיסען, וואו דער לעה־רער האָט זי ערגיץ אין א פינסטערען ווינקעל געאָרעמט און גע־קושט. זי האָט זיך נעריסען פון איהם מיט אַלע כחות און איהם נע׳מוסר׳ט אז עס איז ניט שעהן. דאן האָט ער איהר באמערקט, אז ער צווייפעלט צי וועט פון איהר ארויס א רעכטע אַסטריסע, ווייל זי האָט נאָר ניט קיין טעמפּעראַמענט... ווייל די הויפּט זאך פלענט ער איהר ערקלערען, איז אין שפּיעלען טעמפּעראַמענט...

זי האָט זיך נאָכדעם אליין פאָרווירפּע נעמאכט, פאר וואָס זי האָט ניט קיין טעמפּעראַמענט. אפשר מוז מען מאַכע אזוי ויין, ווי דער „לעהרער" זאָגט איהר. אָבער ביי יעדען מאָל, וועז דער לעהרער פלענט צו איהר צוגעהן הינטער די קולִיסען און אָנפאָנגען זייגע אומארמונגען, האָט זי דערפיהלט, אז דער דאָזיגער מאן איז איהר דערווידער. זי האָט זיך דערמאָנט אן איהר פרומען טאטען, אן איהר גוטער, שטילער מאמען, וועלכע מיינען, אז זי איז איצט ביי חבר׳טעס, און האָבען ניט די מינדסטע פאָרשטע־לונג וואו זייער טאָכטער נעפינט זיך און צו וואָס זי איז אונטער־וואָרפען... א גליק וואָס פון דער ליעבהאָבער־טרופּע איז ענדליך נאָר נישט נעווארען. פיינע האָט זיך דערפיהלט די ערשטע צייט גליקליך און באפריידיט, ווי פון א שווערען יאָך. דאָס באהאלטענע לעבען, בשתיקה פון די עלטערען, די באלַיידיגונג פון דעם לעהרער און אויך פון די איבריגע יוננע לייט פון די ליעבהאָבער, האָבען זי גייסטיג מיער געמאכט.

אָבער אז עס איז אוועק א קורצע צייט, האָט איהר אָננע־הויבען ציהען צוריק צו דעם דאָזיגען לעבען... עס האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט די סצענע מיט איהר פרעהליכקייט, דאָס פובליקום, ווי־לכע פאלנט נאָך איהר יעדע באווענונג, די אפלאָדיסמענטען, נאָך יערען מאָל, ווען דער פאָרהאנג פאלט, און עס האָט איהר נעגומען ציהען צוריק, צוריק.

א בענקענדיגע, א פאר׳חלומ׳טע איז זי אומגענאנגען נאָנצע טעג. צו וואָס זי האָט זיך נענומען, איז ביי איהר פון די הענט נעפאלען. דער שטרענגער טאָטע האָט נעפאָרשט מיט בייזען

און נעשמייכעלט. דאן האָט ער נענומען אן אנדער וועג:

— אויב אזוי, לאָמיר זאָגען, בין איך דער נעליעבטער און איך דערשלאָג מיך אייער ליעבע.

און דאָ האָט דער לעהרער אויסנעצוינען זייגע הענט און זי נערופען.

פיינע איז צו איהם צוגענאָגען נעהענטער, דאן האָט ער זי ארומנענומען און א שטארקען קוש נעטאָן איהר אין די ליפען.

זי האָט זיך פון איהם נענומען רייסען, אבער ער האָט זי ניט אזוי שנעל אָפנעלאָזט.

נאָכ'ן קוש האָט ער איהר באמערקט:

— וויבאלד, אז איהר ווילט זיין אן אקטריסע, מוזט איהר זיך לאָזען...

און כאָטש דער קוש איז כלומר'שט נעווען צוליעב „לערנען זיך" צו זיין אקטריסע, האָט ער דאָך פיינע'ן באליידיגט... זי האָט גלייך דערפיהלט, וואָס עס שטעהט איהר פאָר, און זי האָט זיך שנעל אָפנעזעגענט מיט'ן לעהרער.

אויף מאָרגען איז זי אָבער צוריק נעקומען.

.3

אין דעם ערשטען ספעקטאקל, וואָס איז פאָרגעקומען, האָט זי נעשפיעלט אלם דיענסט־מיידעל. עס איז נעווען א לייכטע ראָליע צו שפיעלען, אָבער זעהר א שווערע צו פארטראָגען. אין יעדען אקט איז זי נעקושט געוואָרען פונ'ם „בעל־הבית" פון דעם שטיק, דאָ פון זיין זוהן, דאָ פון א גאסט. אזוי ווי זי האָט עס באמת ניט געוואָלט און זיך ניט געלאָזט, זיך נעריסען פון זיי, — איז אויסגעקומען איהר שפיעלען זעהר טריי. דאָס פובליקום, וואָס איז באשטאנען פון דער קריסטליכער און אידישער אינטעליגענץ, האָט איהר שטארק אפלאָדירט. דאָס האָט איהר צונעגעבען מוט און נעלינדערט איהר דעם שמערץ פון די ניט־נעזוכטע קושען.

זי אָנגעקוקט מיט פֿאַרדעכטיגע בליקען. — וואָס מיינט איהר שפּיעלען. איך פֿאַרשטעה אייך ניט...

דאַן האָט פּייגע זיך ווידער ענטשולדיגט:

— איך מיין אייער טרויער, וואָס איהר גרינדעט... איך פּיהל, אז איך האָב טאַלאַנט... איך האָב שוין געזעהן טעאַטער פֿאַר־אַ־יאָהרען...

— אַך, איך פֿאַרשטעה — איז דעם לעהרער אַלץ קלאָרער געוואָרען... — איהר ווילט, הייסט עס, צו אונז אין דער ליעב־האָבער טרופּע... שעהן, זעהר שעהן! איך וועל אייך פֿאַרשרייבען... דאָס איז עפּעס אַנדערש! אָבער קיין אוראָלטן געבען האָב איך קיין צייט ניט און קיין געדולד ניט... כע־כע... כע... מיר זענען פּויל... איהר פֿאַרשטעהט, מיין ליעבע.

און ער האָט זי מיט א פּינגער אָנגעריהרט ביים האַלז.

זי האָט זיך פֿאַרשעהמט, אָבער זי האָט ניט געוואָגט דערויף איהם וואָס צו באַמערקען...

ער האָט ווייטער גערעדט:

— הייסט עס, איהר ווילט ווערען אַן אַקטריסע... יאָ... דאָס איז שעהן... איהר זעהט אויס דערצו ווי געבוירען... אייער גאַנצע פּיגור!... דערצו אייער יוגענד... אייער טעמפּעראַמענט... יאָ, איהר זענט מיט א הייסען טעמפּעראַמענט... דאָס איז די הויפּט זאַך: טעמפּעראַמענט!... נו, לאָמיר צום ביישפּיעל זעהן: ערקלערט זיך מיר אין ליעבע...

פּייגע האָט געשוויגען און ניט געוואוסט וואָס פֿאַרצונעהמען...

— נו, וואַרום ווילט איהר ניט?... איהר מוזט דאָך ווייזען וואָס איהר קענט... אָט, צום ביישפּיעל, איז די ביהנע... דאָר־טען זיצען מענשען און מיר שפּיעלען. איהר זייט אין מיר שרעק־ליך פֿאַרליעבט, איך אין אייך ניט, אָדער, איך אין אייך אויך, נאָר איך האָב שוין א געליעבטע... איהר פֿאַרשטעהט... איהר נעמט מיך אַרום, און בעט זיך: פֿאַרלאָז מיך ניט...

פּייגע האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערען. זי איז געשטאַנען די גאַנצע צייט, וואָס דער לעהרער האָט אונטערריכטעט

אוועקשטעלענדיג זיך ביי זיין טיר, האָט זי אין זיך אריינ־
געצויגען אטעם, און ווי אייגע וואָס געהט האָם עושטע מאָל אריין
אין קאלט וואסער, וואָם עס דארף אפקיהלען, האָט זי געגעבען
שנעל אן עפען די טיר, און ניט קוקענדיג וואָם זי האָט שוין גלייך
חרטה געהאט, האָט זי שוין געמוזט בלייבען, וויל, דערהערענדיג
איהר אריינגאנג, איז פעראָר קאלמיקאוו ארויס צו איהר און
שטרענג אבער העפליך זי באגריסט, באטראכטענדיג זי פון קאָפ
ביז די פים.

זיין שטרענגער טאָן האָט איהר אין גאנצען בארוהיגט. אויב
אזוי קען זי נאָך זיך פארכאפען. זי קען זאגען, אז זי ווי בייי
איהם נעהמען אן אוראק אין רוסיש...

— אלזא, וואָם וועט איהר באפעהלען? — האָט ער איהר
פרייגדליכער אנגעקוקט...

— איך ווי זיך לערנען רוסיש... — האָט זי אויסגעפלאצט.

— א, מיין ליעבע... — האָט ער זיך הויך צולאכט, — דאָס
קען איך ניט... איך בין צופיעל פארנומען.

פייגע האָט איהם שוין דרייסטער אנגעקוקט. ער זעהט זיך
אן ניט קיין שלעכטער... זי וועט איהם אלעם דערצעהלען.

אבער ווי נאָר זי האָט געפרובט אנצוהויבען רעדען, האָט איהר
גלייך פארשטיקט אין האלז און די אויגען זענען איהר פול נע־
וואָרען מיט טרעהרען.

— איהר ווייגט?... — האָט זיך דער לעהרער דערשראָקען
און זי אנגענומען פאר דער האנט. — דערצעהלט, וואָם איז מיט
אייך.

פייגע האָט זיך פארשעמט פאר איהר נארישען האלטען זיך.
זי האָט זיך אין נעדאנק פאָרווירפע געמאכט, וואָם זי האנדעלט
ווי א קליין מיידעל. אן אקטריסע דארף אנדערש זיך האלטען.
און גלייך האָט זי זיך געמוטיגט און זיך צוריעדט:

— איך בעט אייך ענטשולדיגען: איך ווי ניט קיין אוראק...
רוסיש קען איך... איך ווי שפיעלען...

— וואָם, איהר ווילט שפיעלען?... — האָט דער לעהרער

זיך געגרינדעט א טרופּע לייבהאָבער, וועלכע וועלען אויפּפּיהרען פון צייט צו צייט רוסישע דראָמען. אונטען איז, מיט גרעסערע וועגן, אונטערגעשטראָכען געוואָרען, אז „לייבהאָבער" וועלען אָנגענומען מיט דאנק, — און עס איז געווען אָנגעווייזען דער אַרטעס צו וועמען צו וועלדען זיך.

דאָס איז געווען ניט קיין אַנדערער, ווי דער קריסטליכער לעהרער פון דער שטאָדטישער אוטשילישטשע, פעדאָר קאָלמיקאָוו, א הויכער בלאָנדער מאן, מיט לאַנגע וואָנסעס און גרויע שטרעננע אויגען... זיי האָט איהם שוין עטליכע מאָל באַגעגענט אין גאָס פּארבייגעהן. איינמאָל האָט ער איהר אפּילו צו שטאַרק אָנגעקוקט. זי האָט געהערט, אז ער פּיהרט א לייבע מיט'ן פּאָטש־מייסטערס טאָכטער...

און איבערלעגענדיג זיך די זאַך עטליכע טעג און עטליכע נעכט, איז זי ענדליך צום באשלוס געקומען, אז גענהן צו דעם דאָזיגען מענשען מיט איהרע פּלענער איז א צו ריזיקאָלער שריט. ווער ווייס, וואָס דער דאָזיגער קריסט קען פון איהר מאכען. ער קען זי נאָך צום שמד טרייבען...

און אין איהר פּאַנטאַזיע האָבען ערוואכט אלע יענע געשיכ־טען, וואָס חבר'טעס האָבען צוויישען זיך דערצעהלט פון גרויסע אקטריסעס, וועלכע האָבען זיך אלע ביז איינער אויסגע'שמד'ט, ווייל אז מען שמד'ט זיך נישט, קען מען ניט דערגרייכען קיין גרויסע ראָליע, און אפּילו די גרעסטע אקטריסע אין דער וועלט, סארא בערנארד, פון וועלכע אויך ביי פּייגע'ן אין שטאָדט האָט מען נערעדט, איז אויך א גע'שמד'טע...

— ניין — טראכט פייגע — שמד'ען זיך וועל איך ניט...

אָבער אויף דער צווייטער וואָך, אז פייגע איז ווידער דורכ־געגאַנגען די פּאָסט און ווידער איבערגעלעזען די פּריינדליכע איינ־לאדונג צו די יעניגע, וואָס וויל זיך אָנשליסען, האָט זי ניט גע־קענט מעהר באהערשען איהר נייגיערדע, זי האָט אָנפאַנגם מיט וואקלענדע, באלד אָבער מיט שנעלע און שנעלערע טריט זיך נע־לאָזט צום קריסטליכען לעהרער פעדאָר קאָלמיקאָוו.

נעשטאנען ווי א גרינע וואנט, און אומקוקענדיג זיך צוריק מיט'ן פנים צו דער חבר'טע, פלעגט זי איהר אננעהמען פאר די ביידע הענט, דריקען זיי, אז יענע פלעגט אוש א קרעכץ געבען און פלעגט שטיל אבער אויסדרוקספול מורמלען:

— איך וואלט אזוי געוואלט זיין אן אקטריסע!... — און ניט געפינענדיג מעהר קיין ווערטער, וואס זאלען אויסדריקען איהר שטארקען פארלאנג, פלעגט זי צולעגען א לאנגען, באדיי־טענדען אדרעס!!!

קיין צווייטע טרופע האט אבער מעהר ניט פארבלאנדזשעט אין פייגע'ס שטאדט. די הירשפאנס סטאדאלע האט וויעדער גע־רינט, ווי אירדער די טרופע איז געקומען, פאר פערד און וועגען. אז פייגע פלעגט אמאל פארבייגעהן די דאזיגע סטאדאלע, פלעגט זי זיך אפשטעלען ביים אפענעם טויער און וויט ארייגקוקען אינווייניג... אפשר איז ווידער א טרופע פארפאהרען. אויב יא, וואלט זי ארייגגענאנגען צום „גלאזענעם" און וואלט איהם געבע־טען ער זאל זי פארהערען, צי לעזן זיך אויך שפיעלען.

— אומאליאו וואס איוואן סטעפאניטש...

אבער אויסער פערד און וועגען האט פייגע מעהר נאר ניט נעפונען, און א פארבענקטע, אן אומעטיגע, פלעגט זי זיך אומ־קעהרען אהיים, אדער צו איהר חבר'טע, און שפיעלען טעאטער פאר זיך אליין...

2

אין א יאהר ארום איז אין שטאדט פארגעקומען אזוינס, וואס האט פייגע'ן געגעבען האפנונג אויסצופיהרען איהר פארלאנג. ערפאהרען האט זי עס דורך א קלייגער געשריבענער אפישע אויף דער וואנט פון „פאסט", וועלכע געפינט זיך ניט וויט פון זייער הויז.

אין דער אפישע איז נעווען געוואגט, אז אין שטאדט חאט

אזא שלעפ טאן פארן ארבעל, אז פייגע פלענט שיער ניט ארָאפ־פאלען פון איהר „זיץ", וועלכער איז אזוי אויך נעווען „בחזקת סכנה", ערשט דאן פלענט פייגע ערוואכען און פלענט זיך בעטען:

— שטער מיר ניט, איך בעט דיך. אין דער היים וועל איך דיר דערקלערען.

— אבער וואס האט „ער" איהר „נעזאגט"? — פארשט די חבר'טע, מיינענדיג דעם ערשטען גלייבטען, וועלכער איז געפאלען אויף די קניה פאר דער פרוי.

— ער בעט איהר, זי זאל מיט איהם אנטלויפען... אנט־לויפען... פארשטעהסט... ער האט זי ליעב און דער טאטע איהרער לאזט ניט... „דאוואי אוביעזשים!" דאס הייסט לאמיר אנטלויפען, אוז מעהר דוֿל מיר ניט קיין קאפ, אין דער היים וועל איך דיר אלץ דערצעהלען...

און אפטשעפענדיג זיך פון דער חבר'טעס פראגען האט זיך פייגע ווידער ארויינגעטרונקען מיט איהרע צוויי גרויסע, נאך קינ־דערשע, אבער באגעהרענדע אויגען און ניט דורכגעלאזט קיין מינדסטע באוועגונג, וואס אויף די ברעטער איז פארגעקומען.

און א לאנגע צייט נאכדעם, ווי די טרופע איז אוועקגעפאה־רען, פלענט זי קומען צו איהר חבר'טע און דארטען איבערשפיעלען דאזעלבע, וואס זי האט געזעהן ביי די גרינשפאנס אין „סטאדאלע".

— אומאליאו וואס, אייואן סטעפאנאוויטש — פלענט זי ארויפלעגען דאס העמטל איהרס אויפ'ן הארצען און נאכמאכען יענער אקטריסע, וועו זי האט זיך ביי איהר גלייבטען עפעס נעבעטען.

די חבר'טע, וועלכע האט די דאזיגע סצענע געדענקט, האט איהר צוגעגעבען מוט:

— דו שפיעלסט, פייגע, פונקט ווי יענע, זאל איך אזוי לעבען... דו קענסט זיין אן אקטריסע.

דעמאלט פלענט פייגע אנהויבען ארומצוגעהן הין און צוריק איבער'ן שטוב, צוגעהן צום אפענעם פענסטער, ארויסקוקען ווייט ערגעץ הינטער'ן שטאדט, הינטער'ן געדיכטען וואלד, וואס איז

ווי אזוי זי איז געווארען אן אקטריסע

1.

דאס ערשטע מאל האט פייגע געזעהן טעאטער, וועז זי איז אלט געווען פערצעהן יאהר. דאס איז געווען א וואנדערענדע רוסישע טרופע, וועלכע האט אין א מיטען זומער פארבלאנזשעט צו זיי, אין דער ניט גרויסער אידישער שטאדט. געשפיעלט גע־ווארען איז דאס דאזיגע „טעאטער" ביי די הירשפאנס אין דער גרויסער „סטאדאלע", וועלכע איז, א דאנק עטליכע סטאליארס און דעם „מאשיניסט", וואס די טרופע האט מיטגעפיהרט, פארוואנ־דעלט געווארען אין אמת'ן טעאטער, אפילו מיט א גאלעריע, וואו דער איינטריט האט געקאסט 15 קאפיקעס. א דאנק דעם ביליגען פרייז איז פייגע, בגנבה פון איהרע פרומע עלטערען, געווען דארטען צוויי מאל מיט איהרער אן עלטערער חבר'טע. די על־טערע חבר'טע האט געצאהלט און פייגע האט איהר דערפאר דער־קלערט די שווערע ווערטער, וואס די אקטיארען „רעדען", וויל פייגע האט א דאנק איהר פאטערס נעשעפט זיך געלערנט און נעקענט רעדען און לייענען רוסיש.

אבער פייגע האט ניט אזוי לייכט נעקענט ערפילען איהר פליכט צו איהר חבר'טע, צו פארטייטשען איהר אלע ווערטער, וועלכע די לעצטע האט ניט פארשטאנען. פייגע איז געווען אזוי פארכאפט מיט'ן שפיעלען פון די אקטיארען, אז זי האט אפילו ניט געהערט וואס די חבר'טע איהרע דולט איהר דארטען א קאפ און ציהט זי פארן ארבעל; וועז די חבר'טע פלעגט איהר שוין

דער מחותן... דער מחותן איז דאָך גאָר אַנאַנדערער. יענער איז דאָך געווען א יונגערמאַנטשיק... דער איז דאָך א גרויער איד...

— אז מען דארף אויסגעבן א טאַכטער ווערט מען גרוי — האָט דער מחותן ווידער געשמייכעלט...

— אויב אזוי איז דאָך ניט שייך — האָט דעם חתנ׳ס פאָטער נעריהרט וועהרענד געשטאַמעלט... — וויבאַלד אז אזוי, איז דאָך דאָס טאַקע א באַשערטע זאַך... דעמאָלט איז עפעס מיין אַלטער ניט געפעלען געווארען דער מחותן, א צו יונגעטשקער... נו, איצטער זענט איהר מיט גאָט׳ס הילף גרוי געווארען...

און ווירקליך האָט דער מחותן מיט דער גרויער באָרד באַקומען אין דעם חתן׳ס מוטער׳ס אויגען דעם זיבעטען חן און זי האָט צוגענעבען, אז די זאַך איז א באַשערטע.

דער חתן אליין, וועמענס קאָפּ עס האָט זיך געהויבען אין דער לופטען פון די פיעלע נעמען פון שטערטלעך, כלות און מחותנים, איז מיט אמאָל ווי באפרייט געווארען פון א שווערען פלאָנטער. ער האָט זיינע אויגען אויסגעשטעלט אויף דער כלה און האָט פריינדליך געשמייכעלט.

פאַר די זיבען יאָהר האָט זי זיך נעבאַך שטארק געענדערט.

און זיין האַרץ איז פול געווארען מיט רחמים און גנאָד צו איהר, און צו איהר טאַטען, וואָס איז גרוי געווארען פאַר דער צייט. וועד וויים צי ניט צוליעב איהם?...

געווּיס זיין א שפּאָגען נייע, און אַזוי ווי דער מחותן איז זיי גלייך פון דער ערשטער מינוט געפעלען געוואָרען, סיי לויט די בגדים אין סיי לויט זיין אויסזעהן, האָבען זיי שטילערהייט באשלאָסען דעם דאָזיגען שידוך ניט אָפּצוּזאָגן:

— געגנג שוין אַרומצופֿאָהרען ווי ציגיינער פון שטאָדט צו שטאָדט און זוכען א כלה!

נאָך מעהר האָט פּאַרשטאַרקט זייער זיכערהייט, אז דער דאָזיגער שידוך איז באמת א נייער, וואָס אויך די מחותנת'טע האָט זיי אויסגעזעהן פּרעמיר, ווי מען זעהט א מענשען דאָס ערשטע מאָל.

— וויבאַלד אַזוי, — האָט זיך יעקב'ס טאַטע מיט א שמייכעל אָנגעהויבען — זאָל מען שוין ווייזען די כלה.

די כלה, וועלכע האָט זיך אָנגעטאָן אין א זייטיגען חדר'ל, איז שוין געווען גרייט צוּ אויסצוגעהן. מען האָט נאָר געוואַרט, אז די מחותנת'טע זאָל זיי אַרייפּיהרען.

גלייך ווי זי איז אַריין האָט פּריהער יעקב נאָכדעם די עלטערען זי באטראַכט, און מיט שרעק זיך איבערגעקוקט...

די כלה איז זיי אַלעמען אַזוי באקאַנט...

אויך די כלה פון איהר זייט האָט זיי דערקענט און האָט זיך מיט שרעק אָפּגערוקט אויף הינטער.

— איך האָב אייך שוין דאָכט זיך געזעהן — האָט דער חתן געמומען שטאַמלען...

— מיר דאָכט זיך אויך אַזוי... — האָט זי צוריק געשטאַמלט...

— אָבער דער מחותן איז דאָך אונז נאָר ניט באקאַנט...— האָט די מוטער פון איהר זייט זיך גע'חדוש'ט...

— און איך קען אייך דוקא... — האָט דער מחותן ביטער געשמייכעלט... — מיט זיעבען יאָהר צוריק געדענקט איהר?...

— טאַטע! — האָט יעקב אויסגעשריען — איך דערמאָן מיך שוין — דאָס איז דאָך מיין ערשטע כלה!...

— די ערשטע כלה... די ערשטע כלה... — האָט די מוטער נעשטאַמלט... — יאָ, יאָ, איך דערקען זי טאַקע. אָבער

ט גמרא ניגון. — עס קען טאקע זיין, אז עס איז דער זעלביגער אוך ער איז אַרימער געוואָרען, — עס איז דאָך א מעשה פון יאָהרען! ...

אוך אזוי האָט מען זיך געבראָכען די מוחות, צי האָט מען שוין דעם דאָזיגען שידוך „אָנגעקוקט", צי ניט, אוך אום ניט צו ריזיקירען מיט אַן אומזיסטיגער נסיעה, האָט מען דעם שידוך פאַרוואָרפען אוך מען איז געפאָהרען אָנקוקען א כלה אין אַנאַנדער שטעדטעל.

דאָס דאָזיגע שטעדטעל איז געווען, לויט דער מיינונג פון דער מאַמען, א שפּאָגעל נייע, לויט דער מיינונג פון טאַטען — א ספק, צי איז מען שוין דאָרטען יאָ געווען, צי ניט. אוך יעקב אליין האָט פאַרצווייפעלט געמורמלט:

— איך בין צוטומעלט... איך קען מיך ניט דערמאָנען...

אַריינקומענדיג איז שטעדטעל שוין פאַרנאַכט, האָט ער אין דער דונקעלהייט ניט געקענט באשטימען, צי ער איז שוין דאָ אמאָל געווען, צי ניט. דער קלויסטער, וועלכער האָט ווי אָפּשרעקענדיג אַרויסגעשטאַרט פון אלע הייזעלעך, איז איהם ווי געווען באקאַנט, אָבער פון קלויסטער אליין איז קיין באווייז ניט. אלע קלויסטערס האָבען כמעט איין פּנים. נאָר אָט איז די פּוהר אַריינגעפאָהרען אין א גאַס מיט שפּיציגע שטיינער. יעקב'ן האָט אָנגעכאַפּט א שרעק: צי איז דאָס אמאָל ניט יענע שטעדטעל מיט'ן נעמויער־טען בית־מדרש אוך די געברוקירטע גאַסען... ער האָט אָבער זיין שרעק אין זיך באהאַלטען אוך גאָרניט געוואָגט פאַר די עלטערען, וועלכע זענען געווען אייגעוויקעלט אין זייערע קלייַדער אוך האָבען אויך איבערגעלעבט דיזעלבע שרעק...

אז זיי זענען אַריינגעקומען צו די מחותנים אין שטוב, איז זיי אַנטקעגען אַרויס דער מחותן, אוך גלייך איז פון יעקב'ן אוך די עלטערען אַראָפּגעפאַלען ווי שטיינער פון האַרצען. עס איז געווען א שפּאָגעל נייער מחותן, וועלכען זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהן, דערפאַר זענען זיי זיכער געווען, אז אויך די כלה וועט

ברעבען דעם קאָפ... וואָס איז, איך האָב דיך ניט געלערנט? וועניג האָסטו געקאָסט?

און יעקב דערפיהלט זיך שולדיג. געווייס האָט ער שוין געדארפט אָנהויבען פארשרייבען. אָט למשל איז מיט בארגאָווקע א קאָפ־דרעהעניש: איז מען שוין דארט געווען, צי ניט געווען.

אָבער דאָס אומגלויק איז ניט אזוי גרויס, ווען ער פאָהרט א צווייטען, צי אפילו א דריטען מאָל אין איין און דעמזעלבען שטעטעלע. דער עיקר איז דאָך, נאָך אלע זאכען, ניט דאָס שטעדטעלע אליין, נאָר די כלה און די מחותנים, און מען קען אין איין און דעמזעלבען שטעדטעלע פאָהרען הונדערט מאָל אפילו אָנקוקען פארשיידענע כלות.

ער האָט זיך ענדליך אזוי פארפלאָנטערט, אז ניט נאָר די שטעדטעלער האָט ער פארגעסען, נאָר אויך די כלות. אז מען איז געקומען איהם רעדען א שידוך, האָט זיך איהם שוין גענומען דאכטען, אז דעם דאזיגען שידוך האָט מען איהם שוין געדעדט. ער האָט שוין די כלה געזעהן און עס איז ניט געפעלען געווארען.

און ער האָט ווידער גענומען רופען צו הילף די עלטערען:

— מאַמע, איז דיר ניט באקאנט א מחותן מיט'ן נאָמען אריה לייזער'ס?

— אריה לייזער'ס, — קנייטשט די מוטער דעם שטערן — וואָרט אָקאָרשט—אריה לייזער'ס, צי איז דאָס ניט אמאָל דער מיט דער פארברענטער רויטער באָק...

— ניין, דער איד איז דאָך געווען אין „כאָלעריטשע", און נעהייסען האָט ער אריה גימפעל'ס און די כלה האָט זיך א ביסעל זאאיקעווועט...

— יא, יא... דו ביזט נערעכט, מיין זוהן... אָבער אריה לייזער'ס איז מיר אויך באקאנט... מיר דאכט, אז ער האָט געבאָטען אכט הונדערט רובעל מיט א זילבערנעם זייגערל...

— איז דאָס ניט דער, — כאפט זיך יעקב, — ווייל דער ניט ניט מעהר ווי זעקס הונדערט רובעל...

— איז וואָס איז די ראיה? — שלאָגט אָפ דער פאָטער מיט

— געהערט א ביסעל!... — האָט זי זיך נע׳רוגז׳ט צוריקפאָר־
רענדיג — איך האָב אויף די שטיינער די גאַנצע פּים צודערהאָט —
א בעלנות פון מענשען, מען זאָל נעהמען אָנזעצען א גאַס מיט
שפּיציגע שטיינער...

און אזוי האָט זיך יעקב צוזאַמען מיט זיינע על־
טערען ארומגעדרעהט פון שטעדטעל צו שטעדטעל אין א
משך פון פינף יאָהר אָנצוקוקען כלות. אין מאַנכע שטעדטלעך
האָט ער פאַרבראַכט צו פֿאַר טעג און האָט שוין געקענט
אלע גאַסען, וואָס די דאָזיגע שטעדטלעך האָבען פאַרמאָגט.
מאַנכע גאַסען האָבען זיך ביי איהם פאַרפלאָנטערט און האָבען
אויסגעזעהן, ווי די גאַסען פון אַנדערע שטעדטלעך, וואָס ער האָט
באַווכט, און איז ענדליך ווי צוטומעלט געוואָרען, און אז מען איז
איהם געקומען פאַרשלאָגען א נייעם שידוך אין א שטעדטעל,
פלעגט ער פאַרקנייטשען דעם שטערען און זיך וועלען דערמאָנען
צי איז ער שוין דאָרטען ניט געווען.

— וואו זאָגט איהר איז דאָס? — פלעגט ער פרעגען דעם
שדכן אָדער שדכנ׳טע.

— אין באַראַנאָווקע... אכט מיל פון דאַנען...

— באַראַנאָווקע... באַראַנאָווקע... — פלעגט ער אָנהוי־
בען שטאַמלען און דער נאָמען איז איהם געווען ווי יאָ און ניט
באקאַנט.

— מאַמע, אין באַראַנאָווקע זענען מיר שוין געווען?... —
וועגדט ער זיך נאָך הילף צו דער מאַמען.

— אין באַראַנאָווקע דאכט זיך נאָך ניט — ענטפערט זי
אין ספק און מאַכט איהם פאַרוואורף, וואָס ער אליין, א בחור
אָהן דאגות, זאָל דאָס ניט געדענקען.

און דער טאַטע, א שטילער איד דוקא, אָבער ביי אזא פאל
ווערט ער אויך בייז און ניט צו מיט רוגזא פון זיין זייט:

— ביי לייטען א בחור פאַרשרייבט אויף א שטיקעל פאַפּיער
אלע שטעדטלעך וואו מען איז שוין געווען און פאַרשפּאַרט צו

געווען ניט קיין אויסקלייבער, אבי מען זאל נאר צעהלען דאס נעלט...

יעקב'ן אליין האט ניט געארט. פארקאהרט, ער איז נאך צופריעדען געווען, וואס ער איז דערווייל קיין חתן ניט געווארען. עס איז נאר דא עטליכע שדוכים וואס מען האט איהם פארגעשלאגען און ער איז טשיקאווע צו זעהן זיך אויך מיט יענע כלות און מחותנים און אין אייכוועגס, אנקוקענדיג כלות, וועט ער שוין אנזעהן א וועלט מיט שטעדטלעך... די צווייטע כלה, וואס מען רעדט איהם, וואוינט אין אן אנדער שטעדטל, און לויט מען דערצעהלט, איז דאס זעהר א שעהן שטעדטל, דארטען איז דער בית־מדרש א געמוירטער און אויך גאס איז דארטען געברוקירט... אזוינס האט ער נאך ניט געזעהן. ווידער רעדט מען איהם צווישען די אנדערע שדוכים אויך פון סלוצק... סלוצק זאגט מען איז א כרך... עס איז בלויז א שאד וואס דארט ניט מען נאר פינף הונדערט רובעל נדן... ביי איהם וואלט מען געפועלט וועניגער געלט, אבי ער זאל אנזעהן סלוצק. אבער די עלטערען וועלען צוליעב ער נסיעה קיין סלוצק ניט ארפלאזען קיין פינף הונדערט רובעל, און אין אמת'ן זענען זיי דאך גערעכט, ווי אזוי קען מען דאס האבען א הארץ צוליעב דעם יצר־הרע אנצוקוקען א נייע שטאדט פארלירען פון קעשענע אזא גוואלדיגע סומע.

אבער אויך פון דעם שידוך, וואס ער איז געפאהרען אין דער שטעדטעל מיט'ן געמוירטען בית־מדרש און די געברוקירטע גאס, איז אויך נאריט געווארען דער געמוירטער בית־מדרש איז איהם טאקי געפעלען געווארען, אין זייער שטעדטעל איז אזא ניטא, אויך די געברוקירטע גאס האט אויך איהם געמאכט א זעהר גוטען איינדרוק, אבער די כלה איז געווען עלטער פאר איהם מיט א יאהר צעהן און ער האט מורא געהאט, אז חברים אין דער היים וועלען פון איהם לאכען. אויך טאטע און מאמע האבען געפונען פעהלערען אין דעם יחוס און אפילו די געברוקירטע גאס איז ניט געפעלען געווארען, איבערהויפט דער מאמען.

די באשערטע

דער ערשטער שידוך, וואָס מען האָט יעקב'ן פאַרגעשלאָגען אין א דערבייאיג שטעדטעל, איז געווען א גאַנץ נישקשה'דיגער. די כלה איז געווען א יונגע און א חנ'עוודיגע, געצויגלט האָט מען נדן ביז טויזענד רובל און מתנות פון א טלית ביז א גאַלדענעם זייגערל מיט א קייט, — אָבער אזוי ווי ביים ערשטען שידוך־רעדען איז יעקב אלט געווען ניט מעהר ווי 20 יאָהר און דערצו א בן־יחיד, האָבען זיך טאַטע און מאַמע ניט געאיילט און מען איז זיך צופאַהרען מיט גאַרניט. דער תירוץ איז געווען, אז דער מחותן געפעלט זיי ניט, ניט אזא מחותן האָט דעם חתנ'ס מוטער זיך פאַרגעשטעלט. און פאַהרענדיג צוריק פון דעם „זעהן זיך" האָט זי גע'חוזק'ט:

— גענוהן א בימעל א מחותן, וואָס זעהט אוים אליין ווי א יונגער מאַן א יאָהר נאָך דער חתונה. דאָס הייסט, דער מחותן איז צו יונג געווען און יעקב'ס מוטער, וואָס איז שוין נעווען אין די עלטערע יאָהרען, האָט געוואָלט האָבען א מחותן, וואָס זאָל טאַקע אויסזעהן ווי א מחותן, עס זאָל זיין מיט ווען עמען צו ריידען. — איך האָב ליעב א מחותן — האָט זי ערקלערט איהרע אנשויאונגען — זאָל האָבען א פנים ווי א מחותן...

און יעקב'ס טאַטע האָט איהר נאָכגענעבען. ער האָט איהר נעמוזט נאָכגעבען, ווייל אריינפאַלען אין איהר מויל איז פאַר איהם נעווען ניט פון די אנגענעהמע זאַכען. דער טאַטע איז דוקא

דער יונגער דאקטאר האט שוין באנוצט זיין רעכט אויף זיין ראמע, ער האט זיך געהאנדט צו באריס'ן מיט א שמייכעל:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען...

און ער האט זיך ווידער אוועקגעטראגען מיט בערטע'ן און זיך אויסגעמישט מיט די איבעריגע פאר'לעך און בערטע איז ווידער פארשוואונדען פון זאלקינד'ס אויגען.

זאלקינד האט זיך געלאזט צום בופעט.

— א גלאז ווייו!

דער מאן פון בופעט האט איהם גלייכגילטיג דערלאנגט.

ער האט אויסגעטרונקען מיט איין אטעם...

דער קאפ האט זיך איהם גלייך פארדרעהט, און די קניה האבען זיך איהם אנגעהויבען צו בויגען... מיט וואקעלדיגע טריט האט ער זיך געלאזט איבער דעם זאל...

און ער האט דערפיהלט ווי נישטיג עם איז געווען זיין גאנצע מיה, וואס ער האט אוועקגעלעגט, אייגצופונדעווען זיך אין לעבען... אזוינע קליניגקייטען: א באל, א ניי קלייד, א יונגער שלאנקער דאקטער'ל, און אלץ פאלט איין, פאלט איין...

טאנץ... דער יונגער דאקטאר האט א כאפ געטאן בערטע'ן און זיך מיט איהר אוועקגעלאזט איבער'ן זאל.

באריס האט זיי נאכגעפאלגט מיט די אויגען, ביז זי איז איננאנצען פארשוואונדען אין שטראם פון די טאנצענדע פארלעך...

ער האט זיך געלאזט צום בופעט, געוואלט נעהמען א גלאז וויין, אבער זיך בארעבענט, אז דאס וועט איהם שאדען צום גע־זונט, האט ער באשטעלט א גלאז לעמאנאד. ער האט אויסגע־טרונקען א העלפט, אוועקגעשטעלט צוריק אויפ'ן בופעט און איז אוועק זוכען זי...

דער טענין איז שוין געווען צו ענד... די פארלעך האבען וויעדער ארומגעשפאצירט אין פארשיעדענעווינקלען. מאנכע האבען איהם געשטויסען און ניט דורכגעלאזט...

ער האט זיך ענדליך דערשלאגען צו א ווינקל. הארט איינע נעבען די אנדערע איז געזעסען דער יונגער דאקטאר מיט זיין וויב... ער האט איהר געגלעט די האנט און איהר געקוקט, ווי א פארליעבטער, אין די אויגען אריין...

„אט אזוי הויבט זיך עס אן"... האט איהם דורכגעבליצט אין קאפ. ער וויים... ער וויים... דער גאנצער פונדאמענט וואס ער האט גלעזגט, איינצופונדעוועזן זיך — פאלט איין...

— בערטע! — האט ער א רוף געטאן...

ער האט דערפיהלט, ווי זי האט זיך דערשראקען... זי האט זיך ענטשולדיגט פאר'ן יונגען דאקטאר, זיך אויפגעשטעלט און צוגענאנגען צו באריס'ן:

— וואס שלעפסטו מיך, עס איז ניט שעהן? — האט זי איהם גע'מוסר'ט...

— ניט שעהן?... — האט באריס געברומט אין דער שטיל... איך וויים ניט וואס עס איז מיאוס'ער... רופען דאס וויב, צי זיצען מיט א פרעמדען, אן ארימען, נאר־וואס „נעענ־דינטען" סטודענט אין א ווינקעלע...

דערווייל האט דער ארקעסטער ווידער נענומען שפיעלען א וואלצער.

נייע מענשען... — אך, וען זי וואלט געקענט טאנצען... א ביסעל געדענקט זי... א וואלצער וועט זי נאך מרעפען...

* * *

דער זאל, וואו דער באל איז פארגעקומען, איינער פון די רייכסטע אין שטאדט, איז געווען פארגאסען מיט ליכט און פרייד. די יונגע פארלעך האבען פארנומען זיין גלענצענדיגען מיט, ביי די זייטען זענען געזעסען די, וואס האבען גאר ניט געטאנצט, אדער די, וואס האבען זיך איינגעמידט, און די הערען האבען דערווייל געפלירטעווט מיט זייערע דאמען און די דאמען האבען קאקעטיש געשמייכעלט...

אז באריס זאלקינד מיט בערטע'ן זענען אריין, נאכדעם ווי זיי האבען אויסגעטאן זייערע מאנטלען ביים אריינגאנג, איז דער טאנץ געווען צו ענד... די פארלעך האבען זיך צושאטען איבער'ן גרויסען זאל און פיעל האבען זיך געלאזען צום בופעט, וואס איז געלעגען, ווי א באזונדער מלוכה, אן א זייט... דר. זאלקינד האט זיך באגריסט מיט א פאר באקאנטע דאקטוירים און מאנכע פון זיי פארגעשטעלט זיין פרוי...

און ער האט געמערקט, ווי די איינגערע פון זיי נעהמען ניט אוועק די אויגען פון איהר.

און איינער א הויכער, שלאנקער יונגערמאן, וואס האט ניט לאנג געענדיגט דאקטאר, האט מיט א ליעבען שמייכעל אויף די ליפען זי געפרעגט:

— איהר טאנצט, מאדאם? .

בערטע האט אויסגעשטאמלט א פארשעמטע:

— עטוואס...

— איז גענוג... — האט דער יונגער עלענאנטער דאקטאר זיך אנגעכאפט... אויב איהר קענט ניט, וועל איך אייך פיהרען...

זאלקינד האט פארבייסען מיט די ליפען און ניט געוואוסט ווי אזוי צו האנדלען. ער האט געווארפען א בליק צו בערטע'ן, ווי אייגער זאגט: צו וואס טאנצען?

אבער באלד איז געגעבען געווארען א סיגנאל צו א צווייטען

ענדליך איז בערטע ארויס, נאך איהר מיט א שטראהלענדען בליק די שניידערין.

באריס האט צוטומלט אויסגערופען:

— בערטע!

— וואס איז דען? — האט בערטע ניט פארשטאנען זיין אויסרוף...

— נאר נישט... — איז ער שוין געקומען צו זיך... — עפעס זהסטו דאך אוים, ווי א... ווי א... ווי א...

ער האט ניט געקענט געפינען דעם פאסיגען פארגלייך.

— זאגט, ווי א מיידעל פון אכצעהן יאהר... — האט ער שניידערין איהם ארויסגעהאלפען...

דערווייל איז ארייננעלאפען מיט דער דיענסט דאס פיקנט יעהריגע קינד.

דאס קינד האט באטראכט די מוטער און ניט געקענט באגרייפען, וואס איז דא פארגעקומען — עפעס יא די מאמע און ניט די מאמע. ענדליך האט זי דערקענט אויף זיכער: די מאמע! און זי איז צוגעפאלען צו איהר קלייד.

— פארזיכטיג! — האט זיך באריס געבייזערט. — וועסט צוקנייטשען...

צום באל איז דר. באריס זאלקינד געפאהרען אין א „דראזשקע", נעבען זיין רעכטער האנט איז געזעסען בערטע. ער האט פון צייט צו צייט געווארפען אויף איהר בגנבה א בליק, געוואלט איהר עפעס זאגען און ניט געקענט... ענדליך האט ער ארויסגעשטאמלט:

— ווייסט, בערטע, ביזט א שעהנע... איך האב נאר ניט געוואוסט...

און דאס הארץ האט זיך איהם א וואלף געטאן...

בערטע האט זיך געפיהלט אונבאקוועם. זיכער איז זי א שעהנע... זי האט אין שפיגעל זיך ניט דערקענט... וואס־זשע איז דאס גליק? און אפשר, ויער ווייסט — אויף א באל...

אינלאדונג אויף א באל. ער האָט ארויסגענומען די אינלאדונג, איבערגעלעזען, זיך איבערצייגט, אז דער באל איז א געהויבענער, לויט זיין שטאנד, און באשלאָסען צו גהן...

ער איז אריין צו בערטע'ן אין צימער.

— בערטע, ווייסט וואָס איך וואָלט פאָרגעשלאָגען? — האָט ער זיך צו איהר געוענדט מיט א שמייכעל.

— צום ביישפיעל? — האָט בערטע ניט געקענט טרעפען, און געטראכט, אז ער מיינט אודאי עפעס וועגען א הויזיגען מעבעל איבערשטעלען, ווי זיין שטייגער איז.

— מיר זאָלען גהן אויף א באל... א רייכער באל...

בערטע האָט זיך ווי פארשעמט.

— מיין גאָט! א באל! איך בין כמעט קיינמאל אויף א באל ניט געווען...

זי האָט א זיפץ געטאָן און זיך שטיל באקלאָגט:

— איך האָב ניט קיין רעכט קלייד אפילו...

— וועל איך דיר באשטעלען... די שענסטע קלייד!

באָריס האָט זיך, ניט נאָך זיין שטייגער, צופלאָמט:

— איך וועל דיר מאכען אזא קלייד און קויפען דיר אזא מאנטעל, וואָס דיר האָט זיך עס קיינמאל ניט ג'חלומ'ט...

— איך וועל דיר זעהר דאנקבאר זיין — האָט זיך בערטע נערויטעלט.

ערב באל האָט די שניידערין געבראכט פאר בערטע'ן דאָס קלייד און דעם מאנטעל.

בערטע איז מיט א קלאפענדיגען הארצען אריין אין איהר צימער, נאָך איהר די שניידערין, און דאָס אנטאָן זיך האָט זיך אנגעהויבען...

באָריס האָט מיט אונגעדולד געוואַרט אויף איהר ארויסקומען. איהם האָט זיך געדאכט, אז ארויסקומען וועט ניט בערטע, נאָר עפעס אן אנדערע, א נייע, א פרעמדע, א ווייטע. זיין הארץ האָט זיך געשראָקען...

— עס זיצט אזוי איינגעפונדעוועט! ... האָט ער זיך גע־
ריהמט. און האָט פּאַרגעשלאָגען, אז איהר רינגעל זאָל זי ענגער
מאַכען, צודריקען, זי קען איהם נאָך פּאַרלירען.
— קיינמאָל ניט! — האָט זי פּאַרזיכערט...

עס זענען אוועק א צעהנדליג יאָהר.

באָרים זאָלקינד איז געוואָרען איינער פון די באקאַנסטע דאָק־
טוירים, אין איינעם פון די ענג־באוואוינטע געגענדען אין וואַרשא.
ער האָט פּארנומען א גרויסע וואוינונג; אין זיין אויפנאהמס־
ציממער איז געשטאַנען א גרויסער שווערער שראַנק אָנגעפילט מיט
דיקע ביכער, צווישען וועלכע עס האָבען שווערמוטיג און טריעב
ארויסגעשטאַרט צווייי רייהען פון א גרויסער ענציקלאָפּעדיע...

ער אליין האָט אויסגעזוהן רוהיג און זיכער. זיין טריט איז
געווען פעסט און אלע זיינע באוועגונגען האָבען אויסגעדריקט זיין
זיכערהייט און באַדעוּטאָפּטיגקייט. די פּאַציענטען זיינע, שוואַכע
אזן נישטיגע, זענען אָבער געווען שטענדיגע; זיין שטעל איז
שפּיטאָל איז אויך געווען א פעסטע, אן איינגעפּונדעוועטע...

וואו ער האָט זיין געדאַנק געוואָרפען, איז דער געדאַנק גע־
קומען צוריק א זיכערער. דאָס איינציגע קינד, א מיידעלע, איז
געזונט, נוט ענטוויקעלט און פעהיג. בעריט אליין איז אלץ די־
זעלבע גוטע, ליעבליכע פרוי... זי איז דאָכט זיך גאָר ניט עלטער
געוואָרען...

ער שטעלט זיך אמאָל, אין א פרייער צייט, קענען שפּיגעל
אין אויפנאהמס־צימער און באטראכט זיך. ער האָט געקראָגען
א פולען, רונדען פּנים, און אינגאנצען איז ער דיק... א ביסעל
צו דיק! אָבער עס שאדט ניט... ער קען זיין אַרגאניזם: —
עס איז נוט איינגעפונדעוועט...

איצט מעג ער אָנהויבען זיך ערלויבען א ביסעל פּארגענינגען...
נעגוג געהאַרעוועט... ער איז שוין אויף א פעסטען באָדען און
ברויך שוין קיין מורא פאר'ן לעבען ניט האָבען...

און אָט האָט עד זיך דערמאָנט, אז ער האָט באקומען אן

איז א אידעע... חתונה האָבען טאקע באלד און נאָכדעם, ווי דו ענדיגסט דאָקטאָר קענסטו גלייך עפענען א קאָבינעט, זיך אייני־פונדעווען און ניט דארפען זיך פארדרעהען דעם קאָפּ ארומזוכען א כלה...

ער האָט בערטא'ן באטראכט... צי איז זי שעהן צי ניט? ער האָט עס ניט געקאָנט וויסען... אָבער ער האָט דערפיהלט אין איהר עפּעס זים וויבליכעס, מוטערליכעס און קינדישעס צו־זאמען... אין זיין הארצען האָט זיך עפּעס באוועגט, געריהרט; פּארשלאָפענע, פּארפּוירענע געפּיהלען זענען וואכענדיג געוואָרען, אָפּגענאנגען און האָבען זיך צושטורעמט:

— בערטע! ווילט איהר, הויסט עס, בלייבען מיט מיר אויף אייביג?...

בערטע האָט, אנשטאָט אן ענטפער, איהם ארומגענומען, א קוש געטאָן אין די ליפּען.

ער האָט זי געקושט צוריק אין קאָפּ, אין די אויגען און נאָכדעם ערשט אין די ליפּען. עס האָט געקלונגען, ווי מיט א כיסטעם, מיט א סדר... ניט גלאט אין דער וועלט אריין געכאפט און געקושט...

בערטע, א פרייגעזאָנענע, האָט פּאָרגעלעגט צו וואוינען צו־זאמען, ביז ער וועט ענדיגען דאָקטאָר. באָריס אָבער האָט פּראָ־טעסטירט.

— ניין, בערטע, מיר וועלען חתונה האָבען גענעצליך, ניט אויפ'ן וויגנ. דאָס צוזאמענלעבען איז ניט קיין קלייניגקייט, עס דארף זיין איינגעפונדעווען אויף שטענדיג.

און אזוי האָט באָריס חתונה געהאט. געבליבען איז ער וואוינען מיט בערטע'ן אין זעלבען צימער, אָבער אויף דעם מי־טעלסטען פינגער, סיי פון זיין האנט און סיי פון איהר האנט, זיינען געוועסען פעסט צו רינגלעך. דאָך האָט זי איהרען פון צייט צו צייט, כ'יט אָנשטרענונג געקענט אויסטאָן, ער אָבער זיינעם — אונמענליך. עס איז ווי איינגעוואקסען אויף זיין פינגער. עס איז איהם אריין ווי אין פלייש און בלוט...

די קורסיסטקע פון איהר זייט האָט געטאָן אלץ, וואָס עס איז געווען אין איהר מעגלעכקייט צו געווינען באָרים'ן אויף איהר זייט. ערשטענס פלעגט זי זיך זעהר פלייסיג לערנען, צו ווייזען איהם איהרע פעהיגקייטען, צווייטענס האָט זי איהם פון צייט צו צייט אָפּגעקאָכט אויף זיין מאשינקע א מיטאָג און באָרים'ן האָט ער זעהר געשמעקט. דריטענס האָט זי איהם שוין ניט איינמאל גענומען פאר דער האַנט, איהם געקוקט אין די אויגען און געפרעגט:

— פיהלט איהר ניט אמאל שטארק דעם אומעט פון לעבען?

די דאָזיגע פראגע האָט געקלונגען אין באָרים'עס אויערען נאָאיוו. אבער, אז בערטע, ווי די קורסיסטקע האָט געהייסען, האָט איהם מיט דער דאָזיגער פראגע כמעט ווי פארפאלגט, האָט ער איינמאל געענטפערט:

— נו, גאָווייס... א מענש פיהלט זיך אמאל אומעטיג. פיזיאלאָגיש אפילו געמומען, איז עס מעגליך... אמאל קומט עס נאָר פון מאָגען... איהר פארשטעהט?...

— אך, איהר רעדט צו ווייסענשאפטליך... אומעט איז א נייסטיגער צושטאנד... א מענשען אליין איז אומעטיג...

— ווען דען זענען מיר אליין?... — האָט באָרים נאָאיוו געפרעגט. — אָדער אין אוניווערסיטעט, אָדער אויף לעקציעס, אָדער מיט אייך...

— יא... אבער איך גיעה דאך אוועק... — האָט זיך בערטע ג'חנ'דעלט...

— נו גאָווייס... איהר מוזט דאך אוועקגיהן... כי־כי־כי, — איהר קענט דאך דא ניט נעכטיגען...

אבער גלייך נאָכ'ן דאָזיגען וויץ, וואָס ער האָט, איבריגענס, כמעט דאָס ערשטע מאל אין זיין לעבען געזאָגט, איז ער גאָוואָרען שטרענג ערנסט. איז אויפגעשטאנען פון אָרט, זיך דורכגעגאנגען איבער'ן צימער און געווישט דעם שוויים פון זיין שטערן...

אין קאָפּ האָט איהם געשטורעמט. איהם איז גאָר ביז אהער ניט איינגעפאלען, אז אָהן א פרוי איז מען ניט איינגעפונדעוועט ווי נעהעריג... סיי מאָראליש, סיי מאטעריעל... גאָווייס... דאָס

ער געהאט צו דער מאסקווער, אבער זיין אינסטינקט פון זעלבסט־ערהאלטונג האט איהם פארגעזאגט, אז מאסקווע איז ניט פאר זיין שטאנד. ער האט געוואלפען אן אויג אויף טאמסק... האט ער ניט געוואלט פארשלאגען דעם קאפ אזוי ווייט, האט ער ענדליך באשלאסען — ווארשוי... אין ווארשוי וועט ער זיך איינפונ־דעווען, קריגען לעקציעס און וועט דארטען קענען וואוינען און אויסשטודירען. א קליינינגקייט — אזא שטאדט!...

זיין האפנונג האט איהם ניט אפגענארט. אין ווארשאווער כעדיציניישען פאקולטעט האט ער געפונען נאך א וואקאנסיע. אייך דער פערטער וואך איז ער שוין געגאנגען אנגעטאן אין דער סטודענטישער אוניפארם און האט אויסגעזעהן ווי א געגנראל... אבער זיין ארט לעבען האט ער אלץ ניט געפונדערט... טהעע פלעגט ער נאך אלץ מאכען ביי זיך אין דער היים, דאסזעלבע כיט'ן עסען. זעלטען פלעגט ער זיך אריינכאפען אין א ביליגען קרייסטליכען רעסטאראן און עסען א טעלער זופ מיט א קאטלעט.

זייענדיג אויפ'ן דריטען קורס, האט ער שוין באזוכט די אריימע שפיטעלער און האט שוין געהאט א ידיעה, וואס עס קומט פאר אינווענדיג ביים מענשען. ער האט זיך שוין אויך באקענט מיט א היבש ביסעל מתים... אין זיין צימער האט ער שוין, אויסער דער טהעע־מאשינקע, פארמאנט א סקעלעטען־קאפ, וואס איז געשטאנען ניט ווייט טאקע פון דער מאשינקע... ער האט זיך שוין געפיהלט ניט'קשה'דיג איינגעפונדעווען...

אין דערזעלבער צייט האט ער זיך באקענט מיט אן אריימער קורסיסטקע. זי פלעגט מאנכעם מאל קומען צו איהם, ער זאל איהר העלפען מאכען די לעקציעס...

ער האט זיך ניט געקענט אפגעבען קיין רעכנונג, צי האט ער זי ליעב, צי ניט... אבער אזוי ווי א מאשינקע און א סקע־לעטען־קאפ האט ער שוין אין צימער פארמאנט, האט זיך איהם געגומען דאכטען, אז ווען ער וואלט שוין אויך חתונה האבען, וואלט ער גאר אינגאנצען שוין געווען איינגעפונדעווען...

שילער פאר געלט, ער זאל האבען א פונדאמענט צום ווייטערדיגען עקזיסטענץ...

דעם אומזיסטען לעהרער האט ער געפונען גלייך אויפ'ן צוויי־טען טאג. דאס איז געווען א „פארשיקטער" סטודענט מיט לאנגע האר און מיט א שמאל, איינגעשרומפען פנים. דער דאזיגער סטו־דענט האט געלעבט דערפון, וואס ער האט געגעבען אומזיסטע לעקציעס אזוינע עקסטערנעס, ווי בארים. בארים האט עס ge־וואוסט, און ער האט איהם דערפאר נאך דער לעקציע פארגע־שלאגען צו טרינקען טהע, אבער דער סטודענט איז געווען צו שטאלץ אנצונעמען פון אן ארימען שילער א וועלכען עס איז שכר, מעג עס זיין בלויז א גלעזל טהע... און צייטענווייז פלעגט זיך בארים'ן דאכטען, אז דער דאזיגער סטודענט וועט אנידערפאלען ביי איהם אין צימער. פלעגט ער זיך איינ'עקשנ'ען:

— טרינקט דאך א גלעזל טהע. איך האב אויך ברויט מיט פוטער... דער סטודענט איז אבער געווען אן עקשן. ניט אומזיסט האט מען איהם פארשיקט אויף גאנצע דריי יאהר פון ערגעץ ווייטען און טיעפען רוסלאנד.

א ביסל שפעטער, האט בארים געקראגען עטליכע שילער פאר זיך און פארדיענט שוין ביי א צעהן רובל א חודש... האט ער זיך שוין געפיהלט אינגאנצען איינגעפונדעוועט...

אזוי האט ער זיך עקזאמינירט יעדען יאהר און אויסגעהאלטען דעם עקזאמען. צו צוואנציג יאהר איז ער שוין געווען א קאנדי־דאט אלס סטודענט אין אן אוניווערזיטעט...

ער האט שוין אין דער צייט געהאט אפגעשפארט ביי א פאר הונדערט רובל מזומן געלט. אויסער א טהעמאשינקע פון ני־עסטער סיסטעם און דריי פאר שיך, מיט צוויי ווינטערדיגע און איין זומערדיגען מאנטל.

ער איז שוין געווען איינגעפונדעוועט וויי געהעריג איז...

עס האט איהם נאר געפעהלט אן אוניווערזיטעט. אבער בארים האט לאנג ניט פארלארען קיין צייט אויף צו געפינען איהם.

ער האט געוואוסט פון א סך אוניווערסיטעטען. חשק האט

— איהר פֿארדינגט אַ צימער?...
דער אַלטער האָט אַ שמייכעל געטאָן:
— וואָס דאַרפֿט איהר אַ צימער, די גאַנצע שטוב איז אײַער. איך און די אַלטע, זי איז אַ גאַנצען טאָג אין גאַס, אַ הענדלערין. נאָר איהר וויל דוקא אַ צימער... מהיכא תיתי...

און דער אַלטער האָט איהם אַרײַנגעפיהרט אין אַ זייטיג קלײַן ציכערל, וואו עס איז געשטאַנען אַ בעט, פֿארבעט מיט אַ סך קישענס, פֿערענעם און קאַלדרעם.

באַרים האָט גלייך אַ פֿרוב געטאָן, צי דאָס בעט שאָקעלט זיך ניט. עס האָט זיך גראָד געשאָקעלט. האָט ער פֿאַרגעשלאָגען אונטערצולעגען עפּעם אונטער די פיסלעך...

— יא... יא... מיר וועלען אונטערלעגען! — האָט דער אַלטער צוגעזאָגט...

נאָכדעם האָט באַרים אַ פֿרוב געטאָן דאָס טישעל, וואָס איז געשטאַנען נעבען דער וואַנט. דאָס טישעל איז שוין דוקא געשטאַנען פּעכט. דאָס זעלבע דער אײַנציגער טאַבורעט. באַרים האָט אַראָפּגעדרונגען אַ האַלבען רובעל און האָט אַוועקגעשטעלט דאָס קעסטעל אונטער'ן בעט.

די דירה האָט זיך אַרויסגעוויזען מיט אַלע מעלות. שטיל און רוהיג. דאָ וועט ער זיך קענען פֿאַרבאַרייטען צום עקזאַמען. ער וועט קויפֿען אַ מאַשינקע צו קאָכען טהעע... אָהן אַ מאַשינקע איז מען ניט איינגעפֿונדעוועט. אַ מאַשינקע מיט אַן אַלטעלע טהעע אין אַ פֿונט צוקער, לעבט ער אָפּ אַ זמן... וועט נאָט העלפֿען, וועט ער קויפֿען אַמאָל אַ הערינג, אַ שטיקעל טרוקענע קאָלבאַסע...

נאָכדעם ווי די מאַשינקע מיט דער טהעע אָן צוקער און אַ לעבעל ברויט איז געקויפֿט געוואָרען, האָט זיך באַרים געפיהלט אויף אַ פּעסטען באָדען. דערצו איז געגאַנגען צו זומער, קיין נייע קלײַדער דאַרף ער ניט — די זוילען זענען פֿאַרריכט געוואָרען נאָך אין דער היים. און ער האָט זיך געלאָזט וויבען אין אַרטיסטען לעהרער פֿאַר זיך, צו פֿאַרבעסערייען זיך צום עקזאַמען, און אַ פּאָר

זיין טאטע איז שוין א איד איבער פופציג און הענגט נאָך אלץ אין לופטען. פרעגט זיין טאטען פון וואָס ער לעבט, וועט דער טאטע, דוקא א בארעדטער איד, ניט וויסען וואָס צו ענטפערען. זיין טאטע איז גאָר ניט איינגעפונדעוועט. ער, בעריל, איז שוין מעהר פארדיענער פאר'ן טאטען. צו פערצעהן יאָהר ער זיך שוין אויסגעלערנט לעזען און שרייבען רוסיש און האָט נאכדעם גענעבען אין שטעדטעל אוראָקען, אויף אזא'ן אופן אָננעזאמעלט א ביסעל געלט אויף הוצאות, צו פאָהרען אין דער גובערניע אריין און ערשט דאָרטען אָנהויבען לערנען זיך אלייין און לערנען אנדערע.

נעקומען אין דער גובערניע אריין מיט די שטעדטעלשע בעל־העגלות איז ער אפילו ניט אריינגענאָנגען אין דער אכסניא, וואו דער בעל־עגלה האָט איהם פארפיהרט. ער האָט זען אן אכסניה ניט געהאלטען — „מען דארף זיך גלייך אויפונדעוועון מיט א דירה", האָט ער געזאָגט צום בעל־עגלה, נאָכדעם ווי ער האָט איהם באצאהלט דאָס פערטעל פאר דער רייזע.

ער האָט געזומען דאָס קעסטעל אונטער'ן ארעם און אוועק־געמארשירט ווי איינער, וואָס קען שוין גוט די שטאָדט און וויסט איהרע אלערליי באהעלטנישען. ער האָט דורכגעמארשירט א לאנגע גאס, זיך פארדרעהט נאָכדעם ערגיץ אין א זייטיג געסעל, נעזוכט טירען מיט מזוזות און מיט צעטלעך, וואו עס פארדיננט זיך א קאמער...

ער האָט ענדליך געפונען דאָס, וואָס ער האָט געזוכט. אין א פענסטער פון א קעלער איז געווען אָננעקלעפט א צעטעל אויף רוסיש: „עס גיט זיך אוועק א פלאץ פאר א י י ן מענשען — פאר צוויי רובל א חודש..." באָרים האָט זיך גלייך ארָאפגעלאָזען אונטען אויף די טרעפ פון וועלכע די פארענטשען האָבען זיך געשאקעלט. ער האָט א טראכט געטאָן, אז שפעטער וועט ער פאר־שלאָגען די פארענטשען צו פארפעסטיגען... ער האָט געעפענט די טיר. עס איז איהם אנטקעגען געגאנגען אן אלטער איד, אָבער נאָך נענוג פעסט.

דער איינגעפונדעוועטער

באַרים זאָלסינד האָט געהאַט א ניינונג איינצופונדעווען זיך אין לעבען. נאָך זייענדיג א אינגעל, — וועו מען האָט איהם נע־רופען בעריל, — האָט זיך שוין געמערקט אין איהם די דאָזיגע ניינונג אין דעם, וואָס ער פלעגט אונטער די פיסלעך פון זיין בעט, וועלכע האָט זיך געפונען אין זיין אָרימען פאָטער׳ס הויז, אונטער־לעגען ציגעל, כדי דאָס בעט זאָל זיך ניט שאָקלען... די שטיוועל זיינע האָבען שטענדיג געמוזט האָבען גאַנצע זוילען, און ווי נאָר עס האָט זיך אַן אָבצאַס אָפגעקרימט, האָט ער געפיהלט, ווי די ערד איז ניט זיינע און ער קען אויף איהר קיין תקומה ניט האָבען, און ער פלעגט פון די אָפגעשפּאָרטע אין אָנגעזאַמעלטע פון די חנוכה־ און פורים־געלדער, זיינע שטיוועל לאָזען גלייך פאַרריכטען אויף זיין אייגענעם חשבון... דאָס אלטע היטעל, וואָס איהם פלעגט שטענדיג אינגעלוויז אויסקומען צו טראָגען, האָט איהם ניט געאַרט. דער עיקר איז ביי איהם געווען דער פונדאַמענט אויף דער ערד — די שטיוועל... דאָס היטעל איז שוין א סך העכער פון דער ערד, דאָס האָט שוין מעהר שייכות צום הימעל — און דער הימעל איז איהם ניט אָנגענאָנגען...

אז ער איז אלט געוואָרען זעכציהן יאָהר, האָט ער דערפיהלט, אז דער היימישער באָדען איז צו ווייך... די אָרימע געסלעך זיינען נישט ברוקירט, ווי נאָר א רעגען ווערט א בלאָטע און די זינקסט איין אין איהר מיט די בעסטע זוילען... וואָס אנבא־טרעפט געלט־פאַרדיענען, איז אין דער היים געווים אונמעגליך.

ערשטע אבטיילונג

צווישען גרענעצען

ערצעהלונגען

Copyright, 1928
by the
FREIHEIT PUBLISHING ASS'N, Inc.

אברהם רייזען

געזאמלטע שריפטן

פארלאג „פרייהייט"

ניו יארק, 1928

אלעוועק

א. ברהם ריזען